

KASTE -OHJELMA

3.1.3 Tuetaan lasten ja nuorten kehitystä ja parannetaan palveluja

TUKEVA 2 (JATKOHANKE)

1.10.2010 – 31.10.2012

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tukeminen Pohjois-Suomessa

Loppuraportti

Hankkeen nimi:

TUKEVA 2 (Hyvinvointia lapsille, nuorille ja lapsiperheille)

Toteuttavat yksiköt:

Oulun seutu, Kainuun maakunta -kuntayhtymä, Oulunkaaren kuntayhtymä sekä Lapin alueella Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä ja Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Lapin toimintayksikkö.

Hankkeen hallinnointi- ja koordinoituvastuu on Oulun seudulla.

Hanketyyppi:

3.1.3 Tuetaan lasten ja nuorten kehitystä ja parannetaan palveluja

Strateginen päämäärä/Kaste -ohjelma:

1) Kuntalaisten osallisuus lisääntyy ja syrjäytyminen väheenee, 2) hyvinvointi ja terveys lisääntyvät, hyvinvointi- ja terveyserot kaventuvat ja 3) palveluiden laatu, vaikuttavuus ja saatavuus paranevat, alueelliset erot vähentyvät.

Vastuulliset johtajat:

Oulun seutu / seudun kehittämispäällikkö Claes Krüger, Kainuun osahanke / kehittämispäällikkö Marita Pikkarainen, Oulunkaaren osahanke / kuntayhtymän johtaja Leena Pimper-Koivisto, Lapin osahanke / kehitysjohtaja Kaisa Kostamo-Pääkkö.

Osatoteuttajat ja yhteistyökumppanit:

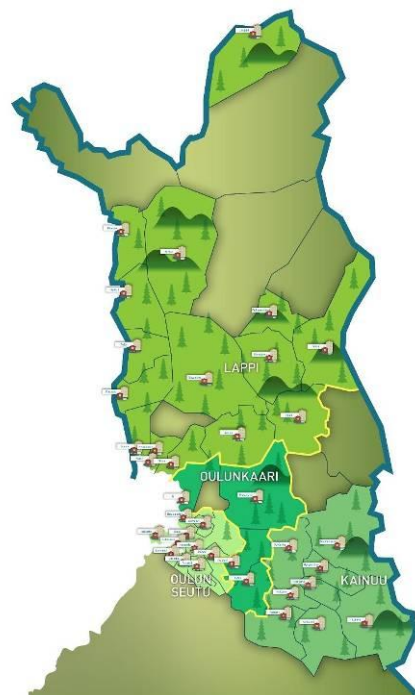
Oulun seudun kunnat (10 kuntaa). Oulun seudulta kehittämistyö poikkihallinnollista; sivistys-, nuoriso-, kulttuuri- ja sosiaali- ja terveystoimi. THL, Innokylä, Oulun seudulla lasten ja nuorten palveluja tuottavat järjestöt, Oulun yliopisto, Oulun seudun ammattikorkeakoulu, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus (POSKE) ja Oulun yliopistollinen sairaala (OYS) ja Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoitopiiri (PPSHP). Kainuun kuntien sivistystoimet (8 kuntaa), Routa-ryhmä, Mannerheimin lastensuojeluliitto Kainuun osasto, Kainuun Marttapiiri ja Kainuun seurakunnat. Oulunkaaren kunnat (4 kuntaa), Lapin kunnat (mukana 16 kuntaa), Lapin ensi- ja turvakoti ry, Rovalan setlementti ry/Lapin päihde- ja huume-klinikka Romppu, Lapin sairaanhoitopiiri, Länsi-Pohjan sairaanhoitopiiri, Lapin yliopisto ja Rovaniemen sekä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulut ja muut yhteistyökumppanit.

Hankekuvaus:

Hyvinvointia lapsille, nuorille ja lapsiperheille (TUKEVA 2) -hanke on yhtenäinen pohjoissuomalainen lasten, nuorten, ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämisen hankekokonaisuus, jossa yhteisten kehittämiskohteiden ja -tavoitteiden lisäksi on asetettu aluekohtaiset tavoitteet ja sovittu toimenpiteet huomioiden alueelliset erityispiirteet, aiemmin toteutettu kehittämistyö ja palvelurakenteiden erityisyys. Hanketta toteuttavat Oulun seutu, Kainuun maakunta, Oulunkaaren seutukunta sekä Lapin alueella Kolpeneen palvelukeskuksen kuntayhtymä sekä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus. Muut alueet voivat liittyä mukaan KASTE-ohjelman periaatteiden mukaisesti. Hanke muodostaa hyvinvoinninkokonaisuuden, jossa eri alueille on eri vahuuksien mukaan määritelty osahankkeiden toteutusvastuu. Hankkeen kokonaiskoordinaatiosta ja hallinnoinnista vastaa Oulun seutu.

Toteutusaika: 1.10.2010 - 31.10.2012

Lisätietoja: www.ouka.fi/seutu/tukeva

TIIVISTELMÄ TOIMENPIDEKOKONAISUUKSIEN TULOKSISTA

Toimenpidetekonaisuus:	Toteuttava osahanke	Tila
Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen ja ohjelmatyö	Oulun seutu	valmis
Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämisen tavoitteena on ollut kehittää hyvinvointijärjestelmiä raportoinnin ja tiedon hyödyntämisen näkökulmasta sekä luoda toimintamalli, joka mahdollistaa kerätyn tiedon hyödyntämisen perustyössä ja päätöksenteossa. Mallinnetaan ja pilotoidaan ikäkausittaisiin hyvinvointiarviointeihin liittyvä laaja terveystarkastus neljän vuoden iässä. TULOKSET: Kehittämisprosessin aikana luotiin malli asetuksen (VNA 338/2011) mukaisesta laajan 4-vuotisterveystarkastuksen sisällöstä ja toiminnasta, joka sisältää myös yhteistyömallin neuvolan ja varhaiskasvatuksen välillä. Lisäksi kehitettiin malli päätöksentekoprosessista sisältäen raportoinnin ja tiedon hyödyntämisen. - Uuden toimintamallin mukaisessa laajassa terveystarkastuksessa kävi 973 lasta perheineen. Varhaiskasvatuksen kehitysarvio tehtiin 276 lapselle. - Raportoinnin avulla saatiin kuntakohtaista terveys –ja hyvinvointitietoa ko. ikäluokasta sekä tietoa lisätuen tarpeesta olevista lapsista ja perheistä. - Terveys- ja hyvinvointitiedon keräämiseen sekä neuvolan ja varhaiskasvatuksen väliseen tietojensiirtoon kehitettiin tiedonkeruulomakkeet. Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointiin otettiin käyttöön työkaluksi LAPS-lomake. Tiedonkeruulomakkeiden avulla nousi esille perheiden tuen tarpeita, mikä vaati kehittämään uusia hoitopolkuja kunnissa. - Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyö tiivistyi ja yhteistyötä eri toimijoiden kesken lähdettiin tietoisesti lisäämään. - Kehittämisprosessin aikana tehtiin ohjeistus 4-, 5- ja 6-vuotisterveystarkastusten toteuttamisesta (joustava kehitysseuranta). - Terveystarkastuksiin tuli systemaattisuutta. - Perustettiin asiakasraatityöryhmä. JOHTOPÄÄTÖKSET: - Toimintamallin juurruttaminen ja käyttöönotto edellyttävät suunnitelmallista perehdytystä, riittävän henkilöstöresurssoinnin toteuttamista ja menetelmäkoulutusta. - Lähiesimiesten ja johdon tuki ja sitoutuminen toimintamallin toteutukseen on välttämätöntä. - Työntekijöiden tulee mukauttaa omia työotteitaan perhekeskeisemmäksi ja moniammatillisemmaksi. - Yhteistyö eri ammattiryhmien välillä vaatii avoimuutta, toisten työn arvostamista sekä työn tuntemusta. Yhteistyössä on tärkeää, että puhutaan samoilla käsitteillä, eli kaikilla on yhteinen ymmärrys asiasta. Ohjelmatyön tavoitteena on koota Oulun seudun lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointitavoitteet, indikaattorit ja palvelurakenteeseen liittyvät tavoitteet ja toimenpide-ehdotukset lapsi- ja nuorisopoliittiseksi ohjelmaksi. TULOKSET: Oulun seudulla rakennettiin ensimmäinen selkeä kunnan lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön prosessimalli ja ohjelman rakennemalli, sekä näkemys vastauksesta 2020-luvun haasteisiin. - Ohjelma-asiakirja toimenpidesuosituksineen valmistui maaliskuussa 2012. Yhteinen ohjelma on suositus kunnille, jotka valmistelevat kuntakohtaisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman kevääseen 2013 mennessä. - Ohjelmatyöprosessi on tuottanut eväiksi varsinaisen ohjelma-asiakirjan "sivutuotteina" ohjelmatyön muistion, kolme ohjelmaluonnosta, talousraportit kaikille kunnille, seudun yhteisen talousraportin, hankkeen rahoittajalle kolme väliraportointia, kaksi laajaa hyvinvointitutkimusta, kahdeksan opinnäytetyötutkimusta, ohjelmatyöprosessin loppuraportin, www-sivut - Kehitettiin taloustietojen keruumallia (versio 2) - Vanhempien, lasten ja nuorten osallisuus ei seudullisella tasolla toteutunut vaan se jää kuntatason toteutettavaksi. JOHTOPÄÄTÖKSET: - Laaja prosessi on ollut tarpeen monimuotoisen asian hallitsemiseksi. Ohjelmaa voidaan perustellusti suositella muille seuduille ja kunnille.		
Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluprosessin kehittäminen	Oulun seutu, Kainuu, Oulunkaari, Lappi	valmis
Tavoitteena on TUKEVA 1:ssä pilotoitujen palveluprosessien juurruttaminen sekä siirtäminen toisille osahankealueille sekä uusien jatkokehitettävien toimintatapojen ja palveluprosessien mallintaminen ja pilotointi. TULOKSET OULUN SEUDULLA: suurin osa malleista juurtui osaksi kuntien palveluja - juurrutettavien toimintamallien käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmien työstäminen ja kirjaaminen REA – arviointityökaluun - osa toimintamalleista jatkajalostui uudenlaiseksi toiminnaksi (hyvinvointineuvola, lastensuojelun tilanearviointi) JOHTOPÄÄTÖKSET: Toimintamallien juurtumista tukee selkeä ja toimiva ohjeistus, riittävä kouluttajan tuki mallin käyttöönottoaiheessa sekä johdon sitoutunut tuki		

TULOKSET KAINUUSSA:

- Vauvaverkostotoiminta juurtui palvelurakenteeseen, vauvaperhetyö uutena työmuotona jäi lastenpsykiatrian vastuualueelle työmenetelmäksi
- Osaaminen varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen tukemisessa ja hoitamisessa vahvistui.
- Perhekeskustiimit jämaköityivät työskentelyään ja Tukeva-työote on otettu osittain käyttöön perheitä kohdattaessa.
- Yläkoululaisen psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto tutustutti toimijat toisiinsa, rakensi nuoren tuen helmiketjua ja vahvisti ylisektorista työskentelyä nuorten asioissa
- Vankkurit- vertaisryhmissä murrosikäisten lasten vanhemmat voimistuivat vanhemmuudessaan ja toiminta vahvisti koulun ja kodin välistä yhteistyötä.
- Yhdessä yläkoulussa kokeiltiin soveltavan taiteen keinoja koulutyössä, nuoret ja opetushenkilöstö arvioivat toiminnan tukevan hyvin nuoruuden kehitysvaihetta ja kouluviihtyvyyttä.
- Yhdessä yläkoulussa tehtiin opinnäytetyönä oppilashuollon kehittämispilotti.
- Sosiaalisen median tietoisuus opettivat nuoria netin turvalliseen käyttöön.

JOHTOPÄÄTÖKSET: Dialogisuuteen perustuva moniammatillinen työn kehittäminen luo uusia, tehokkaampia tapoja tukea ja auttaa perheitä. Monitoimijaisen tiimin kehittyminen vaativat pitkäjänteisen kehittämisponnistuksen. Vertaisryhmissä vanhemmat voimaantuvat ja saavat tukea omaan vanhemmuuteensa. Soveltava taide tukee koululuokan ryhmäytymistä, kasvattaa sosiaalista pääomaa ja tukee nuoren kehitystä.

TULOKSET OULUNKAARELLA:

Perhekeskusmainen, monitoimijainen, uusia toimintatapoja sisältävä työmalli on otettu seudullisesti käyttöön.

TULOKSET LAPISSA: Otettu kouluissa käyttöön lasten ja nuorten tunne- ja sosiaalisia taitoja sekä stressinhallintaa vahvistavaa ryhmätoimintaa, kehitetty ja toteutettu perheiden hyvinvointia ja osallisuutta tukevaa ryhmätoimintaa, järjestetty työntekijäverkostoille yhteisiä koulutus- ja kehittämispäiviä ja tuettu omissa kehittämistehtävissä, tuotettu tietoa palveluiden tilasta ja toimivuudesta ja koulujen hyvinvointiprofiileista

JOHTOPÄÄTÖKSET: Kehittäminen on ollut hyvin käytännön läheistä ja konkreettista. Kentän työntekijöiden toiveita on otettu huomioon ja työntekijät itse ovat olleet ideoimassa uusia työmuotoja, joita ovat hankkeessa kokeilleet. Koska kaikissa kunnissa työntekijäresurssit eivät mahdollista uusien toimintamallien tai ohjelmien suunnittelua, on seudullisten kehittäjätyöntekijöiden työpanos työparina ollut tässä suhteessa tärkeä. Työntekijöiden innostus ja myönteiset kokemukset auttavat uusien työmuotojen juurtumisessa. Mutta jotta innostus kantaa myös jatkossa eikä palata entisiin rutineihin, tarvitaan esimiesten kannustavaa tukea. Hankkeessa tietoa kehittämistoiminnasta on viety seudullisissa tukiryhmissä sosiaali- ja terveys- sekä sivistystoimen keskiöjohdon ja osin johdon tietoon, mikä taas edesauttaa johtoa tukemaan hyviksi koettujen toimintojen jatkuvuutta ja sektorirajat ylittävää yhteistyötä. Kuntakohtaisesti kehittämistyön tulokset vaihtelevat sen mukaan, minkälaisella resurssilla kunnat olivat hankkeessa mukana. Tuloksia aikaansaatiiin erityisesti niissä kunnissa, jotka osallistuivat seudulliseen kehittämiseen (seudulliset kehittäjätyöntekijät).

Lapsiperheiden palvelujen saatavuuden edistäminen

Oulunkaari, Lappi

valmis

Tavoitteena on tukea lapsia, nuoria ja perheitä heidän omassa arkiympäristössään ulottamalla erityisiantuntijuus tietotekniikkaa hyödyntäen asiakkaiden lähiympäristöihin ja siten turvata ja edistää palvelujen saatavuutta Pohjois-Suomen pitkät välimatkat ja harvaan asuttujen alueiden haasteelliset olosuhteet huomioiden.

TULOKSET OULUNKAARELLA: Perheiden palvelujen saatavuutta on parannettu sähköisiä asiointimahdollisuuksia kehittämällä ja ottamalla niitä arkikäyttöön.

TULOKSET LAPISSA: Hankkeessa tuotettiin verkkoon virtuaaliseen sosiaali- ja terveystalokeskukseen psykologin ja perheterapeutin videovastaanotto lapsiperheille ja nuorille.

JOHTOPÄÄTÖKSET: Uuteen, teknologiaa hyödyntävään psykososiaaliseen palveluun liittyy sekä asenteellisia että teknisiä "kynnyksiä". Vaikka sosiaalinen media ja erilaiset verkkopalvelut ovat jo laajasti käytössä, on henkilökohtaisesti tai oman lapsen kehitykseen liittyvästä huolesta vaikea lähteä keskustelemaan videoyhteydellä tuntemattoman ammattilaisen kanssa, erityisesti kun keskustelemaan päästäkseen on osattava ladata uusi ohjelma ja osattava toimia, mikäli sen kanssa tulee teknisiä ongelmia. Asenteellisen kynnyksen madaltamiseksi olisi kuntien omissa palveluissa asiakastyössä rohkeasti otettava etäpalveluja käyttöön. Toisaalta kiinteä laajakaista on yhä harvemman käytössä eikä mobiiliin laajakaistan kapasiteetti riitä etenkin Lapin haja-asutusalueella välittämään sekä kuvaa että ääntä. Tältä osin käynnissä maakunnallinen kehittämistyö, ja joissakin kunnissa mm. Utsjoella on jo asennettu valokuituyhteyksiä.

LOPPURAPORTIN SISÄLLYS

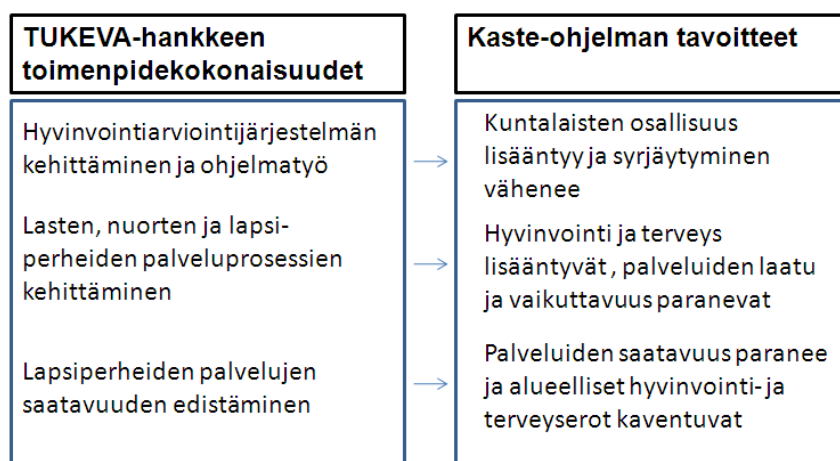
1. TUKEVA 2 -HANKKEEN TAVOITTEET JA TAVOITEKOKOHAISET TOIMENPIDE-KOKONAISUUDET	7
2. HYVINVOINTIARVIOINTIJÄRJESTELMÄN KEHITTÄMINEN	8
2.1. TOIMINTA JA TULOKSET OULUN SEUDUN OSAHANKKEESSA	9
2.1.1. Nykytilan mallintaminen 4- ja 5 -vuotisterveystarkastuksista	10
2.1.2. Tavoitetilan mallintaminen laajasta 4 -vuotisterveystarkastuksesta.....	11
2.1.3. Koulutukset.....	14
2.1.4. Laajan 4-vuotisterveystarkastuksen pilotointi	15
2.1.5. Tulokset	18
2.1.6. Arviointi	21
2.1.7. Johtopäätökset.....	25
2.2. TOIMINTA JA TULOKSET KAINUUN OSAHANKKEESSA	26
2.3. TOIMINTA JA TULOKSET OULUNKAAREN JA LAPIN OSAHANKKEISSA	26
3. OHJELMATYÖ	27
3.1. TOIMINTA JA TULOKSET OULUN SEUDUN OSAHANKKEESSA	27
3.1.1. Lapsi- ja nuorisopolitiittisen ohjelmatyön (LNPO) toimijat ja organisaatio.....	27
3.1.2. Ohjelmatyön resurssit	28
3.1.3. Tiedottaminen ja medianäkyvyys.....	28
3.1.4. Ohjelmatyöprosessin vaiheet	29
3.1.5. Arviointi	39
3.1.6. Johtopäätökset.....	45
3.2. TOIMINTA JA TULOKSET KAINUUN, OULUNKAAREN JA LAPIN OSAHANKKEISSA.....	47
4. LASTEN, NUORTEN JA LAPSIPERHEIDEN PALVELUPROSESSIN KEHITTÄMINEN	48
4.1. TOIMINTA JA TULOKSET OULUN SEUDUN OSAHANKKEESSA	48
4.1.1. Juurrutettavien toimintamallien valitseminen	48
4.1.2. Hankkeen antama tuki kuntien juurrutustyölle.....	49
4.1.2.1. Juurruttamisen vastuuhenkilötyö.....	49
4.1.2.2. Oppimisverkosto yhteistyössä Innokylän kanssa	50
4.1.2.3. Käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmien tekeminen	51
4.1.2.4. Hyvä käytäntö -kouluttajien jalkautuminen.....	52
4.1.2.5. Oppimisverkoston työpajatyöskentely ja työskentelyn arviointi.....	52
4.1.2.6. Menetelmäkoulutukset	53
4.1.3. Juurrutustyö toimintamalleittain	54
4.1.3.1. Raskausajan tuen polku -toimintamalli.....	54
4.1.3.2. Kotona hoidettavan lapsen ja perheensä ryhmämuotoisen tuen polku -toimintamalli.....	55
4.1.3.3. Joustavasta joustavasti toiselle asteelle, (JOPO) -toimintamalli	56
4.1.3.4. Nuoren neuvontapiste, TsekPoint -toimintamalli.....	57
4.1.3.5. Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuen polku – toimintamalli (Exit).....	57
4.1.3.6. Perhepalveluopas	57
4.1.4. Arviointi	58
4.1.5. Johtopäätökset.....	62
4.2. TOIMINTA JA TULOKSET KAINUUN OSAHANKKEESSA	63
4.2.1. Hoidollisen vauvatyön verkostot	63
4.2.2. Tukena-työote perhekeskustoiminnassa	66
4.2.3. Nuorten osallisuuden vahvistaminen yhdessä kouluyhteisössä	66
4.2.4. Nuorten psykososiaalisen tuen ja palveluketjun kehittäminen	69
4.2.4.1. Vankkurit – vanhempainryhmä	69
4.2.4.2. Kajaanin yhteiset nuoret -työryhmä	71
4.2.4.3. Yläkoululaisen psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto	71
4.2.4.4. Sosiaalinen media nuorten palveluissa	72
4.2.4.5. Maakunnallisen oppilashuoltotyön kehittämiseen osallistuminen.....	73

4.2.5.	Arviointi	73
4.2.6.	Johtopäätökset	81
4.3.	TOIMINTA JA TULOKSET OULUNKAAREN OSAHANKKEESSA	84
4.3.1.	Pilotoidut toimintamallit Oulunkaarella	84
4.3.1.1.	Vanhempainkoulu (li)	84
4.3.1.2.	FILMii- elokuvapilotti (li)	85
4.3.1.3.	Fyysinen perhekeskus (Pudasjärvi)	86
4.3.1.4.	Raskausajan moniammatilliset ennakkoivat kotikäynnit (Utajärvi-Vaala)	87
4.3.1.5.	Exit – haastavasti käyttäytyvän nuoren tuenpolku -pilotti	88
4.3.2.	Moniammatillisten työryhmien käynnistäminen	88
4.3.3.	Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa	92
4.3.4.	Arviointi	93
4.3.5.	Johtopäätökset	96
4.4.	TOIMINTA JA TULOKSET LAPIN OSAHANKKEESSA	97
4.4.1.	Ennalta ehkäisevien ja varhaisen tuen toimintamallien kehittäminen ja käyttöön otto	97
4.4.1.1.	Kouluikäisten tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen	97
4.4.1.2.	Nuorten stressinhallintakurssit	100
4.4.1.3.	Eroperhepalvelujen kehittäminen	101
4.4.1.4.	Perheiden hyvinvointia ja osallisuutta tukeva ryhmätoiminta	103
4.4.1.5.	Jalkautuvat erityispalvelut	105
4.4.2.	Työntekijöiden osaamisen ja oman työn kehittämisen tukeminen	110
4.4.2.1.	Verkostojen kehittämispäivät ja menetelmäkoulutukset	110
4.4.2.2.	Kehittämistehtävät ja mallinnukset	111
4.4.3.	Muu toiminta ja yhteistyö	113
4.4.4.	Arviointi	114
4.4.5.	Johtopäätökset	115
5.	LAPSIPERHEIDEN PALVELUJEN SAATAVUUDEN EDISTÄMINEN	116
5.1.	TOIMINTA JA TULOKSET OULUN SEUDUN JA KAINUUN OSAHANKKEISSA	116
5.2.	TOIMINTA JA TULOKSET OULUNKAAREN OSAHANKKEESSA	116
5.2.1.	Etäperhevalmennus -pilotti	117
5.2.2.	Arviointi	117
5.2.3.	Johtopäätökset	118
5.3.	TOIMINTA JA TULOKSET LAPIN OSAHANKKEESSA	118
5.3.1.	Palveluja videoyhteydellä kotiin	118
5.3.2.	Arviointi	120
5.3.3.	Johtopäätökset	121
6.	YHTEINEN KOORDINAATIO	123
6.1.	TOIMINTA JA TULOKSET	123
6.1.1.	Tiedottaminen ja viestintä	123
6.1.2.	Seuranta ja raportointi	126
6.1.3.	Arviointi	127
6.1.4.	Johtopäätökset	127
LIITE 1:	SELVITYS HENKILÖSTÖN JA ASIANTUNTIJAPALVELUJEN KÄYTÖSTÄ	129
LIITE 2:	KOULUTUKSET	131
LIITE 3:	TIEDOTTAMINEN JA RAPORTOINTI	137
LIITE 4:	KUSTANNUSTEN SEURANTA	141
LIITE 5:	TUKEVA 2 Arviointiraportti (erillinen liite)	
LIITE 6:	TUKEVA -työkalupakki -julkaisu http://www.e-julkaisu.fi/tukeva-tyokalupakki/	

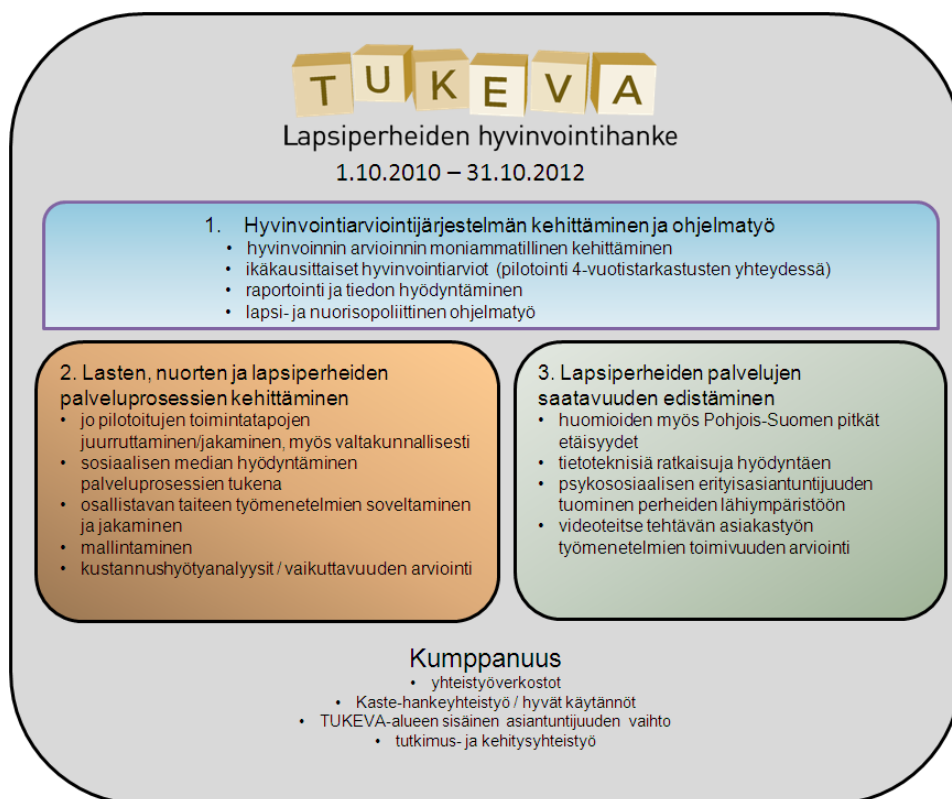
1. TUKEVA 2 -hankkeen tavoitteet ja tavoitekohtaiset toimenpidekokonaisuudet

Hankkeen tavoitteena on

- 1) *Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen ja ohjelmatyö*
- 2) *Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluprosessien kehittäminen*
- 3) *Lapsiperheiden palvelujen saatavuuden edistäminen*

Kuva 1: TUKEVA-hankkeen toimenpidekokonaisuudet ja Kaste-ohjelman tavoitteet

Kuva 2: TUKEVA-hankkeen toimenpidekokonaisuuksien ydinsisällöt

2. Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen

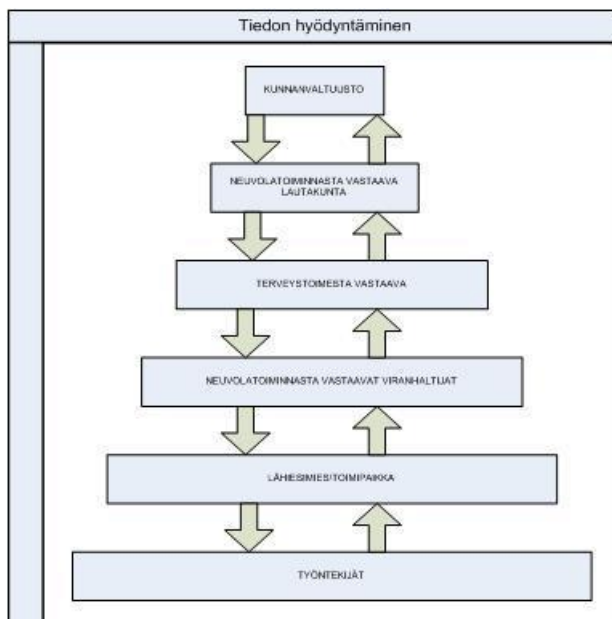
Toimenpidekokonaisuudessa kehitettiin hyvinvointiarviointijärjestelmää raportoinnin ja tiedon hyödyntämisen näkökulmasta sekä luotiin toimintamalli, joka mahdollistaa kerätyn tiedon hyödyntämisen perustyössä ja päätöksenteossa. Toisena kehittämiskohteena oli ikäryhmitäisten laajojen hyvinvointiarviointien sisällöllinen kehittäminen asetuksessa (VNA 338/2011) säädettyjen laajojen terveystarkastusten mukaisesti: odotusaika, 4 kk, 18 kk, 4 v, 1-lk, 5-lk, 8-lk.

Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämistä sekä hyvinvointiarviointien sisältöä ja toimintaa pilotoitiin neuvolan laajoissa 4-vuotistarkastuksissa (kuva 3). Toimintamallissa neuvolakäynnin aikana kerätään lapsesta ja hänen perheestä indikaattoritietoja sekä toimintaa kuvaavia tietoja, joiden pohjalta muodostetaan kokonaisnäkemys lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä koko perheen hyvinvoinnin tilasta. Hyvinvointiarviointien keskeisenä elementtinä on koko perheen tilanteen huomioiminen. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) kanssa työstyetty ja hankkeessa pilotoitu toimintamalli on siirrettävissä myös muihin laajoihin asetuksen (VNA 338/2011) mukaisiin terveystarkastuksiin.

Kuva 3: Laaja terveystarkastus neljän vuoden iässä (Arja Hastrup / Anne-Marie Rigoff, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL))

Laajan 4-vuotistarkastuksen sisällön ja toiminnan kehittämisen ohella kehitettiin myös toimintamalli, joka mahdollistaa kerätyn hyvinvointitiedon hyödyntämisen kunnan lapsiperhepalveluiden kehittämisessä ja päätöksenteossa. Hankkeessa kehitetyssä mallissa (kuva 4) määritetään, mitä tietoja ja kuinka usein niitä tarkastellaan tilastoyhteenvetona niin työntekijätasolla kuin eri hallinnollisilla päätöksentekotasolla (työntekijä, esimies, toimialajohto, lautakunta, kunnanhallitus ja -valtuusto).

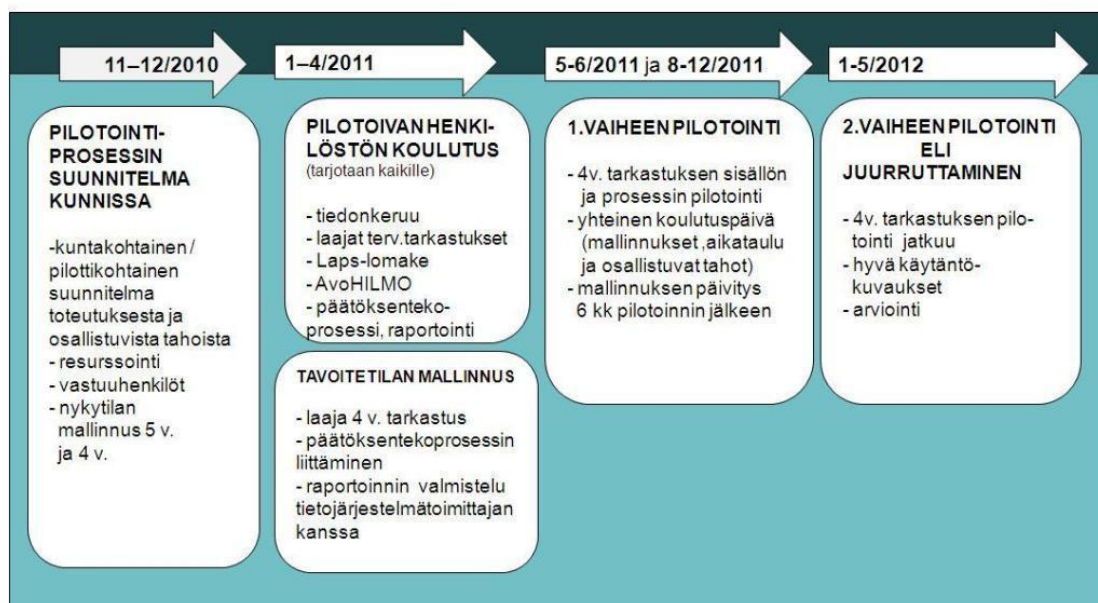
Kuva 4: Tiedon hyödyntäminen (Arja Hastrup / Anne-Marie Rigoff, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL))

2.1. Toiminta ja tulokset Oulun seudun osahankkeessa

Kehittämisprosessi käynnistyi kesällä 2010, jolloin Oulun seudun kunnille järjestettiin kaksi tiedotustilaisuutta hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämisestä ja sen tavoitteista. Tilaisuuksien jälkeen mukaan kehittämistyöhön ja pilotointiin ilmoittautui Oulu, Kempele ja Liminka.

Yhteistyö pilottikuntien kanssa aloitettiin kuntakohtaisten pilotointisuunnitelmien työstämisellä marraskuussa 2010. Suunnitelmat työstettiin THL:n erikoissuunnittelija Arja Hastrupin johdolla ja mukana tilaisuuksissa oli pilottikuntien neuvoloiden, varhaiskasvatuksen työntekijöitä ja esimiehiä sekä tietojärjestelmäasiantuntijoita. Pilotointisuunnitelmia täydennettiin alkuvuodesta 2011 henkilöstön osalta. Kuvassa 5 on esitetty hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämis aikataulu.

Aikataulu: Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen

Kuva 5. Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämisajankäyttö

Keskeisiä toimijoita koko prosessin ajan ovat olleet kolmesta pilottikunnista nimetyt vastuuterveystarkastajat ja varhaiskasvatuksen yhdyshenkilöt. He ovat suunnitelleet uutta toimintamallia yhteistyössä hankehenkilöstön ja THL:n kanssa. Vastuuterveystarkastajat ovat tehneet pilottikunnissa kiinteää yhteistyötä kehittämisprosessiin liittyvien yhteistyötahojen kanssa; varhaiskasvatus, ehkäisevä perhepalvelu, sosiaalityö, suunterveydenhuolto ja erityisryhmätyöntekijät. Keskeisiä toimijoita prosessissa ovat olleet myös tietojärjestelmäpääkäyttäjät ja raportoinneista vastaavat.

Toimintamalliin työstettiin yhteistyössä vastuuterveystarkastajien, päivähoitojen henkilöstön ja asiakkaiden kanssa piloteissa käytettävät tiedonkeruulomakkeet:

- *Neljävuotias kotona* – kysely vanhemmille keskustelun pohjaksi
- *Neljävuotias varhaiskasvatuksessa* – tiedonsiirto neuvolaan
- *Neljävuotias neuvolassa* – palaute varhaiskasvatukseen/kooste neuvolakäynnistä
- *Lapsiperheen arjen voimavarat*

Lomakkeet muokattiin aikaisemmin kunnissa kehitetyistä lomakkeista laajaan 4 -vuotisterveystarkastukseen sopivaksi (Lappeenranta, Forssa, Oulu, Hakulinen-Viitanen & Pelkonen: Vauvaperheen arjen voimavarat). Tiedonkeruulomakkeet löytyvät osoitteesta: http://www.oulu.ouka.fi/seutu/Tukeva2/4vpilotoinnin_lomakkeet.htm

2.1.1. Nykytilan mallintaminen 4- ja 5 -vuotisterveystarkastuksista

Uuden toimintamallin kehittämisessä prosessien mallintaminen on keskeisessä roolissa. Mallintaminen selkeyttää asiakkaan, työntekijän ja yhteistyökumppaneiden toimintaa ja tekee työstä läpinäkyvämpää. Prosessimallinnukset kertovat asiakkaiden, työntekijöiden ja yhteistyökumppaneiden roolin prosessissa. Kehitetty toimintamalli on mallinnettu Process Guide – ohjelmalla.

Mallinnuksen asiantuntijana toimi TUKEVA 2 Oulun seudun osahankkeen projektipäällikkö Leena Hassi. Toimintamallin sisällön ja tiedon hyödyntämisen asiantuntijana toimi erikoissuunnittelija Arja Hastrup (THL).

Kartoittamalla pilottikuntien nykytila, pystyttiin mallintamaan paras mahdollinen tavoitetilä uudelle toimintamallille. Pilottikuntien moniammatilliset työryhmät mallinsivat marras-joulukuussa 2010 oman kuntansa 4- ja 5 -vuotisterveystarkastusten nykytilan. Ennen asetuksen (VNA 338/2011) voimaantuloa laaja terveystarkastus tehtiin viiden vuoden iässä ja sen vuoksi haluttiin tarkastella myös sen sisältöä ja toimintaa. Nykytilan kriittinen tarkastelu antoi lähtökohdan kehittämistarpeineen tavoitetilalle ja uudelle toimintamallille.

Suurimmat eroavuudet pilottikuntien välillä laajan 5 -vuotisterveystarkastusten osalta olivat yhteistyökäytännöissä varhaiskasvatuksen kanssa ja neuvolan ajanvarauksessa. Osassa pilottikuntia yhteistyö neuvolan ja varhaiskasvatuksen kesken toimi hyvin ja osassa se oli vähäistä ja osin työnteekijäsidonnaista. Neljävuotiaan terveystarkastusten sisällöissä ei ollut suuria eroja kuntien välillä, mm. Lene-arviointimenetelmä oli käytössä kaikissa kunnissa. Nykytilan mallinnukset kehittämistarpeineen toimivat pohjana uuden laajan terveystarkastuksen tavoitetilän mallintamisessa.

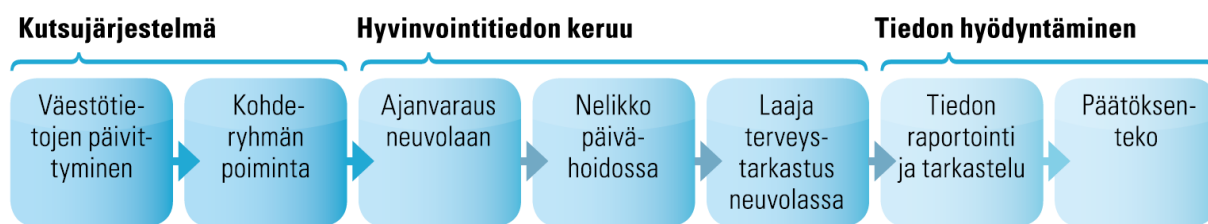
4- ja 5 -vuotisterveystarkastusten nykytilan mallinnuskuvat on tallennettu Oulun kaupungin prosessipankkiin (katselu vaatii maksullisen katselijakäyttäjälisenssin).

2.1.2. Tavoitetilän mallintaminen laajasta 4 -vuotisterveystarkastuksesta

Uuden toimintamallin laajasta 4-vuotisterveystarkastuksesta työstivät kolme pilottikuntaa yhdessä. Näin toiminnasta ja tarkastusten sisällöstä saatiin yhteneväinen kaikissa kuntien pilottineuvoloissa ja -päiväkodeissa. Lähtökohtana toimintamallin kehittämisessä oli asetuksen (VNA 338/2011) mukainen laaja 4 -vuotisterveystarkastus ja kaikki siihen kiinteästi liittyvät prosessit. Tavoitetilän mallintamisessa huomioitiin sekä osallistuvat prosessiin ja keiden eri tahojen tietoja hyödynnetään ja kirjataan lapsen ja vanhempien tietoihin. Myös tietojen siirto varhaiskasvatuksen ja muiden eri toimijoiden välillä huomioitiin mallissa.

Mallinnettu hyvinvointiarviointijärjestelmän toimintamalli sisältää kolme pääprosessia: kutsujärjestelmä, hyvinvointitiedon keruu ja tiedon hyödyntäminen sekä niihin kuuluvat alaproessit (kuva 6). Toimintamallin prosessikuvaukset löytyvät liitteestä 7 ja sivulta http://www.ouka.fi/seutu/tukeva/oulun_seudun_osahanke.htm kohdasta Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen, laaja 4 -vuotisterveystarkastus. Lisäksi prosessikuvaukset ovat sähköisessä TUKEVA -työkalupakki (liite 6) julkaisussa, joka julkaistaan lokakuussa 2012.

Lapsiperheen tukeminen hyvinvointitietoa hyödyntäen:

Kuva 6. Hyvinvointiarviointijärjestelmän toimintamalli

Kutsujärjestelmä

Kutsujärjestelmä sisältää väestötietojen päivittymisen kuntien Effica-tietojärjestelmiin ja pilottialueen 4 -vuotiaiden lasten poiminnan väestörekisteritiedoista ja kutsun lähettämisen perheelle. Malliin luotu kutsujärjestelmä mahdollistaa reaaliaikaisen seurannan niistä perheistä, jotka eivät varaa neuvolaan aikaa tai eivät saavu varatulle ajalle.

Neuvola-asetuksen (VNA 338/2011) mukaan neuvolaan kutsutaan molemmat vanhemmat ja neuvolan tulee selvittää tarkastuksista poisjäävien tuen tarve. Laajaan terveystarkastukseen kutsutaan kirjeellä molemmat vanhemmat. Vanhemmille ja lapselle lähetetään kutsu tarkastukseen 1-2 kk ennen 4 -vuotissyntymäpäivää. Kutsun mukana lähetetään lomakkeita (*Neljävuotias kotona*, *Lapsiperheen arjen voimavarat*) mitkä vanhemmat palauttavat neuvolaan.

Hyvinvointitiedon keruu

Hyvinvointitiedon keruu sisältää perheen ajanvarauksen neuvolaan, varhaiskasvatuksen arvion päivähoidossa olevasta lapsesta (Nelikko) sekä neuvolan laajan terveystarkastuksen.

Laajaan terveystarkastukseen sisältyy varhaiskasvatuksen arvio lapsesta ennen neuvolakäyntiä. Päivähoidossa arvioidaan yhteistyössä lapsen ja perheen kanssa lapsen toimintaa ja hyvinvointia päiväkodin arjessa. Havainnot lapsesta ovat myös osa päivähoidon varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedot kirjataan havainnointilomakkeelle, *Neljävuotias varhaiskasvatuksessa*, mikä lähetetään vanhempien kanssa käydyn keskustelun jälkeen neuvolaan.

Terveystarkastaja ja lääkäri tekevät perheen kanssa hyvinvointi- ja terveystarkastuksen jälkeen. Suunnitelmassa hyödynnetään päivähoidosta saatuja tietoja. Suunnitelmaan kirjataan arvio lapsen kasvusta ja kehityksestä, perheen hyvinvoinnista sekä mahdollisesta tuen tarpeesta. Suunnitelmaan kirjataan tavoitteet ja se, miten suunnitelmaa seurataan. Kokonaisvastuu lapsen ja perheen mahdollisen tuen koordinoimisesta on terveydenhoitajalla. Neuvolakäynnin jälkeen lähetetään kirjallinen palaute (*Neljävuotias neuvolassa*) lapsen kasvusta ja kehityksestä päivähoitopaikkaan. Molemminpuolinen tiedon siirto tapahtuu vanhempien kirjallisella luvalla.

Tiedon hyödyntäminen

Tiedon hyödyntämisen mallissa keskeisessä roolissa on kunnan poikkihallinnollinen hyvinvointiryhmä (hyte-ryhmä), hyvinvointikoordinaattori sekä sähköinen hyvinvointikertomus. Sähköinen hyvinvointikertomus on tiedon tuottamisen väline, johon on ke-

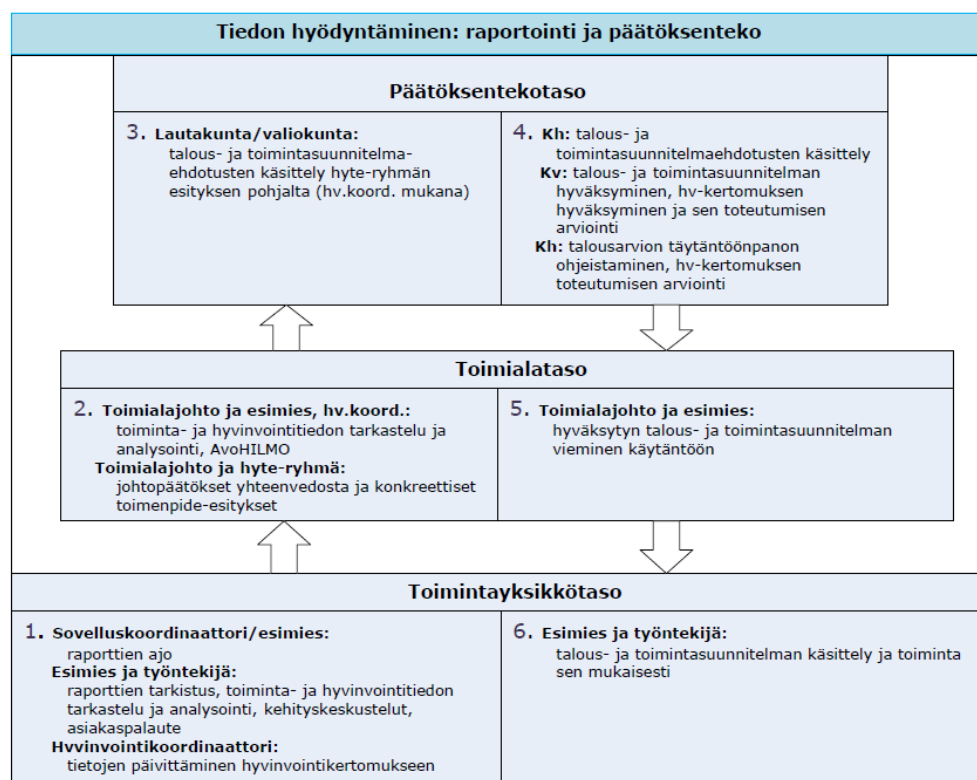
rätty ajantasainen hyvinvointitieto. Taustalla on terveydenhuoltolaki (1326/2010), joka asettaa kunnille terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen liittyviä velvoitteita. Kunnan on laadittava kerran valtuustokaudessa hyvinvointikertomus ja vuosittainen raportointi.

Kempele ja Liminka mallinsivat tiedon hyödyntämisen prosessin yhdessä. Oulussa on käytössä johdon tietojärjestelmä (OukaDW), johon kootaan olemassa olevien järjestelmien kautta automaattisesti tietoa. Tämän vuoksi tiedon hyödyntämisen prosessia ei mallinnettu hankkeessa Oulun osalta.

Malliin liitetty sähköinen hyvinvointikertomus on kehitetty Kaste-ohjelmaan kuuluvassa Terveempi Pohjois-Suomi -hankkeen (TerPS) ja Kanerva-KASTE -hankkeen yhteistyönä. Hankesuunnittelija Suvi Helanen (TerPS-hanke) mallinsi TUKEVAN projektipäälliköiden kanssa tiedon hyödyntämisen kuntapäättäjän näkökulmasta. Mallissa hyvinvointikertomus on linkitetty kunnan päätöksenteon vuosikelloon.

Hyte-ryhmän tehtäviä ovat mm. kunnan hyvinvointikertomuksen valmistelu, kunnan hyvinvointi-indikaattorien kehittäminen ja ehdotusten tekeminen kunnan talous- ja toimintasuunnitelmaan. Lisäksi ryhmä arvioi ja seuraa kunnan hyvinvointityön toteutumista. Hyvinvointikoordinaattori arvioi ja seuraa myös osaltaan kunnan hyvinvointityön toteutumista ja päivittää tiedot hyvinvointikertomukseen.

Kuvassa 7 on kuvattu tiedon hyödyntämisen malli. Kerättyä tietoa tarkastellaan ja analysoidaan toimintayksiköitasolla (esim. neuvola, päiväkot), toimialatasolla (esim. terveydenhuolto, sivistystoimi, sosiaalitoimi) sekä päätöksentekotasolla (lautakunnat, kunnanhallitus ja -valtuusto).

Kuva 7. Tiedon hyödyntäminen ja päätöksenteko hv.koord.=hyvinvointikoordinaattori, hyte-ryhmä=hyvinvointiryhmä, kh=kunnanhallitus, kv=kunnanvaltuusto, hv-kertomus= hyvinvointikertomus (Irja Lampinen, TUKEVA 2 -hanke)

2.1.3. Koulutukset

Henkilöstölle järjestettiin menetelmäkoulutusta ennen pilotoinnin alkamista seuraavasti:

- Lene-koulutus (Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio), neuropsykologian erikoispsykologi, PsT, Riitta Valtonen
- AvoHILMO -koulutus (perusterveydenhuollon hoitoilmoitusjärjestelmä), Pirjo Tuomola, kehittämispäällikkö, THL
- Sähköinen neuvolakäsikirja, lastenlääkäri Jarmo Salo, THL
- Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointi (LAPS), lastenpsykiatri Anne-Mari Borg ja hankesairaanhoitaja Sari Miettinen, TAYS
- Vanhempien alkoholikäytön arviointi ja alkoholin käyttöön liittyvä terveysneuvonta (AUDIT ja mini-interventio), projektipäällikkö Eeva-Kaarina Veijalainen, Ensi- ja turvakotien liitto ry
- Lähisuhde- ja kuritusväkivalta – lapset, nuoret, perheet, kehittäjäterveydenhoitaja, perheväkivallan ehkäisyn avainkouluttaja Merja Pihlajasaari, Itä- ja Keski-Suomen Kaste-hanke
- Lapsilähtöinen, motivoiva lähestymistapa, suunnittelija, YTM, Tarja Boelius, Ensi- ja turvakotien liitto ry

2.1.4. Laajan 4-vuotisterveystarkastuksen pilotointi

Laaja terveystarkastus sisältää **vanhempien, terveydenhoitajan, lääkärin ja päivä-hoidon henkilöstön arviot**, joiden pohjalta muodostuu kokonaisnäkemys lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä koko perheen hyvinvoinnista. Perhe kutsutaan neuvolaan ja kutsun mukana lähetetään tiedonkeruulomakkeet kotona täytettäväksi. Lastentarhanopettaja / omahoitaja tekee päivähoidossa arvion lapsen kehityksestä osana varhaiskasvatussuunnitelmaa. Vanhempien kanssa käydyn keskustelun jälkeen tiedot siirretään neuvolaan. Terveydenhoitaja ja lääkäri tekevät toimintamallin mukaisen laajan terveystarkastuksen, mistä lähetetään kirjallinen palaute päivähoitoon.

Ensimmäisen vaiheen pilotointi oli 31.5.2011 - 31.12.2011 ja toisen vaiheen 1.1.2012 - 30.6.2012. Laajoissa 4 -vuotisterveystarkastuksissa kerättiin lapsesta ja perheestä indikaattoritietoja sekä toimintaa kuvaavaa tietoa. Uuden toimintamallin mukaisesti kutsuja laajaan terveystarkastukseen lähetettiin Oulun, Kempeleen ja Limingan pilotineuvoloista yhteensä 978 lapselle perheineen. Näistä 973:lle tehtiin laaja terveystarkastus ja varhaiskasvatuksen kehitysarvio 276 lapselle. Uusintakutsuja lähetettiin 80 kappaletta (8 % kutsutuista). Mikäli perhe ei ottanut yhteyttä neuvolaan uusintakutsun lähettämisen jälkeen, perheelle soitettiin ja tiedusteltiin ”mitä teille kuuluu?” Puhelimitse lähestyttiin 16 perhettä (Oulu 7, Kempele 5, Liminka 4; yhteensä 1,6 % kutsutuista). Perheillä jotka eivät varanneet aikaa neuvolaan ensimmäisen kutsun saatuaan, syynä oli mm. muutto toiselle paikkakunnalle, sairastelukierre, unohtaminen tai sitoutumattomuus neuvolapalveluihin. Kotikäyntejä tarkastuksesta poisjäävien tuen tarpeen kartoittamiseksi ei tarvinnut tehdä. Oulussa ja Limingassa molemmat vanhemmat olivat mukana vajaan puolessa tarkastuksista. Kempeleessä molemmat vanhemmat osallistuivat tarkastuksiin aktiivisemmin.

Pilotoinnin aikana neuvoloissa oli käytössä sähköisen neuvolakäsikirjan pilottiversio (Jarmo Salo, THL).

Toimintamallin kehittämisestä ja pilotoinnista tiedotettiin paikallisesti ja valtakunnallisesti eri tahoilla.

Vastuuterveydenhoitajat Terttu Harju ja Leena Rova jatkoivat vielä pilotoinnin loputtua vastuuhenkilönä elo-syyskuun 2012 tehtävänä mm. ohjeistuksen laatiminen 4-, 5-, 6 -vuotisterveystarkastuksiin, tiedottaminen Oulun ympäristökunnissa toimintamallista ja sen tuloksista sekä juurruttamissuunnitelman tekeminen. Vastuuterveydenhoitajat esittelivät toimintamallin seudun kunnissa; Hailuoto, Haukipudas, Kiiminki, Lumijoki, Muhos, Tyrnävä. Tilaisuuksissa oli läsnä esimiehiä, neuvolan terveydenhoitajia ja lääkäreitä sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöä.

Oulu

Pilotointiin käytettävissä olevien resurssien puitteissa Oulussa oli mahdollista ottaa mukaan vain rajattu määrä neuvoloita ja päiväkoteja. Pilottineuvoloiksi valittiin kaksi suurta neuvola-aluetta (Myllyoja ja Kaijonharju). Pilottineuvoloiden alueella olevista päiväkodeista mukaan valittiin Myllyojan, Ritaharjun ja Pöllökankaan päiväkodit. Oulussa lasten päivähoitopaikat eivät kuitenkaan käytännössä sijaitse neuvola- ja asuinalueilla, jonka vuoksi pilottineuvoloiden neljävuotiaista vain osa oli hoidossa pilottipäiväkodeissa. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksen kehitysarviota ei voitu tehdä kaikille pilottitarkastuksiin kutsutuille lapsille. Kuivasrannan päiväkodi otettiin mukaan pilottiin

vuoden 2012 alusta, jotta varhaiskasvatuksen kehitysarvio saataisiin tehtyä useammalle kutsun saaneelle lapselle.

Oulun kahdessa pilottineuvolassa kävi laajoissa 4 -vuotistarkastuksissa pilotoinnin aikana 455 lasta perheineen, joista 52 lapselle tehtiin myös varhaiskasvatuksen kehitysarvio. Kutsuja lähetettiin 451 lapselle, joista uusintakutsun sai 58 lasta (12,8 % kutsutuista). Puhelimitse näistä lapsista vielä kutsuttiin seitsemän lasta perheineen (1,5 % kutsutuista). Kaijonharjun ja Myllyojan neuvola-alueille väestöpäivitysten jälkeen (1.5.2011) muuttaneille perheille ei voitu kaikille lähettää kutsua, koska kyseisen päivityksen jälkeen alueelle muuttaneet eivät kirjautuneet poimintaa käyttävään tietojärjestelmään. Kun tieto kutsusta levisi perheisiin, he pyysivät lähettämään tiedonkeruulomakkeet varatessaan neuvola-aikaa.

Vastuuterveydenhoitajana toimi Terttu Harju. Hän perehdytti pilottineuvoloiden ja –päiväkotien henkilöstön toimintamalliin ja tiedotti säännöllisesti pilotoinnin etenemisestä eri yhteistyötahoille kaupungissa. Vastuuterveydenhoitaja ei itse pilotoinut toimintamallia. Pilotointeja teki 21 terveydenhoitajaa ja 15 lääkäriä. Varhaiskasvatuksen vastuuhenkilönä toimi kiertävä erityislastentarhanopettaja Pirjo Pylväs.

Lääkärivajeesta johtuva lääkäreiden vaihtuminen hankaloitti mallin toteuttamista; ”saattaen vaihdettava” omahoitaja – omalääkäri–mallia ei voitu toteuttaa suunnitellulla tavalla. Meneillään oleva kuntaliitos, uuden Oulun rakentaminen, aiheutti haasteita yhteisten suunnittelupalavereiden järjestämiselle ja vaikeutti järjestelmäasiantuntijoiden työpanoksen hyödyntämistä pilotin eri vaiheissa. Toisen vaiheen pilotoinnin alussa nimettiin järjestelmäasiantuntija–yhdyshenkilö pilotille ja tämä helpotti kutsujärjestelmän ja raporttien hallintaa.

Vastuuterveydenhoitaja oli mukana kutsujärjestelmän suunnittelussa omahoidon / Efficia -tietojärjestelmän kautta. Lisäksi hän on mukana kaupungin lomaketyöryhmässä, jossa työstetään mm. pilotissa laadittuja lomakkeita sähköiseen muotoon Omahoito – alustalla käytettäväksi. Vuoden 2012 alusta perheet ovat voineet varata sähköisesti ajan neuvolaan www.oulunomahoito.fi – sivuston kautta.

Pilotoinnin aikana toimi ohjausryhmä, jonka kokoonpano oli: Tähtinen Tuula, pj, palvelujohtaja; Harju Terttu, vastuuterveydenhoitaja; Huttu Sari, palveluesimies; Koret Pirjo, palvelupäällikkö; Kuorilehto Ritva, aluekoordinaattori; Mikkilä Leila, apulaisylilääkäri; Sipilä Eija, palveluesimies; Heikkinen Arja, palvelujohtaja; Kaltakari Sirkku, suunnittelija; Isokääntä Sinikka, siht., johdon sihteeri. Ohjausryhmä kokoontui pilotin aikana neljä kertaa.

Oulussa toimintamallin levittäminen ja juurruttaminen käynnistyy lokakuun 2012 aikana, jonka jälkeen tarkastusten on suunniteltu toteutuvan pääsääntöisesti toimintamallin mukaisesti, lukuun ottamatta aikaresursseja. Toimintamallin mukaiset aikaresurssit laajaan terveystarkastukseen ovat terveydenhoitaja 120 min ja lääkäri 40 min. Oulussa ehdotus aikaresursseiksi ovat terveydenhoitaja 90 min ja lääkäri 30 min.

Kempele

Kempeleestä oli mukana Kempeleen neuvola sekä kaikki (7 kpl) kunnalliset päiväkodit sekä lisäksi kaksi yksityistä päiväkotia.

Toimintamallin mukainen laaja terveystarkastus tehtiin 294 lapselle perheineen, joista 145 lapselle tehtiin myös varhaiskasvatuksen kehitysarvio. Vastuuterveydenhoitajana

toimi Leena Rova ja varhaiskasvatuksen vastuuhenkilönä kiertävä erityislastentarhanopettaja Eila Pussila.

Vastuuterveydenhoitaja pilotoi itse toimintamallin mukaisia laajoja terveystarkastuksia ja perehdytti terveydenhoitajat, lääkärit ja päivähoidon henkilöstön toimintamalliin. Kempeleessä pilotointeja teki kahdeksan terveydenhoitajaa ja neljä lääkäriä. Päiväkotien vastuuhenkilöille esiteltiin Lene-arviointimenetelmää (Leikki-ikäisen lapsen neurologisen kehityksen arvio) ja neuvolan palautelomakkeen sisältöä.

Kempeleeseen ei nimetty erillistä pilotin ohjausryhmää. Neuvolan esimies, johtava lääkäri, tietojärjestelmäasiantuntija sekä vastuuterveydenhoitaja työskentelevät samoissa tiloissa, jolloin tiedottaminen ja toiminnan suunnittelu tapahtui luontevasti ilman erillistä ohjausryhmätyöskentelyä. Yhteistyö varhaiskasvatuksen kanssa on ollut toimivaa ja säännöllistä jo aikaisemminkin liittyen 5 -vuotistarkastuksiin sekä muuhun neuvolatoimintaan. Kempeleessä tarkastukset jatkuvat toimintamallin mukaisesti pilotoinnin loputtua.

Liminka

Limingasta oli mukana kirkonkylän ja Tupoksen neuvolat sekä kaikki (7 kpl) kunnalliset päiväkodit ja kaksi yksityistä päiväkotia.

Limingassa pilotoinnissa oli mukana 233 lasta perheineen, joista 79 lapselle tehtiin varhaiskasvatuksen kehitysarvio.

Vastuuterveydenhoitajana toimi pilotin alussa Riikka Pirinen, 8/2011 lähtien Paula Laurila. Varhaiskasvatuksen vastuuhenkilöinä pilotoinnin alussa toimi lastentarhanopettaja Sari Lehtola-Kaloger, Pia Rissanen (9/2011–11/2011) ja 11/2011 alkaen lastentarhanopettaja Laura Kinnunen.

Vastuuterveydenhoitaja pilotoi pääosan laajoista 4 -vuotisterveystarkastuksista keskustan neuvolassa. Pilotin aikana vastuuterveydenhoitaja perehdytti lastenneuvolan terveydenhoitajat ja lääkärit uuteen toimintamalliin. Kaikki lastenneuvolan terveydenhoitajat (6 kpl) tekivät terveystarkastuksia ja saivat kokemusta uudesta toimintamallista. Limingassa pilotissa oli mukana kolme lääkäriä. Päiväkotien vastuuhenkilöille esiteltiin Lene-arviointimenetelmää (Leikki-ikäisen lapsen neurologisen kehityksen arvio) ja neuvolan palautelomakkeen sisältöä.

Pilotoinnin aikana käynnistyi moniammatillinen tiimi (Mona-tiimi) yhteisten käytäntöjen luomiseksi päiväkodissa, neuvolassa ja sosiaalitoimessa. Asiakastapauksia varten perustettiin varhaisen tuen tiimi (Vartu), jonka on aluksi määrä kokoontua n. neljä kertaa vuodessa. Limingassa tarkastukset jatkuvat pääosin toimintamallin mukaisesti pilotoinnin loputtua.

Pilotin ohjausryhmän työskentelyyn osallistuivat: Ruottinen Riitta, hoito- ja hoivatyön johtaja; Sarajärvi Pauliina, johtava lääkäri; Heikkinen Teija, osastonhoitaja; Martikainen Päivi, sosiaalityöntekijä; Arvola Riitta, tietojärjestelmäasiantuntija; Rissanen Pia, lastentarhanopettaja; Kärkkäinen Minna, varhaiskasvatusjohtaja; Saarela Markku, johtava sosiaalityöntekijä; Kinnunen Laura, lastentarhanopettaja; Pirinen Riikka (6/2011 asti), vastuuterveydenhoitaja; Laurila Paula, vastuuterveydenhoitaja; Valkama Eeva-Maarit, perusturvajohtaja; Kärkkäinen Sari, päiväkotien johtaja; Lehtola-Kaloger Sari, lastentarhanopettaja; Määttä Eija, varhaiskasvatusjohtaja. Ohjausryhmä kokoontui vaihtelevalla kokoonpanoilla viisi kertaa pilotoinnin aikana.

2.1.5. Tulokset

Raportointi

Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämisen tavoitteena oli luoda toimintamalli, joka mahdollistaa kerätyn tiedon hyödyntämisen perustöissä ja päätöksenteossa. Pilotin aikana kehitettiin malli päätöksentekoprosessista sisältäen raportoinnin ja tiedon hyödyntämisen. Raportointia pilotoitiin terveystarkastusten yhteydessä, mutta tiedon hyödyntämistä ei pilotoitu. Raportoinnin avulla saatiin kuntakohtaista terveys – ja hyvinvointitietoa ko. ikäluokasta sekä tietoa lisätuen tarpeessa olevista lapsista ja perheistä.

Lähtökohtana mittareita (terveysindikaattorit) valitessa oli, että ne ovat samansuuntaisia Terveystietokeskuksen ja hyvinvoinnin laitoksen koodistopalvelimen kanssa (strukturoituja, määrämuotoisia). Tällöin ne voidaan raportoida AvoHILMO:n (perusterveydenhuollon hoitoilmoitusjärjestelmä) kautta. Laadukkaan ja luotettavan tiedonkeruun ehtona on, että tieto on kerätty oikein ja tilastoitu oikein tietojärjestelmiin.

Käytössä oli ICPC2 (perusterveydenhuollon kansainvälinen luokitus) - koodit, joilla on yhteneväisyys SPAT (perusterveydenhuollon avohoidon toiminto-luokitus) koodeihin. Laajat tarkastukset saadaan poimituksi tietojärjestelmästä kirjaamalla käyntisyyksi A98 (terveyden ylläpito/sairauden ennaltaehkäisy) ja A30 (yleiset ja epämääräiset, laaja terveydentilan arviointi/tarkastus). Kunnilla ei ollut valmiuksia ottaa käyttöön pilotissa SPAT-koodeja.

Laajojen 4-vuotisterveystarkastuksen pilotoinnissa mittareista oli käytössä:

- pituus/paino
- Audit, alkoholikäytön riskitesti molemmille vanhemmille
- LAPS, lapsen psykososiaalisen terveyden arviointimenetelmä
- Lisäksi vanhemmat/hoitajat täyttivät Lapsiperheen arjen voimavara-lomakkeen. Se ei ole mittari, joten se tilastoitiin: käsitelty kyllä/ei

Terveydenhoitajan tekemiä tilastointimerkintöjä ovat: pituus/paino ja audit. Terveystietokeskuksen ja lääkäri kirjaavat molemmat Laps -lomakkeen pisteet sekä voimavarakyselyn. Lääkäri kirjaa lastenneuvolakäynnin jatkosuunnitelmat.

Toimintaa kuvaava tapahtuma merkittiin pilotin aikana sisältömerkintöjen kautta tietojärjestelmiin.

Kerättäviä tietoja toiminnasta olivat:

- laaja terveystarkastus
- jatkotoimenpiteet laajan 4-vuotisterveystarkastuksen jälkeen:
 - ei toimenpiteitä, seuraava käynti vuoden kuluttua (poistettu 2/12)
 - määräaikainen terveystarkastus suppea arvio / laaja arvio (otettu käyttöön 2/12)
 - jatkohoito muualla (terv.kesk., esh)
 - lastenneuvolan lisäkäynti (esim. tukikäynti, tutkimus ei onnistu, kasvukontrolli, hyvinvointi- ja terveyssuunnitelman laatiminen)
 - lähete yksittäiselle työntekijälle (esim. psykologi)
 - moniammatillisen tiimin kokoaminen
 - ohjaus varhaiskasvatuksen piiriin, kotihoidossa olevan kuntoutuksellinen varhaiskasvatus

Seuraavissa luvuissa on kuvattu kuntakohtaisia raporttien tuloksia ajalta 1.5.2011 - 30.6.2012.

Oulu:

Oulussa tarkastettujen lasten kokonaismäärä oli 455. Mittareiden ja jatkosuunnitelmien prosenttiosuudet on laskettu toteutuneilla tilastointimerkinnöillä. Pilottitarkastuksissa käytössä olleita mittareita ja jatkotoimenpiteitä oli tilastoitu puutteellisesti, minkä vuoksi tilastoitu lasten lukumäärä (n) vaihtelee.

Terveystarkastajien tekemät kirjaamiset mittareista toteutuivat paremmin verrattuna lääkäreiden tekemiin kirjaamisiin jatkosuunnitelmien osalta. Syynä tähän lienee hoitaja-lääkäri – työparimallin toteutumattomuus, jonka vuoksi yhtenäinen kirjaamiskäytäntö ei toteutunut.

Mittarit:

- Audit - pisteiden mukaan vanhempien alkoholin käytön riskit olivat lievästi koholla / selkeästi koholla tai suuret 6,8 %:lla (n=341)
- voimavarakyselylomakkeen pohjalta oli keskusteltu 99,1 %:n kanssa (n=407: 89 % kokonaismäärästä tilastoitu)
- lapsista oli tuen, lisäselvittelyn tai hoidon tarvetta psykososiaalisen terveyden osalta 4,7 %:lla (n=317: 70 % kokonaismäärästä tilastoitu)
- pituus-painosuhde oli normaali 94,1 %:lla lapsista, ylipainoa oli 5 %:lla ja alipainoa 1 %:lla (n=421: 93 % kokonaismäärästä tilastoitu)

Lastenneuvolakäynnin jatkosuunnitelmat (n=251; 55 % kokonaismäärästä tilastoitu):

- normaali määräaikainen terveystarkastus 81,9 %
- suppea määräaikainen terveystarkastus 9,2 %
- lähete tk / erikoislääkärille 4,9 %
- erikoissairaanhoidon 1,5 %
- puheterapiaan 0,9 %
- perheterapeutille 0,3 %
- LTK – tiimi 0,3 %
- tarkastus ei onnistunut ensimmäisellä kerralla 0,3 %

Kaijonharjun ja Myllyojan pilottineuvoloissa toimii kummassakin kaksi perhetyöntekijää sekä tarvittaessa yhteistyötoimijana ennaltaehkäisevän työn perheterapeutti, joita kaupungilla on kaksi.

Kempele:

Kempeleessä tarkastettujen lasten kokonaismäärä oli 294. Mittareiden ja jatkosuunnitelmien % -osuudet on laskettu lasten kokonaismäärästä n= 294.

Mittarit:

- Audit - pisteiden mukaan vanhempien alkoholin käytön riskit olivat lievästi kohonneet tai suuret 8 %:lla
- voimavarakyselylomakkeen pohjalta oli keskusteltu 95 %:n kanssa
- lapsista n. 18 %:lla oli tuen, lisäselvittelyn tai hoidon tarvetta psykososiaalisen terveyden osalta
- pituus-painosuhde oli 96 %:lla lapsista normaali, ylipainoa oli 0,8 %:lla

Lastenneurolakäynnin jatkosuunnitelmat:

- erikoissairaanhoidon 4.5 %
- puheterapiaan 8 %
- fysioterapiaan n. 3 %
- psykologille 2 %
- toimintaterapeutille 2 %
- perhetyöpalveluihin n. 1 %
- tarkastus ei onnistunut ensimmäisellä kerralla 3.7 %

Kempeleessä ei ole omaa neuvolan perhetyöntekijää, perhetyöntekijät ovat sosiaali-toimen työntekijöitä.

Liminka:

Limingassa tarkastettujen lasten kokonaismäärä oli 233. Mittareiden ja jatkosuunnitelmien % -osuudet on laskettu lasten kokonaismäärästä n= 233.

Mittarit:

- Audit – pisteiden mukaan vanhempien alkoholin käytön riskit olivat lievästi kohonneet tai suuret 3,2 %
- voimavarakyselylomakkeen pohjalta oli keskusteltu 96 %:n kanssa
- lapsista n. 10 %: lla oli tuen, lisäselvittelyn tai hoidon tarvetta psykososiaalisen terveyden osalta
- pituus-painosuhte oli 97 %:lla lapsista normaali, ylipainoa oli 0,4 %:lla

Lastenneurolakäynnin jatkosuunnitelmat:

- erikoissairaanhoidon 2,3 %
- puheterapiaan 6 %
- fysioterapeutille 0,9 %
- psykologille 3,3 %
- toimintaterapeutille 0,4 %
- perhetyöntekijälle 5,6 %
- tarkastus ei onnistunut ensimmäisellä kerralla 5 %:lla

Limingassa on oma neuvolan perhetyöntekijä.

Sisältö ja toiminta

Hyvinvointiarviointijärjestelmän toisena tavoitteena oli laajan terveystarkastuksen sisällön ja toiminnan kehittäminen asetuksen (VNA 338/2011) mukaisesti.

Kehittämisprosessin aikana luotiin malli asetuksen mukaisesta laajan 4 -vuotisterveystarkastuksen sisällöstä ja toiminnasta, joka sisältää myös yhteistyömallin neuvolan ja varhaiskasvatuksen välillä. Kehittämisprosessin aikana saatiin arvokasta tietoa uuden toimintamallin käyttöönoton vaatimista toimenpiteistä, mm. esimiesten sitoutuminen kehittämistyöhön, henkilöstön tiedottaminen ja motivointi, tiivis yhteistyö eri toimijoiden välillä.

Terveys- ja hyvinvointitiedon keräämiseen sekä neuvolan ja varhaiskasvatuksen väliin tietojensiirtoon kehitettiin tiedonkeruulomakkeet. Pilotin aikana havaittiin, että varhaiskasvatuksen havainnot lapsen kasvusta ja kehityksestä korreloivat hyvin neu-

volan tekemien havaintojen kanssa. Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointiin otettiin käyttöön työkaluksi LAPS-lomake.

Varhaiskasvatuksen ja neuvolan yhteistyö tiivistyi kaikissa pilottikunnissa ja yhteistyötä eri toimijoiden kesken lähdettiin tietoisesti lisäämään (esim. Mona-tiimi Limingassa). Uuden toimintamallin opettelussa ja siihen perehtymisessä syntyi myös uusia yhteistyötarpeita varhaiskasvatuksen sekä muiden lapsiperhehoitajien kanssa. Lapsen terveystarkastukset muodostavat jatkumon ja kehittämisprosessin aikana tehtiin ohjeistus 4-, 5- ja 6 -vuotisterveystarkastusten toteuttamisesta.

Terveystarkastuksiin tuli systemaattisuutta ja tietoisuus muista toimijatahoista lisääntyi. Tiedonkeruulomakkeiden avulla nousi esille perheiden tuen tarpeita, mikä vaati kehittämään uusia hoitopolkuja kunnissa.

Pilotin aikana ajankohtaiseksi nousi asetuksen (VNA 338/2011) mukanaan tuoma vaatimus asiakkaan osallisuudesta lapsiperhepalveluita kehitettäessä ja arvioitaessa. Näiden tarpeiden pohjalta Oulussa perustettiin asiakasraatiyöryhmä, johon kuuluu neuvolan, päivähoidon ja kolmannen sektorin toimijoita. Asiakasraati aloittaa toimintansa marraskuussa 2012.

2.1.6. Arviointi

Tavoitteena oli laajan 4 -vuotisterveystarkastuksen sisällöllinen ja toiminnallinen kehittäminen asetus (VNA 338/2011) huomioiden. Toisena tavoitteena oli luoda toimintamalli, joka mahdollistaa laajassa 4 -vuotisterveystarkastuksessa kerätyn tiedon hyödyntämisen perustuksessa ja kunnallisessa päätöksenteossa.

Arviointi koostuu pilotoijien kokemuksista, mitkä on koottu toimintamallin arviointitaapaamisissa ensimmäisen pilotointivaiheen päätyttyä joulukuussa 2011 ja toisen vaiheen päätyttyä kesäkuussa 2012. Lisäksi vastuuterveystarkastajat ja projektipäällikkö ovat koonneet arviointia koko kehittämis- ja pilotointiprosessin ajalta. Pilottoijien ja asiakkaiden kokemuksia on analysoitu myös kolmessa tämän luvun lopussa esiteltävässä opinnäytetyössä. Lopuksi kappaleessa esitetään perheiltä gallup-kyselyllä kerättyjä mielipiteitä neuvolan terveystarkastuksista.

Toimintamallia on esitelty elo-syyskuussa 2012 Oulun seudun kunnissa (Hailuoto, Haukipudas, Kiiminki, Lumijoki, Muhos, Tyrnävä). Kuudesta kunnasta vain yhdessä lähetettiin kirjallinen kutsu laajaan tarkastukseen. Pilotissa kehitetyt lomakkeet olivat käytössä viidessä kunnassa. Yhteen kuntaan oli laadittu omat, osin samansisältöiset lomakkeet. Laps -lomake oli käytössä kahdessa kunnassa, toisessa vain tarvittaessa. Yhdessä kunnassa Lene-arvio tehtiin päiväkodissa lastentarhanopettajan toimesta, yhdessä kunnassa arviointiin vain motorinen osio päiväkodissa. Muissa kunnissa Lene-arvio tehtiin kokonaisuudessaan neuvolassa. Moniammatillinen yhteistyö oli tiivistynyt kaikissa kunnissa. Yhtenäisen, systemaattisen mallin käyttöönotto koettiin tärkeäksi. Haasteeksi nousi erityisesti pienissä kunnissa erityisosaajien puute sekä toimivien hoitopolkujen luominen. Toimintamalli on myös kuvattu TUKEVA työkalupakki -julkaisuun (liite 6).

Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittämistä on arvioitu myös TUKEVA 2 -hankkeen yhteisen arviointikyselyn yhteydessä (liite 5).

Mallintaminen

Toimintamallin mallintamisprosessi vaati kolmen kunnan työntekijöiden aikataulujen yhteensovittamista ja saman pöydän ääreen kokoontuminen oli aikataulullisesti haastavaa. Yhteisen näkemyksen löytäminen toimintamallin ja pilotoinnin suunnittelussa oli ajoittain haasteellista. Toisaalta saman pöydän ääreen kokoontuminen lisäsi ymmärrystä toisen työstä sekä moniammatillisen työn merkityksestä. Mallintamisprosessin työntekijät kokivat haasteelliseksi, mutta myös antoisaksi.

Hyvinvointitiedon keruu

Tietojärjestelmän tilastointialustan tekeminen (mittarit ja sisältömerkinnät) oli ajoittain haasteellista johtuen kuntien järjestelmäasiantuntijoiden ja raportoinneista vastaavien niukoista resursseista osallistua prosessiin.

Tietojärjestelmistä ajettiin pilotoinnin aikana raportteja kirjaamiskäytäntöjen tarkistamiseksi. Kirjallisista ohjeista ja pilotoijien perehdyttämisestä huolimatta tilastoinnissa oli puutteita ja kaikkia tietoja ei tilastoitu sovitusti. Myös tiedonkeruulomakkeiden suhteen kirjaamiskäytännöissä oli vaihtelevuutta. Ennen pilotointia osassa pilottineuvoloita kirjaamisen kulttuuri oli vähäistä ja epäsystemaattista sekä vaihteli työntekijöiden välillä jopa saman työyksikön sisällä. Haasteena oli myös neuvolatyötä tekevien lääkäreiden vaihtuvuus ja resurssivaje sekä heidän mielenkiintonsa herättäminen neuvolatyötä kohtaan. Tilastoinnin yksityiskohtaisen tarkka ohjeistus ja perehdytyksen merkitys nousi keskeisimmäksi tekijäksi luotettavan hyvinvointitiedon keräämisessä. Työntekijöiden motivointi ja perehdyttäminen yhdenmukaiseen strukturoituun kirjaamiseen oli haasteellista. Pilotin edetessä tilastointi tarkentui, mikä vaati työntekijöiden yksilöllistä ohjausta.

Toimintamallissa haasteellisinta ja tärkeintä on systemaattinen ja yhdenmukainen kirjaaminen, mikä vaatii jatkuvaa panostusta laadukkaan kirjaamisen toteuttamiseksi. Työntekijät tarvitsevat motivointia uuden työtavan omaksumiseen sekä tietoa siitä, miksi tietoja kerätään ja miten tietojen kerääminen hyödyttää heitä.

Terveystarkastuksessa työkaluina toimivat tiedonkeruulomakkeet nostavat esille monipuolisesti tietoa lapsesta ja perheestä. Perheen voimavarakartoituksella saadaan kattavasti esille sekä perheen arkea vahvistavia että kuormittavia tekijöitä. Merkittäviä keskustelun aiheita neuvolassa ovat parisuhdeasiat, lähisuhdeväkivalta ja päihteet. Terveystarkastajien kokemuksen mukaan vanhemmat haluavat keskustella ja jakaa perheensä asioita neuvolassa. Työkaluina käytettävä voimavaralomake haastaa terveydenhoitajat mm. parisuhdeasioiden käsittelyyn ja lisää koulutustarvetta. Osassa pilottikuntia haasteeksi nousi hoitopolkujen toimimattomuus, silloin kun perheellä oli tuen tarve.

Kuntakohtainen terveys- ja hyvinvointitiedon hyödyntäminen ei ole vielä systemaattista. Se vaatii kunnissa yksityiskohtaista päätöstä mm. tietosisällöstä (mitä tietoja kerätään), mitä raportteja ajetaan, kuka ne ajaa ja kuinka usein niitä ajetaan. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen (1.10.12–31.10.13) toimesta kuntia tuetaan systemaattiseen tiedon raportointiin ja hyödyntämiseen.

Pilotointi

Pilotointiprosessi eteni pääosin suunnitellun aikataulun mukaisesti. Pilotoinnit käynnistyivät 5/2011 Limingassa ja Kempeleessä. Oulun osalta pilotointi päästiin aloittamaan 8/2011, koska kutsujärjestelmää ei saatu valmiiksi aikaisemmin.

Perheille lähetettiin kutsukirje postitse. Seuraava vaihe mallia kehitettäessä on kutsujärjestelmän kehittäminen paperisesta kutsusta sähköisiä palveluita hyödyntäväksi. Sähköinen ajanvaraus pilottineuvoloihin aloitettiin Oulussa tammikuussa 2012 Omahoito-palvelun kautta. Vanhempien täytettäväksi tarkoitettuja lomakkeita (mm. *Neljävuotias kotona*) on alettu työstää sähköiselle Omahoito -alustalle ja perheitä kannustetaan käyttämään sitä neuvola-asioinneissa.

Lähiesimiesten ja johdon sitoutuminen ja tuki kehitystyöhön on välttämätöntä. Toimintamalli edellyttää suunnitelmallista perehdytystä, valtakunnallisten suositusten (STM 2004) mukaisen resurssoinnin toteuttamista ja menetelmäkoulutusta. Toimintamalli monipuolistaa ja selkeyttää terveydenhoitajan ja lääkärin työtä sekä vahvistaa moniammatillista työskentelyä. Toisaalta se tuo neuvolatyöhön uusia kehittämishaasteita. Uuden työtavan omaksuminen vaatii innostusta työntekijöiltä sekä taitoa luopua vanhoista käytännöistä.

Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on keskeinen rooli lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin arvioinnissa yhteistyössä vanhempien ja neuvolan kanssa. Neuvolassa voi jäädä huomaamatta lapsen tarkkaavaisuuden ongelmia, sosiaalisia ja käyttäytymisen pulmia, millä voi olla vaikutusta myöhemmin lapsen elämään. Päiväkodissa huomioidaan ja seurataan lapsen käyttäytymistä ja psykososiaalista kehitystä koko päivähoitossa oloajan, joten myös mahdolliset ongelmat mainituilla osa-alueilla on helpompi havaita.

Moniasiantuntijaisessa yhteistyössä on tärkeää, että puhutaan samoilla käsitteillä eli kaikilla on yhteinen ymmärrys asiasta. Pilotoinnin aikana oli yhteisiä koulutuksia ja kokoontumisia, joista työntekijät saivat uusia ideoita käytännöistä ja toimintojen toteutuksesta omaan työhönsä.

Asiakkaat

Perheet olivat tyytyväisiä saadessaan lapsen nimellä kutsun, jossa pyydettiin molemmat vanhemmat lapsen kanssa neuvolaan.

Vaikka tarkastus vaati vanhemmilta työstä poissaoloa, he pyrkivät järjestämään työnsä niin, että pääsivät mukaan neuvolakäynnille. Kyselykaavakkeet vanhemmat kokivat selkeiksi ja helposti täytettäväksi. Suurin osa vanhemmista oli tyytyväisiä tarkastuksen sisältöön; esim. voimavaralomake nosti esille perheelle tärkeitä asioita, sekä perheen arkea vahvistavia, että arkea kuormittavia tekijöitä. Perheet kokivat hyväksi, että heidän hyvinvointiaan selvitetään.

Opinnäytetyöarviointi

1) Päivähoidon ja neuvolan työntekijöiden kokemuksia moniammatillisen yhteistyön toteuttamisesta, laajojen 4-vuotistarkastusten pilotointi, Sari Rönkkö, sosionomi (ylempi amk).

Haastatteluaineisto kerättiin pilotoinnin toisen vaiheen alussa tammikuussa 2012. Tulosten mukaan moniammatillinen yhteistyö työntekijöiden välillä toteutui pääsääntöi-

sesti lomakkeiden välityksellä tapahtuvana tiedonsiirtona. Moniammatilliset tiimit ja yhteistyötapaamiset nähtiin tarpeellisina ja etenkin huolta herättäneistä asioista haluttiin keskustella suullisesti. Yhteistyöllä koettiin olevan myönteisiä vaikutuksia lapsiin ja perheisiin, mutta ajan ja resurssien puute aiheutti työntekijöissä riittämättömyyden tunteita heidän yrittäessään vastata lapsiperheiden lisääntyneeseen tuentarpeeseen.

2) Neuvoloiden osaamishaasteet leikki-ikäisen perheen laajassa terveystarkastuksessa, Eeva-Kaarina Veijalainen, terveyshallintotieteiden pro gradu.

Aineisto kerättiin ryhmähaastatteluina tammikuussa 2012. Alustavien tutkimustulosten mukaan keskeisiä terveydenhoitajien osaamishaasteita neuvolatyössä ovat perheväkivallan, alkoholin sekä seksuaali- ja parisuhdeasioiden käsittely. Isien läsnäolon terveydenhoitajat kokivat voimavarana vastaanotolla, mutta isien tukemisen he kokivat haasteelliseksi. Tutkimus valmistuu loppuvuodesta 2012.

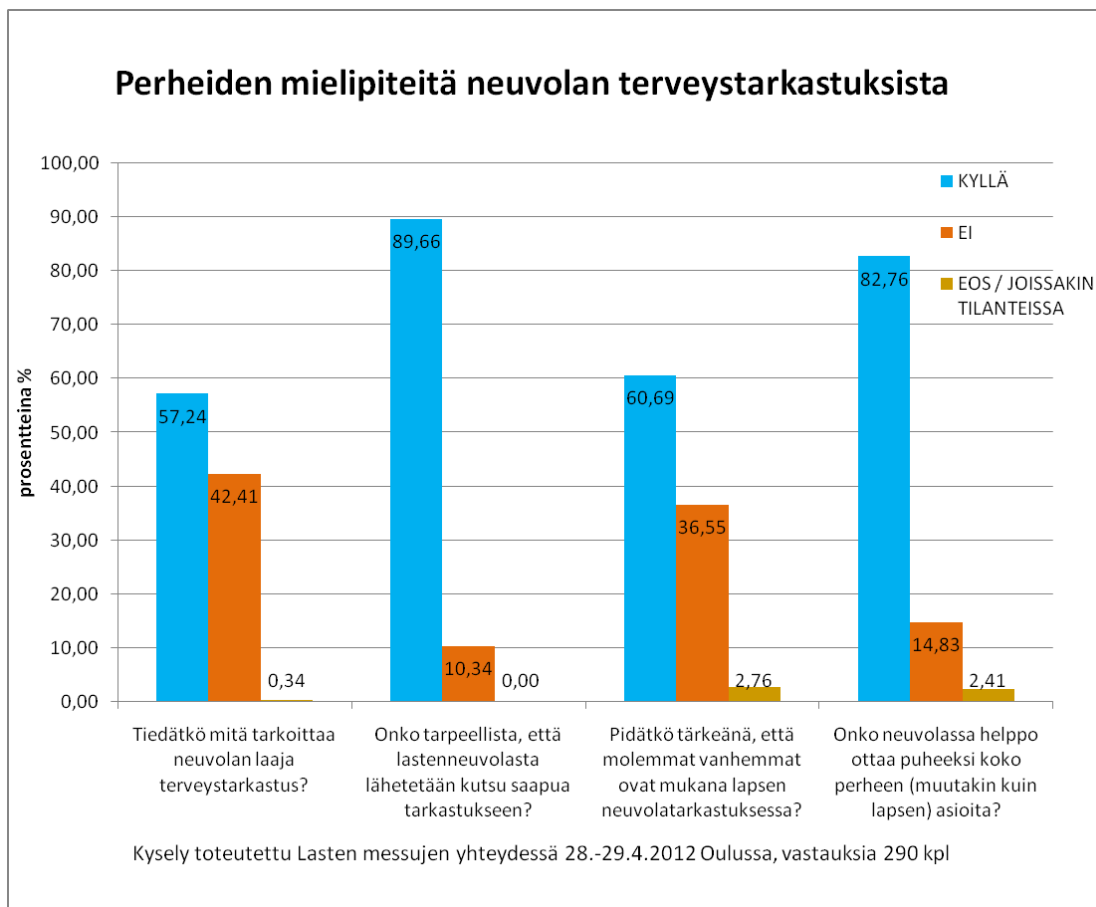
3) Lapsiperheiden kokemuksia hyvinvointitiedon keruusta laajoissa 4 -vuotistarkastuksissa, Sirpa Salmi & Tiina Jurmu, sairaanhoitaja (amk).

Tutkimusaineisto kerättiin strukturoidulla kyselylomakkeilla (n=153). Tutkimustulokset osoittavat, että kutsu neuvolaan koettiin myönteisenä. Tutkimuksessa ei tullut selkeästi esille, että vanhempien voimavaroja kartoittavat kysymykset olisivat lisänneet perheessä keskustelua tai hyvinvointia. Lasta koskevista kysymyksistä vanhemmat kokivat olevan enemmän hyötyä neuvolaan kuin perheelle itselleen. Päivähoidon tekemistä havainnoista koettiin olevan hyötyä sekä perheelle että päivähoidolle. Äitien mielipiteet tiedonkeruulomakkeista yleisesti olivat myönteisempiä kuin isillä.

Tutkimukset tullaan julkaisemaan syksyn 2012 aikana linkissä http://www.seutunappi.fi/Inpo/lahteita_linkkeja_tutkimuksia

Gallup-kysely

Oulussa järjestettiin Lasten messut huhtikuussa 2012, jossa TUKEVA 2 -hanke oli mukana Oulun kaupungin osastolla esittelemässä laajan terveystarkastuksen toimintamallia. Messuilla hanke kartoitti pikagallup-kyselyllä vanhempien tietoja laajoista terveystarkastuksista. Lisäksi perheiltä kysyttiin mielipiteitä kutsusta ja molempien vanhempien mukanaolon tärkeydestä lapsen neuvolatarkastuksessa. Perheet arvioivat myös sitä, onko neuvolassa helppo ottaa puheeksi muitakin kuin vain lapsen asioita. Pikagallup kyselyyn vastasi 290 vanhempaa. Kuvassa 8 on yhteenveto tuloksista.

Kuva 8. Vanhempien mielipiteitä neuvolan terveystarkastuksista

2.1.7. Johtopäätökset

Toimintamallin juurruttaminen ja käyttöönotto edellyttävät suunnitelmallista perehdytystä, riittävän henkilöstöresurssoinnin toteuttamista ja menetelmäkoulutusta. Lähiesimiesten ja johdon tuki ja sitoutuminen toimintamallin toteutukseen on välttämätöntä.

Uuden työtavan omaksuminen edellyttää esimiehiltä perusteluja uudelle toiminnalle sekä henkilöstön motivoimista toimintamallin käyttöönottoon. Työntekijöiden tulee mukauttaa omia työotteitaan perhekeskeisemmäksi ja moniammatillisemmaksi. Yhdenmukaiset kirjaamiskäytännöt ja neuvolatyön raportointi tuovat neuvolatyön näkyväksi ja mahdollistavat tietoon perustuvan neuvolatoiminnan kehittämisen ja kunnallisen päätöksenteon.

Yhteistyö eri ammattiryhmien välillä vaatii avoimuutta, toisten työn arvostamista sekä työn tuntemusta. Yhteistyössä on tärkeää, että puhutaan samoilla käsitteillä, eli kaikilla on yhteinen ymmärrys asiasta. Yhteistyöhön kaivataan luontevuutta, rohkeutta ja aktiivisuutta.

2.2. Toiminta ja tulokset Kainuun osahankkeessa

Nuorten hankeosiossa nostettiin esille 2011 - 2012 kouluterveyskyselyn ja LATE- tutkimuksen tuloksia Kainuun alueelta kouluterveys- ja oppilashuollossa ja valittiin painopistealueet nuorten palvelujen kehittämiseen. Hanke tuki näiden painopistealueiden kehittämistä alueilla.

Osahankkeessa seurattiin Oulun seudun 4-vuotisterveystarkastusten pilotoinnin etenemistä. Kainuussa toteutetaan laajat terveystarkastukset asetuksen mukaisesti neuvolatyössä. Terveystarkastajat ovat esitelleet laajojen terveystarkastusten sisältöä moniammatillisissa perhekeskusteluissa.

2.3. Toiminta ja tulokset Oulunkaaren ja Lapin osahankkeissa

Toimenpidekokonaisuutta ei suunniteltu toteutettavan Oulunkaaren eikä Lapin osahankkeissa.

3. Ohjelmatyö

3.1. Toiminta ja tulokset Oulun seudun osahankkeessa

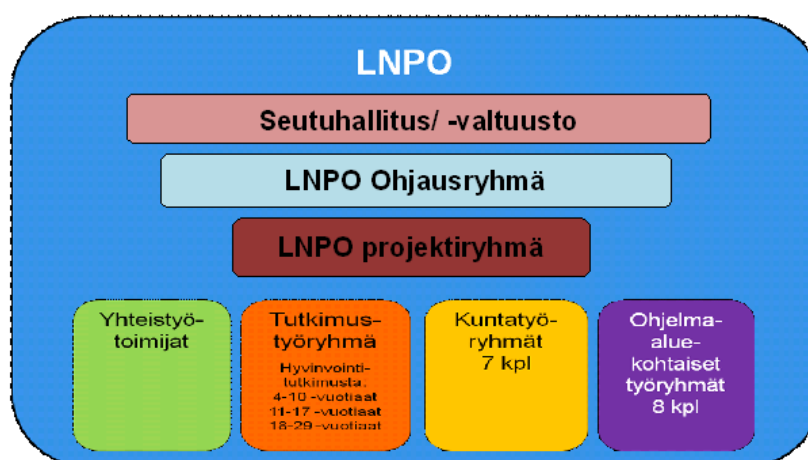
Oulun seudun lapsi- ja nuorisopolitiikan yhteinen strateginen tavoite vuoteen 2025 mennessä on edistää lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointia vahvistamalla arjen kehitysyhteisöjä, kaikille yhteisiä peruspalveluja ja niiden kasvatuskumppanuutta niin, että erikoistuneiden palvelujen tarve ja kuormitus vähenevät.

Oulun seutu ja sen kunnat päättivät syksyllä 2010 valmistella seudullisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman. Ohjelma-asiakirja toimenpidesuosituksineen on valmistunut maaliskuussa 2012. Yhteinen ohjelma on suositus kunnille, jotka valmistelevat kuntakohtaisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman keväääseen 2013 mennessä.

LNP 2025 ohjelmatyö toteuttaa lasten ja nuorten näkökulmasta Pohjois-Pohjanmaan hyvinvointiohjelmää. Lisäksi tavoitteena oli tuottaa muille seuduille ja kunnille suosituksia hyviksi käytännöiksi vastaavien ohjelmien valmistelussa ja toimeenpanossa. Varsinaisesti ohjelmatyötä tehtiin TUKEVA 2 -hankkeessa 1.10.2010 - 31.3.2012. Ohjelmatyötä tehtiin prosessiluonteisesti Oulun seutuorganisaation, Kaste-ohjelman TUKEVA 2 -hankkeen sekä laajamittaisen kuntatoimijoiden, asiantuntijoiden ja sidosryhmien yhteistyönä.

3.1.1. Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön (LNPO) toimijat ja organisaatio

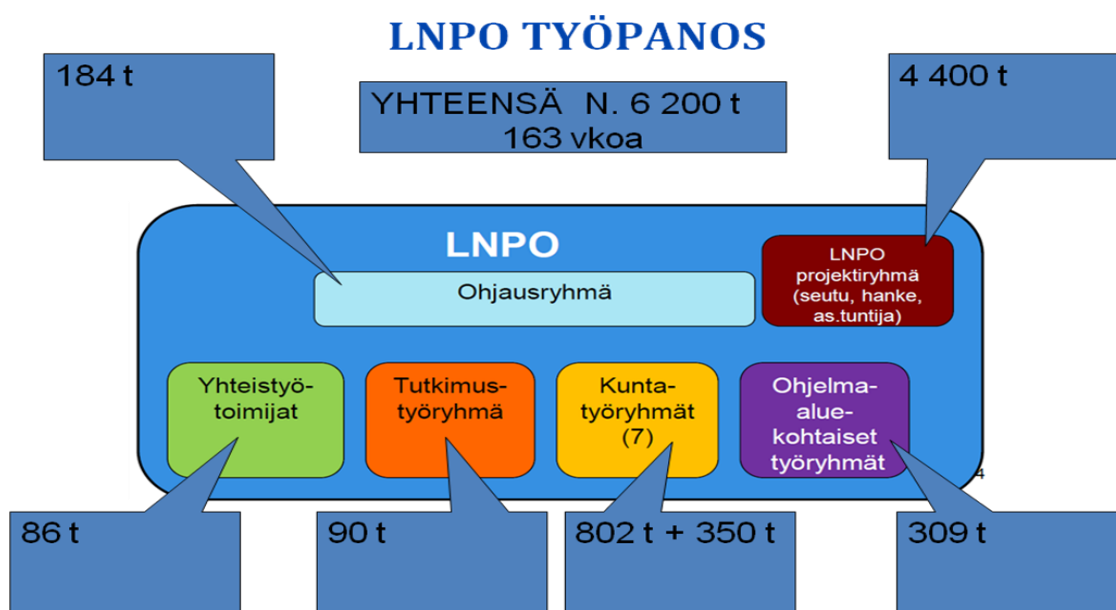
Ohjelmatyön koordinoitavastuu on ollut projektipäällikkö Leena Hassilla ja asiantuntijana on toiminut dosentti Matti Rimpelä. Lisäksi LNPO projektiryhmään ovat kuuluneet Oulun seutuorganisaatiosta seutusuunnittelija Sonja Manssila ja seudun kehittämispäällikkö Claes Krüger sekä TUKEVA -hankkeen projektijohtaja Salla Korhonen. Ohjelmatyölle asetettiin 29.9.2010 seutuhallituksen kokouksessa ohjausryhmä. Kunnissa valmistelusta vastasivat kunnanhallitusten asettamat työryhmät. Kuvassa 9 esitetyistä eri työryhmistä on kerrottu tarkemmin luvussa 3.1.4

Kuva 9. Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön eri toimijatahot

3.1.2. Ohjelmatyön resurssit

Eri toimijoiden ohjelmatyöhön käyttämä yhteenlaskettu työpanos on ollut n. 6 200 tuntia (kuva 10.) Lukuun sisältyvät ohjausryhmän kokoukset, kuntatyöryhmien yhteiset seminaarit, ohjelma-aluekohtaisten alatyöryhmien kokoukset, tutkimustyöryhmän kokoukset, yhteistyötoimijoiden kanssa järjestetyt neuvottelut ja taloustietojen keräämisen yhteydessä järjestetyt kokoukset. Työpanoksessa on mukana eri toimijoiden tahoillaan tekemää työtä, esimerkiksi kuntatyöryhmien omia kokouksia (350 t). Myös TUKEVA 2 -hankkeen ja Oulun seutuorganisaation työntekijöiden työpanos on laskettu mukaan, suurin osuus käsittää Leena Hassin n. 80 %:n työpanoksen.

Kuva 10. Ohjelmatyössä käytetty työpanos.

Ohjelmatyöhön käytettiin hieman yli 100 000 € ja ne jakautuvat TUKEVA 1 ja 2 -hankkeille, lisäksi ohjelmatyötä on rahoittanut Oulun seutuorganisaatio. TUKEVA 1 – hankkeen osuus käsittää seudulla tehdyn 11–17-vuotiaiden lasten hyvinvointitutkimuksen kuluja. Muilta osin ohjelmatyö on toteutettu TUKEVA 2 -hankkeessa. Suurin menoerä on ollut asiantuntijatyöpanos, joka kattaa Matti Rimpelän ja Jouko Narkilahden (taloustietojen kerääminen) palkka- ja matkakulut. Lisäksi kustannuksia on kertynyt seminaarien, kokousten, workshopien ym. tilaisuuksien järjestämisestä. Kustannuksiin ei ole laskettu mukaan eri toimijoiden tahoillaan tekemän työn, eikä TUKEVA 2 -hankkeen ja Oulun seutuorganisaation työntekijöiden työpanoksesta aiheutuneita kustannuksia.

3.1.3. Tiedottaminen ja medianäkyvyys

TUKEVA 2 -hankkeen LNPO:n viestinnän tavoitteena oli tukea hanke- ja toimintasuunnitelman mukaisia tavoitteita sekä välittää tietoa ohjelmatyön toteutuksesta ja tuloksista eri sidosryhmille. Ohjelmatyössä pyrittiin huomioimaan kuntalaisten osallistumismahdollisuuksia ja hyödyntämään esimerkiksi olemassa olevia lasten ja nuorten foorumeita heidän näkemystensä selvittämiseksi. Tähän tavoitteeseen päästiin osittain, kun järjestettiin nuorten ja vanhempien kuulemistilaisuus koskien ohjelmatyön

alkuvaiheessa julkaistun ohjelmamuistion kommentointia. Lisäksi hanke oli tukemassa Oulun kaupungin järjestämää ”kuulemisleiriä” uuden Oulun kuntien nuorista koostuvalle ryhmälle. Nuorten edustaja esitteli leirillä tuotettuja ajatuksia seutuvaltuuston kokouksessa 31.5.2011.

Ohjelmatyön tiedottamiseen ovat osallistuneet lukuisat henkilöt. Projektipäällikkö vastasi osahankkekohtaisesta tiedottamisesta ja viestinnästä yhteistyössä LNPO:n asiantuntijan ja kuntatyöryhmien puheenjohtajien kanssa. Hankkeen johtaja vastasi koko hanketta koskevasta tiedottamisesta. Ohjelmatyöstä on kerrottu ja sitä on esitelty mm. valtakunnallisissa ja alueellisissa Kaste-tilaisuuksissa sekä muissa tilaisuuksissa (LNPO-seminaarit, kuntatyöryhmien seminaarit, kuntakäynnit, jne.). Seminaarien avulla tavoitettiin iso joukko pääasiassa kuntien ja eri toimijatahojen ammattilaisia. Asiantuntijana toiminut Matti Rimpelä sekä seutuorganisaation työntekijät ovat esitelleet tilannekatsauksia ja päätöksentekoon vietäviä asioita Oulun seudun seutuhallituksen, seututiimien sekä seutuvaltuuston kokouksissa. Ohjelmatyön ohjausryhmän puheenjohtaja Sinikka Salo ja muu ryhmä ovat tahoillaan viestittäneet LNPO:sta eri tilaisuuksissa ja medioissa.

TUKEVA 2 -hankkeessa tehdyn väliraportoinnin avulla kerrottiin sekä Oulun seudun osahankkeen ohjausryhmälle että hankkeen rahoittajataholle LNPO:n etenemistä puolivuositain. LNPO:n ohjausryhmälle viestitettiin sekä suullisesti että sähköpostin välityksellä ohjelmatyön keskeisistä asioista.

Ohjelmatyössä tehdyistä hyvinvointitutkimusten tuloksista kerrottiin median edustajille Posken ja hankkeen yhteisessä tiedotustilaisuudessa marraskuussa 2011. Tiedottaminen kuntatyöryhmille tapahtui työryhmien puheenjohtajien kautta. Haastetta kuntatyöryhmien suuntaan aiheutti mm. työryhmien puheenjohtajien vaihtumiset ja aktiivisuustason erot puheenjohtajan tehtävässä. Tyrnävän, Muhoksen, Hailuodon ja Lumijoen työryhmissä on vaihtunut puheenjohtaja ja Uuden Oulun työryhmään nimitettiin puheenjohtajien (luottamushenkilöt) rinnalle virkamiesedustaja.

TUKEVA 2 -hankkeen www-sivuilla tiedotettiin LNPO:n ajankohtaisista asioista (esim. seminaarit, ohjelma-asiakirjat) ja sivustolle talletettiin ohjelmatyössä kertynyttä materiaalia, esimerkiksi tutkimusraportteja. Ohjelmatyöllä on ollut oma sivusto Oulun tietotekniikan ylläpitämässä työtilassa. Työtilan käyttöä varten annettiin laajasti käyttäjätunnuksia ohjelmatyössä mukana olleille toimijoille. Tämä tiedotuskanava ei kuitenkaan ollut käytännössä kovin suosittu, vaan pääasiallinen tiedottaminen ja esimerkiksi dokumenttien jakaminen tehtiin sähköpostin välityksellä.

Toukokuussa 2012 julkaistiin LNPO-työssä kertynyt materiaali Seutunappi-sivustolla: www.seutunappi.fi/lnpo. Sivustolta löytyy siihen mennessä kertynyttä materiaalia ja sitä päivitetään jatkossa ajankohtaisilla ja uusilla aiheilla ja materiaaleilla. Ohjelmatyön prosessi on myös kuvattu TUKEVA -työkalupakki -julkaisuun (liite 6).

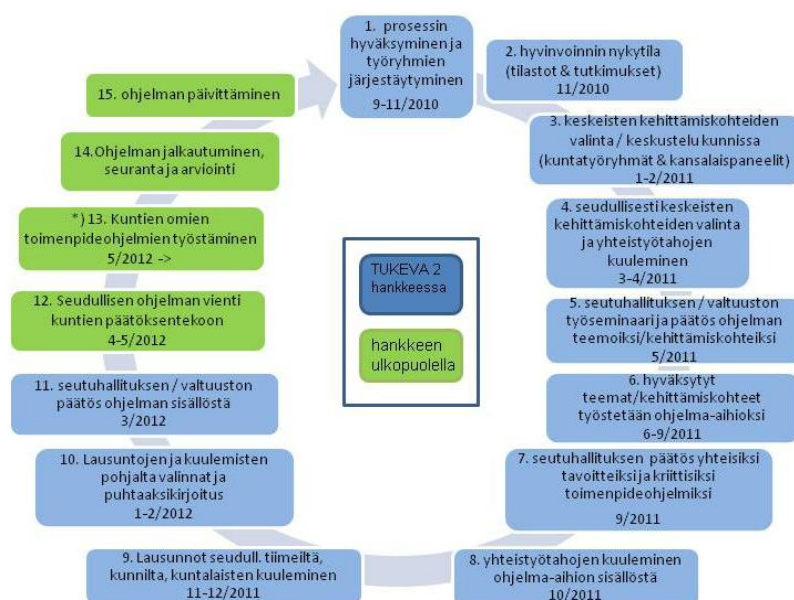
3.1.4. Ohjelmatyöprosessin vaiheet

LNPO- prosessi pitää sisällään kuvauksen ohjelmatyön suunnittelusta, toteutuksesta ja miten ohjelmatyö kulki valmistelusta päätöksentekoon.

Ohjelmatyö käynnistettiin TUKEVA 1 -hankkeen aikana ja sitä jatkettiin TUKEVA 2:ssa. TUKEVA 1 -hankkeessa jäätin ohjelmatyön osalta odottamaan seudun kun-

nissa tuolloin valmisteilla olevien lastensuojelun suunnitelmien valmistumista. Näin ollen aikataulullisista ja resursoinnillisista syistä TUKEVA 1 -hankkeen aikana päädyttiin kohdentamaan hankkeen toimenpiteet lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön osalta tutkimuksellisen osuuden suunnitteluun ja toteutukseen vuoden 2010 aikana ja varsinainen ohjelmatyö siirtyi käynnistettäväksi TUKEVA 2 -jatkohankkeessa. Ohjelmatyön prosessi suunniteltiin ja aikataulutettiin syksyn 2010 aikana ja ohjelmatyöhön rekrytoitiin ulkopuoliseksi asiantuntijaksi dosentti Matti Rimpelä. Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön prosessi ja ”toimintakello” käsiteltiin Oulun seudun seutuhallituksen kokouksessa 29.9.2010. Seudullinen ohjelmatyö käynnistyi TUKEVA 2 -jatkohankkeessa marraskuussa 2010 järjestetyllä seminaarilla.

Ohjelmatyön prosessia on kuvattu eri vaiheista koostuvana ”toimintakellona” (kuva 11), jossa prosessin seudullista toteutusta on kuvattu sinisellä (1-11) ja kuntien toimintaa vihreällä värillä (12–15). Prosessin etenemisestä on kerrottu seuraavissa yhdeksässä alaluvussa.

Kuva 11. Oulun seudun lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön prosessia kuvaava ”toimintakello”

Prosessin hyväksyminen ja työryhmien järjestäytyminen

Seutuhallitus asetti 29.10.2010 ohjelmatyölle **ohjausryhmän**, jonka muodostivat puheenjohtaja apulaiskaupunginjohtaja Sinikka Salo (Oulu), varsinaisina jäseninä palvelu- ja sivistysjohtaja, vpj Markku Seppänen (Oulunsalo), sivistystoimenjohtaja Marjut Nurmivuori (Haukipudas), mielenterveys- ja sosiaalijohtaja Sirkka-Liisa Olli (Oulu), varajäsenenä vapaa-aikatoimenjohtaja Juha Pesonen (Muhos), nuorisotoimenjohtaja Kaisu Haapala (Oulu) ja palvelutuotantojohtaja Jaakko Joensuu (Kempele). Jaakko Joensuun tilalle valittiin myöhemmin vs. palvelutuotantojohtaja Pentti Rautakoski (Kempele). Pysyvästi asiantuntijajäsenenä ja ohjausryhmän esittelijänä toimi dosentti Matti Rimpelä. Hän toimi asiantuntijana ohjelmatyössä sekä ohjelman kirjoittamiseen että sisältöön liittyvien kokonaisuuksien osalta. Lisäksi ohjausryhmään kuuluivat Oulun seudun edustajina kehittämispäällikkö Claes Krüger ja seutusunnittelija Sonja Manssila. Ohjausryhmää täydennettiin myöhemmin maakuntaliiton edustuksella, varsinaiseksi jäseneksi maakuntaliitto nimesi suunnittelupäällikkö Ilpo Tapanisen ja varajäseneksi hallintopäällikkö Riitta Pitkäsen. TUKEVA-hankkeen edustajina ohjausryh-

mässä olivat projektijohtaja Salla Korhonen ja Leena Hassi, joka toimi ohjausryhmän koollekutsujana, sihteerinä ja ohjelmatyön koordinaattorina.

Ohjausryhmä kokoontui kymmenen kertaa, viimeinen kokous oli 14.6.2012. Ohjausryhmä on seurannut ohjelmatyön käynnistymistä ja etenemistä, vahvistanut ohjelmatyölle ja kuntatyöryhmille työohjelmat. Seutuhallituksen ja seutuvaltuuston käsittelyyn menevät asiat on käsitelty ohjausryhmän kokouksissa.

Oulun seutu pyysi marraskuussa 2010 nimeämään kuntiin työryhmät ja uuden Oulun osalta neljän kunnan (Oulu, Haukipudas, Kiiminki ja Oulunsalo) yhteisen työryhmän. **Kuntakohtaiset työryhmät** nimettiin helmikuuhun 2011 mennessä. Työryhmissä on ollut edustettuna sekä luottamushenkilöitä että viranhaltijoita kunnan eri hallinnonaloilta. Kuntatyöryhmien tehtävänä on ollut pohtia seudulliseen ohjelmaan esitettäviä kehittämiskohteita lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin edistämiseksi ja parantamiseksi. Lisäksi kuntatyöryhmille vastuutettiin kuntalaistensa kuuleminen. Kuntatyöryhmille on järjestetty viisi yhteisseminaaria ja kaksi workshopia ohjelma-aluekohtaisten työryhmien kanssa. Lisäksi Matti Rimpelä ja Leena Hassi tapasivat kuntakierroksella keväällä 2011 kaikki kuntatyöryhmät.

Tutkimustyöryhmä on kokoontunut TUKEVA 1 ja TUKEVA 2 -hankkeiden aikana yhdeksän kertaa. Kokouksissa on käsitelty pääasiassa POSKE:n tekemiin kahteen hyvinvointitutkimukseen liittyviä asioita. 4-10-vuotiaiden lasten ja vanhempien kokeman hyvinvoinnin tutkimuksessa on tehty yhteistyötä Oulun seudun ammattikorkeakoulun, Oulun ja Lapin yliopistojen sekä Diakonia ammattikorkeakoulun opiskelijoiden opinäytetöiden osalta. Hankkeen edustajat ovat osallistuneet yhteisiin tutkimusseminareihin.

Eri yhteistyötoimijoiden tapaamisia järjestettiin ohjelmatyön alkuvaiheessa. Matti Rimpelä ja Leena Hassi tapasivat eri toimijoiden ja tahojen edustajia. Tapaamisiin osallistuivat tarvittaessa TUKEVA 2 -hankkeesta Salla Korhonen, Irja Lampinen sekä Oulun seudulta Sonja Manssila ja Claes Krüger. Seuraavassa taulukossa 1. on esitetty yhteistyötahot, joita on tavattu, tapaamisen teema sekä mihin jatkotoimenpiteisiin tapaaminen on mahdollisesti johtanut.

Yhteistyötaho	Teema	Jatkotoimenpide
Oulun kaupunki/opetustoimi	Kouluhallinto-ohjelmien näkökulma lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmatyössä	Jatkotapaamiset
Oulun kaupunki/mielenterveys- ja sosiaalijohtaja	Oulun kaupungin ja TUKEVA – hankkeen välinen yhteistyö lapsi- ja nuorisopoliittisessa ohjelmatyössä	
Uusi Oulu strategiajohto	Uuden Oulun ja TUKEVA 2 – hankkeen yhteistyö	Tapaamisen tuotoksena Matti Rimpelä tuotti Uuden Oulun suunnittelutyöhön muistion: <i>Tietohallinnon kehittämisen keskeiset teemat, jotka tunnistettu ohjelmatyön käynnistyessä.</i>
Pohjois-Pohjanmaan liitto	Maakunnan hyvinvointiohjelman ja seudullisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman sisällöt ja toisiaan täydentävät yhtymäkohdat	Maakuntaliiton edustaja mukaan ohjelmatyön ohjausryhmään ja kuntatyöryhmien yhteisseminaariin.
Uusi Oulu sivistystiimi	TUKEVA 2-hankkeen ja ohjelmatyön esittely	
Oulun kaupunki/sosiaali- ja terveys-toimi	Soten Dee Vee -johdon tietojärjestelmä	Jatkotapaamiset
Yliopiston maantieteenlaitos ja Oulun seutu	Paikkatieto	Jatkotapaamiset; paikkatietoon ja väestöön liittyvät tilastot/ tiedot
Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos (THL)	Hyvinvointirekisteritieto	Jatkotapaamiset
Oulun seudun ammattikorkeakoulu	Yhteistyö oppilaitoksen ja TUKEVA 2-hankkeen kesken	Opiskelijoita mukaan ohjelmatyön kuulemistilaisuuksiin huhtikuussa, mahdollinen yhteistyö opinnäytetöissä
Oulun kaupunki/nuorisosisäin keskus	Nuorisotutkimus, nuorten kuuleminen	Jatkotapaamiset Yhteistyössä nuorten kuuleminen (leiri huhtikuussa)

Taulukko 1. Yhteistyötoimijoiden tapaaminen

Ohjelma-aluekohtaiset alatyöryhmät päätettiin perustaa kesällä 2011 ja niihin kutsuttiin eri alojen asiantuntijoita työstämään ohjelma-alueiden kriittisiä toimenpideohjelmia ja niille toimintasuunnitelmia. Työryhmät kokoontuivat kolme kertaa ja lisäksi osallistuivat kuntatyöryhmien kanssa yhteisiin workshoppeihin.

LNPO-projektiryhmä koordinoi ohjelmatyön etenemistä ja valmisti sekä jatkotyösti mm. ohjausryhmän, kuntatyöryhmien, alatyöryhmien ja seudun eri tiimien käsittelemiä asioita. Lisäksi ryhmän jäsenet osallistuivat eri yhteistyötoimijoiden tilaisuuksiin tiedottaen LNPO:sta. Ryhmään kuuluivat TUKEVA 2 -hankkeesta Salla Korhonen ja Leena Hassi, dosentti Matti Rimpelä ja Oulun seudulta Sonja Manssila ja Claes Krüger. Projektiryhmässä toimi syys-lokakuussa 2011, joulukuussa 2011–2012 ja huhtikuussa 2012 hankkeeseen palkattu kuntien taloustietojen keräämisen vastuuhenkilö Jouko Narkilahti.

Hyvinvoinnin nykytila tilastojen ja tutkimuksen valossa

Ohjelmatyön käynnistämiseksi järjestettiin *Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön tavoitteet ja lähtökohdat Oulun seudulla* -aloitusseminaari 18.11.2010 Oulussa. Seminaari järjestettiin kahtena samansisältöisenä tilaisuutena (päivä- ja iltatilaisuus) ja niihin osallistui yhteensä 100 henkilöä. Tilaisuudessa kuultiin tilastojen (väestökehitys, sosioekonomiset tekijät, lastensuojelun tarvetta kuvaavat tekijät) ja tutkimuksen (11-,

14- ja 17-vuotiaiden Oulun seudun lasten ja nuorten kokema hyvinvointi, kouluterveyskysely, kuntien palvelujen arviointi) tuottamaa tietoa lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnista. Lisäksi kuultiin nuoren ja vanhempaintoimikunnan edustajan puheenvuorot ja saatiin ajatuksia kuinka ohjelmatyötä jatketaan eteenpäin. Seminaariin osallistujilta kerätty palaute on ollut mukana ohjelman jatkotyöstämisessä.

Hyvinvointitutkimustiedon ja tilastotietojen analyysistä hyödynnettiin nykytilan ja kehitystarpeiden arvioimisessa. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvointikehitystä on kuvattu mm. lastensuojelun suunnitelmissa, uuden Oulun hyvinvointibarometrissa ja seudulla tehdyissä tutkimuksissa lasten ja nuorten kokemasta hyvinvoinnista. Lisäksi ohjelmatyön taustalla on laaja kansallinen ja kansainvälinen tutkimus- ja tilastotieto, jota välitti ohjelmatyön asiantuntija Matti Rimpelä. Ensimmäisessä ohjelmatyön muistiossa: *Oulun seudun lapsi- ja nuorisopolitiikka vuoteen 2025 – ohjelman valmistelu* on kerrottu laajemmin lasten, nuorten ja lapsiperheiden hyvinvoinnin tilasta. Muistio julkaistiin 18.3.2011.

Tutkimuksen osuus ohjelmatyössä

Muun ohjelmatyön rinnalla tehtiin tutkimustyötä tiiviissä yhteistyössä Oulun seudun ammattikorkeakoulun (OAMK) Sosiaali- ja terveysalan yksikön sekä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen (POSKE) kanssa. Tutkimusten tuloksia hyödynnettiin ohjelma-asiakirjan sisältöjen rakentumisessa ja hyvinvoinnin tilan kuvaamisessa. *Lasten ja nuorten hyvinvointi Oulun seudulla - 11-, 14- ja 17-vuotiaiden lasten kokema hyvinvointi -tutkimus* toteutettiin TUKEVA 1 -hankkeen aikana, toukokuussa 2010 yhteistyössä POSKE:n ja OAMK:n ylemmän tutkinnon projektityön opiskelijaryhmän sekä Oulun seudun koulujen ja oppilaitosten kanssa. Tiedonkeruu toteutettiin uudella yhteistyömuodolla osana OAMK:n Sosiaali- ja terveysalan yksikön ylempien amk-tutkinnon opiskelijoiden projektityöopintona. Tutkimukseen vastasi 1202 lasta/nuorta Oulun seudun kunnista. Tutkimusaineisto analysoitiin POSKE:n asiantuntijoiden johdolla yhteistyössä tiedonkeruuseen osallistuneen ammattikorkeakoulun opiskelijaryhmän ja yliopettajien kanssa.

Tutkimustyö jatkui 18–29 -vuotiaille suunnatulla hyvinvointikyselyllä TUKEVA 2 -hankkeen aikana keväällä 2011. Myös tämän osatutkimuksen suunnittelun ja tulosten analysoinnin asiantuntijatyötä ostettiin POSKE:lta. Tutkimuksen toteuttamiseen osallistuivat myös sosionomitutkinnon (ylempi AMK) opiskelijat ja Lapin yliopiston opiskelija. Tutkimuksen kyselylomake lähetettiin 1 487 nuorelle ja vastaajia oli 423. Varsin alhainen vastausprosentti (28,4 %) kertonee mm. tiedonkeruutapaan kohdistuvasta haasteesta. Kysely tehtiin postikyselynä ja siihen sai vastata myös sähköisesti. Tutkimuksesta on julkaistu raportti marraskuussa 2011.

Molempiin ikäryhmiin kohdistuneissa (11–17 ja 18–29 -vuotiaat) osatutkimuksissa tutkimuksen tukena toimi tutkimusryhmä, jossa on ollut edustajia TUKEVA:n Oulun seudun osahankkeen ohjausryhmästä, Terveystieteen ja hyvinvoinnin laitokselta, Nuorisotutkimusseurasta, Pohjois-Pohjanmaan liitosta, Mannerheimin lastensuojeluliitosta, Oulun kaupungin nuorisosiainkeskuksesta ja sosiaali- ja terveystoimesta sekä Diakoniam ammattikorkeakoulusta.

Tutkimusten raportit on luettavissa sivustolta: www.seutunappi.fi/lnpo

Pienempien lasten ja vanhempien kokeman hyvinvointitiedon tutkimuksessa opinnäytetyönä tehdyistä tutkimuksista on valmiina viisi työtä. Kaksi työtä valmistuu myöhemmin. Tutkimusten aiheita ovat mm. Mielenterveysongelmat kouluterveyshoitajien

näkökulmasta 7-12 -vuotiailla, Esikoululaisten kokemus tärkeistä hyvinvointiin liittyvistä asioista, Ystävyssuhteet sijaishuollossa 7-12 -vuotiailla lapsilla, 8 -vuotiaiden koululaisten kokema terveys, Lapsiperheiden palvelutarve ja vanhempien kokemukset vanhemmuudesta sosiaalisen pääoman käsitteen kautta tarkasteltuna sekä Vanhempien kokemukset neuvoloiden laajojen 4 -vuotisterveystarkastuksista. Huhtikuussa 2012 pidetyssä arviointiseminaarissa todettiin kokemukset oppilaitosten välisestä yhteistyöstä olleen pääosin myönteisiä ja yhteistyö tulee jatkumaan ja kehittymään.

Taloustiedon keräämisen toimintamallin kehittäminen

Lapsi- ja nuorisopolitiiseen ohjelmatyöhön liittyen kunnilta kerättiin toiminnasta ja taloudesta kertovaa tausta-aineistoa viime vuosilta. Tietoja käytettiin ohjelma-asiakirjan materiaalina. Lapsi- ja nuorisopolitiikan taloustietojen keräämiseen palkattiin tutkija Jouko Narkilahti syys-lokakuussa 2011 (hankerahoitus) ja joulukuussa 2011-helmikuussa 2012 (seudun rahoitus). Taloustietojen kerääminen on ollut osa uuden tietojenkeruutoimintamallin kehittämistyötä.

Tietojen keruussa saatiin kohtuullisen vertailukelpoista tietoa toimialoittain ja joistakin yksittäisistä palveluista. LNPO:n yhtenä merkittävänä teemana on kunnallisten palveluiden luokittelu uudella tavalla perinteisen hallintokuntaisen jaottelun sijaan. Oulun seudun taloustietoja tarkasteltiin kuvassa 12 esitetyn viisitasomallin mukaisesti, kuitenkin vasta suuntaa antavasti hahmottamaan uutta näkökulmaa.

Oulun seudun kuntien lapsi- ja nuorisopolitiikan talous vuosina 2005–2010 -raportti valmistui helmikuussa ja se lähetettiin kaikkiin kuntiin. Lisäksi jokaiseen kuntaan lähetettiin kuntakohtainen lapsi- ja nuorisopolitiikan talousraportti. Taloustiedon keräämisen toimintamallia kehitettiin edelleen kohti viisitasomallia. Maaliskuussa kuntiin lähetettiin pyyntö täydentää aiemmin kerättyjä taloustietoja viime vuoden (2011) luvuilla.

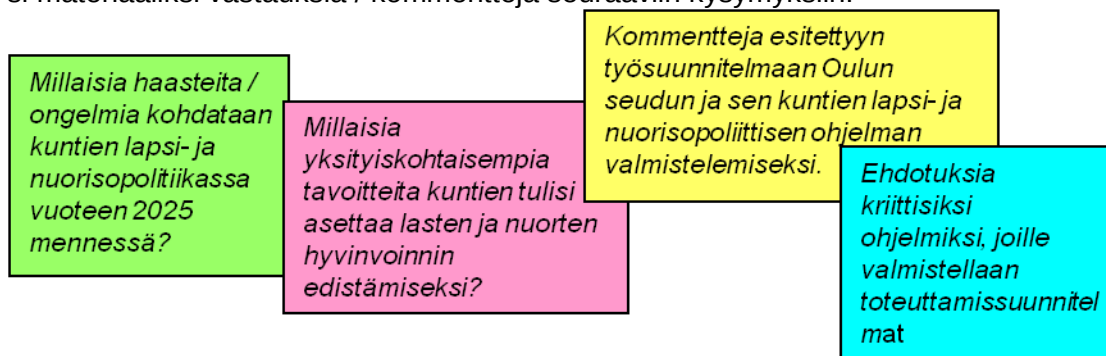
Vuoden 2011 taloustiedot kerättiin hieman eri tavalla verrattuna vuosien 2005–2010 lukuihin. Palvelujen toimialakohtainen pääjako alakohtineen säilyi esiopetusta lukuun ottamatta ennallaan. Merkittävin muutos toteutettiin jakamalla palvelukustannukset tarkemmin eri palvelutasoihin viisitasomallin mukaisesti. Toimitilakustannuksia ei kuitenkaan jaettu eri tasoihin, vaan ne pyydettiin entiseen tapaan eriteltynä palveluittain. Tiedot pyydettiin kunnilta maaliskuun loppuun mennessä 2012.

TUKEVA 2 -hankkeen loppuun mennessä neljä kuntaa ehti toimittaa tiedot toivotussa muodossa. Muiden kuntien osalta tietoja on toimitettu puutteellisina. Ongelmia on aiheutunut mm. siitä, että tiedon kerääjät ovat vaihtuneet edellisestä vuosien 2005–2010 taloustietojen keruusta, kuntia ei enää käyty paikan päällä ohjeistamassa, kuntien virkamiesten aikatauluongelmat ja uusi tasojaottelu aiheutti kustannusten jako-ongelmia. Kunnille toimitetuissa kuntakohtaisissa raporteissa kerrottiin vuosien 2005–2010 tietojen keruuseen liittyvistä puutteista ja siitä, kuinka niitä analyysivaiheessa korjattiin. Näitä ohjeistuksia noudatettiin vain yksittäisissä tapauksissa.

Seudullisesti keskeisten kehittämiskohteiden valinta ja yhteistyötahojen kuumeminen

Matti Rimpelän asiantuntemusta ja työpanosta on käytetty eri toimija- ja yhteistyötahojen kanssa käytävissä keskusteluissa ja neuvotteluissa. Tapaamisissa haettiin erilaisia näkemyksiä ja yhteistä tulkintaa ohjelmatyön keskeisistä Oulun seudun lapsia, nuoria ja lapsiperheitä koskevista asioista.

Kuntatyöryhmille järjestettiin yhteinen aloitusseminaari 26.1.2011. Seminaarissa kuultiin Matti Rimpelän alustus ohjelmatyön taustoista ja Ilpo Tapanisen (Pohjois-Pohjanmaan liitto) esitys nuorten keskeisestä asemasta maakunnassa. Työryhmät järjestäytyivät kuntakohtaisesti ja työstivät pienryhmissä ohjelmatyössä hyödynnetyksi materiaaliksi vastauksia / kommentteja seuraaviin kysymyksiin:

Matti Rimpelä ja ohjelmatyön koordinaattori Leena Hassi kiersivät seudun kunnissa 7.2.–3.3.2011 tapaamassa kaikki kuntatyöryhmät. Uuden Oulun kuntatyöryhmä tavattiin ensin yhtenä ryhmänä ja myöhemmin tehtiin vierailut ko. neljään kuntaan erikseen. Yhteensä tehtiin 11 kuntakäyntiä. Kuntakäynneillä keskusteltiin ohjelmatyön perusteista ja ohjeistettiin ohjelmatyön taustaksi kerättävästä kuntakohtaisesta tiedosta:

1. lastensuojelun suunnitelmiin liittyvien tilastotietojen päivittäminen v. 2008–2009
2. kunnan talous- ja toimintasuunnitelmien ja – kertomusten tarkastelu v. 2009–2011
3. kunnan palvelujen, käytäntöjen ja kehittämiskohteiden tarkastelu suhteessa ehdotettuihin kriittisiin toimenpideohjelmiin
4. taloustietojen kerääminen v. 2005–2010

Tarkoituksena oli kerätä kunnista vertailukelpoista tietoa ja tehdä kunnan aikaisemmasta (v.2005–2011) lapsiin, nuoriin ja lapsiperheisiin suuntautuneesta toimintapolitiikasta analyysiä. Kuntakäynnin jälkeen kuntatyöryhmän puheenjohtajan kautta kuntiin lähetettiin em. tietojen keräämistä varten tehdyt koontilomakkeet. Taloustietojen keräämisestä lähetettiin pyyntö seudun kehittämisryhmän kautta.

Ohjelmatyössä kiinnitetään erityistä huomiota kuntalaisten osallistamisen mahdollisuuksiin ja kumppaneiden kuulemiseen. Ensimmäinen ohjelmatyön muistio: *Oulun seudun lapsi- ja nuorisopolitiikka vuoteen 2025 – ohjelman valmistelu* julkaistiin 18.3.2011. Muistio lähetettiin eri tahoille kommentoitavaksi ja palaute kerättiin huhtikuun 2011 aikana. Asiasta tiedotettiin mm. kyläyhdistysten, oppilaitosten ja nuorisotoimen kautta nuorten ja vanhempien toimikuntia. Myös kolmannen sektorin toimijoille muistio lähetettiin kommentoitavaksi. Muistio oli luettavissa TUKEVA:n www-sivustolla, osoitteessa: <http://www.ouka.fi/seutu/tukeva/>

Opettajille & aikuisille
asennetta
Nuorille & lapsille turvallisuutta

Kuntatyöryhmät käsittelivät omissa tapaamisissaan muistiota ja keräsivät siihen liittyviä kommentteja. Nuorten ja vanhempien kuulemista varten hanke järjesti huhtikuussa 2011 tilaisuuden, johon osallistui yhden kunnan nuorisovaltuuston edustajia ja kunnanvaltuuston jäsen. Toinen hankkeen järjestämä kuulemistilaisuus huhtikuussa 2011 suunnattiin kolmannen sektorin toimijajärjestöille ja siihen osallistui edustajia kuudesta eri järjestöstä. Uuden Oulun nuorille järjestettiin huhtikuussa 2011 ”kuulemisleiri” Sanginjoen leirikeskuksessa Oulussa, leiristä vastasi Oulun kaupungin nuorisosiainkeskus ja hanke osallistui leirin suunnitteluun ja kustannuksiin. Leirillä oli mukana 16 yläaste- ja lukioikäistä nuorta kolmesta Uuden Oulun kunnasta. Leiriläisten sanoman esitteli leirillä mukana ollut nuori seutuvaltuuston kokouksessa 31.5.2011.

Nuorten näkemysten mukaan mm:

- *koulu ei pysty hoitamaan yhä lisääntyvää kiusaamista*
- **sosiaaliset taidot puuttuvat opetuksesta, nuoret haluavat lisää aikaa ja tilaisuuksia keskustelulle**
- **lähiyhteisön merkitys korostui turvallisuutta luovana tekijänä merkittävästi**
- *nuorten vertaistukiryhmät nousivat keskeiselle sijalle keskusteluissa*
- *aikuisen kaipuu näkyi nuorten mielipiteissä: ”mitä niillä vitun psykologeilla, ja mitä niitä nyt onkaan, on väliä, jos kukaan ei kuitenkaan välitä?”*
- *media koettiin sekä mahdollisuutena että uhkana*
- **vanhemmille toivottiin koulutusta vanhemmuudesta, lisäksi nuoret olivat huolissaan vanhempien omasta jaksamisesta**

Ohjelmatyön toinen seminaari järjestettiin 15.4.2011 Oulussa Tietomaassa. Tukevasti totutusta tuoreempaan -seminaarissa oli 83 osallistujaa. Petri Kinnunen kertoi lasten ja nuorten kokemasta hyvinvoinnista perustuen Oulun seudun 11–17-vuotiaille tehtyyn kyselytutkimukseen. Matti Rimpelä omassa puheenvuorossaan pohjusti syitä, miksi Oulun seudulle tarvitaan lapsi- ja nuorisopolitiikkaa vuodelle 2025 -ohjelma. Meijän tahtotila -paneelikeskustelussa pääsivät ääneen vanhempien ja nuorten edustajat, kuntatoimija, nuorisotyöntekijät, nuorisotutkija ja järjestön edustaja.

Seminaariväeltä saatu palaute ja huhtikuun loppuun mennessä saadut LNPO-muiston kommentit noudattivat siinä ehdotettuja ohjelmatyön linjauksia yhteisistä tulkinnoista ja ydinteemoista. Palautteissa korostui tarve monitoimijaiselle yhteistyölle, ennaltaehkäisevälle työlle ja aidolle nuorten ja vanhempien osallisuudelle.

Päätös ohjelman teemoiksi

Ohjelmatyön muistiossa (15.3.2011) ehdotettiin ohjelman jakamista keskeisiin ohjelma-alueisiin. Ohjelma-alueilla jaetaan lapsi- ja nuorisopolitiikan laaja kenttä rajatumpiin alueisiin, joissa kaikki tärkeimmät hyvinvointitarpeet ja -haasteet ovat mukana. Yhdeksän ohjelma-alueen määrittelyssä on siirretty painopiste hallintokunnista ja ongelmista hyvinvoinnin perusteista lähtevään hyvinvoinnin edistämiseen.

LNPO-projektiryhmän laatimassa ja LNPO-ohjausryhmän seutuvaltuustolle esittämässä ensimmäisessä luonnoksessa: *Oulun seudun lapsi- ja nuorisopolitiikka*

jelma vuoteen 2025: 1. ohjelmaluonnos, on esitetty ohjelmatyön keskittämistä yhdeksälle ohjelma-alueelle. Seutuvaltuusto hyväksyi ohjelmatyön teemat 21.6.2011.

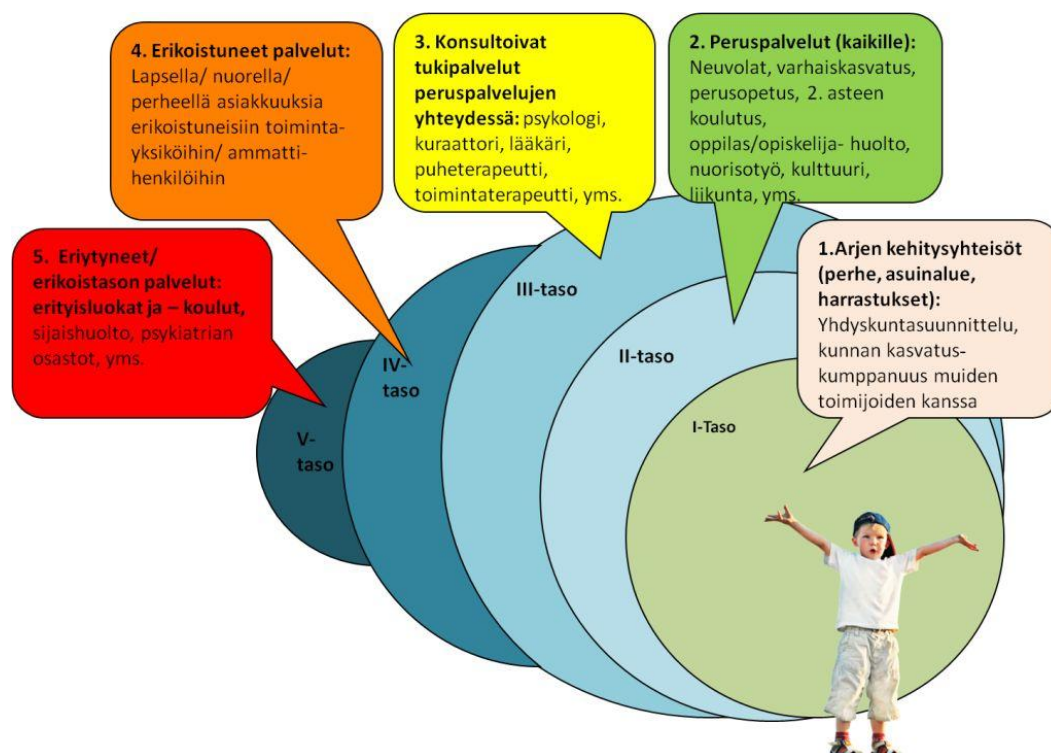
Teemojen työstäminen ohjelma-aihoiksi

Ohjelma-alueiden valinnan jälkeen niille valmisteltiin yksityiskohtaisempia toimenpideohjelmia, kriittisiä polkuja, joissa etenemällä saavutetaan tavoitteet ja joihin investoimisella on laajempia heijastusvaikutuksia. Tätä työtä varten perustettiin ohjelma-aluekohtaiset alatyöryhmät, yhteensä 8 kpl. Työryhmiin kutsuttiin eri alojen ja tahojen asiantuntijoita ja niiden työ käynnistyi touko-kesäkuussa 2011. Työryhmät kokoontuivat kukin kolme kertaa. Tuotoksena ryhmistä saatiin ohjelma-aluekohtaiset nostot kriittisiksi (tärkeiksi) toimenpideohjelmiksi.

Päätetään yhteiset tavoitteet ja kriittiset toimenpideohjelmat

Ohjelmatyö eteni seudun päätöksenteossa seudun kehittämisryhmän kautta. Seutuhallitus hyväksyi 15.9.2011 kokouksessaan ehdotukset ohjelma-aluekohtaisiksi kriittisiksi toimenpideohjelmiksi ja lisäksi ohjelmatyön toisen luonnoksen.

Lapsi- ja nuorisopolitiikan **strategisena tavoitteena** on edistää vuoteen 2025 mennessä lapsiperheiden, lasten ja nuorten hyvinvointia vahvistamalla 1) arjen kehitysyhteisöjä, 2) kaikille yhteisiä peruspalveluja ja 3) niiden kasvatuskumppanuutta niin, että 4) erikoistuneiden palvelujen tarve ja kuormitus vähenevät. Kunnan lapsi- ja nuorisopolitiikassa tukea ja palveluja tarkastellaan kuvassa 12 esitetyllä viidellä tasolla.

Kuva 12. Kunnan lapsi- ja nuorisopolitiikassa tukea ja palveluja tarkastellaan viidellä tasolla

Hyvinvointi rakentuu tasolla 1 arjen kehitysyhteisöissä (esim. koti, asuinalue) ja tasolla 2 kaikille yhteisessä tuessa ja palveluissa (esim. varhaiskasvatus, perusopetus, neuvola, oppilashuolto). Tasolla 3 tarvitaan lisäksi peruspalveluja konsul-

toivaa/täydentävää erikoistunutta asiantuntijuutta ja tasolla 4 edellisten lisäksi tarvitaan hoitosuhde erikoistuneisiin palveluihin. Tasolla 5 erityistason erikoistuneissa palveluissa ongelmat edellyttävät jo lapsen tai nuoren siirtymistä hoitoon kodin ulkopuolelle.

Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman valmistelussa tarvitaan laajaa yhteistyötä sekä kuntien sisällä että kuntien ja muiden toimijoiden ja myös vanhempien, lasten ja nuorten kanssa. Keskustelun selkiyttämiseksi tarvitaan kaikille **yhteisiä käsitteitä ja näkökulmia**, jotka voidaan ymmärtää ja jotka oikealla tavalla kuvaavat tärkeitä näkökulmia. Oulun seudun lapsi- ja nuorisopoliittikan valmistelussa tärkeät yhteiset näkökulmat esitettiin kymmenen teesin muodossa, tarkemmat kuvaukset löytyvät valmiista ohjelma-asiakirjasta.

Yhteistyötahojen kuuleminen

Oulun seudun seutuhallitus hyväksyi ohjelmatyön toisen luonnoksen 15.9.2011 pidetyssä kokouksessa. Luonnos lähetettiin kommentoitavaksi eri tahoille ja se oli luettavissa TUKEVA -hankkeen sivuilla: www.ouka.fi/seutu/tukeva. Ohjelma-asiakirjaa käsiteltiin mm. ohjausryhmässä, kuntatyöryhmien yhteisessä seminaarissa ja ohjelma-aluekohtaisten työryhmien kokouksissa lokakuussa sekä edellä mainittujen ryhmien yhteisessä workshopissa joulukuussa.

Marraskuussa järjestettiin TUKEVA 2 -hankkeen *"Lasten ja nuorten hyvinvointia TUKEVALLA otteella -seminaari"*. Seminaarin ohjelma sisälsi myös katsauksen ohjelmatyöhön, josta olivat kertomassa sosiaalityön kehittämispäällikkö Arja Honkakoski / Poske, projektipäällikkö Leena Hassi/ TUKEVA 2 -hanke, kuntatyöryhmän pj. Pirjo Luukkala / Kempele ja ohjelmatyön asiantuntija Matti Rimpelä. Seminaarissa oli 146 osallistujaa. Saman päivän iltana järjestettiin *"Tutkimuksen näkökulma lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan"* -seminaari. Seminaarissa alustivat ja esittelivät tutkimuksia tutkija Reija Paananen / THL, tutkija Tomi Kiilakoski/ Nuorisotutkimusverkosto ja professori Jarmo Rusanen / Oulun yliopiston maantieteen laitos. Seminaarissa oli 18 osallistujaa.

Lokakuussa 2011 kuntatyöryhmät ohjeistettiin käsittelemään omissa tapaamisissaan ohjelmaluonnosta ja keräämään siihen liittyviä kommentteja. Lisäksi kunnilta pyydettiin kuntakohtaisen liitemateriaalin päivittämistä. Kuntatyöryhmät toimittivat lausunnot ohjelma-asiakirjaluonnoksesta ja ilmoittivat vuoden loppuun mennessä päätöksensä lähteä tekemään vuoden 2012 aikana omaa kuntakohtaista LNPO:ta. Kaikkien kymmenen kunnan päätös oli myönteinen. Kuntia pyydettiin myös nimeämään työryhmä vastaamaan kuntakohtaisen LNPO:n laatimisesta. Pääsääntöisesti jo toiminnassa mukana olleet kuntatyöryhmät valtuutettiin tähän tehtävään.

Oulun seutuorganisaatioon kuuluvilta tiimeiltä pyydettiin lausunnot ohjelma-asiakirjaluonnoksesta. Lausunnot saatiin kulttuuri-, nuoriso-, liikunta- ja seuturakenne- tiimiltä. Ohjelma-asiakirjaluonnokseen saatiin kommentteja myös valtakunnan tason toimijoilta (THL ja lapsiasiavaltuutettu).

Ohjelman puhtaaksikirjoittaminen

Eri tahoilta ja toimijoilta saadun palautteen pohjalta LNPO-ohjelmaluonnosta kirjoitettiin puhtaaksi tammi-maaliskuun 2012 aikana. Saaduissa palautteissa ja kommentteissa toivottiin mm. kolmannen sektorin merkitystä näkyvämmäksi sekä liikunnan, taiteen ja kulttuurin merkitystä enemmän ja selkeämmin esille. Esitys Oulun seudun

kuntien lapsi- ja nuorisopolitiikka vuoteen 2025 – ohjelma-asiakirjasta valmistui maaliskuun loppuun mennessä ja se käsiteltiin seutuhallituksen kokouksessa 19.4.2012.

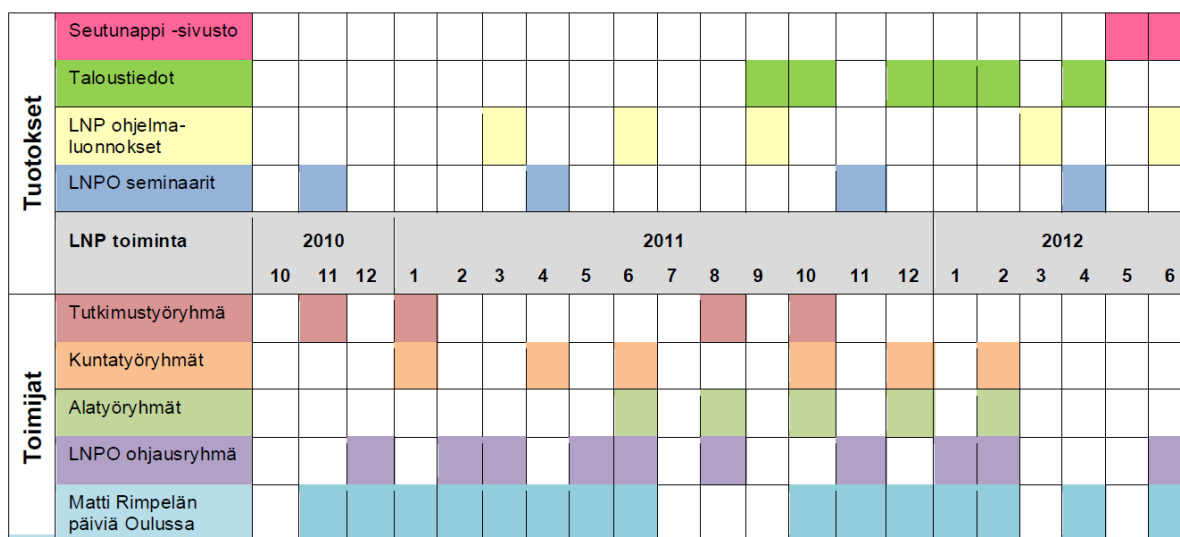
Päätös ohjelman sisällöstä

Seutuhallitus päätti ohjelmatyön sisällöstä kokouksessaan 14.6.2012. Oulun seudun lapsi- ja nuorisopolitiikka 2025 – ohjelma koostuu seuraavista osista:

- 1) Viime vuosien kehitys
 - a. lasten ja nuorten hyvinvointikehityksen tärkeimmät haasteet
 - b. kuvaus lapsi- ja nuorisopolitiikan taloudesta Oulun seudulla vuosina 2005 -2010
 - c. viime vuosien lapsi- ja nuorisopolitiikasta Oulun seudun kunnissa ja havaituista muutostarpeista
- 2) Suositukset kunnille
 - a. yhteisiksi näkökulmiksi ja käsitteiksi
 - b. strategisiksi vaihtoehtoiksi ja tavoitteiksi
 - c. ohjelma-alueiksi
 - d. toimenpideohjelmiksi
 - e. toimenpiteiksi, joilla tehostetaan lapsi- ja nuorisopolitiikkaa välittömästi
 - f. kuntakohtaisten ohjelmien valmistelemiseksi

3.1.5. Arviointi

Kuvassa 13 on esitetty aikajanalla 2010–2012 toimijatahojen tekemän työn ja prosessin tuotosten limittyminen yhteen ohjelmatyöprosessin aikana.

Kuva 13. Ohjelmatyöprosessin toimijat ja tuotokset

Lapsi- ja nuorisopolitiittinen ohjelmatyö (LNPO) – prosessi eteni kuvassa 12 esitetyn ”toimintakellon” mukaisesti. Ohjelmatyön prosessia täydennettiin lisäämällä alkupe-
räiseen ”toimintakelloon” kohta 7 ”seutuhallituksen päätös yhteisiksi tavoitteiksi ja kriittisiksi toimenpideohjelmiksi”.

Kuntatietojen kerääminen osoittautui kunnille luultua työläämmäksi, eikä kaikilta kun-
nilta saatu kaikkia tietoja loppuraportin julkaisuun mennessä. Etenkin taloustietojen
keräämisessä on ollut ongelmia. Hanke palkkasi syys-lokakuulle 2011 taloustietojen

keräämiseen kunnille tueksi tutkija Jouko Narkilahden. Taloustietojen keruulomakkeen suunnitteluun on saatu asiantuntija-apua Muhoksen talouspääliköltä Stina Mattilalta. Taloustietojen keräämisessä esille nousseita pulmakohtia ja kehittämistarpeita on huomioitu tiedonkeruumallin jatkokehittelyssä.

Lasten ja vanhempien osallistuminen yleensä suunnitteluun ja palvelujen järjestämiseen, sekä kuulemiseen on ollut lähinnä ”teknisellä” tasolla, aitoa osallisuutta ei vielä ole. Osallisuuden suuntaan on jo otettu askeleita ja kuntien välillä on eroja.

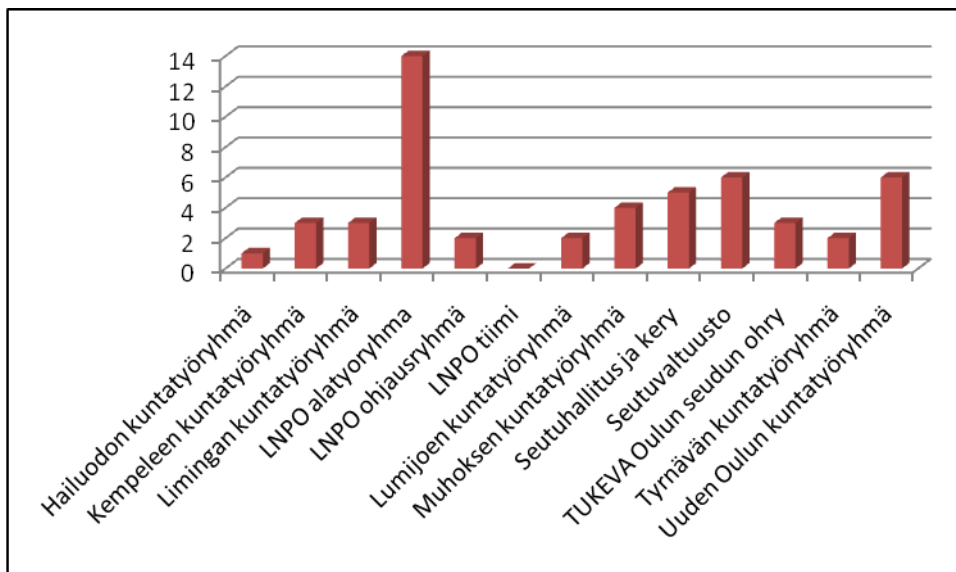
Oulun seudun kunnat olivat jakautuneena ohjelmatyön alun jälkeen kahteen ryhmään. Toisen muodostivat uuden Oulun kunnat (Haukipudas, Kiiminki, Oulu, Oulunsalo ja Yli-Ii). Lakeuden kunnat (Kempele, Hailuoto, Liminka, Lumijoki, Muhos ja Tyrnävä) käynnistivät puolestaan yhteistoiminta-alueen suunnittelun, joka kuitenkin kariutui lokakuussa 2011. Kunnissa käynnissä ollut voimakas kehittämistyö toi haasteita viedä ohjelmatyötä suunnitellusti eteenpäin. Etenkin pienemmissä kunnissa samat henkilöt osallistuivat niin LNPO:n laatimiseen kuin laajasti kunnan omaan kehittämistyöhön.

Ohjelmatyöprosessia on arvioitu eri tavoin koko prosessin ajan. Saatua tietoa on hyödynnetty ohjelmatyön edetessä. Prosessin loppuvaiheessa toteutettujen arviointikyselyiden tarkoituksena oli saada tietoa miten ohjelmaprosessi on kunnissa otettu vastaan, miten ohjelmatyössä oli onnistuttu, miten osallistujat olivat prosessimaisen toimintatavan kokeneet ja miten he prosessia kehittäisivät. Kyselyiden ja palautteiden tarkoituksena oli myös tuottaa materiaalia jatkossa kuntakohtaisten ohjelmien laadintaan. Seuraavassa tarkastellaan kahta kyselyä (sähköinen Zef-kysely ja lomakekysely kuntatyöryhmien ja ohjelma-aluekohtaisten alatyöryhmien viimeisessä workshopissa), sekä asiantuntijan antamaa palautetta.

Ohjelmatyön arviointia on tehty myös TUKEVA 2 -hankkeen yhteisessä arviointikyselyssä (liite 5).

Zef- kysely

Oulun seudun lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön arviointi toteutettiin sähköisenä zef- kyselynä. Kysely lähetettiin ohjelmatyön kuntatyöryhmien, ohjelmatyön ohjausryhmän, Tukeva 2 -hankkeen johtoryhmän, Oulun seudun kehittämisryhmän, seutuhallituksen ja -valtuuston jäsenille, yhteensä 259 osallistujalle 19.3.2012. Kyselystä muistutettiin kaksi kertaa ja siihen vastasi määräajan puitteissa 51 henkilöä. Kyselyn vastausprosentti oli 24,7. Kuvassa 14 on esitelty vastaajat kustakin ryhmästä. Vastajat saattoivat edustaa eri tahoja/ryhmiä.

Kuva 14. Vastaajien taustaorganisaatio

Ulkopuolinen asiantuntijuus (Dosentti Matti Rimpelä)

Vastaajilta tiedusteltiin ohjelmatyön tukena käytetyn asiantuntijatyön tarpeellisuutta kolmella väittämällä, sekä vapaapalautteella.

Yhteenvetona voidaan todeta, että ulkopuolisen asiantuntijan käyttäminen on ollut perusteltua. Asiantuntijan avulla saatiin ulkopuolista näkemystä, laaja-alaisuutta, hyviä taustatietoja asioista sekä valtakunnallista tietotaitoa ohjelmatyöhön. Asiantuntijapanosta pidettiin hyvänä ja kiitettävänä, tosiasiat nostettiin esille selkeästi ja herättäen esimerkiksi päättäjiä. Ohjelmatyössä vuorovaikutus on toiminut hyvin. Asiantuntija on ollut hyvä keskustelun herättäjä ja taustoittaja. Matti Rimpelä koettiin vastausten perusteella hyvin sitoutuneeksi ja asialle omistautuneeksi. Hän nosti hyvin keskusteluun ennaltaehkäisevän työn merkityksen. Vastausten perusteella ulkopuolisen asiantuntijan käyttö myös jännevoitti työskentelyä. Asiantuntija koettiin auktoriteetiksi, jonka provosoivat lausunnot antoivat potkua itse tekemiseen. Negatiivisena koettiin asioiden toisto ja paatoksellisuus.

Ohjelmatyöprosessin arviointia

Ohjelmatyötä arvioitiin kuuden kysymysväittämän avulla. Lisäksi avoimilla kysymyksillä kerättiin tietoa ohjelmatyöstä puuttuvista tahoista ja toiminnoista. Vastaajilta toivottiin myös palautetta ja kommentteja tavoitteisiin ja niiden vastaavuuteen. Vastausten perusteella ohjelmatyö on mahdollistanut useiden ryhmien osallistumisen työskentelyyn. Vastauksissa ohjelmatyön kohderyhmiä, kuten lapsia ja nuoria ei kuitenkaan ole vastaajien arvion mukaan kuultu riittävästi. Vastaajat toivoivat ohjelmatyöhön osallistumista kaikista hallintokunnista, kuten opetustoimi ja tekninen toimi. Ohjelmatyöhön ei vastaajien mukaan ole riittävästi osallistettu kolmannen sektorin / järjestöjen edustajia. Osallistumisen lisäksi huomioitiin sitoutuminen ja sitoutuneisuus. Vastauksien mukaan kuntien johtavien viranhaltijoiden osallistumista ja sitoutumista toivottiin ohjelmatyöhön. Kommenteissa huomioitiin myös uuden kunnan rakentaminen ja asian vaikutus ohjelmatyöhön.

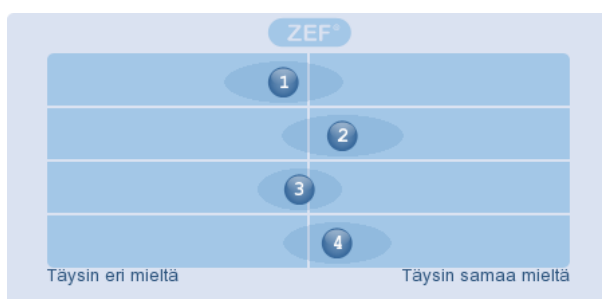
Vastaajat kokivat oman roolinsa työkiireen vuoksi hajanaisena. Vastauksista kuvastui

myös se, ettei kaikkiin ohjelmatyön tilaisuuksiin ja workshoppeihin pystytty osallistumaan. Arviointi koettiin edellä mainittuun viitaten hankalaksi. Kokonaisuus nähtiin kuitenkin onnistuneena monipuolisena toimintana ja työmenetelminä.

Ohjelmaproessin arviointia kunta- / alatyöryhmien työskentelystä

Vastaajia pyydettiin arvioimaan kunta- / alatyöryhmä- työskentelyä oman osallistumisen näkökulmasta. Kuvassa 15 on esitetty vastaajien arviot annettuihin väittämiin:

1. Olen voinut käyttää omasta mielestäni riittävästi työaikaani ohjelmatyöhön liittyviin tehtäviin? Arvioi kunta- / alatyöryhmäsi työskentelyä vastaamalla väittämiin.
2. Olen voinut osallistua kunta- / alatyöryhmän työskentelyyn omasta mielestäni riittävästi?
3. Kunta- / alatyöryhmille osoitettuja tehtäviä olisi voinut olla enemmän.
4. Työryhmäni jäsenten sitoutuneisuus ohjelmatyöhön on ollut hyvää.

Kuva 15. Arviointi kunta- / alatyöryhmäsi työskentelystä

Seudullisen lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman arviointi

Kyselyssä pyrittiin saamaan vastauksia ohjelmatyön lisäksi myös Kaste-ohjelmaan liittyviin tavoitteisiin. Vastaajien mukaan ohjelmaan sisällytetyt asiat (näkökulmat, strategiset tavoitteet, ohjelma-alueet, kriittiset toimenpideohjelmat ja suositukset toimenpiteiksi seuraaville vuosille) on valittu oikein. Samoin nähtiin, että ohjelma vastaa hyvin Kaste-ohjelman tavoitteisiin.

Ohjelman sisällöllisiin muutoksiin saatiin vastaajilta vain vähän palautetta tai kommentteja. Yksi vastaus kattoi kuitenkin useita ohjelmaprosesseja kehittäviä kokonaisuuksia. Vastauksen mukaan *”tulevaisuudessa tarvitaan asiakkaan lapsen / nuoren näkökulmasta kuvattu palveluprosessi, nyt työ lähtee enemmänkin palveluista, joiden kohderyhmänä ovat lapset ja nuoret tai organisaatiolähtöisesti. Vaikuttaa vain jotenkin mekaaniselta, päättäjäsuntautuneelta. Miten oikeasti saadaan kasvu- ja kehitysympäristöt mukaan sekä perheet?”*

Vastauksessa kuvattiin myös viisi kehittämistä vaativaa asiaa:

- 1) Rakenteellisen työn näkökulma on ohut.
- 2) Seudun nuorten hyvinvoinnin kannalta olennaisinta tekijää työttömyyttä ei mainita lainkaan. Siihen pitäisi löytää yhteistyössä uusia avauksia seudulla.
- 3) Osallisuuden sisältö painottuu liikaa viranomaisnäkökulmaan. Lapset ja nuoret asiantuntijoina jää ohueksi.
- 4) Aika näyttää, riittävätkö seudulliset suositukset ohjelmapolitiittisesti vai olisiko tarvittu seudun yhteinen, sitovampi poliittinen ohjelma. Mikä tulee olemaan kuntaohjelmien taso ja merkitys?
- 5) LNP-ohjelman ja lastensuojelusuunnitelmien kytkentää on vaikea tunnistaa.

Ohjelmalta toivottiin nopeata asian siirtymistä paperilta konkretiaan. Taloustietojen kerääminen koettiin ohjelmaprosessissa tulleen liian myöhään.

Kuntakohtaisten lapsi- ja nuorisopoliittisten ohjelmien työstäminen seudullisen ohjelman suositusten pohjalta

Seudullisen ohjelmatyön päättymisen jälkeen alkaa kuntakohtainen ohjelmatyö. Vastaajilta kysyttiin millaista tukea olisi tarpeen kuntakohtaisten ohjelmien työstämisessä. Vastaajilta pyydettiin mielipiteitä ja kehittämis ehdotuksia vapaa kysymysten avulla alkavaan kuntatyöhön. Kysymykset antoivat mahdollisuuden pohdiskelulle sekä tulevaisuuden näkymille.

Ohjelmatyön ideologia näyttäytyi loistavasti yhdessä vastauksessa. Vastaajan mukaan *”ohjelmatyö pitäisi olla niin tärkeää, että tämä olisi ykkösasia ilman tukea - resurssoinnin kannalta tärkeä, lapsi- ja nuorisopoliittista ohjelmaa ei pidä nähdä hankkeena tai projektina, jolla on alku tai loppu, tuen pitäisi olla ehdoiltaan sellainen, että tuen edellytys on että työ on jatkuvaa”*

Toisaalta vastauksissa toivottiin aikaa ja selkokielisiä ohjeita kuntatyöhön, kuten toimintamalleja. Ohjelma nähtiin panostamisena esimerkiksi skenaarioihin, toiminnan ja talouden arviointiin ja seurantaan. Ohjelmatyön aikataulut koettiin kireinä ja välillä koettiin epäselvyyttä. Tukimuodoksi vastaajat kuvasivat konsultoinnin. Ohjeistusta toivotaan saatavan asiantuntijakäynneistä sekä rakennettavasta seutunappi.fi palvelusta.

Ehdotuksiksi toimivista menetelmistä, kuntakohtaisten ohjelmien työstämiseen kuvattiin yhteistyötä ja yhteistoimintaa kunnissa. Tiedottamisen roolia korostettiin. Toimintasuunnitelman laatiminen koettiin hyväksi, kuten myös se, että taloussuunnitelma sidotaan talousarviotyöhön. Työ kuvattiin vastauksissa ryhmätyöksi, johon osallistuvat kunnan eri toimijatahot, sekä yhteistyötahot, kuten kolmas sektori ja eri alojen asiantuntijat. Toimintaa kuvaa pienet tiimit, jotka keskittyvät valmisteluun, esimerkiksi asioiden testaaminen lautakunnissa sekä tiedon kerääminen kuntalaiskuulemisissa. Ohjelmatyö koettiin kokonaisuudeksi, jota työstetään ja käsitellään kaikissa päättävissä elimissä, lautakunnissa, hallituksessa ja valtuustossa.

Miten varmistetaan kuntakohtaisten ohjelmien vaikuttavuus lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi? Vaikuttavuutta määriteltiin vastauksissa toteuttamalla säännöllistä seurantaa, jatkuvaa arviointia ja kehittämistyötä. Vastaajat toivoivat päättäjien mukanaoloa ja roolia työstämisessä, suunnittelussa ja seurannassa. Toiminnan edellytyksenä pidettiin tiedon riittävää kulkua kunnan sisällä kaikille toimialoille ja päättäjille. Osallistumisen ja osallistamisen ideologia oli havaittavissa myös vastauksista. Pelkona onnistumiselle arvioitiin olevan vastuunjaon puutteellisuus, joka näyttäytyy asioiden kellumaan jäämisenä.

Vastaajien mukaan toimintaan ja kehitystyöhön on resursoitava työ- ja rahallista panosta. Työn arviointiin tarvitaan tutkimuksellista lähestymistapaa ja asianomaisten subjektiivisen kokemustiedon hyödyntämistä. Kunnat pitäisi saada ymmärtämään, että huolellisesti tehty ohjelmatyö ja sen noudattaminen koituu myöhemmin kunnan omaksi hyödyksi sekä sosiaalisesti, että taloudelliseksi. Vastausten mukaan *”menemällä konkretiaan ja panostamalla ennaltaehkäisevään toimintaan ja kokonaisvaltaisiin tukipalveluihin”* saadaan ohjelmatyöhön järkevyyttä. Toimenpiteet tulisi kirjata ”ta-

to-suunnitelmaan”.

Vastausten mukaan kaikki edellä kuvatut toimenpiteet vaativat sitoutumista ohjelman työstämisen ja edelleen sen noudattamista käytännössä. Laadittavat seuranta-indikaattorit ja niiden arviointi ovat vaikuttavuuden edellytyksiä.

Vastaajat pohtivat myös mikä on olennaista, että kuntakohtainen ohjelmatyön prosessi saadaan onnistumaan? Olennaisiksi tekijöiksi onnistumiselle arvioitiin johdon sitoutumista, ohjelmatyön jatkuvuutta, juurruttamistyötä, yhteistyötä eri tahojen kanssa, tiedottamista ja tiedonkulkua jokaiselle sektorille ja kuntalaisille.

”Sisällöllisesti jäsentynyt työskentely, hallittu ja ohjattu eteneminen, ajallisten edellytysten turvaaminen kunnan työryhmien ja vastuuhenkilöiden työlle, poliittisen ja virkamiesjohdon sitoutuminen, asiantuntija-avun varmistaminen. Asianosaisten ääni kuuleminen: lapset, nuoret ja lapsiperheet valmisteluun mukaan kouluissa, päiväkodeissa, tupailloissa jne.” koettiin tärkeäksi. Prosessilta toivottiin myös uskallusta tarkastella olemassa olevia toimintatapoja ja prosesseja. Sitoutumista lisäävänä asiana kuvattiin palkkioita ajatuksena ”olisiko tuolloin esim. parempi osallistuminen kokouksiin?”

Workshop -palaute

Kuntatyöryhmien ja ohjelma-aluekohtaisten työryhmien yhteisessä workshopissa 8.2.2012 kerättiin palautetta LNPO-työskentelystä ja toivomuksia kuntakohtaisen ohjelmatyön tuesta.

1. Miten olet kokenut LNPO -työskentelyn? Rastita mielestäsi sopivin vaihtoehto asteikolla 4-10. Vastaajien antamien pisteiden keskiarvo oli 8,1

2. Miten kuntalaisten osallistumista ja osallistamista tulisi tukea tästä eteenpäin (kunnat valmistelevat oman lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelman)?

- kysytään kuntalaisilta ennen kuin päätetään, aloitus- ja valmisteluvaiheessa; kuntalaisia tulisi ottaa enemmän mukaan suunnitteluun ja valmisteluun (nuoret, ei palvelun käyttäjät), esim. kokemusasiantuntijat; eri foorumeissa kuntalaisten vaikuttamismahdollisuudet
- paikallisuus, konkreettinen kansalaistajuinen toimenpideohjelma
- median kautta tunnettuutta, konkreettisuutta: tiedottaminen, paikallislehdet ja verkkosivut yms.
- viestin tulisi kulkea lapsilta, nuorilta, perheiltä päätöksentekoon ja ammattilaisille
- asiantuntija-apu ohjelman tekoon, koordinointi seudun taholta, seminaareja, ym.
- yhteinen tapa ”kuulemiseen”, sopimus tästä

3. Kuntatyöryhmien toiveita tueksi ohjelmatyön toteuttamiseen ja kirjaamiseen:

- koulutus, lehdistö, kuntakierrokset lautakuntakokousten yhteyteen
- asiantuntija-apu
- seutuohjelman käytännöllistämiseen apuna jatkossa --> juurruttaminen
- keskustelua päättäjät <> virkamiehet <> kuntalaiset
- kuntalaisten kuuleminen, kuinka oikeasti tehdään

Ohjelmatyön asiantuntijan palaute

Dosentti Matti Rimpelä toimi ohjelmatyössä asiantuntijan roolissa tuoden seudulliseen keskusteluun tietoa kansalliselta ja kansainväliseltä tasolta. Tässä kappaleessa esitetään hänen kokoamaansa arviointia ja palautetta ohjelmatyöprosessista.

Lähtötilanteessa vuonna 2010 ohjelmatyön haasteina olivat mm. meneillään oleva kunta- ja palvelurakenneuudistus (uusi Oulu, Lakeuden alueen yhteistoiminta) ja se, että yhteistyökumppaneina olivat kaikki seudun kymmenen kuntaa erilaisine hallintokuntarakenteineen ja ideologisine painotuksineen. Mallia vastaavalle ohjelmatyön laatimiselle ei ollut vaan prosessi suunniteltiin ja se rakentui uudenväliselle pohjalle: 1) Lapsi- ja nuorisopolitiikkaa tulkittiin laajasti, raskauden alusta 29 -ikävuoteen ja yhdyskuntasuunnittelusta erikoissairaanhoidon. 2) Ohjelmatyön tavoite on kauempana tulevaisuudessa vuodessa 2025 ja muutoksen eteneminen tapahtuu hitaasti. 3) Kehittämiskohde rajattiin kunnan tehtäviin ja mahdollisuuksiin. 4) Ohjelmatyössä edettiin kaksitasoisesti, ensin rakennettiin seututason yhteisymmärrystä ja jatkossa kunnat laativat omat ohjelmat. 5) Ohjelmatyöprosessille on ollut selkeä toimeksianto ja työsuunnitelma. Tiedot asiat oli sovittu keskitetysti (yhteiset näkökulmat, teemat, kriittiset työsuunnitelmat ja välittömät toimet). 6) Prosessina ohjelman laatiminen oli läpinäkyvää ja monivaiheista, vaiheittain valmistuneet ohjelmaluonnokset arvioitiin julkisesti. 7) Ohjelmatyössä testattiin myös ”tavoitemallia” taloustietojen keräämisen avulla.

Vaikka ohjelmatyöprosessi sujui pääsääntöisesti suunnitelmien mukaisesti, joissakin asioissa ei edetty tai jäi vielä tehtävää. Vanhempien, lasten ja nuorten osallisuus ei seudullisella tasolla toteutunut vaan se jää kuntatason toteutettavaksi. Nuorten 18 - 29 -vuotiaiden palvelujen kehittäminen osoittautui arvoitua vaativammaksi eikä esimerkiksi ehditty jäsentää tämän ikäluokan osalta kunnan vastuulle kuuluvia tehtäviä tai kokonaisuuksia. Yhdyskuntasuunnittelu oli osittain mukana laajassa ohjelmatyön kentässä, mutta sen osuus olisi voinut näkyä paljon vahvempana. Lisäksi Oulun seudun tutkimusasiantuntemus (THL, yliopiston tutkijat ja ryhmät) olisi voitu sitoa vahvemmin ohjelmatyöhön mukaan. Tiedolla johtamisen laajojen tehtäväkenttien – hyvinvointikehitys ja toiminta ja talous – vastuutusta kuntien ja valtion välillä jäätin vielä pohtimaan.

Ohjelmatyöprosessilla oli sekä maakunnan, seutuhallinnon että kuntien tuki ja prosessi eteni pääosin suunnitelmien mukaisesti. Kuitenkin työtä tehtiin alimitoitetuilla resurseilla, työhön olisi tarvittu kaksi päätoimista tekijää. Lopputuotoksena Oulun seudulla rakennettiin ensimmäinen selkeä kunnan lapsi- ja nuorisopolitiittisen ohjelmatyön prosessimalli ja ohjelman rakennemalli, sekä näkemys vastauksesta 2020-luvun haasteisiin. Ohjelmaa voidaan perustellusti suositella muille seuduille ja kunnille.

3.1.6. Johtopäätökset

Seudullinen ohjelmatyö tuotti kunnille mallin ohjelmatyön tekemisestä. Työ tarkoitti eri tahojen ammattilaisten ja kuntalaisten yhteistä pohdintaa, tiukkaa tutkimukseen ja selvityksiin pohjautuvaa tietojen analysointia ja toiveita päästä tulevaisuudessa aitoon tiedolla johtamisen malliin. Työtä tehtiin hankkeen tukemana ja koordinoimana ja nyt vastuu siirtyy kunnille. Kunnassakin työ tulee vastuuttaa, sillä muuten se jää ”ei kenenkään tehtäväksi”.

Jokainen seudun kunta on tehnyt päätöksen laatia oma kuntakohtainen, oman kunnan tarpeisiin vastaava ohjelma. Seudullisesta ohjelmasta saa siihen työhön monenlaisia eväitä. Ohjelmatyöprosessi on tuottanut eväiksi varsinaisen ohjelma-asiakirjan "sivutuotteina" ohjelmatyön muistion, kolme ohjelmaluonnosta, talousraportit kaikille kunnille, seudun yhteisen talousraportin, hankkeen rahoittajalle kolme väliraportointia, kaksi laajaa hyvinvointitutkimusta, kahdeksan opinnäytetyötutkimusta, ohjelmatyöprosessin loppuraportin ja www-sivut (kuva 16). Materiaalin lisäksi ohjelmatyön tuotteina voi nähdä myös monia yhteistyöpolkuja, eri toimijoiden kohtaamisia, virkistäviä ahaa-elämyksiä, tuskaisia takapakkeja.

Kuva 16. LNPO-prosessissa syntyneet tuotokset

Ohjelmatyöprosessi oli iso ponnistus kaikilta prosessiin osallistuneilta tahoilta. Ponnistelun ja laajan valmistelun tuloksena syntyi eri toimijatahoille uutta tarttumapintaa lapsiperheiden hyvinvointiin tähtäävään toimintaan ja päätöksentekoon. Ohjelmatyöprosessiin osallistuneet saivat myös paljon tietoa ja näkökulmia ohjelman sisältämien ajatusten toteuttamiseksi kunkin tahon omissa työtehtävissä, jolloin ohjelman jalkautuminen konkreettiseksi toiminnaksi etenee myös tätä kautta. Asia konkretisoitui taloustietojen keräämisen yhteydessä. Taloustiedot itse eivät olleet kuitenkaan se pääasia, vaan uuden tietojenkeruumallin kehittäminen. Erittäin tärkeää on nyt seudullisen ohjelman valmistuttua, että kuntakohtainen ohjelmatyö jatkuu ja kuntakohtaisten päätösten kautta tulokset saadaan alueen asukkaiden hyväksi.

Monessa kunnassa on kuntakohtainen ohjelmatyö jo käynnistynyt. Ilolla voi todeta ohjelman jo hengittävän, "kylillä" kulkiessa puheissa kuulee tai suunnitelmiin on kirjoitettu ohjelmatyön keskeisiä suosituksia. Laaja prosessi on ollut tarpeen monimuotoisen asian hallitsemiseksi. Erittäin tärkeää on kuitenkin kuntakohtainen ohjelmaprosessi, jossa konkreettiset toimenpiteet määritellään. Vain kuntakohtaisella sitoutumisella ja prosessin läpikäynnillä varmistetaan asioiden käytännön toteuttaminen. Tulee kuitenkin muistaa, että kaikkia toimenpiteitä ei tarvitse toteuttaa heti vaan tärkeää on jaksottaa toimenpiteet pitemmälle ajalle ja arvioida niiden toteutumista.

Tärkeää on huomata, että alueella löytyy asioiden toteuttajia ja asiantuntijoita, joille pitää taata ohjelmatyön kautta mahdollisuus tehdä tarvittavat muutokset arjen kehitysyhteisöissä niin että erikoistuneiden palveluiden tarve ja kuormitus vähenevät. Tietoisuus asioista on kasvanut laajalla taholla ja sitä myöten sitoutuminen ohjelmatyöhön. Tiedottamista tarvitaan jatkossakin kuntakohtaisia ohjelmia laadittaessa.

Ohjelmatyön tekemiseen on osallistunut satoja henkilöitä, joille kaikille kuuluu kiitos. Iso kiitos Matille, joka toi asiantuntijuudellaan uusia ja välillä vanhoja, hyväksi koettuja näkökulmia työhön mukaan. Ravistelua tarvittiin ja sitä saatiin.

Lukuisat hyödylliset lähteet ja liitteet löytyvät lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön www-sivuilta: www.seutunappi.fi/lnpo

3.2. Toiminta ja tulokset Kainuun, Oulunkaaren ja Lapin osahankkeissa

Tätä kokonaisuutta ei toteutettu TUKEVA 2 -hankkeen puitteissa muissa, kuin Oulun seudun osahankkeessa mutta ohjelmatyötä tehdään myös muilla hankealueilla.

4. Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluprosessien kehittäminen

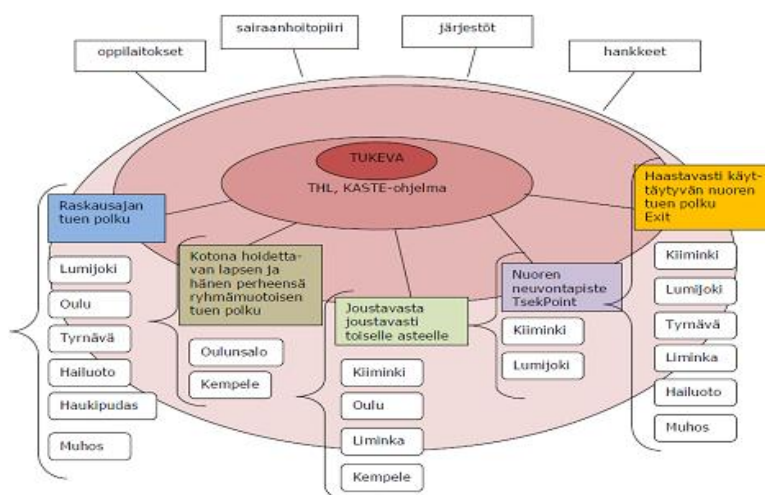
Toimenpidekokonaisuuden tavoitteena oli TUKEVA kehittämisprosessin sekä TUKEVA 1:ssä pilotoitujen palveluprosessien juurruttaminen sekä siirtäminen toisille TUKEVA-alueille sekä uusien jatkokehittävien toimintatapojen ja palveluprosessien mallintaminen ja pilotointi.

Toimintatapojen juurruttamista varten on sitoutettu kuntien henkilöstö aktiiviseen kehittämis-työhön mm. toimintatapojen määrittely- ja pilotointivaiheissa, kuten on tehty myös TUKEVA 1:n aikana. TUKEVA -hankkeen aikana mallinnetut ja pilotoituvat toimintatavat on viety kunnissa käytäntöön joko virkamies- ja / tai poliittisen päätöksentekoprosessin kautta mukailen kunkin kunnan tai kuntayhtymän omia päätöksentekokäytäntöjä. Hankkeen aikana käytännöksi on jo osittain juurtunut TUKEVA 1:sen aikana aloitettu seutujen välinen yhteistyö ja kuntien ylisektoriset yhteistyötavat. TUKEVA 2 -hankkeessa on huomioitu myös hyvien käytänteiden jakaminen Kaste-toimijoiden kesken yhdessä sovitulla tavalla. Yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen jakamista Kaste-toimijoiden kesken on koordinoanut THL sekä lasten Kaste -hankkeiden johtajat, järjestämällä hankkeiden yhteistyönä vuosittain valtakunnallisia seminaareja lasten Kaste -hankkeiden työntekijöille.

4.1. Toiminta ja tulokset Oulun seudun osahankkeessa

4.1.1. Juurrutettavien toimintamallien valitseminen

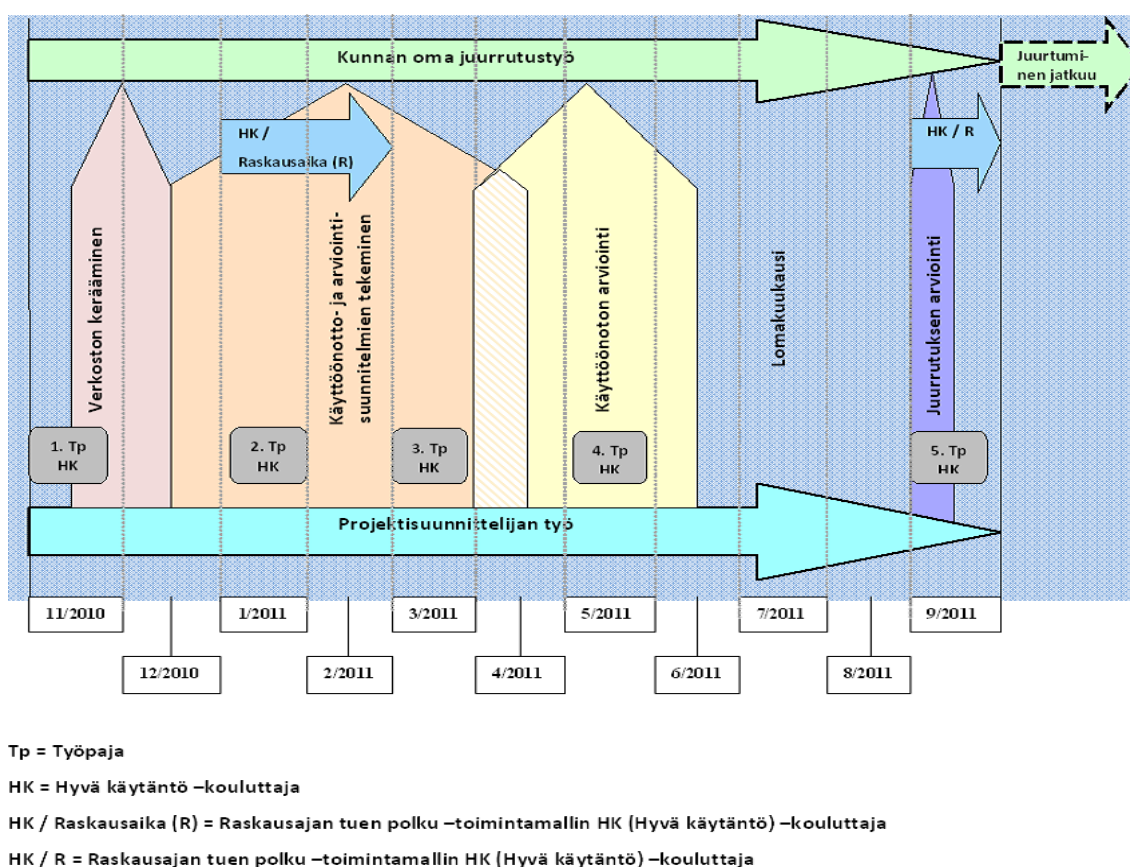
Oulun seudun kuntien palvelutarpeista valikoitui TUKEVA 1:n aikana 14 kehitettävää ja pilotoitavaa prosessia. Prosessit pilotoitiin TUKEVA 1:n aikana ja niistä valittiin osahankkeen ohjausryhmän päätöksellä viisi TUKEVA 2:n aikana kunnissa juurrutettaviksi osaksi perustyötä. Kuntien päätöksenteosta vastaavat toimijat saivat tietoa juurruttamiseen liittyvistä toimenpiteistä lokakuussa 2010 tehdyillä kuntavierailuilla ja kunnat valitsivat viidestä toimintamallista 1-3 omaan kuntaan juurrutettavaksi omien päätöksentekokäytäntöjen kautta. Kuvassa 17 on esitetty viisi juurrutukseen valittua toimintamallia ja niihin kiinnittyneet kunnat.

Kuva 17. TUKEVA 2:ssa Oulun seudun kuntiin juurrutettavat toimintamallit kuntakohdaisesti

4.1.2. Hankkeen antama tuki kuntien juurrutustyölle

Hanke tuki toimintamallien juurrutustyötä kunnissa mm. palkkaamalla juurruttamistyön vastuuhenkilön ja toimintamallikohtaiset HK (hyvä käytäntö) -kouluttajat, järjestämällä Innokylän kanssa oppimisverkoston työpajoja sekä järjestämällä menetelmäkoulutusta. Hanke korvasi kunkin kunnan työntekijän työpanosta 23 € / tunti hankkeen puitteissa tehdystä juurruttamistyöstä. Hankkeen tukemaa juurruttamistyötä tehtiin mm. työpajoissa sekä projektisuunnittelijan kuntakäynneillä. Tarkemmin edellä mainituista hankkeen tukimuodoista on kerrottu alaluvuissa. Hankkeen antamaa tukea kuntien juurrutustyölle on arvioitu kuntakäynneillä syksyllä 2011. Kuvaan 18 on jäsennetty ja aikataulutettu hankkeen antama tuki kunnissa tehtävälle juurrutustyölle.

Kuva 18. TUKEVA 2 Oulun seudun osahankkeen antama tuki kuntien juurrutustyölle

4.1.2.1. Juurruttamisen vastuuhenkilötyö

Kuntiin tehtävän juurruttamistyön vastuuhenkilöksi palkattiin Minna Honkanen projektisuunnittelijaksi ajalle 1.11.2010–30.6.2011 ja 1.8.2011–30.9.2011. Projektisuunnittelijan tehtävänä oli oppimisverkoston luominen ja ylläpitäminen, kuntiin juurrutettavien toimintamallien käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmien työstäminen ja niiden kirjaaminen REA -arviointityökaluun. REA-lyhenne tulee englanninkielisistä sanoista *relational evaluation approach*, joka kuvaa sitä, että käytännöt jä-

sentyvät, rakentuvat ja toimivat aina suhteessa sovellusympäristöönsä. Käytäntö- ja / toimintamalleja on REA-arviointityökalun ohjeiden mukaan tarkasteltu ja jäsennelly kolmesta toimijaperustaisesta näkökulmasta käsin: asiakas-, ammattilais- ja organisatorisesta näkökulmasta.

Projektisuunnittelija vastasi juurrutustyön arvioinnista ja raportoinnista yhdessä kuntien toimijoiden ja HK (hyvä käytäntö) -kouluttajien kanssa. Projektisuunnittelija toimi tiedottajana kuntatoimijoiden ja HK -kouluttajien välillä. Yhdessä osahankkeen projektipäällikön ja Innokylän yhdyshenkilöiden kanssa projektisuunnittelija järjesti juurrutustyön tueksi työpajoja.

Oulun seudun kuntien mielestä toimintamallin juurruttaminen tarvitsee koordinoijan ja tukihenkilön. Kunnat kokivat hyvänä sen, että hankkeen vastuulla oli verkoston kokoaminen, tapaamisten järjestäminen ja kirjaaminen. Kunnat olisivat kaivanneet kuntakohtaisempaa etenemistä toimintamallien juurruttamisessa. Toimintamallin juurruttamisen aloitusta haittasi se, että kunnat eivät olleet riittävästi suunnitelleet juurruttamisen käyntiinlähtöä. Tiedottamiseen ja motivointiin kuntien toimijat olisivat kaivanneet enemmän panostusta.

4.1.2.2. *Oppimisverkosto yhteistyössä Innokylän kanssa*

Juuruttamisen kehikkona toimi oppimisverkosto, joka tarkoittaa juurruttamiseen liittyvien asioiden jakamista henkilökohtaisen neuvonnan sekä yhteisten tilaisuuksien avulla. Kaikille Oulun seudun kunnille tarkoitettu oppimisverkosto on toteutettu yhteistyössä THL:n kanssa, joka on ollut Suomen Kuntaliiton, Sosiaali- ja terveysturvan keskusliiton (STKL) ja Terveystieteiden tutkimuskeskuksen (Tekry) kanssa kehittämässä avointa innovaatioympäristöä Innokylää, <http://www.innokyla.fi/innowiki/pages/viewpage.action?pageId=3375400>. Innokylän tavoitteena on sosiaali- ja terveysalalla vallitsevien uusien ajatusten, ideoiden ja käytäntöjen kokoaminen kaikkien saataville. Innokylän tarkoituksena on koota sosiaali- ja terveysalan uudistamiseen osallistuvat toimijat yhteen erilaisiin tapahtumiin ja verkkoon.

TUKEVA 2 -hanke oli mukana pilotoimassa Innokylän kehittämää verkkopalvelua, REA-arviointityökalua, <http://www.innokyla.fi/pilotointi/> johon kuntiin juurrutettavien toimintamallien käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat on kuvattu. REA-arviointityökalun avulla voitiin seurata kunnissa tapahtuvaa toimintamallien käyttöönottoa, käyttöönottoon liittyvää resursointia ja toimintamallien vakiintumista kuntiin. Kuntien vastuutoimijoille annettiin käyttöön verkkotunnukset, jotta he voisivat tutustua REA-arviointityökaluun ja tarkastella oman kunnan käyttöönotto-suunnitelmaa.

Hankkeen antamien tukimuotojen arvioinnissa REA-arviointityökalua kuntien toimijat pitivät selkeärunkoisena, johon kaikki oleelliset asiat sisältyvät ja jäsenyivät. Kuntien toimijat kokivat hyvänä, että he ovat saaneet vaikuttaa, mitä oman kunnan REA-arviointityökalussa olevaan käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmaan kirjataan. REA-arviointityökalua kuntien toimijat pitivät hyvänä seurantavälineenä ja toimintamallin vaikuttavuuden arvioinnin työkaluna. Kuntien toimijat toivoivat, että REA-arviointityökaluun olisi voitu vielä paremmin tutustua yhteisissä tapaamisissa sekä käydä yhdessä läpi oman kunnan käyttöönotto- ja arviointisuunnitelma.

Hankkeen antaman juurrutustyön tuen loputtua, syyskuun 2011 lopussa, kuntien toimijat ovat voineet itsenäisesti hyödyntää REA-työkaluun kirjattua käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmaa toimintamallin vaikutusten seurannassa. REA-arviointityökalua voidaan hyödyntää myös silloin, kun toimintamallin vaikutuksia ja kannattavuutta täytyy perustella kunnan päätöksentekijöille.

TUKEVA 2 -hanke on järjestänyt juurruttamisen tueksi yhdessä Innokylän kanssa työpajoja (kuva 19). Työpajoissa kuntien juurrutustyötä tekevillä työntekijöillä oli mahdollisuus jakaa juurrutukseen liittyviä kokemuksia muiden kuntien työntekijöiden kanssa.

Kuva 19. TUKEVA 2 -hankkeen ja THL:n Innokylä-toimijoiden kanssa järjestämä työpaja Kirkkotorin koulutuskeskuksessa, Oulussa

4.1.2.3. Käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmien tekeminen

Projektisuunnittelija teki yhdessä kuntatoimijoiden kanssa kussakin kunnassa toimintamallikohtaiset käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat alkuvuodesta 2011. Huhti-kesäkuun 2011 välisenä aikana tehtiin toiset kunta- ja toimintamallikohtaiset kierrokset, jolloin toimintamallin käyttöönoton onnistumista arvioitiin sekä tehtiin tarvittavia muutoksia ja tarkennuksia käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmaan.

Käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmiin kirjattiin kunkin kunnan omat tavoitteet ja resurssit toimintamallin käyttöönotolle ja käytännön toiminnalle. Lisäksi suunnitelmiin kirjattiin yhdessä toimijoiden kanssa mietityt toimintamallin käyttöönoton ja käytännön toimeenpanoa arvioivat kysymykset. Käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmia tarkasteltiin ja päivitettiin yhdessä kuntien toimijaverkoston kanssa. Toimijat keräsivät käytännön työn ohella näihin liittyen arviointitietoa, jota tarkasteltiin myöhemmin sovituissa yhteisissä tapaamisissa.

Käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmien tekoon osallistuivat keskeiset käytännön toimijat, jotka läheisesti toimivat käytännön / toimintamallin parissa. Suunnitelmien tekemisessä oli mukana vain muutama esimies. Asiakkaita ei käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmien tekemisessä ollut mukana.

Kuntien käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat on kirjattu verkossa toimivaan REA-arviointityökaluun, <http://www.innokyla.fi/pilotointi/menetelma.php>.

4.1.2.4. Hyvä käytäntö -kouluttajien jalkautuminen

TUKEVA 2 -hanke osti juurruttamistyöhön kunnilta toimintamallikohtaista asiantuntijatyöpanosta. Nämä asiantuntijat nimettiin HK (Hyvä käytäntö) -kouluttajiksi. HK -kouluttajat jalkautuivat kuntiin perehdyttämään juurrutustyön alkuvaiheessa toisen kunnan tai toisen toimialan työntekijöitä uudella tavalla työskentelyyn. Perehdytys oli mm. toimintamallista kertomista ja tiedottamista, työtavan ohjaamista tai opettamista tai vierihoidollista ohjausta.

Eri toimintamallien HK -kouluttajat tekivät työtään eri tavoin. Yksi HK -kouluttaja jalkautui kuntiin perehdyttämään ja ohjaamaan toimintamalliin kiinnittyneitä toimijoita. Kolmen toimintamallin HK -kouluttajat kävivät kertomassa toimintamallin sisällöstä kuntien toimijoille ja osallistuivat tapaamisiin, joissa työstettiin käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmaa. Yhden toimintamallin HK -kouluttajien ohjaus ja tuki oli käytettävissä vain työpajoissa.

Kuntien toimijat arvioivat HK -kouluttajien työpanoksen tärkeäksi ja tarpeelliseksi, sillä ilman perehdyttäjää ja opastajaa ei toimintamalliin olisi päässyt sisälle. HK -kouluttajan jalkautumista kuntiin pidettiin juurtumisen ja toimintamallin käyttöönoton kannalta tärkeänä. Kuntien toimijat kokivat, että HK -kouluttajalta saama vertaistuki sekä kokemusten ja ajatusten vaihto olivat merkittäviä tekijöitä juurrutustyössä.

Kuntien toimijat olisivat toivoneet niiltä HK -kouluttajilta, jotka eivät jalkautuneet kuntiin, enemmän tukea ja keskustelua toimintamallin käyttöönottovaiheessa. Myös niiltä HK -kouluttajilta, jotka olivat käytettävissä vain työpajoissa, kuntien toimijat toivoivat henkilökohtaisempaa tukea käytännön toimeenpanoissa.

4.1.2.5. Oppimisverkoston työpajatyöskentely ja työskentelyn arviointi

Varsinaisen juurruttamisen aikana 2010 - 2011 järjestettiin toimintamallien käyttöönottoprosessien tueksi viisi työpajaa. Noin vuoden kuluttua, syksyllä 2012 järjestettiin vielä kuudes työpaja, jossa arvioitiin toimintamallien juurtumisen tilannetta. Yhteensä näihin kuuteen työpajaan osallistui 140 toimijaa. Yksittäisten työpajojen osallistujamäärät vaihtelivat sekä kuntakohtaisesti että toimintamallikohtaisesti. Pienestä kunnasta työpajaan osallistunut henkilö saattoi edustaa kahta tai jopa kolmea toimintamallia.

Työpajoissa käsiteltiin juurrutettavien toimintamallien käyttöönottoon liittyviä käytännön haasteita sekä toimintamallien käyttöönoton arviointia. Työskentelyssä korostui vertaisoppiminen ja kokemusten jakaminen toisten samassa tilanteessa olevien toimijoiden kanssa. Asioita käsiteltiin sekä yhteisesti sekä toimintamallikohtaisissa pienryhmissä (kuva 20).

Kuva 20. Työpajan pienryhmätyöskentelyä

Työpajoissa käsiteltyjä aihekokonaisuuksia olivat mm. toimintamallin käyttöönoton arviointi, onnistuneen toimintamallin juurruttamisen esimerkki, Innokylä ja REA-verkkotyökalu, muutoksen arviointi osana omaa kehittämistyötä ja palaute työpajatyöskentelystä sekä viimeisessä työpajassa toimintamallin juurtumisen tilanne.

Työpajaan osallistujilta kerätyn palautteen ja kokemusten mukaan työpajat olivat osallistujille paikka verkostoitumiselle ja kokemusten, ajatusten ja vertaistuen jakamiselle. Työpajat laajensivat osallistujien ymmärrystä moniammatillisuuden tärkeydestä ja oman työn arvioinnin merkityksestä. Osallistujilta pyydetyt työpajatyöskentelyn kehittämisideat koskivat työpajojen sisältöä. Osallistujien mielestä sisällöt olisivat voineet olla lähempänä käytäntöä. Teoriaosuuksien tilalle toivottiin enemmän mahdollisuutta keskustella omasta toimintamallista toimintamallikohteisessa pienryhmässä.

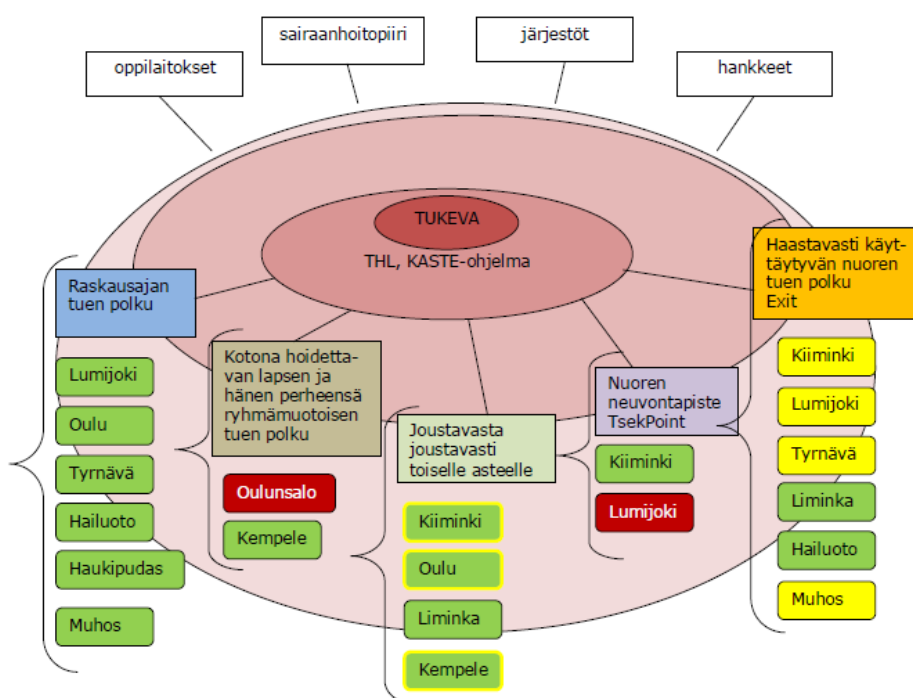
4.1.2.6. *Menetelmäkoulutukset*

Oulun seudun kunnille järjestetty BAROfi -menetelmäkoulutus koettiin hyvänä ja perusteellisena. Koulutuksessa tapahtunutta verkostoitumista osallistajat pitivät hyvänä. Osallistujien mielestä koulutus olisi voitu tiivistää kaksipäiväiseksi ja koulutuksen jälkimmäinen päivä olisi voinut olla vielä myöhempänä ajankohtana. Toimintamallin jalkautumista olisi auttanut jos useampi kunnan työntekijä olisi voinut osallistua koulutukseen (parityöskentelyn mahdollisuus).

Muihin juurrutettaviin toimintamalleihin liittyen ei järjestetty menetelmäkoulutusta. Kuntien toimijat toivoivat, että *Kotona hoidettavan lapsen ja hänen perheensä ryhmämuotoisen tuen polku* -toimintamalliin olisi järjestetty vertaisohjaajakoulutus tai muu vastaava menetelmäkoulutus. Myös *Raskausajan tuen polku* -toimintamalliin toivottiin koulutusta voimavarakyselyn läpikäymiseen. Kuitenkin toimijat kokivat hyväksi sen, että voimavarakyselyn perehdytys toteutettiin työpajassa draamallisen asiakastapauksen pohjalta.

4.1.3. Juurrutustyö toimintamalleittain

Jokaiselle juurrutettavalle toimintamallille tehtiin kuntakohtaiset käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat joulukuun 2010 ja huhtikuun 2011 välisenä aikana. Toimintamallin käyttöönottoa arvioitiin toimintamallikohtaisesti toimintamalliin kiinnittyneiden toimijoiden kanssa maaliskesäkuun 2011 välisenä aikana. Juurrutustyötä arvioitiin toimintamallikohtaisesti kunnittain syksyllä 2011. Hankkeen tekemällä kuntakierroksella touko-kesäkuussa 2012 ja viimeisessä työpajassa syyskuussa 2012 kerättiin palautetta toimintamallien juurtumisen tilanteesta (kuva 21).

Kuva 21. Toimintamallien juurtumisen tilanne syksyllä 2012. punainen = ei juurtunut; keltainen = juurtunut osittain; vihreä = malli käytössä

Toimintamallien kuntakohtaiset käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat on kuvattu REA-arviointityökaluun, jonne myös käyttöönoton arviointitiedot kirjattu. Toimintamallin käyttöönottoa arviotaessa 2011 päivitettiin toimintamallin käyttöönotto- ja arviointisuunnitelma ajantasaiseksi. Jokaisen toimintamallin kuntakohtaiset käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat ovat nähtävissä REA-arviointityökalussa www.innokyla.fi/pilotointi.

4.1.3.1. Raskausajan tuen polku -toimintamalli

Toimintamallin tavoitteena on kartoittaa voimavarakyselyn avulla lasta odottavan perheen tuen tarvetta ja hyvinvointisuunnitelman pohjalta antaa moniammatillista ja kokonaisvaltaista tukea perheelle. Käytäntöön kuuluu parityöskentelynä tehtävä kotikäynti lasta odottavaan perheeseen. Käytännössä korostuu ennaltaehkäisevä työote ja moniammatillisen palveluverkoston kehittäminen. Toimintamallin juurrutukseen osallistuivat Hailuoto, Haukipudas, Lumijoki, Muhos, Oulu ja Tyrnävä.

Toimintamallin HK -kouluttajana toimi oululainen terveydenhoitaja Marita Väättäinen, joka perehdytti kuuden kunnan toimijoita juurrutettavan toimintamallin sisältöön ja toimintatapoihin tammi- ja helmikuun 2011 välisen ajan. Perehdytys sisälsi vierailuja jokaiseen äitiysneuvolaan, jossa uutta toimintamallia juurrutettiin uudeksi työtavaksi. Vierailukäynneillä HK kouluttaja kertoi toimintamallin sisällöstä, mallissa käytettävistä kyselyistä (Voimavaramittari, Väkivaltakysely), sekä pari-työskentelystä ja kotikäynneistä. Lisäksi HK-kouluttaja teki terveydenhoitajille työn tueksi käsikirjan, joka on kaikkien työntekijöiden saatavilla sähköisesti.

Tammi-helmikuussa tehdyn juurrutustyön aikana kentältä nousi esiin toive, että juurrutustyyhön olisi hyvä saada lisää HK-kouluttajan tukea. TUKEVA 2 -hanke osti vielä Oulun kaupungilta asiantuntijatyöpanosta syyskuuksi 2011.

HK-kouluttaja osallistui syyskuun aikana kaikkien kuuden kunnan juurrutustyön arviointitilaisuuteen yhdessä hankehenkilöstön kanssa. Tämän lisäksi HK -kouluttaja kävi neuvolakohtaisesti arvioimassa mallin käyttöönottoa. Oulun kaupungin neuvoloissa perehdyttiin lisäksi tarkemmin väkivaltalomakkeiden käyttöön ja Oulussa toimivan MARAK-työryhmän (parisuhdeväkivallan riskinarviointi) toimintamalliin. HK-kouluttajan työpanosta käytettiin syyskuussa myös uusien työntekijöiden perehdyttämisessä raskausajan tuen polun malliin. Lisäksi HK-kouluttaja päivitti aiemmin tehdyn käsikirjan. HK-kouluttaja toimi myös linkkinä työntekijöiden ja johdon välillä, kun mallin käyttöön otossa ilmeni epäkohtia (mm. aika- ja työntekijäresurssit).

Juurrutustyön seurauksena raskausajan tuen polun malli jatkojalostui ja Oulun kaupungissa päätettiin aloittaa Tuira-Koskelan alueella hyvinvointineuvolapilotti. Pilotissa neuvolaan perustettiin moniasiantuntijainen työryhmä, joka toimii koko perheen hyvinvoinnin tukena asiakaslähtöisesti, perhekeskeisesti ja ennaltaehkäisevästi yhteisissä tiloissa. Pilotti käynnistyi marraskuussa 2011. Hyvinvointineuvolan toiminnan tavoitteena on tunnistaa ja vahvistaa perheen hyvinvointia edistäviä tekijöitä ja tukea moniasiantuntijaisen työryhmän avulla mahdollisimman varhaisessa vaiheessa koko perheen kokonaisvaltaista hyvinvointia. Lisäksi tavoitteena on päällekkäisten palvelujen poistaminen ja työn tehostaminen työparityön avulla. Oulun kokeiluna alkanut hyvinvointineuvolatoiminta on laajenemassa 2012 koko kaupungin alueelle. Lisäksi Oulussa pilotoidaan neuvolan Asiakasraati-toimintaa yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa syksyllä 2012. Toimintamalli on juurtunut osaksi kuntien toimintaa.

4.1.3.2. Kotona hoidettavan lapsen ja perheensä ryhmämuotoisen tuen polku -toimintamalli

Toimintamallin tarkoituksena on kehittää kotona hoidettavien alle kouluikäisten lasten ja heidän perheidensä ryhmämuotoisia kasvatus- ja tukipalveluita. Tavoitteena on koota poikkihallinnollisesti yhdeksi palvelukokonaisuudeksi eri palveluiden järjestäjien, mm. varhaiskasvatus, sosiaalityö, seurakunta ja kolmas sektori, kuntalaisille tuottamat palvelut sekä kehittää palvelutoiminnot vastaamaan perheiden tarpeita. Tärkeää toimintamallissa on myös avoin tiedonsiirto kunnan, seurakunnan ja kolmannen sektorin palvelutuottajien välillä. Toimintamallin juurrutukseen osallistuivat Kempele ja Oulunsalo.

Toimintamallin HK kouluttajana toimi kempeleläinen sosiaaliohjaaja Irina Pasma-Leinonen. Mukana juurrutustyössä hänellä olivat kempeleläinen lastentarhanopettaja Tiina Heiskanen ja kempeleläinen lastenhoitaja Arja Matinoli.

Oulunsalossa toimintamalli käynnistyi ja sitä toteutettiin kahdessa peräkkäisessä ryhmässä. Toimintamalli jäi kuitenkin pois käytöstä uuden Oulun rakentumisen myötä. Kempeleessä ryhmän vetovastuu on siirtynyt avoimelle päiväkodille, jossa toiminta jatkuu elinvoimaisena. Yhteistyöryhmän toiminta on hiipunut.

4.1.3.3. *Joustavasta joustavasti toiselle asteelle, (JOPO) -toimintamalli*

Toimintamallin tavoitteena on motivoida joustavassa perusopetuksessa (JOPO) olevia oppilaita (7-9 lk) omaehtoiseen ja tavoitteelliseen opiskeluun. Yhteistyössä ammatillisen toisen asteen ja yritysten kanssa toteutetaan eri ammattialojen koulutuskokeilujaksoja ja käytännönläheisiä työssäoppimisjaksoja. Näin oppilaan toivotaan pääsevän haluamaansa jatko-opiskelupaikkaan, aloittavan opiskelun siellä ja jatkavan siellä ensimmäisen lukukauden jälkeenkin. Lisäksi tavoitteena on tukea oppilasta toisella asteella opiskelussa ensimmäisen lukukauden ajan toimintamallissa olennaisena toimivan ohjaajan toimesta. Toimintamallin juurrutukseen osallistuivat Kempele, Kiiminki, Liminka ja Oulu.

Toimintamallin HK kouluttajana toimi kempeleläinen koulunkäyntiohjaaja Veli-Matti Touru. Perehdytys oli toimintamallista tiedottamista ja sen sisällöstä ja toimintatavoista kertomista. HK-kouluttaja osallistui kuntien käyttöönottosuunnitelmien tekemiseen.

HK-kouluttaja osallistui käyttöönoton arviointitapaamisiin kunnissa keväällä 2011. Kuntien JOPO-toimijat ja Oulun seudun toisen asteen toimijat (Oulun seudun ammattiopisto/OSAO, Ammattiopisto Luovi, Oulun Palvelualan Opisto, Diakoniamopisto) ovat verkostoituneet yhteisissä tapaamisissa. Verkoston työskentelyä varten perustettiin työryhmiä:

1. JOPO-suunnittelutyöryhmä:
JOPO-toimijoiden ja toisen asteen oppilaitosten edustajien ydinryhmä
2. JOPO-toimijoista koostuva alatyöryhmä:
Tarkoituksena oli työstää selvitys JOPO-luokkien toiveista ja tarpeista toisen asteen koulutuskokeilujaksoille.
3. Toisen asteen edustajista koostuva alatyöryhmä:
Tarkoituksena oli sovittaa ja sisällyttää JOPO -toimijoiden toiveita ja tarpeita omien oppilaitosten koulutuskokeilutoimintaan. Lisäksi OSAO:n osalta tarkoituksena oli selvittää uuden sähköisen tutustumisvarausjärjestelmän käyttöä JOPO-toimijoiden kanssa. Sähköisellä ajanvarausjärjestelmällä perusopetus voi varata koulutukseen tutustumisaikoja toisen asteen oppilaitoksiiin.

Alatyöryhmät kokoontuivat suunnitellusti, koulut jäivät odottamaan sähköisen ajanvarausjärjestelmän käyttöönottoa. Syksyllä 2012 tilanne on edelleen avoin eikä sähköinen järjestelmä ole toiminnassa.

Vahvimmin toimintamallin käyttöönotto on sujunut Limingassa, johon perustettiin JOPO-luokka toimintamallin käyttöönoton kanssa samanaikaisesti. JOPO-luokan toiminnassa on hyödynnetty molempien TUKEVA 1:ssä kehitettyjen JOPO-toimintamallien hyviä käytäntöjä. JOPO-ohjaaja on toiminut oppilaiden huoltajien

kanssa tiiviissä yhteistyössä ja vastannut työssäoppimisjaksoista, jolloin JOPO-opettajan on ollut mahdollista keskittyä opettamiseen. Ensimmäisen JOPO-vuoden jälkeen kaikki 9. luokan oppilaat saivat päästötodistuksen ja siirtyivät toiselle asteelle. JOPO-ohjaaja on pitänyt oppilaisiin yhteyttä syksyllä 2012.

4.1.3.4. Nuoren neuvontapiste, TsekPoint -toimintamalli

Toimintamallin tarkoituksena on nuorten kokonaisvaltainen auttaminen; elämänhallinnan, osallisuuden ja hyvinvoinnin lisääminen sekä syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Tavoitteena on tuen tarpeessa olevien nuorten (ja heidän vanhempansa) varhainen tukeminen matalan kynnyksen periaatteella. Lisäksi toimintamallissa selkiytetään ja tehostetaan monisektorista yhteistyötä. Toimintamallia juurrutettiin Kiimingissä ja Lumijoella.

Toimintamallin HK-kouluttajana toimi kiiminkiläinen erityisnuorisotyöntekijä Pasi Karvonen. Omassa kunnassa perehdytys on ollut toimintamallista tiedottamista ja kertomista sekä vastuuhenkilöiden etsimistä toimintamalliin tarvittavista yhteistyötahoista. Lumijoella HK-kouluttaja kävi perehdyttämässä työntekijöitä toimintamallin sisältöön ja toimintatapoihin.

Lumijoella toimintamalli ei juurtunut osaksi kunnan toimintaa. Kiimingissä TsekPoint-työ jatkuu vahvasti etenkin kouluterveydenhoitajan ja nuorisotyöntekijän työssä.

4.1.3.5. Haastavasti käyttäytyvän nuoren tuen polku – toimintamalli (Exit)

Toimintamallin tarkoituksena on selvittää haastavasti käyttäytyvän nuoren ja hänen perheensä tilannetta sekä mahdollista tuen tarvetta puolistrukturoitua BAROfi -haastattelumenetelmää käyttäen. Tavoitteena on puuttua nuoren vaikeaan elämäntilanteeseen nopeasti ja tehokkaasti, jotta tarvittava oikeanlainen, riittävä tuki voidaan tarjota varhaisessa vaiheessa. Tämän toimintamallin toivotaan vähentävän nuorten laitossijoituksia ja/tai osastohoidon tarvetta. Toimintamallin juurrutukseen osallistuivat Hailuoto, Kiiminki, Liminka, Lumijoki, Muhos ja Tyrnävä.

Toimintamallin HK-kouluttajina toimivat oululaiset sosiaalityöntekijät Katja Rounioja ja Johanna Timonen. HK-kouluttajat eivät varsinaisesti jalkautuneet kyseisen toimintamallin valinneisiin kuuteen kuntaan perehdyttämään. He osallistuivat työpajoihin joissa kertoivat käytännön kokemuksia toimintamallista ja siinä käytetävästä BAROfi -haastattelumenetelmästä. Toimintamallin juurruttamisessa keskeisessä roolissa oli BAROfi -menetelmä, jonka koulutuksen hanke järjesti.

Toimintamallista on jäänyt käyttöön BAROfi -menetelmä. Oulussa käynnistettiin 2011 lastensuojeluun uusi Tilanearviotiimi, jonka toiminta pohjautuu Exitin työmenetelmiin.

4.1.3.6. Perhepalveluopas

Perhepalveluopas on kunnan nettisivulle tarkoitettu kunnan asukkaille kohdistettu opas, johon on koottu kaikki kunnassa järjestettävät lapsiperhepalvelut. Perhepalveluopas sisältää kunnan järjestämien palveluiden lisäksi seurakunnan, järjestöjen, yhdistysten ja yrittäjien järjestämät palvelut kuntalaisille. Perhepalveluopas

on yksi keino kunnan asiakaspalvelun parantamiseen ja palvelumarkkinointiin. Perhepalveluopasta työstettiin TUKEVA 1 -hankkeen aikana yhteistyössä Limingan ja Haukiputaan kuntien kanssa. Limingan kunnan nettisivuille Perhepalveluopas on jäänyt pysyvään käyttöön: <http://www.liminka.fi/sivu/fi/info/perhepalveluopas/>

TUKEVA 2 -hankkeen aikana Perhepalveluoppaasta on tiedotettu eri tilaisuuksissa, mm. ohjausryhmän kokouksissa ja oppimisverkoston työpajoissa. Projektisuunnittelija on perehtynyt TUKEVA 1 -hankkeen aikaisen Limingan kunnan Perhepalveluoppaan vastuuhenkilön Sari Kärkkäisen kanssa oppaan sisältöön, työstämiseen, haasteisiin ja työstämiseen tarvittavaan resursointiin. Oulun seudun seutusuunnittelija Sonja Manssila tiedotti elokuussa 2011 seututyöryhmiä Perhepalveluoppaasta. Perhepalveluoppaan runko on vapaasti hyödynnettävissä muiden kuntien lapsiperheiden palvelutarjoajien yhteen koontia varten.

Varsinaista Perhepalveluoppaan juurrutustyötä ei ole tehty.

4.1.4. Arviointi

Toimintatapojen juurruttamisessa jatkettiin kuntien henkilöstön sitouttamista aktiiviseen kehittämistyöhön. Hankkeen varsinainen tuki yllä mainittujen toimintamallien juurrutustyölle päättyi syyskuun lopussa 2011. Hankkeen antamasta tuesta juurruttamistyölle kerättiin arviointia prosessin eri vaiheissa. Arviointia on toteutettu yhteistyössä Innokylän kanssa. Kuntien kanssa on tehty käyttöönotto- ja arviointisuunnitelmat, jotka on kirjattu Innokylän REA-arviointityökaluun. Arviointia on toteutettu juurrutustamistyön aikana ja siihen ovat osallistuneet asiakkaat, työntekijät ja esimiestaso.

Toisena tavoitteena oli jatkaa TUKEVA 1:n aikana aloitettua seutujen välistä yhteistyötä ja juurruttaa kuntien ylisektorisia yhteistyötapoja. Lisäksi hankkeessa oli tavoitteena jakaa hyviä käytänteitä Kaste-toimijoiden kesken yhdessä sovitulla tavalla. Yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen jakamista Kaste-toimijoiden kesken koordinoi THL. Kasperin Etelä-Pohjanmaan lapset, nuoret ja perheet -kehittämishankkeen toimijat vierailivat Oulun seudulla toukokuussa 2011. Juurrutustyön projektisuunnittelija ja HK-kouluttaja osallistuivat toukokuussa 2011 Terve-Sos -messujen työpajaan, jossa esiteltiin *Raskausajan tuen polku* -toimintamallin käyttöönottoa. Lisäksi esiintymisessä oli mukana oululainen perhe, joka oli toimintamallin pilotointiaikana asiakkaana. Näiden lisäksi on tehty yhteistyötä ja jaettu hyviä käytäntöjä mm. TUKEVA:n osahankkeiden ja Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden kesken.

Juuruttamistyön tueksi järjestettiin koulutusta, joihin oli mahdollista muidenkin Kaste-toimijoiden osallistua. Barofi -menetelmäkoulutuksissa oli osallistujia Oulun seudun hankealueen lisäksi Oulunkaaren ja Lapin osahankkeista. Lisäksi koulutusta tarjottiin myös muille kuin menetelmän työtavakseen valinneille kunnille Oulun seudulla. TUKEVA 2 -hanke järjesti Etelä-Suomen Kaste-hankealueella Lapsen ääni -hankkeessa kehitetyn hyvän käytännön (Omin Jaloin -menetelmä) koulutusta yhdessä ko. hanke-toimijoiden kanssa.

Juuruttamistyön arviointia on tehty myös TUKEVA 2 -hankkeen yhteisessä arviointikyselyssä (liite 5). TUKEVA 2:ssa juurrutetut toimintamallit on myös kuvattu TUKEVA -työkalupakki -julkaisuun (liite 6)

Kuntien oma arviointi juurrutustyöstä

Syyskuussa 2011 tehtiin toimintamallikohtainen arviointikierros Oulun seudun kuntiin, jolloin arvioitiin juurrutustyön onnistumista, haasteita, kehittämisasioita ja tulevaisuuden näkymiä. Tapaamisissa arvioitiin kunnan omaa toimintaa toimintamallin käytönoton suhteen, mm. resursoinnin, johdon asenteen ja tuen, työntekijöiden asenteiden sekä kehittämistyöhön sitoutumisen viitekehyksistä. Kunnan työntekijät arvioivat juurtumiseen vaikuttavia näkökohtia asiakkaan, ammattilaisen ja organisaation näkökulmasta. Monialainen ja poikkihallinnollinen yhteistyö koettiin juurruttamistyössä onnistuneeksi. Lisäksi usean kunnan kohdalla toimintamallin ajoitus oli sopiva, sillä kunnasta oli puuttunut toimintamallin mukainen toiminta ja kunnassa oli nähty tällaiselle palvelulle tarve. Epäonnistumisina ja haasteina koettiin työntekijöiden vaihtuvuus, riittävien resurssien vajuus sekä johdon tuen puute. Myös toimintamallin juurruttamisen ajoitus oli osassa kuntia huono. Kuntien toimijat arvioivat, että juurruttamistyössä pitäisi toimintamallista tiedottaa entistä enemmän ja laaja-alaisemmin. Juurruttamistyöhön pitäisi myös nimetä vastuuhenkilöt.

Toimintamallien mukaista työskentelyä kannattaa jatkaa, sillä esimerkiksi toimintamalleihin sisältyvän monialaisen yhteistyön ja työparityöskentelyn nähtiin hyödyntävän niin asiakkaita kuin työntekijöitä. Toimintamalleilla pystyttiin suuntaamaan kunnan palveluita ennalta ehkäisevään suuntaan sekä lisäämään työntekijöiden varhaista tukea asiakkaille.

Tukevaa juurruttamista Innokylän silmin

Juha Koivisto, Niina Peränen ja Pasi Pohjola, THL

Innokylä osallistui Oulun seudun kunnissa toteutettuun viiden toimintamallin juurruttamistyöhön järjestämällä viisi Innopajaa yhteistyössä TUKEVA-hanketyöntekijöiden kanssa marraskuun 2010 ja syyskuun 2011 välisenä aikana. Syksyllä 2012 järjestettiin vielä yksi paja. Innokylän näkökulmasta TUKEVA 2 -hanke tarjosi mahdollisuuden kokeilla, kuinka käytäntöjen kehittämisen ja arvioinnin REA-työkalun avulla voidaan jäsentää ja tukea käyttöönottoprosesseja (<https://pilotointi.innokyla.fi>). Innopajat järjestettiin tukemaan käyttöönottoprosesseja ja REA-työkalun hyödyntämistä niissä.

REA-työkalu

REA-työkalu on pilottityökalu (<https://pilotointi.innokyla.fi>), jossa kokeiltiin vuoden 2011 alusta alkaen vuoden 2012 syksyyn, kuinka kehittämisprosesseja voidaan yhteistoiminnallisesti työstää verkossa. REA-työkalun avulla voidaan mallintaa kehitettyjä käytäntöjä yleisiksi toimintamalleiksi, suunnitella ja arvioida niiden käyttöönottoprosesseja sekä suunnitella ja toteuttaa käytäntöjen tuottaman muutoksen arviointia. Tukeva-juurruttamistyön kannalta työkalu tarjosi viitekehyksen ja rakenteen toimintamallien käyttöönottoprosesseille. Hyödynnettyjä työkalun osioita olivat erityisesti matriisi, jossa on mahdollista jäsentää käytäntöä ja sen käyttöönoton edellytyksiä, sekä osio, joka antaa pohjan jäsentää käyttöönottoprosessi viiden osatehtävän avulla.

Käytäntöjen jäsentämisen matriisissa (taulukko 2) on mahdollista tarkastella kehitettävää käytäntöä neljän näkökulman ja kuuden tarkemman aihealueen avulla. Matriisin avulla on tarkoitus jäsentää itse ydinkäytäntö, mutta myös niitä edellytyksiä joiden on toteuduttava, jotta käytäntö saadaan toimimaan ja vakiintumaan. Matriisia voi käyttää niin kehitteillä olevan käytännön jäsentämiseen kuin jo kehitetyn käytännön kohdalla ikään kuin tarkastuslistana sille, onko kaikki keskeiset seikat huomioitu.

	Asiakasnäkökulma	Ammattilais- näkökulma	Organisaation näkökulma	Poliittis- hallinnollinen näkökulma
Toimijat				
Tehtävät ja työnjako				
Tiedot, taidot ja välineet				
Periaatteet ja säännöt				
Lait ja asetuk- set				
Taloudelliset resurssit				

Taulukko 2. Käytäntöjen jäsentämisen matriisi

REA-työkalun käyttöönotto-osio koostuu käyttöönottoympäristön yleistietojen lisäksi viidestä osatehtävästä, jotka tulisi suorittaa onnistuneen käyttöönoton läpiviemiseksi. Osatehtävät ovat:

Osatehtävä 1: Nyky- ja tavoitetila; tässä kuvataan ja arvioidaan kehittämisympäristön nykytila ja siihen liittyvät kehittämistarpeet sekä määritellään tavoitetila.

Osatehtävä 2: Koulutus ja perehdys; tässä määritellään, millaista koulutusta ja perehdytystä kehitetyn asian käyttöönotto edellyttää.

Osatehtävä 3: Toimeenpano; tässä viedään kehitetty asia käytäntöön ja arvioidaan toteutuksen onnistumista.

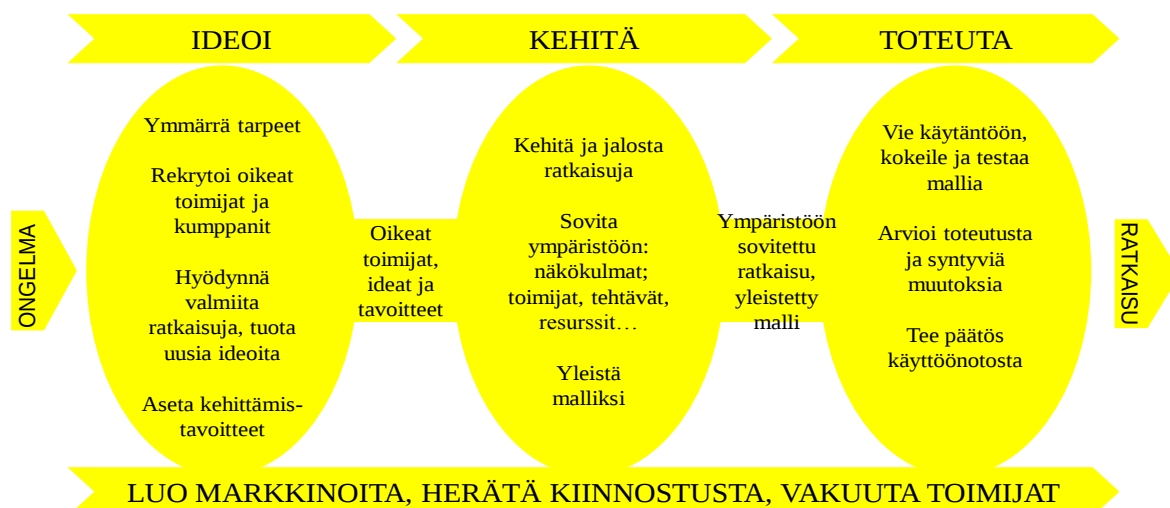
Osatehtävä 4: Nykytila käyttöönoton jälkeen; tässä kuvataan ja arvioidaan kehittämisympäristön tila käyttöönoton jälkeen.

Osatehtävä 5: Loppuanalyysi ja johtopäätökset; tässä vedetään yhteen koko käyttöönottoprosessi ja tehdään sitä ja toteutunutta käytäntöä koskevat johtopäätökset.

Innopajat

Innokylän Innopajatoiminnan tarkoituksena on tukea osallistujien kehittämisprosesseja tarjoamalla avoimeen dialogiin ja vertaisuuteen perustuva työskentely-ympäristö asioiden työstämiselle. Innopajoissa työskennellään osallistujien omien tapausesimerkkien parissa. Pajojen teemat voivat liittyä kehittämisprosessien eri tehtäviin, kuten kehittämistarpeiden tunnistamiseen, mallintamiseen, kokeiluun ja toteutukseen sekä arviointiin (Kuva 21). Kulloinkin tarkasteltavan tapauksen näkökulmasta pajaan olisi suotavaa osallistua mahdollisimman moniääninen joukko merkityksellisiä toimijoita, kuten asiakkaita, ammattilaisia, johtoa ja päätöksentekoa. TUKEVA 2 -hankkeen juurruttamistyön kannalta Innopajat tarjosivat osallistujille mahdollisuuden pohtia juurruttamisprosessiin liittyviä kysymyksiä ja työstää näitä asioita yhdessä vertaisten kanssa. Pajoissa Innokylän työntekijät opastivat REA-työkalun käytössä ja pajojen teemat rakennettiin tukemaan juurruttamistyön eri vaiheita REA-työkalun käyttöönotto-osion mukaisesti.

INNOKYLÄN SYSTEEMINEN INNOVAATIOMALLI

INNOKYLÄ / INNOBYN / www.innokyla.fi

Kuva 22. Innokylän systeeminen innovaatiomalli

Arviointi

REA-työkalun kehitystyön osalta TUKEVA 2 -hankkeen käyttöönottoprosessit tarjosivat elintärkeää materiaalia. Käytäntöjen jäsentämisen matriisi osoittautui käteväksi välineeksi nostaa esiin niin ydinkäytäntöihin kuin niiden toimivuuden ehtoihin liittyviä seikkoja. Neljäs, poliittis-hallinnollinen näkökulma sisällytettiin matriisiin TUKEVA-pajojen jälkeen. Työkalun käyttöönotto-osion rakenne ja sisältö osoittautui toimivaksi. Käyttöönottoprosesseista saatiin runsaasti sisältöä ja kirjauksia työkaluun, joka hyödyntäjien mukaan jäsensi hyvin prosessia. Toisaalta työkalu ja sen käyttöönotto-osio oli rakennettu ehkä liiankin pikkutarkaksi. Käyttöönottoprosessin osatehtävien numerointi saattoi lisäksi ruokkia lineaarista ajattelua, vaikka se ei ole ollut tarkoitus. Pajojen jälkeen REA-työkalua on kehitetty ja yksinkertaistettu huomattavasti. Sen uudistettu versio julkaistaan lokakuussa 2012 (<http://innokyla.fi>).

Innokylän ja TUKEVA 2 -hankkeen yhdessä järjestämät Innopajat puolsivat pajatoiminnan tarpeellisuutta. Pajoissa päästiin aitoon kokemusten vaihtoon, työstettiin asioita eteenpäin, saatiin uusia ideoita ja opittiin runsain mitoin toinen toisiltamme. Pajatyöskentelystä kerätyn palautteen mukaan osallistujat kokivat merkittävänä mahdollisuuden jakaa kokemuksiaan omasta työstään ja sen kehittämisestä vertaistensa seurassa. Innopajan perusjalat, avoin dialogi ja vertaisuus, toteutuivatkin työskentelyssä erinomaisesti. Aivan kaikkia ideaalipajan tuntomerkkejä ei kuitenkaan kokeilussa saavutettu. Osallistuminen oli runsasta, mutta tarkasteltavien tapausten kannalta moniäänisyys ei toteutunut kovinkaan hyvin, sillä pajoihin osallistui pääasiallisesti sotealan ammattilaisia. Kehittämistyön kannalta keskeinen ryhmä, johto ja päätöksenteko, olivat pajoissa vähemmistönä. Asiakkaita työpajatyöskentelyyn ei saatu mukaan. Asiakasnäkökulma huomioitiin kuitenkin REA-työkalun käytännön jäsentämisen tau-

lukossa, jonka avulla asiakasrajapinnassa toimivat ammattilaiset pyrkivät huomioimaan asiakkaan näkökulman omaa kokemustaan hyödyntäen. Lisäksi tapausten käsittelyssä ei useinkaan päästy riittävän syvälle kuntakohtaisiin käyttöönottoprosesseihin, vaan keskustelu pysyi yleisemmällä tasolla. Järjestetty pajasarja tuotti runsaasti kokemuksia ja aineistoa, jonka perusteella Innokylän Innopajatoimintaa ja siihen liittyvää tukiaineistoa jatkokehitetään.

4.1.5. Johtopäätökset

Toimintamallin kehittäminen ideointivaiheesta juurtuneeksi käytännöksi vietiin eri vaiheiden kautta läpi. TUKEVA 1 -vaiheessa kehitetyt 14 toimintamallia nousivat kuntien tarpeista uudistaa ja vahvistaa sen hetkistä palvelutarjontaa. Alkuvaiheessa tarvittiin aikaa moniääniselle keskustelulle ja pohtimiselle, joka toi eri ammattialojen työntekijöitä lähemmäs toisiaan. Tätä hanke tuki esimerkiksi toimintamallien systemaattisella prosessin mallintamisvaiheella. Kehitettävien toimintamallien testaus, eli pilotointivaihe, edelleen vahvisti yhdessä tekemisen kulttuuria, joka saattoi joissakin kunnissa olla vieraampi tapa tehdä työtä yhteisten asiakkaiden kanssa.

Jotta uudenlainen tapa tehdä työtä jää elämään kuntaan hankkeen antaman tuen jälkeenkin, tarvitaan sitoutuneita työntekijöitä, esimiesten ja johdon tukea, sitoutumista päätöksentekotasolla ja juurtumistyön koordinointia. Jos kukaan ei ota vastuuta juurtumisprosessin läpi viemisestä, toimintamallilla ei ole edellytyksiä muuttua pysyväksi toiminnaksi. Kunnassa tulee olla ”tilaus” kyseiselle toiminnalle ja sen tulee istua kunnan palveluverkostoon. Uudenlaisen toimintatavan käyttöönotosta tulee tehdä selkeä päätös joko virkamies- tai luottamushenkilötasolla. Niin työntekijöillä kuin esimiehillä täytyy olla oikeutus ja joissakin tapauksissa velvoite muuttaa aikaisempia toimintakäytäntöjä.

Uudenlainen tapa tehdä työtä vaatii aikaa ja riittävästi tukea toiminnan käynnistämisvaiheessa. Ei riitä, jos on hyvät ohjeet ja resurssit, alussa tarvitaan HK-kouluttajan kaltainen ohjaaja tiiviisti vierellä kulkijaksi. Näin toimien varmistetaan se, että kaikki toimivat samalla tavalla, asiakkaan saama palvelu on tasapuolista riippumatta siitä, kuka hänen kanssaan asioi.

4.2. Toiminta ja tulokset Kainuun osahankkeessa

4.2.1. Hoidollisen vauvatyön verkostot

Hankkeessa rakennettiin vauvaperhetyön ja hoidollisen vauvatyön verkosto Kainuun alueelle perus- ja erityistason yhteistyönä, lisättiin varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen ja hoitamisen osaamista ja juurrutettiin hoidollisen vauvaverkoston toiminta.

Kainuun vauvatyön kehittäminen tapahtui kolmen ja puolen vuoden aikana TUKEVA 1 ja 2 -hankerahoituksella. *Raskauden, synnytyksen ja vastasyntyneisyyskauden vuorovaikutusriskit ja niiden hoito* -prosessikoulutus v.2009–2010 aloitti hoidollisen vauvaperhetyöskentelyn. Tähän ensimmäiseen koulutus- ja työn kehittämisprosessiin osallistui työntekijöitä laajalti lapsiperheiden sosiaali- ja terveystieteiden alueilta. Kevään 2011 aikana laadittiin rakenteellinen kuvaus perustason ja erityistason yhteisestä vauvatyön verkostosta sekä *perustaso ja erityistason vauvatyön tiimeistä*. Hanke kirjasi tiimien tavoitteet ja tehtävät, nimesi jäsenet ja sopi koollekutsumisesta ja jatkokäytännöistä. TUKEVA 2 -hanke juurrutti syksyllä -11 ja v. -12 tätä työtä ja syvensi vauvaperheiden vuorovaikutuksellisen tukemisen ja hoitamisen osaamista perus- ja erityistason tiimillä.

Kuva 23: Vauvatyön verkosto Kainuussa

Hankkeen päättyessä syksyllä 2012 perustasolla jokaisessa perhekeskuksessa tai -asemalla toimii perustason vauvatyön tiimi. Samoin erikoissairaanhoidossa, lastenpsykiatrian koordinoimana, toimii erityistason vauvatiimi. Perus- ja erityistason muodostavat vauvatyön verkoston, jossa tarpeenmukainen hoidonpohjainen, konsultaatio ja sujuva ylisektorinen työparityöskentely mahdollistuvat.

Vauvatyön verkosto työskenteli suunnitellusti ja hankevetoisesti. Laajan verkoston yhteisiin kehittämispäiviin helmikuussa ja lokakuussa 2012 osallistui sekä perus-, että erityistason työntekijöitä. Mukana oli mm. äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitajia

ja lääkäreitä, perhetyöntekijöitä, perheneuvolan psykologi ja sosiaalityöntekijöitä, lastenpsykiatriasta lastenpsykiatri, sairaanhoitajia sekä vauvaperhetyöntekijä, lastensuojelun sosiaalityöntekijöitä, aikuismielenterveystyöntekijöitä, lasten kuntoutusohjaajat ja vauvaperhetyöntekijä vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosastolta. Verkostotapaamisissa konsultteina ja kouluttajina toimivat helmikuussa -12 vauvaperhepsykologi, vauvapsykoterapeutti Mirja Sarkkinen ja lokakuussa -12 terveydenhoitaja, psykoterapeutti Kirsi Juutilainen. Tapaamisissa kuultiin perustason ja erityistason vauvatiimien toiminnasta, päivitettiin työkäytäntöjä ja kerättiin toiveita ja tarpeita tuleville tapaamisille. Seudullinen vauvaverkoston tapaamiset poikivat myös sen, että lastenpsykiatrian vauvaperhetyöntekijät käyvät jatkossa seuduilla paikallisen vauvatiimien tapaamisissa ja antavat siellä konsultaatiota työskentelyyn pikkulapsiperheissä. Vastuu laajan vauvaverkoston koollekutsumisesta siirtyi hankkeelta lastenpsykiatriselle yksikölle.

Perustason vauvatiimit toimivat kuuden kunnan alueella. Vastaavana koollekutsujana toimii joko neuvolan terveydenhoitaja tai kahdessa tiimissä perheneuvolan työntekijä. Tiimit kokoontuvat säännöllisesti joko yhden tai kahden kuukauden välein.

Yhteisessä kehittämispäivässä 28.2.2012 tiimin jäsenet kuvasivat omaa toimintaansa. Kaikki tiimit olivat sopineet työskentelyn tavoitteista, tiedottamisesta ja siitä, miten asiakaskysymyksiä tuodaan ryhmään. Tiimissä oli sovittu, että jokainen osallistuja vie tietoa omalle ammattiryhmälleen vauvatiimin asioista. Yhdessä oli käyty läpi laajojen terveystarkastusten sisältö ja huomattu, että ne antavat paljon tietoa ja aihetta puheeksi ottamiseen. Kaikissa tiimeissä oli käsitelty tapausesimerkkejä. Hyviä kokemuksia oli saatu siitä, että tiimi kirjasi muistiin, miten perheiden tukeminen palveluketjussa on onnistunut ja mitä verkostotyöskentelyssä tulisi ottaa opiksi. Yhdessä oli pohdittu, miten tiimin työskentelyä voitaisiin arkipäiväistää niin, että kynnys asiakkaille olisi mahdollisimman matala. Vauvatiimin toiminnasta oli päätetty tiedottaa kaikille odottaville perheille. Yhdessä kunnassa tiimin aikuismielenterveystyöntekijä veti kokeiluna äitien ja taaperoikäisten ryhmän. Tiimissä toimijat olivat tutustuneet toisiinsa, mikä helpotti yhteydenottamista ja kynnys toiselle soittamiseen vauvaperheasioissa madaltui. Yhteyden ottaminen erityistason vauvatiimin lisääntyi. Perustason vauvatiimi koettiin aktiiviseksi ryhmäksi, jossa jäsenet konsultoivat toinen toistaan ja saivat tukea arjen työhön varhaisen vuorovaikutuksen tukemisen ja hoitamisen asioissa.

Erityistason vauvatiimi kokoontui hankkeen loppujakson aikana säännöllisesti keran kuukaudessa. Tämän lisäksi järjestettiin kaksi vauvapsykoterapeutti Mirja Sarkkinen ohjaamaa konsultaatiopäivää. Konsultaatioon osallistui kättilöitä sekä gynekologian poliklinikalta että synnytysosalta, psykiatrisia sairaanhoitajia ja lääkäri lastenpsykiatrian poliklinikalta, kaksi psykiatrista sairaanhoitajaa aikuispsykiatriasta ja yksi sairaanhoitaja vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosastolta.

Konsultaatiopäivissä rakennettiin yhteistyötä erikoissairaanhoidon sisälle, mietittiin työparityöskentelyn mahdollisuuksia, vauvatiimin rakennetta, sisältöjä ja aiheita seuraaviin kokoontumisiin sekä suunniteltiin aikuispsykiatrian ja lastenpsykiatrian yhteisen työnohjauksen aloittamista. Erityistason tiimissä keskusteltiin mm. kohtukuolemien ja keskeytysten hoitamisesta, pelkopoliklinikan toiminnasta, perehdyttiin fyysisen raskauden etenemiseen ja synnytyspelkopotilaan hoitoketjuun. Jokaisella tapaamisella käsiteltiin myös potilasasioita.

Erityistason vauvatiimin tapaamiset lisäsivät erikoissairaanhoidon välistä yhteistyötä. Soittoja ja konsultaatiopyyntöjä tehtiin enemmän kuin aiemmin. Työparityöskentely lisääntyi. Lastenpsykiatrinen vauvatiimi tekee yhteistyötä aikuispsykiatrian kanssa aikaisempaa enemmän ja yhteisiä asiakkaita tavataan yhdessä. Aikuispsykiatrian

kanssa sovittiin yhteisistä käytännöistä. Kehittämisen aikana löytyi myös asiakkaita, jotka ovat yhteisiä melkein kaikille erikoissairaanhoidon vauvatiimissä oleville ja yhdessä hoidon tai tapaamisten suunnittelu on parempaa ja laadukkaampaa. Tiimityöskentely lisäsi ennakointia, silloin kun työntekijän huoliperheestä tuli lähete myös muille tahoille. ”Kilauttaminen kavereille” on helppoa, kun verkoston jäsenet ja heidän työnsä on tuttua muille. Tietoisuus siitä, että samoja perheitä hoidetaan yhdessä, eikä tarvinnut toimia yksin, vähensi huolen määrää. Yhteinen suunnittelu ja tiedon hankkiminen sekä jakaminen tuottavat perheille laadukkaampaa palvelua ja kehittää vauvatyötä.

Hankkeessa kehitetty **vauvaperhetyöntekijän työskentelymalli** jäi pysyväksi toiminnaksi. Vauvaperhetyöntekijä jatkoi edelleen työtä odottavissa ja vauvaperheissä lastenpsykiatrian poliklinikalle siirryttyään. Työntekijällä on omia asiakkaita sekä konsultaatioita esim. synnytysosastolle, verkostopalaverien pitämistä ja konsultaatiosoittoja. Asiakkaiden kanssa työskentely on koti-, sairaala- ja neuvolakäyntejä. Vauvaperhetyöntekijä on mukana tarvittaessa odottavan perheen käynneillä lastenosastolla, äitiyspoliklinikalla, synnytyssalissa tutkimuksissa, vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosastolla, synnytysosastolla, lastentautien poliklinikalla, röntgenissä tai laboratoriossa. Käyntien määrä vaihtelee asiakkaiden välillä. Kotikäyntejä tehdään alussa viikoittain, tämän lisäksi asiakasta kannatellaan pitämällä yhteyttä puhelimitse. Yhteydenpito voi olla myös tiheämpää ja jos asiakas on sairaalassa, pyritään häntä näkemään päivittäin. Vauvaperhetyöntekijä tapaa asiakkaita välillä yksin, välillä työparin kanssa ja välillä sovitussa verkostoissa. Asiakkaat tulevat lähetteellä neuvolasta, lastenlääkäreiltä tai aikuispsykiatrialta. Työskentelyn lähtökohtana voi olla esim. huoli äidin jaksamisesta kuormittavassa perhetilanteessa, huoli äidin psyykkisestä tilasta tai masennuksesta, vanhemmuuden hauraudesta, päihteiden käytöstä, vuorovaikutuksesta äidin ja vauvan välillä tai esim. aikaisempi lapsen menetys.

Yhteistyötä perheen asioissa tehdään eniten terveydenhoitajien kanssa. Monesti mukana ovat myös aikuispsykiatrian työntekijä, lastensuojelu tai perhetyö. Silloin kun asiakkaana on odottava äiti tai perhe, vauvaperhetyöntekijän työparina on usein gynecologian lääkäri, pelkokätilöt tai äiti-poliklinikan kätilö. Yhteistyötä tehdään paljon vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosaston sairaanhoitajien, lastenlääkäreiden ja perhepalveluiden sosiaalityöntekijän kanssa. Joissakin perheissä työparina on ollut A-klinikan työntekijä, lastensuojelun ammatillinen tukihenkilö tai perheen oma lähiverkosto.

TUKEVA 2:ssa kehitettiin myös ennaltaehkäisevää vertaisryhmätoimintaa perhekeskuskonseptissa. Hanke osallistui kahden vertaisryhmämallin juurruttamiseen. MLL:n paikallisyhdistyksen kanssa aloitettu ”Vahvuutta vanhemmuuteen ja vuorovaikutukseen” -vertaisryhmät 4 kk ikäisten lasten vanhemmille toteutettiin talvella 2012. Työtapaa siirrettiin perustason toteuttajille; perhekeskuksissa Suomussalmella ja Kuhmossa ryhmiä ohjasi terveydenhoitaja työparinaan perhetyöntekijä tai toinen terveydenhoitaja. Hanketyöntekijä ohjasi perhetyöntekijän kanssa yhden vauva-vanhempi vertaisryhmän Kajaanin Teppanan perheasemalla kevättalvella 2012. Vauva-vanhempi ryhmän sisällöstä laadittiin kirjallinen ohje ja se sisällytettiin myös TUKEVA-hankkeen yhteiseen työkalupakki-julkaisuun (liite 6).

Hanke osallistui odottavien perheiden **perhevalmennuksen sisällölliseen kehittämiseen**. Perhevalmennuksen sisältöihin tuotiin varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen kehittymiseen liittyviä aihekokonaisuuksia. Valmennuksessa vanhemmille annetaan mahdollisuus tutustua teoriaan raskauden psykologisista kehitysvaiheista sekä omaan mielikuvavauvaansa. Sisällöltään muokatun perhevalmennuksen aloitti

kevääseen -12 mennessä yhdeksän ryhmää ja niihin osallistui kuhunkin 12 - 20 vanhempaa. Hanketyöntekijä toimi sisällöllisen kehittämistyön vastuuhenkilönä ja jatkaa perhevalmennuksen koordinoitua omassa työssään neuvolan terveydenhoitajana hanke-ajan jälkeen. Äitiysneuvolan runko-ohjelmasta löytyvät nyt liitteenä varhaisen vuorovaikutuksen haastattelulomakkeet sekä hankkeessa kuvatut hoitopolut.

4.2.2. Tukeva-työote perhekeskustoiminnassa

Hanke vahvisti ja juurrutti Tukeva-työotetta käytäntöön työyksiköissä ja perhekeskustiimeissä.

Hanketyössä jatkettiin TUKEVA 1:n aikana käyttöönotettua työpari- ja verkostotyötavan juurruttamista lapsiperheiden palveluketjussa. Hanketyöntekijät osallistuivat tarvittaessa perhekeskustiimien palaveriin tavoitteena tiimin työotteen ja hoitopolku-kuvausten mukaisen toiminnan vahvistaminen ja tiedottaminen hankkeen ajankohtaisista asioista. Myöhemmin tiimit jatkoivat toimintaansa ja tapaamisiaan itsenäisesti ja tiimivastaavien vetämänä.

Tukevalla otteella -kalenteri on koottu hankkeen aikana kertyneestä laajasta aineistosta tiivistetyksi käsikirjaksi puheeksi ottamisesta, verkostotyöskentelystä ja yhteisistä toimintaohjeista. Kalerin käyttöä esiteltiin laajalti perhepalvelujen toimintayksiköiden työntekijöille, mm. 2011 naistentautien ja synnyttäneiden vuodeosaston, synnytysosaston, lastentautien, vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosaston, A-klinikan ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden henkilöstöpalaverissa.

Hanke keräsi sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöiltä palautetta perhekeskustiimien työskentelystä, Tukeva-työtapojen juurtumisesta ja vauvaperheissä tehtävästä yhteistyön määrästä. Palaute toteutettiin webropol -kyselynä toukokuussa 2012. Kysely lähetettiin 90:lle ja vastanneita oli yhteensä 86. Eniten vastauksia tuli äitiys- ja lastenneuvolasta, perhetyöstä sekä aikuisten mielenterveyspalveluista. Tuloksista kerrotaan lisää arvioinnin yhteydessä, luvussa 4.2.5.

4.2.3. Nuorten osallisuuden vahvistaminen yhdessä kouluyhteisössä

Nuorten soveltavan taiteen ryhmä toteutettiin yhdessä kouluyhteisössä ja soveltavan taiteen keinoja käytettiin vanhempien ryhmäprosessin ohjauksessa.

Kainuun alueella toimineen Suomen Kulttuurirahaston Ydin-projektin ja TUKEVA 1 -hankkeen aikana saatiin hyviä kokemuksia soveltavan taiteen käytöstä syrjäytymisvaarassa olevien nuorten tukemisessa. Soveltavan taiteen osion tavoitteena oli syventää yhteistyötä koulun, terveydenhuollon ammattilaisten ja taiteen ammattilaisten välillä. Prosessin tavoitteena oli toteuttaa osio yhteistyössä terveydenhuollon ammattilaisten kanssa ja kehittää uusia taiteen harjoitus- ja työmenetelmiä, jotka tukisivat nuoren kasvua.

Vastaavana prosessiohjaajana toimi taiteiden maisteri, näyttelijä Heikki Törmi ja hankesio toteutettiin Sotkamon Tenetin koulun 8A- ja 8F-koululuokkien kanssa. Heikki Törmi osallistui normaaliin koulutyöskentelyyn "oppilaana" elo- ja syyskuussa 2011. Jakson tarkoituksena oli hahmottaa luokan ryhmädynamiikkaa, tyypillisiä tilanteita ja henkilösuhteita oppilaan näkökulmasta, ryhmän sisältä käsin, samalla tutustuen oppi-

lasiin. Heikki Törmi keskusteli sekä oppilaiden että opettajien kanssa oppilaiden tunnelmista suhteessa koulunkäyntiin ja luokkaan ryhmänä.

Ilmaisutyöpajapäivinä ohjaaja veti draamakohtausharjoituksia luokan ryhmätilanteissa nousseista tilanteista. Tenetin koulun psykologi Hanna Piirainen oli mukana kahdessa tapaamisessa ja osallistui työskentelyyn. Harjoitteita muokattiin tavoitesuuntaisesti prosessin kuluessa sen mukaan, miten harjoitteet toimivat käytännössä. Toiminnalliset tapaamiset alkoivat aina alkupiirillä ja päättyivät loppupiiriin. Tapaamisen alussa keskusteltiin päivän ”fiiliksistä”, minkälainen olo on juuri nyt. Loppupiirissä purettiin kokemuksia tapaamisesta. Yleensä keskustelu polveili hyvinkin paljon eri aihepiireissä.

Toiminnallisissa tapaamisissa Heikki Törmi teki nuorten kanssa erilaisia harjoitteita; keskittymisharjoituksia, palloleikkejä, hahmoleikkejä, sokko/luottamusharjoitteita, improvisaatioharjoituksia ja erilaisia ryhmätöitä. Nuorten tuntemuksista (Minä inhoan / Minä rakastan / Minusta tuntuu pahalta / Minä tulen vihaiseksi / Minä tykkään) tehtiin video. Lisäksi tapaamisissa oli keskustelunaiheina mm. vuorovaikutus, temperamentti, minäkuva, puolustusmekanismit, tunteet ja antitunteet. 8A-luokalta tunneille osallistui 15 oppilasta ja 8F-luokalta 16 oppilasta.

Yleisesti nuoret olivat silminnähden otettuja soveltavan taiteen osiosta ja toivoivat samankaltaista osallisuutta vahvistavaa toimintaa enemmän koulun arkeen. Nuoret kertovat omia kokemuksiaan mm. seuraavasti:

Miltä jakso on tuntunut? Mikä on ollut mukavinta?

”On ollu tosi mukavaa ja olis mukavaa, että olisi jatkunut pidempään. Tän ansiosta ollaan päästy viettämään aikaa toisten kanssa ja on tullut erilaisia puolia ihmisistä esille. Olis menny vielä muutama viikko.”

”Ihan kivalta. Alussa olin vähän ujo mut ajan mittaan uskalsin ruveta ääntäni isommalle laittamaan.”

”On ollu tosi mukavaa ja luulen että luokkahenki on parempi nyt.”

Onko ilmapiiri luokassa muuttunut?

”Parempaan suuntaan.”

”Vähän. Uskalsimme puhua enemmän. Lähentyi ihmisten kanssa.”

”Ehkä vähän avonaisemmaksi ja rennommaksi.”

”Ilmapiiri on parempi, se on vapautuneempi ja rennompi.”

Onko sinun suhtautuminen luokkatovereihisi muuttunut?

”On vähäsen. Osaan arvostaa enemmän kavereita.”

”On, pidän luokastani enemmän kuin ennen.”

”Ehkä tunnen vähän paremmin.”

”Kyllä, olen ehkä avoimempi ja puheliaampi kaikille.”

Tunnetko että muut suhtautuvat sinuun eri tavalla?

”Ehkä, minulle puhutaan enemmän kuin ennen.”

”On lähennetty joidenkin kanssa ehkä enemmän.”

”He suhtautuvat minuun ehkä vähän paremmin.”

”Ehkä vähän paremmin, ne tuntevat nyt paremmin.”

Yläluokkalaisten opettajat arvioivat, että soveltavan taiteen osio paransi luokkien ryhmädynamiikkaa. Luokkahenki ja ”yhteen hiileen puhaltaminen” lisääntyi. Tyttöjen ja poikien välinen kuilu kaventui. Nuoret oppivat sosiaalisia taitoja; arat, vetäytyvät

oppilaat saivat rohkeutta ja aina äänessä olevat oppivat antamaan tilaa myös muille. Sosiaalisten ja tunne-elämän taitojen harjoittelusta uskottiin oleman hyötyä myös myöhemmin elämässä.

”Luokkahenki, yhteen hiileen puhaltaminen parantunut. Olemme jopa lopulta-kin aloittamassa luokkaretkirahojen keruuta ja asenne ei ole enää se, että ope hoitaa kaiken.”

”P uskaltaa viitata enemmän ja osallistuu enemmän ryhmittöihin eikä aina jät-täydy tekemään töitä yksin. Muutkin ovat rohkaistuneet tilanteissa, joissa tois-ten edessä joutuu esiintymään.”

Soveltavan taiteen osio onnistui odotusten mukaisesti. Osallistujat olivat hyvin sitou-tuneita pienen alkukankeiden jälkeen ja sisällöllisesti eri osiot onnistuivat hyvin. Tär-kein havainto oli keskustelun tärkeyden merkitys. Oppilaat tuntuivat nauttivan ja saa-van eniten keskusteluista, joissa juteltiin vapaasti vuorovaikutuksesta ja tunteista, ka-veruudesta ja käyttäytymisestä. Toiminnallisista harjoitteista ehdottomasti suosituim-pia olivat erilaiset palloleikit.

Osallistavan taiteen toimintamallin siirrettävyys ja hyödyt

Osallistavan taiteen toiminta perustuu kohtaamiseen, jossa hyvin suuri merkitys on vetäjän persoonallisuudella. Tämä ei ole kuitenkaan este mallin siirrettävyydelle. Toiminnan siirtäminen on mahdollista mm. seuraavat seikat huomioon ottaen; sisältö-jen (harjoitteet, työtavat ja menetelmät) saattaminen kirjalliseen (siirrettävään) muo-toon, laadun varmistaminen, arvioinnin kehittäminen, sosiaali- ja terveystoimen kans-sa yhteistyöhön motivoituneiden taiteilijoiden löytäminen sekä yleisen ilmapiiirin muo-vaaminen taiteen ja koulutyön yhteistyötä tukevaksi.

TUKEVA 2 -hankkeen aikana käsityksemme osallistavan taiteen mahdollisuuksista ihmisen hyvinvointia tukevana toimintana vahvistui. Taiteen voima on erityisesti ih-miselämän arvoihin, sisältöihin ja merkityksiin liittyvissä kysymyksissä. Taide syntyy aina ihmisestä. Tässä mielessä taiteen tekeminen voi olla tekijälleen terapeutin kokemus. Ilman itsetutkistelua ja esim. omien tunteiden kuuntelua ei taidetta voi teh-dä. Taide on siis pysähtymistä itsensä luokse. Osallistava taide ei korvaa terapiaa, mutta tukee ihmisen hyvinvointia ja on sekä inhimillisesti että taloudellisesti järkevää.

Osallistavan taiteen projekteissa voidaan pureutua teemoihin, jotka jäävät yksilö- ja yhteisötasolla vain pintapuoliselle käsittelylle, esimerkiksi ennakkoluuloja, eriarvoi-suutta, elämän perusarvoja ja olemassaoloa sekä yhteiskunnallisia kysymyksiä. Osal-listujien kokemusten, arvojen ja tarinoiden dokumentointi ja työstäminen esityksellisin tavoin on tärkeää. Tämä johtaa väistämättä myös oman identiteetin tutkimiseen ja it-setuntemuksen kasvamiseen. Osallistava taide pyrkii tuomaan taiteen lähelle ihmis-ten arkea ja arkista elinympäristöä riippumatta siitä, millainen yhteisö on kyseessä.

Osallistavan taiteen ohjaajan on aina oltava alansa ammattilainen. Osallistavan tai-teen tavoitteina on vaikuttaa kulloisenkin yhteisön hyvinvointiin sekä kollektiivisella et-tä yksilöllisellä tasolla. Osallistavassa taiteessa on kyse taiteellisen työskentelyn käy-töstä kohti jotakin päämäärää – esimerkiksi kohti parempaa itsetuntemusta. Teatteris-ta ja tanssista tulee näin toiminnan ja muutoksen väline. Tällainen taide antaa mah-dollisuuden kohdata ja ajatella uudenlaisia ihmisenä olemisen muotoja.

Ohjaaja Heikki Törmin oma tuntemus oli, että nuoret kaipaavat lisää vapaata keskus-

telua kouluun, jotta oppisivat ilmaisemaan itseään paremmin ja saisivat rohkeutta kertoakseen omista ajatuksistaan. Lisäksi erilaiset vapaamuotoiset ryhmätyöt ja -leikit vahvistavat selkeästi nuorten kasvua.

Osallistavan taiteen osio käynnisti myös Hauholan koulun vanhempainryhmän ryhmäprosessin. Tavoitteena oli ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen vahvistaminen ja ryhmän innostaminen oman vanhemmuuden kysymysten pohdintaan. Tavoite täyttyi hyvin. Tapaamisia oli kolme (17.10., 3.11. ja 14.11.2011).

4.2.4. Nuorten psykososiaalisen tuen ja palveluketjun kehittäminen

Osiassa toteutettiin vanhempien vertaisryhmä "Vankkurit" osana kuntayhtymän vanhempainkoulumallia, jatkettiin Yhteiset nuoret -työryhmätyöskentelyä Kajaanissa, koottiin nuoren psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto sekä laadittiin psykososiaalisen tuen kuvaamisprosessi yhdessä yläkoulussa opinnäytetyönä sekä järjestettiin sosiaalisen median koulutusta yläkouluilla.

4.2.4.1. Vankkurit – vanhempainryhmä

Vankkureissa mallinnettiin perhepalvelujen strategian mukaista murrosikäisten lasten vanhemmille tarkoitettua "vanhempainkoulu 4:sta" osana perhekeskustoimintaa. Vertaisryhmän suunnitteluun osallistuivat hankeen ja koulun lisäksi Kajaanin seurakunnan ja kaupungin nuorisotyöntekijöitä sekä kuntayhtymän perustason nuorten mielenterveystyöntekijöitä. Vanhempainryhmän käynnistämässä kokeiltiin myös soveltavan taiteen menetelmiä. Ryhmäprosessi käynnistettiin taiteen ammattilaisen tuella, tavoitteena ryhmän keskinäisen vuorovaikutuksen syntymisen vahvistaminen ja ryhmän innostaminen oman vanhemmuuden kysymysten pohdintaan.

Ensimmäiset Vankkurit -vanhempainryhmä käynnistyi marraskuussa 2011 Kajaanin Hauholan koululla. Ryhmästä tiedotettiin koulun vanhempainilloissa keväällä 2011. Vanhemmat kutsuttiin vertaisryhmään jakamaan kokemuksia arjesta iloineen ja murheineen. Ryhmässä kuultiin muiden kokemuksista murrosikäisen vanhempana, saatiin tietoa ja lisäymmärrystä lapsen kasvuun ja kehittymiseen sekä voimaa omannäköiseen vanhemmuuteen. Vankkurit -ryhmään kuului kuusi vanhempaa, joiden lapset ovat kuudesluokkalaisia. Ryhmä aloitti kolmena ensimmäisenä kertana soveltavan taiteen harjoitteilla Heikki Törmin kanssa ja ryhmän vastaavana ohjaajana toimi hanketyöntekijä. Nuorten mielenterveystyöntekijä vieraili ryhmässä kaksi kertaa jatkoryhmän aikana. Ryhmä kokoontui viisi kertaa mutta palautteen perusteella ryhmää jatkettiin vielä viiden kerran Taidevankkurit -osiolla. Keskustelujen aiheet olivat arkipäiväisiä ja voimavarakeskeisesti suuntautuneita, mm. oman lapsen itsetunnon tukeminen, huolen herääminen arkipäivässä ja oma rooli vanhempana.

Väliarvioinnissa joulukuussa -11 Vankkurit -ryhmä koettiin tarpeelliseksi ja jatkotapaamisia toivottiin. Arvioidessaan toimintaa osallistujat kertoivat "Täydennettävät lauseet" -harjoituksen avulla, miten yhteinen matka Vankkureiden kyydissä on sujunut. Väliarvioinnissa tuli esiin mm. seuraavaa:

Ryhmän alkuvaiheessa päätin...

"olla täysillä mukana avoimin mieli, saada uutta puhtia esimurrosikäisen kanssa elämiseen, sinnitellä ja järjestellä vapaailat jokaista tapaamiskertaa varten"

Minusta tuntuu, että tässä ryhmässä...

"on avoin ja hyväksyvä ryhmähenki, on uskallettu olla avoimia, riittäisi jutteluaiheita loputtomiin"

Henkilökohtaisesti olen saanut...

"paljon voimavaroja, tuntemuksen siitä, että virheistä ja haparoinneista huolimatta olen paras vanhempi lapselleni, kannustusta vanhemmuuteen, monta oivallusta arkisiin tilanteisiin perhe-elämässä, paljon ajateltavaa ☺"

Kevään tapaamisissa aion rohkeasti...

"jakaa omia kokemuksiani ongelmatilanteistani, ottaa esille minulle tärkeät asiat"

Toivon...

"että vastaavia ryhmiä tulisi vielä lisää. Itse koen vertaistuen ja neuvot tärkeiksi, että tällainen vanhempainryhmätoiminta saa jatkua, ettei tämä Vankkuri jäisi ainutkertaiseksi kokeiluksi, että voisin kasvaa vanhempana"

Tässä ryhmässä opin...

"miten voin olla äitinä enemmän läsnä nuoren elämässä, että toisten esimerkit auttavat ymmärtämään vanhemmuutta paremmin, olemaan avoin ja puhumaan asioista niiden oikeilla nimillä, tarttumaan rohkeasti härkää sarvista, ajattelemaan vanhemmuuttani eri tavalla, laajemmin."

Itse aion...

"tulla joka kerta tähän ryhmään, hyödyntää täältä saamiani vinkkejä ja kokemuksia kotielämässä."

Vanhemmilta saadusta palautteesta kävi ilmi, että vanhemmat kaipasivat Vankkureille jatkoa ja hankkeessa syntyi ajatus jatkoryhmästä. Taidevankkureissa samat vanhemmat kokoontuvat vielä viisi kertaa kevään 2012 aikana erilaisten taide-elämysten äärelle. Tavoitteena oli mm. haastaa vanhemmat huomaamaan omaehtoisen tekemisen kautta tuleva innostus ja lisäarvo omaan elämään, sytyttää osallistujissa kipinä toimintaan ja tarjota erilaisia innostamisen välineitä. Taidevankkurit rohkaisi ja innosti vanhempia löytämään oma persoonallinen suhde taiteeseen ja taiteen tekemiseen sekä sen saamaan voimaa antavia kokemuksia.

Taidevankkureiden kokoontumisten sisällöt olivat seuraavat:

1. *Teatteriin!* Kajaanin kaupunginteatterin esitys Tanssii Houstonin kanssa sekä yhteinen keskusteluhetki teatteriesityksen jälkeen.
2. *Oma taide-elämys.* Palautettiin mieliin jokin taide-elämys. Kirjoitettiin se ylös ja kerrottiin muille ryhmäläisille: mitä koin? Lisäksi pohdittiin kokemuksen merkitystä omassa elämässä.
3. *Tunnejälkiä hiekassa -rentoutusharjoitus + keskustelua.* Tehtiin mielikuvamatka myötäelämisen maailmaan musiikin ja rauhoittumisen avulla.
4. *Mitä valokuvat kertovat?* Osallistujat toivat mukanaan 3-5 voimaannuttavaa valokuvaa, joiden avulla kuvattiin muille ryhmäläisille kasvua vanhempana ja ihmisenä.
5. *Hyvän olon käsityöilta.* Käsillä tekeminen rentoutti ja rauhoitti. Illan aikana keskityttiin sen hetkiseen tekemiseen ja unohdetaan muu.

Toinen Vankkurit -vanhempainryhmä käynnistettiin keväällä 2012 Sotkamossa. Ryhmä kokoontui kuusi kertaa kevään aikana. Murrosikäisten lasten vanhemmat keskustelivat Vankkureissa arjen tärkeistä asioista, mm. oman lapsen itsetunnon tukemisesta, huolen heräämisestä arkipäivässä sekä omasta roolista ja vastuusta vanhempana. Ryhmän kannustus, uudet oivallukset ja toisten esimerkkien

kautta saatu ymmärrys on ollut Sotkamon Vankkureiden kokoontumisten ”suola”. Ryhmä päätti jatkaa kokoontumisia syksyllä 2012 omaehtoisesti, kunkin jäsenen vuorollaan kutsumana kerran kuukaudessa.

4.2.4.2. *Kajaanin yhteiset nuoret -työryhmä*

Kajaanin ”Yhteiset nuoret” -työryhmä kokosi yhteen suuren määrän kajaanilaisten nuorten parissa työskenteleviä toimijoita. Kaikille kiinnostuneille avoin ”Yhteiset nuoret” kokoontui kuukauden välein yhteisen tiedon, kokemusten ja ajankohtaisten kysymysten pariin. Yhteiset nuoret -työryhmän koollekutsujana toimi hankkeen projektityöntekijä, toiminta jatkuu TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa.

Yhteiset nuoret -työryhmän kokoontumisissa on ollut osallistujia mm. kaupungin nuorisotyöstä, sosiaalitoimesta, työvoimapalveluista, hankkeista, seurakunnasta, eri vapaaehtoisjärjestöistä sekä kouluista ja oppilaitoksista. Hankkeen työntekijä laatii kokoontumisen kutsun, asialistan, johtaa puhetta ja tekee muistion.

Työryhmän kokoontumisten yhdessä sovitut sisällöt ovat käsitelleet kajaanilaisen nuoren arkea monipuolisesti, mm. maakunnallisen nuorisovaltuuston toimintaa, nuoret pelissä – pelaamista ja pelihaittoja, etsivää nuorisotyötä, nuorisotyön työpajatoimintaa, sosiaalinen media ABC sekä etsivää nettityötä.

4.2.4.3. *Yläkoululaisen psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto*

Kehittämisverkoston työskentelyssä pikkulapsiperheissä jo hyväksi koettua Tukeva-työtettä vietiin nuorten palveluihin. Kehittämisverkostossa rakennettiin ja kuvattiin yläkouluikäisen nuoren tuen polku, lisättiin ammattilaisten osaamista ylisektorisessa yhteistyössä, lisättiin koulun ja sosiaali- ja terveystoimen työntekijöiden keskinäistä vuoropuhelua sekä vahvistettiin yhteisiä toiminta- ja työtapoja nuoria autettaessa. Tavoitteena oli että koululainen, perhe ja kasvuympäristö saisivat oikea-aikaisen ja riittävän hoidon ja tuen sitä tarvitessaan, koulutoimen ja sosiaali- ja terveystoimen ammattilaisten verkosto-osaaminen lisääntyisi ja työnjako ja konsultaatiokäytännöt selkeytyisivät sekä sektorirajat ylittävä työskentely vahvistuisi.

Verkostotyöskentelyyn kutsuttiin mukaan kouluilla järjestettyjen tiedotustilaisuuksien ja koulukohtaisten vierailujen avulla yläkoulujen rehtorit, aineenopettajat, erityisopettajat, oppilashuollon henkilöstöä (mm. kuraattorit, kouluterveydenhoitajat, nuorten mielenterveystyöntekijät, koulupsykologit, opinto-ohjaajat) sekä lastensuojelun, nuorisotyön, perhetyön ja nuorisopsykiatrian työntekijöitä.

Kehittämisverkoston ohjaajaksi valikoitui FT, psykologi ja kouluttaja Pirjo Keskitalo Oulusta. Osallistujina verkostopäivissä oli n. 45 koulu- ja nuorisotoimen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon perus- ja erityistason ammattilaista. Päivät sisälsivät yhteistoiminnallista työskentelyä, pienryhmiä, alustuksia ja case-tapausten käsittelyä, keskustelua verkostotyöskentelystä, monitoimijaisuudesta, nuoren kehitysvaiheista sekä tuen ja hoidon prosessin rakentamistyötä. Ennen verkostotyöskentelyn aloittamista eri ammattiryhmille tehtiin kysely yhteistyökäytännöistä ja kehittämistarpeista. Kehittämisverkosto kokoontui viisi

kertaa kevään 2012 aikana ja työskentely jatkuu syksyllä 2012 TUKEVA 3:ssa verkoston esittämien toiveiden mukaisesti.

Nuorten kuuleminen järjestettiin nuorille suunnatun kyselyn kautta. Nuorilta kysyttiin oppilaiden hyvinvointiin liittyviä asioita, mitkä asiat tuovat hyvää mieltä koulussa, miten koulun aikuiset huolehtivat oppilaiden hyvinvoinnista ja jaksamisesta, onko nuorilla ollut huolta koulukavereista, miten koulussa saa tietoa avun saannista, mikä koulun tarjoamassa tuessa ja auttamisessa toimii hyvin ja mitä keinoja nuorella itsellään on auttaa muita tai itseään. Yläkoululainen yhdeksäsluokkalainen esitteli kyselyn tulokset kehittämisverkostolle maaliskuun 2012 tapaamisessa. Nuoret itse toivoivat mm. enemmän henkilökohtaisia tapaamisia ja aikaa kuraattorin, terveydenhoitajan tai opettajien kanssa, kiusaamiseen puuttumista ja tiedottamisen parantamista oppilaita ja tukitoimia koskevista asioista. Nuoret tukivat toisiaan kuuntelemalla, juttelemalla, kannustamalla, menemällä kaveriksi terveydenhoitajan tai kuraattorin tapaamiseen ja joskus puuttumalla itse kiusaamiseen tai toisen huonoon kohteluun.

Hankkeen tuella tehtiin kehittämisverkoston rinnalla ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö Sotkamon Tenetin yläkoulun psykososiaalisesta oppilashuollosta ja kehittämistarpeista. Opinnäytetyön tekijä ryhmähaastatteli yläkoululaisia, vanhempia, oppilashuoltoryhmää ja opettajia. Tutkija selvitti ja kehitti toimintatutkimuksen keinoin oppilashuollon nykytilaa, tuen tarpeen tunnistamista, tuen järjestämistä ja moniammatillisen yhteistyön sujumista. Opinnäytetyö valmistuu Tukeva 3:n aikana. Tulokset ja kehittämisaihiot käsitellään Tenetin yläkoulun oppilashuoltoryhmässä ja vanhempainilloissa.

4.2.4.4. *Sosiaalinen media nuorten palveluissa*

Hanke järjesti sosiaalisen median tietoisuuskampaniat yläkouluille kevään 2012 aikana. Lähes kaikki Kainuun yläkoulut ilmoittautuivat mukaan teemapäiviin. Teemapäivien kouluttajana toimi suunnittelija Merja-Maaria Oinas Nuorten tietojen ja neuvontatyön kehittämiskeskuksesta Oulusta yhdessä hanketyöntekijän kanssa. Tietoisuuksissa käsiteltiin verkkomedian hyötyjä ja haittoja sekä lasten ja nuorten sosiaalista elämää verkossa.

Oppilaille suunnattujen tietoisuuskampanioiden tavoitteena oli että lapset ja nuoret oppivat omien tietojen suojaamiseen netissä, ymmärtävät netin julkisen luonteen ja osaavat kiinnittää huomiota netin luotettavuuteen. Tunneilla keskityttiin erityisesti muiden netin käyttäjien oikeuksien kunnioittamiseen ja omien oikeuksien turvaamiseen viisaan nettikäyttäytymisen avulla. Lisäksi oppitunnilla käsiteltiin nuorten rikosoikeudellista vastuuta.

Ammattikasvattajille ja vanhemmille suunnatuissa tietoisuuksissa käsiteltiin mm. mihin tarkoituksiin ja miten lapset ja nuoret käyttävät nettiä, tutustuttiin lasten ja nuorten suosimiin nettipalveluihin ja pohdittiin, miten kasvattajat voisivat parhaiten tukea lapsia ja nuoria viisaassa ja turvallisessa median käytössä. Lisäksi tarkasteltiin, millaisiin tilanteisiin nuoret voivat törmätä nettiä käyttäessään ja miten laki pätee eri tilanteissa. Vanhempainiltoihin kutsuttiin paikalle myös tukioppilaita tai muita nuoria kertomaan omasta netin käytöstä ja esittelemään nuorten nettimaailmaa omasta näkökulmastaan.

4.2.4.5. *Maakunnallisen oppilashuoltotyön kehittämiseen osallistuminen*

Projektipäällikkö oli mukana maakunnallisen oppilashuollon koulutustyöryhmän kokouksissa. Hanke osallistui maakunnan sosiaali- ja terveystoimen ja kuntien koulutoimen henkilöstölle suunnatun koulutuspäivän järjestämiseen toukokuussa 2012. Päivä koostui Kajaanin kaupungin teatterin esityksestä ”Paha lapsi” ja sen jälkeen pidetystä keskustelufoorumista. Päivä järjestettiin yhteistyössä Kajaanin perusopetuksen, aikuis- ja täydennyskoulutuskeskus Aikopan sekä Pohjois-Suomen aluehallintoviraston kanssa.

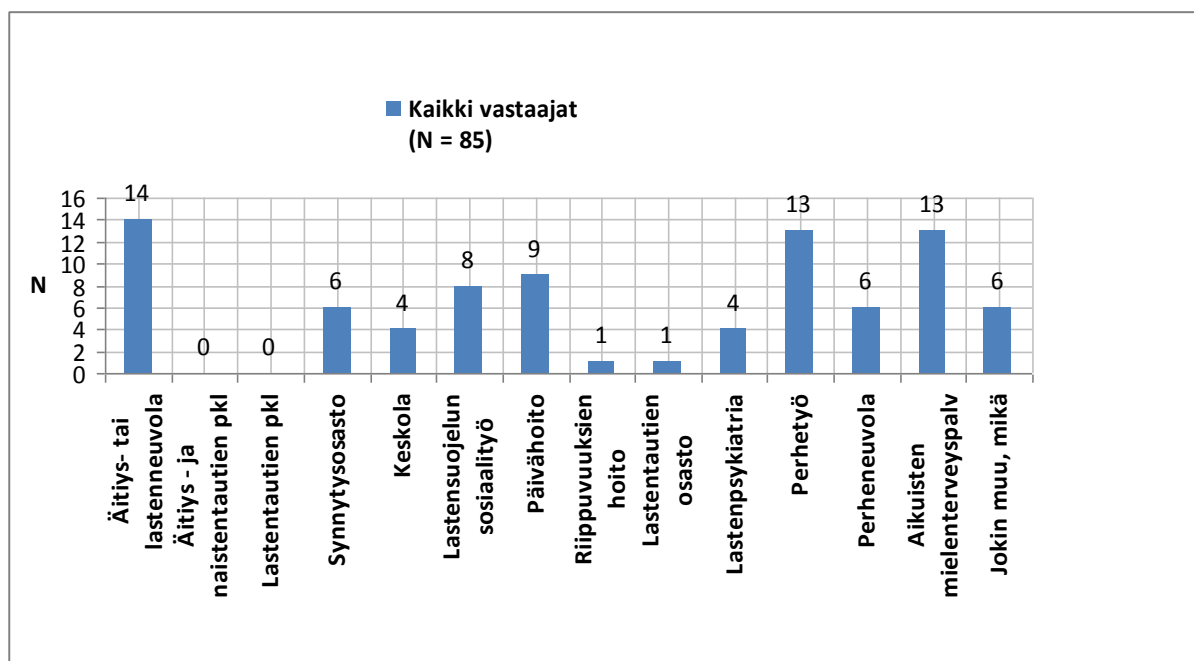
4.2.5. Arviointi

Hankearviointia ja palautetta toiminnasta saatiin työntekijäryhmiltä, koulutuksiin ja kehittämiseen osallistuneilta työntekijöiltä ja hankkeessa mukana olleilta. Hankkeen sisäistä arviointia tehtiin väliraportointien yhteydessä, samoin kuin hanketiimi teki jatkuvaa itsearviointia toimenpiteiden onnistumisesta ja oman tiimin työskentelystä säännöllisissä tiimipalaverissa. Projektipäällikön ja hanketyöntekijöiden kehityskeskustelut olivat yksi keino arvioida myös hanketyön tuloksellisuutta yksilötasolla. Ohjausryhmä arvioi tavoitteiden ja toiminnan oikeasuuntaisuutta ja tavoitteisiin pääsemistä kokouksissaan. Syksyllä 2011 kehittämisverkoston työskentelyä suunniteltaessa oppilashuollolle tehtiin kysely nuorten psykososiaalisen tuen tarpeesta ja yhteistyöstä Kehittämisverkostolle tehtiin palautekysely tapaamisten puolesta välissä helmikuun loppussa. Annettu palaute otettiin huomioon päivien sisältöä suunniteltaessa. Loppuarviointia pyydettiin verkoston viimeisessä tapaamisessa toukokuussa 2012.

Perhekeskustiimit ja muut pienten lasten perheiden hoitoketjussa toimivat arvioivat kehitettyjen toimintamallien juurtumista. Webropol -kysely toteutettiin huhtikuussa 2012. Nuoren psykososiaalisen tuen kehittämistä suunniteltaessa tehtiin oppilashuollolle kysely nuorten tuen tarpeesta ja yhteistyöstä syksyllä 2011. Nuorilta itseltään kysyttiin hyvinvointiin koulussa liittyvistä asioista sekä kehittämistoiveista ja heiltä saatiin palautetta myös sosiaalisen median osiosta. Yläkoululaisen psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto arvioi tapaamisten puolesta välissä helmikuussa 2012 työskentelyä, ja sisältöjä muokattiin palautteet huomioiden. Loppuarviointia työskentelystä pyydettiin verkoston viimeisessä tapaamisessa toukokuussa 2012. Vankkurit -vertaisryhmään osallistuneet arvioivat kokemaansa aina vanhempainryhmien päätyttyä. Koko Tukeva 2 -hankkeen ulkoisen arvioinnin toteutti Ramboll Management Consulting Oy kesällä 2012. Arvioinnin tulokset esitetään loppuraportin erillisellä liitteellä 5.

Perhekeskustyön ja Tukeva-työtapojen juurtuminen

Sosiaali- ja terveystalveluiden työntekijöiltä kysyttiin perhekeskustiimien työskentelystä, Tukeva- työtapojen juurtumisesta ja vauvaperheissä tehtävästä yhteistyöstä. Toukokuussa 2012 lähetettiin Webropol -kysely 90 työntekijälle ja vastanneita oli yhteensä 86. Eniten vastauksia tuli äitiys- ja lastenneuvolasta, perhetyöstä sekä aikuisten mielenterveystalveluista. ”Jokin muu”-ryhmään kuului yksi vastaaja perusopetuksesta, yhdestä opiskelijaterveydenhuollosta, yksi perhekeskuksesta ja kaksi lastensuojelusta.

Kuva 24. Kyselyyn vastanneiden työpisteet

Perhekeskustiimeihin osallistuminen

83 % vastanneista osallistui perhekeskustiimien tapaamisiin säännöllisesti tai toisinaan (42 % säännöllisesti, 41 % toisinaan). 17 % vastanneista ei ollut osallistunut ollenkaan ja syitä perhekeskustiimeistä poisjäännille olivat mm. päällekkäisyydet toisten työtehtävien tai koulutusten kanssa, ajanpuute, asiakastyön asettaminen etusijalle sekä kuulumattomuus / tietämättömyys perhekeskustiimien kokouksiin.

Perhekeskustiimin toiminta sai paljon positiivista palautetta. Toiminnan vahvuuksia oli erityisesti *yhteistyökumppaneihin tutustuminen* sekä *keskinäisen yhteistyön lisääntyminen*. Myös *tiedon jakaminen* yhteistyökumppaneiden kesken ja sitä kautta *oman tietovaraston lisääntyminen* nähtiin voimavarana. Lisäksi perhekeskustoiminta oli *yhdistänyt työskentelykäytänteitä* sekä *tukenut omaa jaksamista ja motivaatiota työskentelyyn*.

Yhteistyökumppaneihin tutustuminen ja yhteistyön lisääntyminen

Perhekeskustiimin toimintaan osallistumisen myötä verkosto oli tullut työntekijöille tutuksi ja he olivat oppineet tuntemaan eri toimijoiden työtä. Yhteistyö oli vastaajien mielestä lisääntynyt ja helpottunut. Tutustuminen yhteistyökumppaneihin oli madaltanut kynnystä ottaa yhteyttä verkoston jäseniin ja yhteinen keskustelu pienen huolen alueella oli tehostanut perheiden avun saantia. Työntekijät olivat kokeneet, että huolen jakamisen ja perheen tukitoimista saatavan kokonaisvaltaisen käsityksen ansiosta oma huoli huojentuu. Perhekeskustiimin toiminta oli myös vahvistanut moniammatillisen tiimin työpanosta ja työparityöskentelyä.

Työn ja tiedon jakaminen

Perhekeskustiimityöskentely oli edistänyt myös työn ja tiedon jakamista eri toimijoiden välillä. Tiimissä oli voinut kysyä neuvoa ja konsultoida sekä saada ajankohtaista tietoa yhteisistä asioista. Työntekijät olivat kokeneet, että tiedon saanti ja asioiden pohtiminen yhdessä olivat avartaneet omia näkökulmia ja lisänneet ymmärrystä tois-

ten tekemää työtä kohtaan. Tiimistä oli viety tietoa koko työyhteisön käyttöön ja näin olleen myös tiedonkulun oli katsottu parantuneen.

Työskentelykäytänteiden yhtenäistyminen

Perhekeskustiimin myötä työskentelykäytännöt eri toimijoiden kesken olivat yhtenäistyneet ja selkiintyneet. Vastaajien mielestä yhteisten linjausten laatiminen tuki omaa työtä ja auttoi asiakastilanteissa. Työntekijät esimerkiksi kokivat, että nyt heillä on paremmat valmiudet kertoa perheelle eri tukimahdollisuuksista.

Tuki työssä jaksamiselle

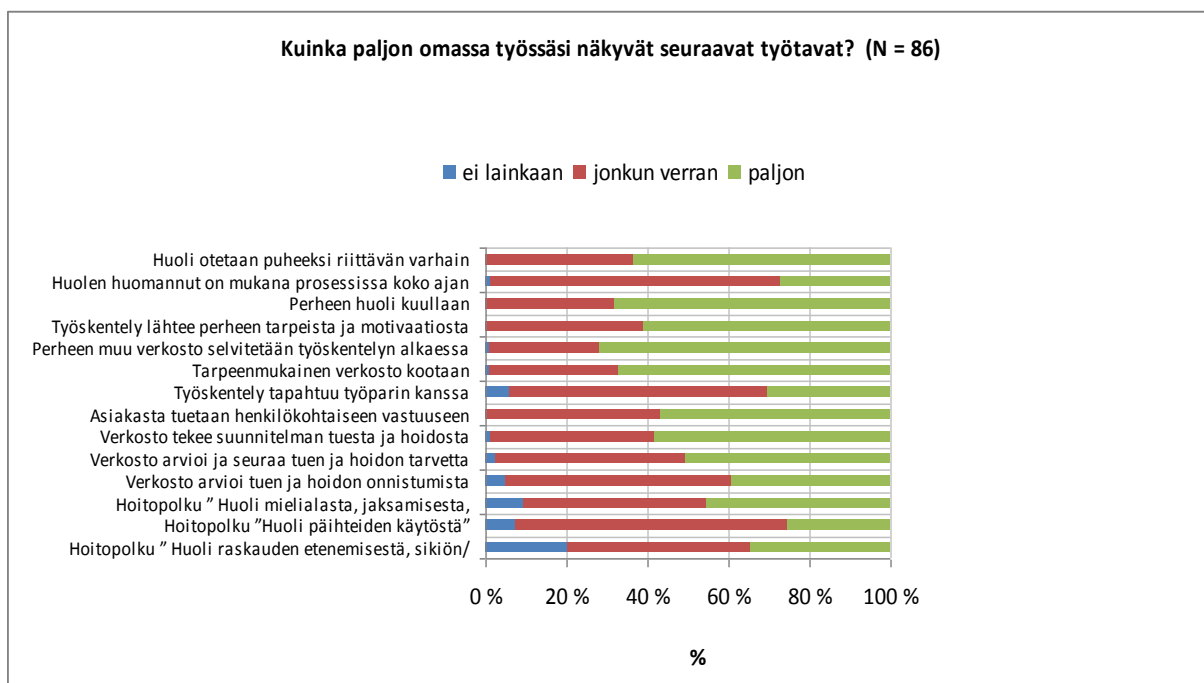
Perhekeskustiimitoiminnan oli katsottu antavan myös iloa ja voimia arjen keskelle ja edistävän sopeutumista muuttuviin tilanteisiin. Se pitää yllä halua uudistua ja antaa motivaatiota yhteisiin koulutuksiin ja oman työn kehittämiseen.

Kokemukset Tukevalla otteella -kalenterin käytöstä

Kyselyssä tiedusteltiin, olivatko vastaajat ottaneet Tukevalla otteella -kalenterin käyttöönsä ja miten he olivat sitä omassa työssään hyödyntäneet. 40 % vastaajista ilmoitti käyttäneensä Tukevalla otteella -kalenteria. Kalenteri oli ollut käytössä *perheen kanssa työskennellessä, apuna oman työn ja ajattelun jäsentämisessä* sekä silloin, kun *Tukeva työtettä on esitelty muille* (esim. uudelle työntekijälle tai opiskelijalle). Perheen kanssa työskennellessä kalenteri oli toiminut työvälineenä esimerkiksi niin, että sen avulla perheen kanssa oli käyty läpi yhteistyötahoja. Oman työn tukena kalenteri oli ollut käyttökelpoinen silloin, jos asioita oli halunnut kerrata ja palautella mieleen. Se oli toiminut myös työn suunnittelun apuvälineenä: mm. ennen palaveria tai kotikäyntiä työntekijä on saattanut pohtia kalenteria tutkimalla, kuinka edetä perheen kanssa ja ovatko kaikki potentiaalit yhteistyökumppanit tulleet huomioiduksi. Kalenteri oli toiminut ikään kuin muistilistana, josta oli ollut hyvä palautella mieleen Tukeva-työtavan periaatteet. Lisäksi kalenteri sai hyvää palautetta siitä, että sen avulla oli ollut mahdollista saada vinkkejä omaan työhön ja kirkastaa omia ajatuksiaan.

Tukeva-työotteen näkyminen ammattilaisten työssä

Tukeva-työotteeseen kuuluu huolen riittävän varhainen puheeksi ottaminen, huolen huomaajan mukana oleminen koko prosessin ajan, perheen huolen kuuleminen ja työskentelyn lähteminen perheen tarpeista ja motivaatiosta. Perheen muu verkosto selvitetään työskentelyn alkaessa, tarpeenmukainen verkosto kootaan ja työskentely tapahtuu työparin kanssa. Asiakasta tuetaan henkilökohtaiseen vastuuseen. Verkoston tehtävänä on laatia suunnitelma tuesta ja hoidosta, arvioida ja seurata tuen ja hoidon tarvetta sekä onnistumista. Kalenterissa esitellään myös kolme hoidonpolkua liittyen mielialaan, päihteiden käyttöön ja raskauden etenemiseen. Kyselyssä tiedusteltiin, kuinka paljon nämä työtavat näyttäytyvät työntekijöiden työssä.

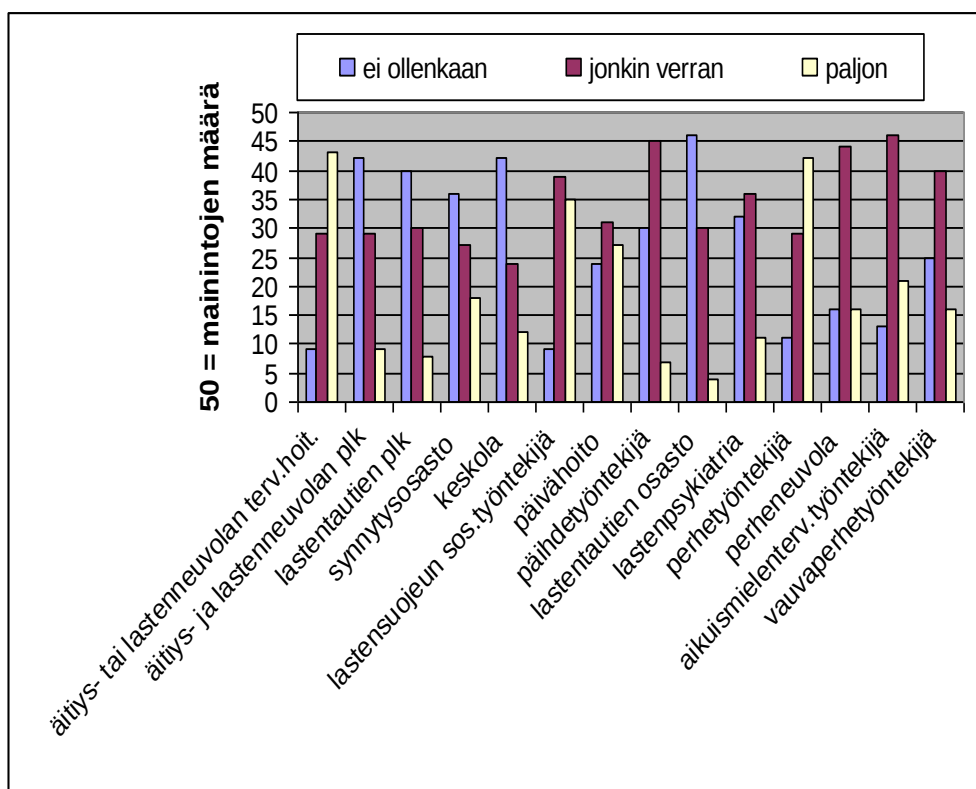

Kuva 25. Tukeva-työote lasten kanssa työskentelevien työssä

Tukeva-työotteen työskentelytavat olivat laajasti käytössä työntekijöiden keskuudessa. Suurimmalla osalla em. työskentelytavat näyttäytyivät joko jonkin verran tai paljon omassa työssään, "ei ollenkaan" -vastauksia tuli vain vähän. Yleisesti ottaen vastauksista on pääteltävissä, että työssä panostetaan huolen varhaiseen puheeksi ottamiseen ja siihen, että perheen huoli tulee kuulluksi. Työskentelyn aikana työntekijät selvittävät perheen lähiverkoston ja kokoavat tarpeenmukaisen verkoston koolle. Noin puolet vastaajista oli sitä mieltä, että verkoston rooli perheen kanssa työskennellessä on melko vahva: verkosto laatii yhteisen suunnitelman tuesta ja hoidon tarpeesta sekä arvioi ja seuraa tuen ja hoidon tarvetta. Kyselyssä verkoston työskentely osoittautui olevan vähäisintä tuen ja hoidon onnistumisen arvioinnissa. Vähiten Tukeva työotteen työskentelytavoista työssä näyttäytyivät työparityöskentely ja huolen huomaajan mukana oleminen koko prosessin ajan. Hoitopoluista "huoli mielialasta, jaksamisesta ja masennuksesta" oli työntekijöille tutuin.

Yhteistyötahot odottavan tai vauvaperheen asioissa eri tahojen kanssa

Kyselyssä tiedusteltiin, kuinka paljon perhekeskustoiminnassa mukana olleet työntekijät ovat tehneet yhteistyötä eri tahojen kanssa odottavan tai vauvaperheen asioissa.

Kuva 26. Yhteistyö odottavan tai vauvaperheen asioissa

Yleisimmät yhteistyötahot olivat äitiys- tai lastenneuvolan terveydenhoitaja, perhetyöntekijä ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Muut keskeisimmät yhteistyötahot olivat päivähoito, aikuismielenterveyspsykiatria ja perheneuvola. Kysely myös osoitti, että työntekijöillä on paljon sellaisia potentiaaleja yhteistyökumppaneita, joiden kanssa he eivät kuitenkaan tee yhteistyötä lainkaan. Tämä johtunee osittain siitä, että tarve yhteistyölle on vähäistä. (Esim. vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosasto (keskola) tarvitsevia vauvoja on vain vähän.)

Yhteenveto arviointikyselyn tuloksista

Kyselyn vastausprosentti (95 %) oli erinomainen. Vastaajista suurin osa (83 %) ilmoitti osallistuneensa perhekeskustiimien kokoontumisiin toisinaan tai säännöllisesti. Suurin hyöty perhekeskustiimiin osallistumisesta näyttäisi olleen se, että eri toimijat olivat tutustuneet toisiinsa ja sen myötä yhteistyö heidän välillään oli lisääntynyt. Tulevaisuus oli helpottanut työntekijöiden kynnystä ottaa yhteyttä perheen asioissa toisiin auttajatahoihin. Tiimissä oli voinut kysyä neuvoa sekä jakaa tietoa ja kokemuksia. Toimijoiden välinen keskustelu oli edistänyt yhteisten käytänteiden luomista. Perhekeskustiimin toiminta oli vaikuttanut positiivisesti myös työssä jaksamiseen ja antanut intoa oman työn kehittämiseen.

Tukeva-työote näkyi perhekeskustoiminnassa hyvin. Varsinkin tuen prosessin alkuvaiheessa työote oli vahva. Yli 60 % oli sitä mieltä, että huolen riittävän varhainen puheeksi ottaminen, perheen huolen kuuleminen, perheen verkoston selvittäminen ja tarpeenmukaisen verkoston koolle kutsuminen sekä asiakkaan tarpeiden etusijalle asettaminen ovat työtapoja, jotka näkyvät työssä paljon. Verkoston työskentely näyttäisi olevan perhekeskustoiminnassa melko hyvin mukana, mutta vaativan vielä kehittä-

tämistä erityisesti **tuen ja hoidon onnistumisen seuraamisessa**. Myös **huolen huomaajan roolia ja työparityöskentelyä** tulisi prosessissa vahvistaa.

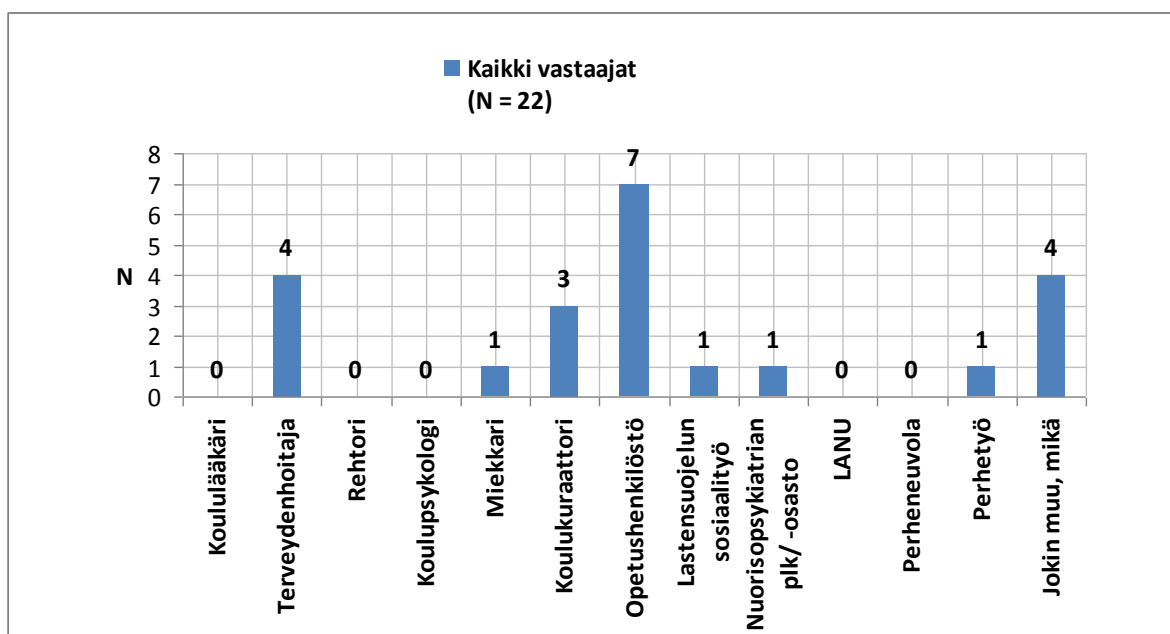
Vajaa 40 % vastaajista ilmoitti käyttäneensä työssään ”Tukevalla otteella” -kalenteria. Kalenterista oli ollut apua mm. asioiden kertaamisessa ja oman työn suunnittelussa. Kalenteri on toiminut myös välineenä esitellä Tukeva-työtettä muille tahoille.

Yhteistyötä odottavan- tai vauvaperheen asioissa tehtiin vaihtelevassa määrin. Yleisimmät yhteistyötahot olivat äitiys- ja lastenneuvolan terveydenhoitaja, perhetyöntekijä ja lastensuojelun sosiaalityöntekijä. Lastentautien osasto, vastasyntyneiden teho- ja tarkkailuosasto (keskola), naistentautien sekä lastentautien poliklinikka olivat taas tahoja, joiden kanssa noin puolet vastanneista ei tehnyt yhteistyötä lainkaan.

TUKEVA-hanke sai kiitosta käytännönläheisyydestään ja perhelähtöisyydestä. Koulutuksia pidettiin tarpeellisina ja hanke onnistui luomaan rakenteisiin pysyviä toimintamalleja. Osa vastaajista koki, että perhekeskustoimintaa olisi pitänyt jalkauttaa enemmän myös niiden työntekijöiden piiriin, jotka eivät ole perhekeskustiimissä mukana. Myös hankkeen järjestämät koulutukset ja vetäjien osaaminen saivat positiivista palautetta.

Nuoren psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto

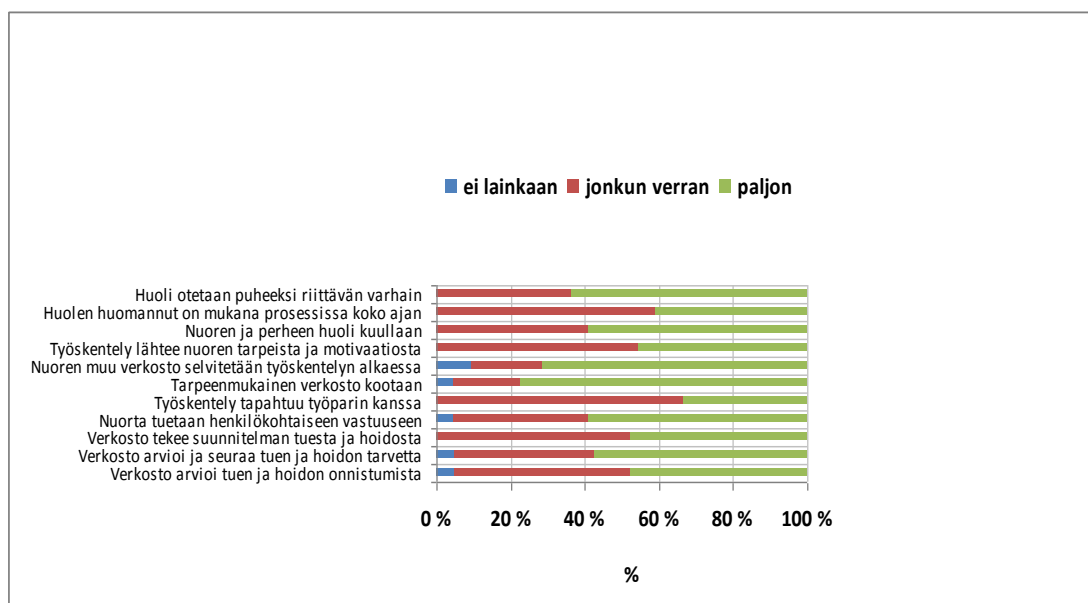
Webropol -kysely tehtiin kehittämisverkostoon osallistuneille toukokuussa 2012. Kyselyssä kartoitettiin osallistujien kokemuksia verkoston työskentelystä ja siitä, miten työskentelyn anti näyttäytyi omassa työssä. Kyselyssä tiedusteltiin myös toiveita jatkokyöskentelylle. Eniten vastauksia tuli opetushenkilöstöltä (32 %). Jokin muu -ryhmän osalta vastauksia tuli nuorisotyöstä ja jopo-luokalta (kuvio1). Vastanneista ainoastaan yksi ei ollut osallistunut verkoston tapaamisiin lainkaan, 64 % muutaman kerran ja 32 % joka kerta. Syyt poissaoloille johtuivat lähinnä työkiireistä ja työn/ koulutusten aiheuttamista päällekkäisyyksistä. Taustalta löytyi myös henkilökohtaisia syitä, esim. sairastuminen ja loma.

Kuva 27. Vastanneet ammattialoittain

Tukeva-työote nuorten kanssa toimivien työssä

Tukeva-työotteessa huoli otetaan riittävän varhain puheeksi ja huolen huomannut on mukana prosessin loppuun asti. Työotteessa painotetaan nuoren ja perheen huolen kuulemistä sekä sitä, että työskentelyn tulee lähteä nuoren tarpeista ja motivaatiosta. On tärkeää selvittää nuoren verkosto ja koota se yhteen niiltä osin kuin on tarpeen. Työskentely tapahtuu työparin kanssa ja nuorta tuetaan henkilökohtaiseen vastuuseen. Verkoston tehtävä on laatia suunnitelma tuesta ja hoidosta sekä seurata ja arvioida tuen ja hoidon riittävyyttä ja onnistumista. Kyselyssä tiedusteltiin, kuinka paljon eri toimijoiden työssä edellä mainitut työtavat näkyivät (Tukeva-työtavat, kuvio 3).

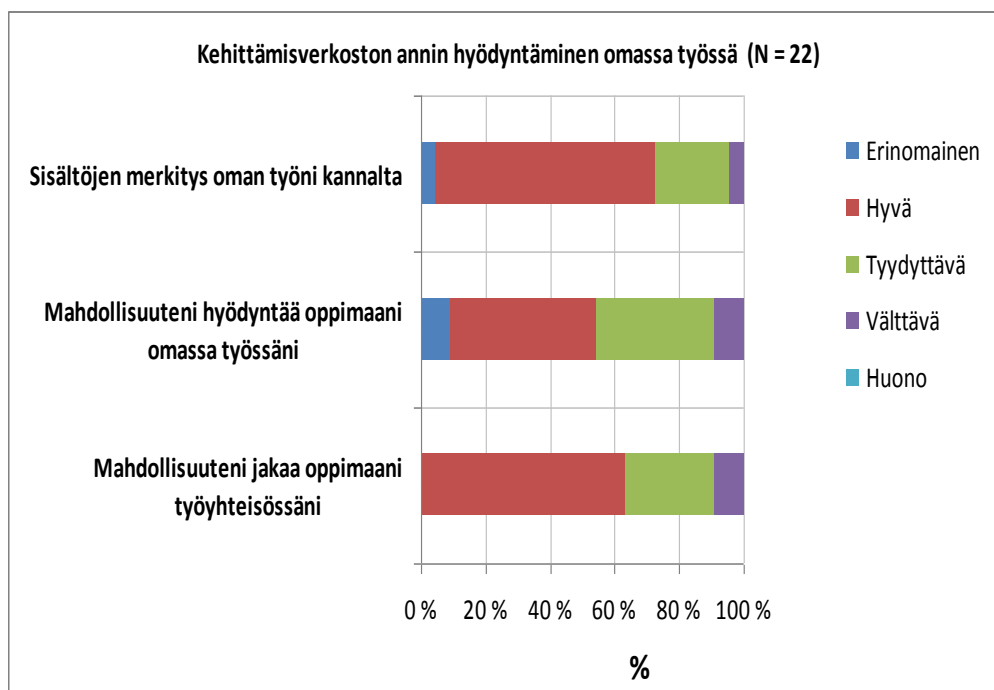

Kuva 28. Tukeva -työtapa omassa työssä

Yli 60 % mielestä huolen riittävän varhainen puheeksi ottaminen näkyi työssä paljon. Nuoren verkoston selvittäminen ja tarpeenmukaisen verkoston kokoaminen olivat myös yleisiä työtapoja. Työparityöskentely ei ollut vielä vakiintunut työmuoto, vaikka sitä näkyi jonkin verran kaikkien vastaajien työssä. Huolen huomanneen mukana oleminen tuen prosessissa alusta loppuun saakka ei näytä olevan täysin vakiintunut työkäytäntö. Verkoston rooli tuen prosessissa näkyi melko hyvin. Vahvimmillaan se oli arvioitaessa tuen ja hoidon tarvetta.

Kehittämisen verkoston hyöty omassa työssä

Kysely kartoitti, mitä hyötyä työntekijöille oli kehittämisverkostossa läpi käydyistä asioista omassa työssään. Arvioinnin kohteena olivat 1) sisältöjen merkitys oman työn kannalta, 2) osallistujien mahdollisuudet hyödyntää opittuja asioita omassa työssä sekä 3) osallistujien mahdollisuudet jakaa opittuja asioita työyhteisössä (Kuvio 4).

Kuva 29. Kehittämisen verkoston hyöty omassa työssä

Enemmistö (64 %) oli sitä mieltä, että kokonaisuudessaan kehittämisen verkoston annin hyödyntäminen onnistui joko erinomaisesti tai hyvin. Suurin osa (73 %) piti kehittämisen verkoston sisältöjä hyödyllisinä oman työn kannalta. Yli puolet oli myös sitä mieltä, että heillä oli hyvät mahdollisuudet hyödyntää opittuja asioita omassa työssä ja jakaa tietoa myös työyhteisöön. Vastauksissa tuotiin esille, että työntekijän oma asenne ratkaisee, kuinka hän hyödyntää koulutuksen antia työssään. Joku koki kehittämisen verkoston sisällön olleen liian tuttua, mutta toisen mielestä asioiden kertaaminen oli taas pelkästään positiivista. Vastauksissa mainittiin myös siitä että toimijoille työvälineeksi tarkoitettu ”nuoren tuen helminauha” oli koettu hyödylliseksi. Erityistä kiitosta sai se, että kehittäminen verkosto kokoontui moniammatillisesti, koko Kainuun kattavalta alueelta.

Kokemukset verkostopäivien toteutuksesta

Osallistujilta pyydettiin palautetta verkostopäivien sisällöstä ja työskentelytavoista sekä vetäjistä. Palautetta haluttiin myös verkostopäivien ilmapiiristä.

Kokemukset verkostopäivien toteutuksesta vaihtelivat melko paljon. Enemmistön (61 %) mielestä verkostopäivien toteutus onnistui kokonaisuudessaan joko erinomaisesti tai hyvin. Esimerkiksi verkostopäivillä käytetyt työskentelytavat jakoivat mielipiteet erinomaisesta huonoon. Yhteistä keskustelua ja kokemusten jakamista kaivattiin enemmän. Osa oli myös sitä mieltä, että asioita kerrattiin liikaa, ja koulutusta olisi voinut tiivistää. Kuvittelun asiakastilanteen konkreettinen läpikäyminen nostettiin esiin opettavaisena työmuotona, ja vastaavanlaista työskentelyä kaivattiin lisää.

Suurta vaihtelua oli myös siinä, miten sisältöjen katsottiin vastaavan tämän hetkisiin tarpeisiin ja odotuksiin. Lähes puolet oli sitä mieltä, että sisällöt vastasivat tarvetta ja odotuksia erinomaisesti tai hyvin, kun taas toinen puoli koki niiden vastaavan joko tyydyttävästi tai välttävästi. Suurin osa (86 %) koki ohjaajan osaamisen ja asiantunti-

juuden olleen erinomainen tai hyvä, mutta muutama vastaaja olisi kaivannut vetäjiltä enemmän positiivista palautetta. Kaikkein tyytyväisimpiä oltiin verkostopäivien järjestelyihin, mitkä saivat erinomaisen tai hyvän arvosanan yli 90 %:lta vastaajista. Lähes 70 % vastanneista oli sitä mieltä, että ilmapiiri oli ollut verkostopäivillä hyvä, mutta sama määrä koki vastaavasti vaikuttamismahdollisuudet verkoston työskentelyyn välttäviksi tai huonoiksi.

Toiveet jatkotyöskentelylle

Vastauksissa toivottiin säännöllisiä, 1-3 kertaa vuodessa järjestettäviä moniammatillisen verkoston kokoontumisia, missä eri toimijoilla olisi mahdollisuus vaihtaa kuulumisia ja jakaa kokemuksia. Muutamissa vastauksissa toivottiin myös oppilashuoltoryhmän toimintaan selkeitä ja yhtenäisiä toimintamalleja sekä koulukohtaista työskentelyä. Myös nuorille suunnattua päihdetyötä kaivattiin sekä sitä, että nuoret pääsisivät mukaan osallistumaan kehittämistyöhön. Lisäksi yksi toivoi lisää välineitä lasten ja nuorten vanhempien kanssa työskentelyyn.

Yhteenveto arviointikyselyn tuloksista

Kyselyyn vastanneiden osuus oli pieni, minkä vuoksi tulokset ovat vain suuntaa antavia, eikä niistä voi tehdä pitkälle kantavia johtopäätöksiä. Kysely toteutettiin touku-kuussa 2012, joten lukuvuoden päättymisestä johtuvien kiireiden vuoksi ajankohta kyselylle ei ollut kaikkein suotuisin.

Suurin osa koki kehittämisverkoston annin hyvänä niin sisältöjen osalta kuin mahdollisuudessa hyödyntää opittuja asioita käytännössä. Erityisesti kahden viimeisen verkostopäivän anti sai kiitosta. Niihin oli kiteytyneesti koottu verkostotyöskentelyn tavoite ja tarkoitus. Kouluttajien osaamiseen oltiin pääosin tyytyväisiä, muutamat toivoivat enemmän positiivista palautetta. Kehittämisverkoston kokoontuminen moniammatillisesti, koko Kainuun kattavalta alueelta koettiin tärkeäksi. Verkoston heterogeenisyydestä (mm. työntekijöiden ammatillinen tausta, työkokemus, alueiden kirjo) johtunee, että kokemukset kehittämispäivistä vaihtelivat paljon. Kehittämisverkoston toimintaan olisi kaivattu vielä enemmän vuoropuhelua kokemuksista ja aidoista asiakastilanteista.

Tukeva-työote näyttäytyi melko hyvin työntekijöiden työssä. Yli puolet vastaajista oli sitä mieltä, että Tukeva-työotetta on paljon esillä tuen prosessissa. Kehittämistä näyttäisi olevan siinä, että huolen huomaaja olisi mukana tuen prosessissa alusta loppuun saakka ja että työparityöskentelyä vahvistettaisiin.

Toimijat toivoivat, että jatkossa keskityttäisiin koulukohtaiseen työskentelyyn. Moniammatillisen kehittämisverkoston sopivana kokoontumistiheytenä pidettiin 1-3 kertaa/ vuosi. Tällöin toimijoilla olisi mahdollisuus vaihtaa kuulumisia ja jakaa kokemuksia. Oppilashuoltoryhmän toimintaan toivottiin selkeitä ja yhtenäisiä toimintamalleja. Myös nuorille suunnattua päihdetyötä ja välineitä vanhempien kanssa työskentelyyn toivottiin lisää. Nuorten mukaan ottamista kehittämiseen pidettiin myös tärkeänä.

4.2.6. Johtopäätökset

Sosiaali- ja terveysministeriön Lasten Kaste-ohjelman tavoitteena on ollut valtakunnallisesti uudistaa lasten ja nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena. Pe-

rustasolla tulisi kehittää ja nivoa yhteen kehitystä tukevat, ongelmia ja häiriöitä ehkäisevät ja korjaavat palvelut yli nykyisten sektorirajojen (kuten terveys-, sosiaali-, nuori-so-, sivistys- ja poliisitoimi). Erityispalvelujen tulisi tukea nykyistä voimakkaammin peruspalveluja erilaisilla toimintavaihtoehtoilla (kuten lastenpsykiatria, lastensuojelu ja kasvatus- ja perheneuvolat). Tavoitteena on myös, että palvelut tuodaan suoraan lasten ja nuorten kehitysympäristöihin (koti, päivähoito, koulu, vapaa-ajan toiminta) ja laitoseskeisyyttä puretaan. Lasten Kaste -ohjelmassa odotetaan syntyvän sellaista toimintaa, jossa palvelut kohdennetaan asiakkaiden tarpeiden mukaisesti, oikea-aikaisesti matalan kynnyksen periaatteella ja asiakkaan osallisuutta edistään. Asiakkaan luukulta toiselle siirtämisen samoin kuin eri toimijoiden päällekkäisten toimintojen tulisi myös vähentyä.

Kainuun osahankkeessa jatkettiin TUKEVA 2:ssa Kaste-ohjelman tavoitteiden viitoittamalla tiellä. Toimintavuosina 2011 – 2012 juurrutettiin hoidollisen vauvatyön verkostoa, vahvistettiin varhaisen vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen kehittymisen teoreettista ja käytännöllisen tukemisen osaamista ja tuettiin perhekeskustiimeissä Tukeva-työotteen juurtumista. Nuoren tuen ja hoidon prosessin kehittäminen aloitettiin syksyllä 2011 pikkulapsiperheiden palvelujen kehittämisestä saatuihin kokemuksiin tukeutuen. Nuorten hankeosioissa kokeiltiin murrosikäisten lasten vanhempien vertaisryhmiä, soveltavaa taidetta koulutyön tukena ja vietiin sosiaalisen median tietoisuuksia yläkouluille. Yläkoululaisen psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto kokosi opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen toimijat yhteen nuoren tuen ja hoitoketjua rakentamaan. Yhteiset nuoret -työryhmä jatkoi hyväksi koettuja tapaamisia fokukseen nuorten palvelut. Yksi yläkoulu otti haasteekseen oman oppilashuollon sisällön kehittämisen ja kehittämistä on valmistumassa opinnäytetyö.

Kainuun osahankkeen työntekijöiden näkemys on, että hanketavoitteiden suuntaisia tuloksia saatiin aikaiseksi. Erityistason tuen lisääntyminen perustasolle näyttäytyy lisääntyneenä konsultaationa lastenpsykiatrian vauvaperhetyöntekijän kanssa ja yhteisessä vauvaverkostotoiminnassa. Perhekeskustiimeissä hajallaan olevat toimijat on koottu yhteen. Moniammatillisuus on vahvistunut ja perheiden palveluja on järjestetty enemmän ylisektorisesti yhdessä. Aikuismielenterveystyöntekijän ja neuvolan terveydenhoitajan yhteistyö on koettu erityisen tärkeänä tuettaessa pikkulapsiperheitä ja vanhemmuutta riittävän varhain. Yhteistyö on tiivistynyt myös erityistasolla vauvatiimin myötä. Hoitopolkukuvauksista parhaiten tunnetaan ”huoli mielialasta, jaksamisesta ja masennuksesta” ja nämä huolet otetaan varhemmin nyt odottavan perheen neuvolakäynneillä puheeksi. Nuorten kehittämisverkoston toiminta-aika jäi lyhyeksi. Kevättalven 2012 työskentelyssä koottiin koulutoimen ja sosiaali- ja terveystoimen toimijat yhteen. Eri viitekehyksestä tulevien ammattilaisten vuoropuhelun virittäminen oli tärkeää joskin haastavaa. Kehittämisverkostossa tutustuttiin dialogisiin ja reflektiivisiin työtapoihin ja heräteltiin yhteisiä kehittämistarpeita. TUKEVA 3 jatkaa toiveiden mukaisesti työskentelyä oppilashuollossa syksyyn 2013.

Ramboll Management Consulting Oy toteutti arviointikyselyn koko hankkeesta kesällä 2012. Kyselyssä käsiteltiin kehitettyjen ja / tai juurrutettavien toimintamallien mahdollisuuksia rakentaa pysyviksi alueelliseksi palveluiksi. Vastaajat saivat kommentoida osahankkeiden osalta myös yleisen toimintaprosessin sujuvuutta ja ehdottaa työskentelytapoja, joita hanketoiminnassa voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää. Arviointiraportti liitteessä 5.

Kaiken kaikkiaan kehittämistyön tavoitteet koetaan kainuulaisten asiakkaiden kannalta tärkeiksi ja hanketyö käytännönläheiseksi ja konkreettiseksi.

Sekä hoidollisen "Vauvatyön verkosto" että "Perhekeskus" -toimintamallin ovat vastaajien mukaan koonneet hajanaisia resursseja yhteen. Perheille pystytään tarjoamaan varhaisempaa tukea, mikä auttaa ehkäisemään ongelmien myöhempää syntymistä. Samalla moniammatillisuus on korostunut ja työntekijät ovat voineet oppia toisensa työtavoista ja kehittää toimintaa yhdessä. Yhteistyön vahvistumisen myötä lapsiperheiden tukiprosessi selkiytyy. Toiminta mahdollistuu asiakkaan näkökulmasta "yhdeltä luukulta" ja päällekkäinen työ vähenee. "Yläkoululaisen psykososiaalinen tuki" -toimenpiteen yhteydessä vastaajat nostivat myös esiin eri ammattiryhmien kohtaamisen ja kokemusten vaihdon. Työtapa on mahdollistanut yhteisen maakunnallisen toimintatavan kehittämisen. "Kajaanin yhteiset nuoret työryhmät" -toimintamallissa korostuu myös verkostoituminen. Huomiota kiinnitetään myös siihen, että nuorten osion toimintamallin kehittäminen on vasta aluillaan. Tässä suhteessa vastaajat asettavat odotuksia TUKEVA 3 -juurruttamishankkeelle.

Kainuun hanketyön kohdalla juurtumisen haasteet kohdistuvat kolmeen toisiinsa sidoksissa olevaan asiakokonaisuuteen kuten muissakin osahankkeissa. Ensinnäkin toimintamallien juurtumista ehkäisee resurssien puute. Kehittämisvaiheessa uudet kokeilut edellyttävät ajan ja muiden resurssien irrottamista kehittämistyölle. Kehitettyjen toimintamallien odotettu vaikuttavuus näkyy kuitenkin vasta vuosien päästä, mikä tekee taloudellisen merkityksen osoittamisesta haasteellista. Resurssien ja toiminnan merkityksen osoittamisen lisäksi vastaajat näkevät, että esimiesten tuki on juurruttamisen kannalta keskeistä. Organisaatioiden ylimmän johdon tulee tukea tarvittavia priorisointeja ja varmistaa riittävän resursoinnin. Johtamisen ja henkilöstönäkökulmien huomioiminen nähdään tärkeänä osana hanketyötä. Vastaajien mielestä toimintamallien merkityksen huolellinen osoittaminen päättäjille on se tapa, jolla voidaan varmistaa kehittämis- ja juurruttamistoimintaan tarvittavat resurssit. Se on yksi keskeisimmistä edellytyksistä, mikäli kehittämishankkeissa testattuja uusia toimintamalleja oletetaan saatavan mukaan arkityöhön ja osaksi perustoimintaa. (TUKEVA 2 -hankkeen toimintojen juurtumista ja hankeprosessia käsitelleen palautekyselyn raportti, Ramboll Management Consulting Oy, 2012)

Hankekehittäminen rakentaa enemmänkin uudistamisen edellytyksiä kuin pystyy vaikuttamaan suoraan rakenteisiin. Toisaalta rakenteiden muutoksien edellyttämä asennemuokkaus tapahtuu parhaiten osana konkreettista tekemistä, asiakaskontakteissa ja yhteistyöverkostojen rajapinnoilla.

Toivottavasti olemme tuottaneet yhdessä uusia toimintamalleja, jotka lisäävät asiakaslähtöisyyttä, hälventävät pinttyneitä ammatillisia rajoja ja siten parantavat hoitoketjujen sujuvuutta. Hyvät toimintamallit lisäävät avun saatavuutta ja pureutuvat voimavarojen oikeaan ja tehokkaaseen käyttöön. Kokemuksemme on, että kehittämistoimenpiteiden tulee jatkua riittävän pitkään. Perhekeskustyöskentely ja vauvatyön rakentaminen ovat olleet sitkeästi työn alla koko TUKEVA -hankeajan. TUKEVA 3 jatkaa vielä vuoden nuorten kehittämisprosessissa esiin nostettujen hyvien käytäntöjen juurruttamista, mikä on tärkeää nuorten kehittämisosion nyt jäädessä melko lyhyeksi ajanjaksoksi.

Kainuun Tukevan johtoajatuksena on alusta alkaen ollut dialogisuuden edistäminen ja asenteisiin vaikuttaminen. Asenne ratkaisee. Työn tekemisen tasolla tarvitaan oman osaamisen laaja-alaista käyttämistä, rohkeaa priorisointia asiakkaita tavattaessa ja riskiperheiden tunnistamista ja heihin satsaamista oikea-aikaisesti. Tarvitaan myös uskallusta jättää jotakin pois, kun uutta kehitetään. Oikea-aikaiset, asiakaslähtöiset, kohdennetut palvelut tarkoittavat asiakkaan kannalta hänen kohtaamistaan ja kuulemistaan tässä ja nyt. Huolen huomannut työntekijä ryhtyy sanoista tekoihin. Mo-

niammatillinen yhteistyö on käytännössä tarttumista yhteiseen urakkaan. Työntekijöinä voimme ajatella, että kehittäminen ja kehittyminen ovat elinikäisiä projekteja. Tai kuten kirjassa Hyvien käytäntöjen dialogit (Koskimies, M., Pyhäjoki, J., Arnkil, T.E. 2012) sanotaan:

”Dialogisuus ja toimiminen dialogisesti on vaativaa ja haastavaa. Dialogiin antautuminen ja toisen ihmisen kokonaisvaltainen ja itsensä aito kohtaaminen vaatii paljon nöyryyttä ja oman itsensä kokonaisvaltaista havainnointia ja halukkuutta kehittyä. Kyseessä on elinikäinen oppimis- ja kehitymisprosessi. Palkitsevaa kuitenkin on, että onnistunut dialogi ja aidot kohtaamisen hetket ovat aina yhtä koskettavia ja usein niihin liittyy iloa, hauskuutta, naurua kuin kiitollisuuttakin.

4.3. Toiminta ja tulokset Oulunkaaren osahankkeessa

Oulunkaaren osahankkeessa keskeistä on ollut vuoden 2010 alussa syntyneen yhteistoiminta-alueen strategisten tavoitteiden mukaisen kehittämistyön jatkaminen. Pääpainopiste TUKEVA 2 -hankkeessa Oulunkaarella on ollut TUKEVA 1 -hankkeen aikana kehitetyn perhekeskusmallin käytäntöön vieminen sekä uusien toimintamallien pilotointi. Keskeistä on ollut myös moniammatillisen työn edelleen kehittäminen sekä palveluiden saatavuuden turvaamiseen liittyvä sähköisen asiointin kehittämistyö. Kehittämistoimien tärkeänä tavoitteena on ollut ennaltaehkäisevän työn vahvistaminen, johon myös seurakunnat ja järjestöt ovat tuoneet merkittävän panoksensa. Perheiden hyvinvointiin satsaaminen on myös lasten hyvinvointiin satsaamista.

4.3.1. Pilotoidut toimintamallit Oulunkaarella

4.3.1.1. Vanhempainkoulu (II)

Vanhempainkoulu -pilotti toteutettiin *lin palvelualueella* 19.1.–3.4.2012, kun suomenkielinen versio Ihmeelliset vuodet -menetelmän ohjausmateriaalista valmistui ja saatiin hankkeen käyttöön. Ryhmä muodostettiin lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja -sosiaalihoajaan yhdessä valikoimista neljästä lapsiperheestä.

Kaksitoista (12) kertaa iltaiikään päiväkodin tiloissa kokoontuneessa Vanhempainkoulussa käsiteltiin vanhempien ja lasten yhteisesti vietetyn ajan merkitystä ja sisältöä, vanhemman huomion tärkeyttä, sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen sekä sinnikkyuden valmentamista, lapsen kehumista ja rohkaisua, lapsen motivoimista palkitsemalla, perheen sääntöjä, velvollisuuksia ja rutiineja, selkeää ja kohteliasta rajojen asettamista, lapsen huomiotta jättämistä kiukuttelutilanteissa, aikalisää ja johdonmukaisia seuraamuksia. Jotkin aiheista vaativat kaksi tapaamiskertaa.

Ensimmäisillä tapaamisilla keskityttiin myönteisen vuorovaikutuksen lisäämiseen, myöhemmin opeteltiin keinoja puuttua ongelmakäyttäytymiseen. Kokoontumiskerrat olivat hyvin strukturoituja ja keskeistä oli vanhempien kokemuksellinen oppiminen. Teemoja käsiteltiin ryhmässä katsomalla lyhyitä video-otteita vanhemman ja lapsen vuorovaikutuksesta (valmiit dvd:t) ja tekemällä harjoituksia ryhmässä. Video-otteiden perusteella vanhemmat ratkaisivat ongelmia ja miettivät, mikä nähdyssä oli hyvää ja mitä olisi voitu tehdä

toisin. Vanhemmat saivat myös kotitehtäviä ja suomenkielisen Ihmeelliset vuodet -kirjan.

Ryhmänvetäjien ja ryhmäläisten välisen vuorovaikutuksen on tarkoitus toimia esimerkkinä myönteisestä ja kannustavasta vuorovaikutuksesta, minkä vuoksi vanhempia keuhuttiin ja palkittiin jatkuvasti. Vetäjien tehtävänä oli sitouttaa vanhemmat sitoutumaan tiiviisti ryhmään ja auttaa vahvistamaan ryhmäläisten keskinäistä tukea.

Ryhmän vetäjinä toimivat Ihmeelliset vuodet -luokkatilannehallintakoulutuksen saanut sosiaaliohjaaja Anne Smedlund, varhaiserityisopettaja Pia Heikkilä ja terveyskeskuspsykologi Leena Pesälä. Smedlund ja Heikkilä osallistuivat kaikille 12 kerralle, Pesälä oli mukana kahdella viimeisellä kerralla. Vanhempainkoulu pidettiin päiväkodilla, jonne järjestettiin lastenhoito. Ryhmässä oli 13 alle kouluikäistä lasta, joista pienin oli alle vuoden ikäinen vauva. Lastenhoitoon osallistuivat (vuorotellen) kuntayhtymän perhetyöntekijä, lin seurakunnan perhetyöntekijä, päivähoidon opiskelijoita sekä kaksi paikallista nuorta. Lin kunnan, lin seurakunnan ja Oulunkaaren kuntayhtymän antama päivähoidon, mielenterveyspalvelujen sekä perhetyön työpanos vanhempainkoulun toteuttamisessa on ollut hyvin merkittävä. Lastenhoitoon tarvittiin perhetyöntekijän työpanoksen lisäksi maksullista tilapäistä työpanosta, joka hankittiin edullisesti paikallisilta opiskelijoilta.

Valikoituja perheitä oli alun perin neljä, joista yksi perhe jäi alkuvaiheessa pois. Pois jääneen perheen tilalle tuli kuitenkin uusi perhe. Vetäjiltä saadun suullisen palautteen mukaan vanhemmat olivat koko vanhempainkoulukokonaisuuden ajan hyvin sitoutuneita ja poissaoloja oli erittäin vähän, vain muutamia työvuorojärjestelyistä johtuen. Vanhemmat olivat myös motivoituneita tarkastelemaan omia kasvatustapojaan ja ottivat rohkeasti uusia menetelmiä käyttöön perheen arkeen. Keskustelu vanhempien välillä oli antoisaa ja vanhemmille tärkeää. Ohjaajien näkemyksen mukaan vanhemmat voimaantuivat silminnähden ja saivat uusia eväitä vanhemmuuteensa. Vetäjät kokivat Ihmeelliset vuodet -menetelmän hyväksi ja toimivaksi. He kertoivat pilotin vetämisen olleen mielenkiintoista ja antaneen myös heille uusia ideoita ja menetelmiä omaan työhön.

4.3.1.2. *FILMii- elokuvapilotti (Ii)*

FILMii -elokuvapilotti toteutettiin lissä, Valtarin koululla kevätlukukauden 2012 aikana. Pilotin kohderyhmänä olivat 11 joustavassa perusopetuksessa (JoPo) olevaa, iältään 14-15 -vuotiasta poikaa. Pilotti muotoutui mediatuottaja Janne Nyysösen vetämänä videoprojektiksi, jolla pyrittiin nostamaan näiden nuorten kiinnostusta koulunkäyntiin mielekkään tekemisen kautta. Pilotti niveltiyikin erinomaisesti jopo-toimintamalliin, jossa tavoitteena on aktivoida nuoria perusopetuksen ja toisen asteen nivelvaiheessa. Jopo-toiminta pyrkii tukemaan oppilaita, joille tavallinen kouluarki ei maistu. Pilotin tavoitteena oli löytää mielekäästä sisältöä koulunkäyntiin ja lisätä nuorten vastuuntuntoa omasta arjesta sekä muusta koulunkäynnistä.

Mediatuottaja Janne Nyysönen veti Valtarin koululla tammikuusta alkaen yhteensä 70 tunnin videoprojektiin liittyvää koulutuskokonaisuutta. Pilotin pääpaino oli erilaisissa harjoituksissa, joiden avulla oppilaat saivat toteuttaa useita lyhyitä videoita ideasta valmiiksi elokuvaksi. Yksi tällainen idea oli räp-video. Kurssilla harjoiteltiin, kuinka idea syntyy, työstettiin ideasta käsikirjoitus, opeteltiin kuvako-

koja ja kuvakulmia kuvakäsikirjoitusta suunnitellessa, harjoiteltiin kuvaustilannetta eli ohjaamista, kuvaamista, valaisemista ja äänittämistä sekä käytiin läpi videon jälkituotantoprosessi eli leikkaaminen, äänityöt ja musiikin merkitys elokuvassa. Pilotin tavoitteena oli myös opettaa oppilaille käytännön kautta, mitä ryhmässä toimiminen on. Tärkeintä olikin nimenomaan nuorten innostaminen ja onnistumisen ilon löytäminen.

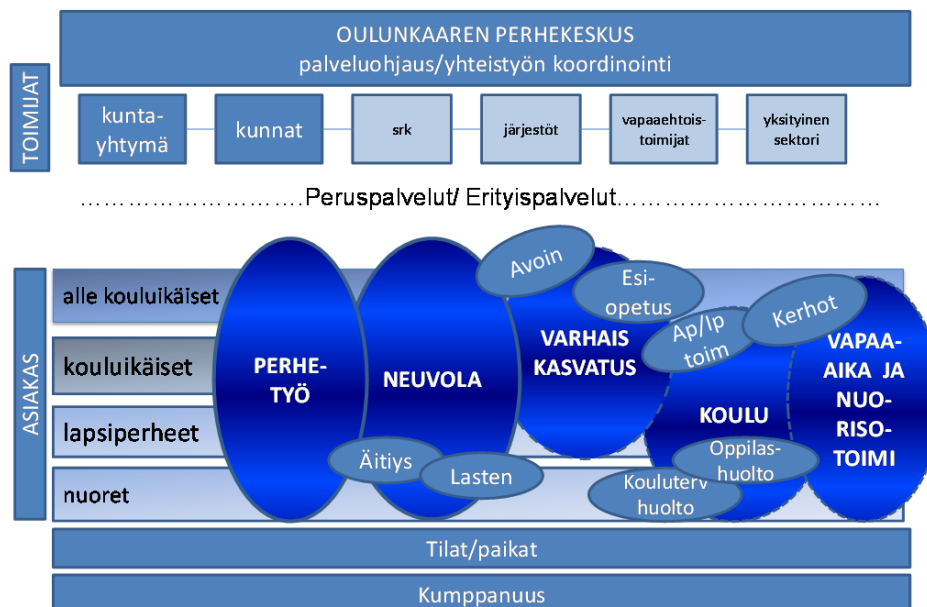
Kulttuurin hyvinvointivaikutusten hyödyntäminen edellyttää laajaa, hallinto- ja organisaatorajat ylittävää yhteistyötä. Iissä asiaan on uskottu ja pilottia toteutettiin yhteisvoimin. Pilotissa mukana olivat kunnan opetustoimen, kuntayhtymän perhepalvelujen ja TUKEVA 2 -hankkeen lisäksi kunnan nuorisopalvelut, kansainvälisyys- ja kulttuuripalvelut sekä paikallinen kulttuuriyhdistys ja yksityinen sektori. Yhdessä toteutettavan projektin idean takana on TUKEVA 2 -hankkeen projektityöntekijä, sosiaaliohjaaja Anne Smedlund, joka etsi koulukuraattorityönsään keinoja siihen, miten pojat saataisiin innostettua koulunkäyntiin. Pilotin taustajajatuksena olikin: pienikin innostus voi johtaa suuriin elämänmuutoksiin.

Pilotti eteni oppituntien ja harjoitusten kautta kuvauksiin. Kevään aikana kuvattu materiaali viimeisteltiin, ja toukokuussa esitettiin valmis työ mm. Jopo-oppilaiden vanhempainillassa. Jo suunnitteluvaiheessa koulu asetti tavoitteeksi, että pilotoidusta toimintamallista tulee osa lin Valtarin koulun opetusohjelmaa elokuva-kasvatuksen opetussuunnitelmaan sisältyvänä valinnaisaineena sekä yläkoulussa että lukiossa.

Osallistujat antoivat myönteistä palautetta pilotista. Rantapohja ja Kaleva -lehden haastatteluissa kolme jopo-luokan pojista olivatkin todenneet: ”Tosi jees, että välillä on jotain uutta ja erilaista.” Yksi pojista oli puolestaan todennut: ”Jokainen on saanut oman vastualueen. Minä päädyin kuvaajaksi, kun ei tuo näyttelemisen oo oikeen mun juttu. Ei tässä kyllä muutkaan mitään Salkkari-tähtiä ole, mutta hauskaa meillä on silti.”

4.3.1.3. Fyysinen perhekeskus (Pudasjärvi)

Pudasjärven palvelualueella pilottina oli fyysinen perhekeskus. Pilotin tavoitteena oli koota saman katon alle lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut ja niitä tukevat erityispalvelut. Perhekeskus rakentuukin lapsi- ja perhepalvelujen moniammatillisesta verkostosta sekä kunnan, järjestöjen, seurakunnan ja muiden toimijoiden välisestä kumppanuusyhteistyöstä. Perhekeskusta ohjaavat varhaisen puuttumisen ja ennaltaehkäisyyn toimintaperiaatteet sekä perhelähtöiset työkäytännöt. Perhekeskuksessa pyritään edistämään koko perheen hyvinvointia luomalla tilaa äitiydelle, isyydelle ja vanhemmuuden taitojen vahvistamiselle. Tu- kemalla vanhemmuutta voidaan turvata hyvää lapsuutta.

Kuva 30. Oulunkaaren perhekeskuksen palveluohjaus/yhteistyön koordinointi

Hankkeen päättyessä Pudasjärven fyysistä perhekeskusta ei ole pystytty tilapuutteen vuoksi vielä koko laajuudessaan toteuttamaan. Ennaltaehkäisevistä palveluista perhetyölle ei ole vielä järjestynyt tiloja terveysaseman nk. neuvolasiivestä. Tavoitteena on, että tulevaisuudessa perhekeskukseen sijoittuvat myös perhetyö, lastensuojelun sosiaalityö ja lastenvalvoja sekä nuorisotyön palveluja ja järjestösektorin toimintoja.

Tilapuutteen vuoksi perhekeskuksen rakentuminen perheiden kokonaisvaltaiseksi palvelukeskukseksi vaiheistettiin kolmeen vaiheeseen. TUKEVA 2 -hankkeen aikana on toteutunut ensimmäinen vaihe, jossa fyysisessä perhekeskuksessa ovat mukana äitiys- ja lastenneuvola ja erityistason palveluista: perheneuvola, mielenterveyspalvelut sekä kuntoutuspalvelut (fysio-, puhe- ja toimintaterapia). Loppuvuoden 2011 aikana tiloihin valmistui myös ryhmätila, jossa järjestetään muun muassa moniammatillista perhevalmennusta ja työntekijöiden koulutuksia. Tila-asiat ovat esillä Pudasjärven kaupungin ja Oulunkaaren kuntayhtymän sopimusneuvotteluissa.

4.3.1.4. Raskausajan moniammatilliset ennakoivat kotikäynnit (Utajärvi-Vaala)

Utajärvi-Vaalan palvelualueella pilotoitiin Oulun seudun osahankkeessa pilotoituun, Raskausajan tuen polku -pilottiin pohjautuvaa raskausajan moniammatilliset ennakoivat kotikäynnit -toimintamallia. Pilotti toteutettiin huhti-joulukuussa 2011. Pilotointivaiheen jälkeen toimintamalli on juurrutettu arjen työvälineeksi pilottialueella.

Toimintamallin pilotointi pohjautuu valtioneuvoston asetukseen neuvolatoiminnasta, joka edellyttää molempien vanhempien huomioimista neuvolan asiakkaina. Odotusaika ja lapsen syntymä ovat vaiheita, jolloin perhe elää muutosten ai-

kaa ja on useimmiten halukas pohtimaan elämäntapojaan. Perheen luo tehdyllä kotikäynnillä voidaan tunnistaa ne perheet, jotka tarvitsevat enemmän tukea, ohjausta ja neuvontaa.

Utajärvellä syntyy vuosittain noin 40, Vaalassa noin 20 lasta. Kotikäynnit tehtiin kaikkiin niihin asiakasperheisiin, jotka olivat halukkaita palvelua käyttämään. Muutamiin perheisiin toteutettiin useampi kuin yksi käynti.

Utajärvellä ja Vaalassa moniammatillisesti toteutettavien kotikäyntien työkaluna on käytetty perheen tilanteen arviointiin voimavaramittaria, joka on täytetty vanhempien kanssa ensimmäisellä neuvolakäynnillä. Terveystietojen työpäri on määrätynyt perheiden kanssa käytyjen keskustelujen pohjalta ja työpäriä ovat toimineet perhetyöntekijät. Kotikäynneillä on voitu havainnoida perheen tilannetta kokonaisvaltaisemmin ja huomioida mahdollinen tuen tarve oikea-aikaisesti. Toimintamallissa korostuvat ennaltaehkäisevä työote ja moniammatillisen palveluverkoston kehittäminen.

Kotikäynnillä on käyty vanhempien täyttämä voimavaramittari vielä yksityiskohdaisesti läpi, keskusteltu sen sisällöstä perheen kanssa ja arvioitu perheen mahdollinen jatkotuen tarve. Lisäksi kotikäynnillä terveydenhoitaja on tehnyt myös raskauden seurantaan liittyvät tutkimukset, joita normaalilla neuvolakäynnilläkin tehdään. Perhetyöntekijät ovat puolestaan kertoneet perheiden kotipalvelusta.

4.3.1.5. *Exit – haastavasti käyttäytyvän nuoren tuenpolku -pilotti*

Exit -pilotti suuntaa nuorten tukemiseen ja auttamiseen vaikeissa elämäntilanteissa nopeasti ja tehokkaasti. Oulunkaarella otettiin Oulun seudulla TUKEVA 1:ssä pilotoituun Exit - haastavasti käyttäytyvän nuoren tuen polku -toimintamallista käyttöön BAROfi -menetelmä. Menetelmän käyttäminen edellyttää BAROfi -menetelmäkoulutusta, joka Oulunkaarella toteutettiin yhteistyössä Virta-hankkeen kanssa (26.–27.1.2012 ja 13.4.2012).

BAROfi on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, joka soveltuu 12 - 18 / 21 -vuotiaiden lapsille erilaisten muutos- ja niveltämisvaiheiden tuen tarpeen arviointiin mm. lastensuojelutarpeen arvioinnissa, jälkihuoltoon siirryttäessä ja/tai koulun sosiaalityössä. Koulutukseen osallistui sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaajia, koulukuraattoreita ja kouluterveydenhoitajia. Menetelmää on käytetty mm. lastensuojelun sosiaalityöntekijän ja kouluterveydenhoitajan toimesta ja menetelmä on käytössä lastensuojelutarpeen alkuarvioinnin työkaluna.

4.3.2. Moniammatillisten työryhmien käynnistäminen

Oulunkaaren yhteistoiminta-alueella palvelukokonaisuudet mukailevat ihmisen elämäntietä perinteiset sektorirajat rikkoen. Perhepalvelujen toimialalla on laajasti terveyden edistämisen ja psykososiaalisen tuen palveluja (sosiaalityö, vammaispalvelut, työ- ja päivätoiminta, päihdepalvelut, neuvolapalvelut). Palvelujen tavoitteena on hyvinvoinnin kasvattaminen ja pysyvän terveyshyödyn tuottaminen vaikuttavasti. Tavoitteet ovat siis yhdensuuntaisia osahankkeen tavoitteiden kanssa. Osa Oulunkaaren perhepalveluista tuotetaan lähipalveluina, osa koko yhteistoiminta-alueen alueellisina palveluina. Perusta verkostomaiselle yhteistyörakenteelle luotiin yhteistoiminta-alueen käynnistyessä vuoden 2010 alussa henkilöstösiirroilla ja uudella esimiesjärjes-

telmällä. Myös johtamista ja uutta toimintatapaa tukevat johto- ja työryhmät aloittivat toimintansa vuoden 2010 alussa. Tätä rakennetta on edelleen vahvistettu ja monitoimijaisuutta on kehitetty TUKEVA 2 -hankkeen tuella lasten- ja nuorten sekä lapsiperheiden palveluihin liittyen. Erityistä huomiota on kiinnitetty kuntien ja kuntayhtymän väliseen yhteistyöhön sekä yhteistyöhön 3-sektorin kanssa.

TUKEVA 2 -hanke järjesti kolme moniammatillista yhteistyötä ja sen kehittämistä tukevaa tilaisuutta etänä Oulunkaaren videosillassa marras-joulukuun 2011 vaihteessa. Tilaisuudet oli suunnattu sosiaali- ja terveystieteiden työntekijöille, palveluesimiehille sekä perhepalveluissa, nuorisotoimessa, päivähoidossa ja kouluissa työskenteleville. Tilaisuuksien sisältö oli laadittu siten, että ensimmäisellä kerralla osallistujia ohjeistettiin moniammatillisen tiimityön aloittamisessa huomioon otettavista asioista sekä kartoitettiin alueella toimivia moniammatillisia työryhmiä ja niiden toiminnassa esille nousseita käytännön ongelmia. Toisen tapaamisen sisältö muodostui ryhmätyöskentelystä, jonka tarkoituksena oli saada osallistujat itse miettimään käytäntöä tukevia toimintamalleja ja yhteistyöryhmiä. Yhtenä näkökulmana oli myös seudullinen yhteistyö perhekeskusmallin hengessä. Kolmas tapaaminen järjestettiin vielä niille toimijoille, jotka eivät olleet pystyneet osallistumaan aikaisempina kertoina.

Keskusteluissa kävi ilmi, että Pudasjärvellä oli toiminut useita vuosia kaksi erilaista moniammatillista ryhmää, joiden toiminta oli selkeää, säännöllistä ja jäsenyydet olivat määriteltyjä. Toiveena alueella oli lastensuojelutiedon lisääminen muille ammattiryhmille. Utajärvellä ja Vaalassa molemmissa toimi säännöllisesti erilaisia tiimejä, jotka muodostuivat eri sektoreiden asiantuntijoista. Utajärven ja Vaalan välinen yhteistyö oli ”kuihtunut” viimeisten vuosien aikana, vaikka toiminta oli koettu tarpeelliseksi. Utajärvellä haluttiin lisätä päivähoidon ja sosiaalityön välistä yhteistyötä, kun taas Vaalassa koettiin olevan liian vähän aikaa käsitellä asiakkuuksia oppilashuoltoryhmissä. Lisäksi kävi puolestaan ilmi, että alueella toimi useita työryhmiä ja moniammatillisia kokoonpanoja, kuten esimerkiksi KELA-yhteistyöryhmä, Lapsen kasvu -työryhmä sekä laajennettu oppilashuoltoryhmä, joiden tavoitteet olivat muutamille ryhmän jäsenille epäselviä. Yleisesti todettiin, että yhteistyötä tulee syventää sekä paikallisella että seudullisella tasolla. Yhteistyön tiivistämisessä pidettiin tärkeänä, että hyödynnetään jo olemassa olevia verkostoja. Lisäksi alueilla tulee kiinnittää erityistä huomiota tiedonkulun ja vastuunjaon ongelmiin, samoin kuin toimintaa tulee arvioida säännöllisesti.

Keskusteluissa sovittiin, että Pudasjärvellä tehdään toimintasuunnitelmat molemmista ryhmistä sisältäen määrittelyt kokoonpanosta, kohderyhmistä, toimintamalleista, vastuujasta ja toiminnan arvioinnista. Utajärven tehtäväksi muodostui yhteistyön käynnistäminen eri sektoreiden työntekijöiden kanssa oman kunnan alueella sekä seudullisen vision kertominen eteenpäin omissa työyhteisöissä. Lisäksi Utajärvellä oli tarkoitus tehdä kooste kaikista alueella toimivista työryhmistä sekä niiden tavoitteista. Vaalassa olisi kaivattu esimiestason ohjausta toiminnan käynnistämisessä ja linjaamisessa. Vaalan toimijoiden kanssa sovittiinkin, että toiminnan koordinointi- ja vetovastuuta mietitään uudelleen läpi. Utajärven ja Vaalan välinen yhteistyö päätettiin myös käynnistää uudelleen. Lin toimijoiden tehtäväksi jäi selkeyttää alueella toimivien tiimien toimintamalleja ja tavoitteita. Tilaisuuksiin osallistui yhteensä 28 toimijaa. (Mari Kontio; Tukeya-hankkeen arviointiraportti - Oulun seudun, Kainuun ja Oulunkaaren osahankkeiden tulokset moniammatillisen yhteistyön näkökulmasta arvioituna sekä Lapin osahankkeen tilannekartoitus, Oulun

seutu, 2010)

Lene-arvio päiväkodissa

Moniammatillisen sektorirajat ylittävän yhteistyön uusimpia kokonaisuuksia, joiden kehittämisessä TUKEVA 2 -hanke on ollut mukana raportointikaudella, ovat mm. Utajärvellä neuvolan ja varhaiskasvatuksen välillä syntynyt kokeilu, jossa Utajärven päiväkodissa hoidettavien 4-vuotiaiden lasten laajoihin terveystarkastuksiin liittyvän Lene-arvion (leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio) osiot, määrällisiä mittauksia lukuun ottamatta, on tehty päiväkodissa lastentarhanopettajan tai erityisvarhaisopettajien toimesta. Kokeilun on mahdollistanut päivähoidon henkilöstön saama Lene-koulutus, joka pidettiin Utajärvellä 26.11.2011. Kotihoidossa olevien 4 -vuotiaiden terveystarkastukset on tehty kokonaisuudessaan neuvolassa.

Kokeilua varten perustettu työryhmä tarkasteli myös päivähoidossa, esikoulussa ja neuvolassa tehtävien erilaisten testistöjen/arviointien päällekkäisyyttä. Varhaiskasvatuksessa tehtävät lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät arviot on kirjattu osaksi olemassa olevaa lastenneuvolan työohjelmaa. Yhteistyötä tehtiin myös Oulun seudulla pilotoitavan laajan ikäkausittaisen 4-vuotisterveystarkastuksen toimintamallin kehitystyön kanssa.

Yhtenäinen seudullinen lasten kuntoutuksen toimintamalli

Toinen uusista moniammatillisen yhteistyön muodoista oli yhtenäisen seudullisen lasten kuntoutuksen toimintamallin kehittäminen. Toimintamalli muodostuu:

- 1) Sektorirajat ylittävästä moniammatillisesta yhteistyöstä.
Tätä varten perustettiin lasten kuntoutustyöryhmät palvelualueille ja nimettiin niille vastuuhenkilöt, koottiin työryhmän tehtävät ja tarkoitus, sekä yhteys perhekeskukseen.
- 2) Yhteisistä toimintakäytännöistä – yhteinen kuntoutuksen viitekehys (lasten kuntoutus kuvataan prosessina, työnjako esim. perhekeskuksen ja päivähoidon kanssa). Toimintamallissa on esillä mm. se tarvitaanko aina tiivistä moniammatillista tiimiä vai riittääkö perhekohtaisesti tarvittavan verkoston kokoaminen. Toimintamallissa korostetaan kuntoutuksen suunnittelua, jolla vältetään päällekkäinen, pirstaleinen työ sekä kohdennetaan niukat resurssit tarkoituksenmukaisesti ja tavoitteellisesti.
- 3) Perhelähtöisen työskentelyn kehittämisestä:
Perheen osallisuuden ja tasa-arvoisen kumppanuuden mahdollistaminen (vuorovaikutus, dialogiset menetelmät, ekokulttuurinen ajattelu).

Oulunkaaren lasten kuntoutuspalveluiden uuden toimintamallin kehittämistoimintaa veti OAMK:n kuntoutuksen YAMK-opiskelija Pirjo Lappalainen. Toimintamallin työstäminen aloitettiin työntekijöiden ja kuntoutusprosessissa olevien perheiden haastatteluilla. 4.10.2011 pidettiin työntekijöiden yhteinen lastenkuntoutuksen kehittämispäivä.

Kehittämistyö pohjautuu lasten kuntoutuksessa jo olemassa oleviin alueellisiin ja paikallisiin hyviin käytäntöihin. Myös uusia käynnistyviä käytäntöjä syntyi kehittämissä aikana. Näitä molempia on arvioitu moniammatillisesti käyttämällä 360 -asteen vertaisoppimisen menetelmää, jossa toimintaa tarkastellaan usean eri ulottuvuuden avulla. Ollakseen ”hyvä” on jokaisen käytännön oltava riittävän hyvä kaikilla näillä

ulottuvuuksilla yhtä aikaa tai vähintään kohtuullisen ajan puitteissa. Tiedonkeruu toteutettiin videosiltaneuvotteluna. Toimintamallin kuvaus valmistui keväällä 2012.

Kuva 31: Oulunkaaren lastenkuntoutusprosessin kuvamalli

Seudullinen oppilashuoltostrategiatyö

Myös moniammatillisesti tapahtuva seudullinen oppilashuoltostrategiatyö käynnistettiin TUKEVA 2 -hankkeen tuella. Työn vetäjäksi nimettiin sosiaalityöntekijä Teija Pohjolainen Pudasjärven perheneuvolasta. Työ käynnistyi lokakuussa 2011 tehdyllä sähköisellä nykytilakartoituksella Oulunkaaren jäsenkuntien ja Oulunkaaren oppilashuoltotyön toimijoille ja jatkui huhtikuussa 2012 kehittämispäivällä. Hankkeen päättyessä strategia on edennyt luonnosvaiheeseen ja ollut kommentoitavana oppilashuoltotyön toimijoilla.

Strategiasta muodostuu koko Oulunkaaren oppilas- ja opiskelijahuoltotyötä ohjaava kehittämissuunnitelma, jonka johtoajatuksena on perhekeskumainen ajattelutapa. Strategia rakentuu sisällöllisesti visionäärisemmäksi kuin paikallinen opetussuunnitelma ja ajallisesti laajemmaksi kuin vuotuiset toimintasuunnitelmat. Näin strategialla luodaan kehikko oppilashuollon kehittämiseksi seudulla ja kiteytetään kehittämistyön tavoitteet useiksi vuosiksi eteenpäin.

Lapsen kasvun tukiryhmät

Iihin ja Vaalaan on syntynyt moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvia, säännöllisesti kokoontuvia, ns. lapsen kasvun tukiryhmiä, jotka vastaavat koulun oppilashuoltotoimintaa, mutta kohdistuvat alle kouluikäisiin kunnallisessa päivähoidossa olevien lasten hyvinvointia tukevaan monitoimijaiseen yhteistyöhön. Mukana ovat päivähoiton lisäksi lastenneuvolan terveydenhoitajat ja erityistyöntekijöitä kuntoutuksesta ym. erityispalveluista kunkin perheen yksilöllisen tarpeen mukaisesti.

4.3.3. Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa

Yhteistyö järjestöjen ja seurakuntien kanssa aloitettiin TUKEVA 1 -hankkeen aikana perhekeskussuunnitelmaa luotaessa. Järjestöt ja kyläyhteisöt järjestävät kaikkien Oulunkaaren jäsenkuntien alueella runsaasti lasten ja nuorten vapaa-ajan toimintaa. Hankkeeseen palkattiin maaliskuussa 2012 projektityöntekijä Marja-Liisa Junes, jonka päätehtävänä hankkeessa oli järjestö- ja kyläyhteistyön kehittäminen. Työ aloitettiin selvittämällä kuntayhtymän alueen aktiiviset järjestö- ja kylätoimijat sekä tehtiin heille kysely nykyisestä lasten ja nuorten parissa tehtävästä toiminnasta. Kysely toteutettiin sähköisenä webropol-kyselynä toukokuussa 2012. Kyselyssä tiedusteltiin:

- järjestetäänkö alle 21-vuotiaille vapaa-ajantoimintaa (jos ei järjestetä, niin miksi ja mitä toimintaa on suunniteltu)
- toimintaan osallistuvien ikää
- kerhotoiminnan tyyppiä

Lisäksi kyselyssä oli tila, johon vastaajat saivat kuvata vapaasti toimintaansa.

Kysely tehtiin sähköisenä webropol-ohjelmalla ja lähetettiin 94 järjestötoimijalle kuntayhtymän alueella. Vaikka kyselystä lähetettiin ”karhuviesti”, jäi vastausten kokonaismäärä 17. Näin ollen vastausprosentti jäi pieneksi, 18 %.

Vastaajista 11 järjesti vapaa-ajantoimintaa lapsille ja nuorille, 2 ei järjestänyt lainkaan. Aiemmin toimintaa järjestäneitä oli 3. Toiminnan loppumisen syynä kaikissa oli vetäjien puute. Yhdessä oli liikuntakerhon käynnistäminen suunnitteilla. Suurin osa toimintaa osallistuvista lapsista olivat 7-12 -vuotiaita. Vähiten toimintaa järjestettiin 17-21 vuotiaille. Kerhotoiminnasta suurin osa oli liikunnallista. Toiseksi eniten oli muuta toimintaa, kuten kokkikerhoja, heppakerhoja, kesäleiri kylätalolla, kattojärjestön linjaamaa toimintaa (Punainen Risti) ja yleishyödyllisten asioiden koulutusta. Liikunnalliset kerhot muodostuivat moottorikelkkailusta, sähkölyt, pelit, puuhakerho, luontoliikunta ym. Lisäksi yhdessä vastauksessa kerrottiin POPlin Kyläliikuttaja -koulutuksen alkavan syksyllä 2012.

Avoimia vastauksia oli 12. Niissä kerrottiin mm.:

- Kerhot on suunnattu pääasiassa alakouluikäisille, yläkouluikäiset ja yksi lukiolainen toimivat kerho-ohjaajina. Heille maksetaan kerhojen ohjaamisesta palkkaa. Jos saisimme aikuisohjaajia, voisimme järjestää kerhoja myös vanhemmille nuorille.
- Emme ole itse suoranaisesti järjestäneet vain alle 21-vuotiaille suunnattua toimintaa. Olemme järjestäneet perhekahviloita, joihin on osallistunut lapsia ja nuoria perheineen. Lapsia ja nuoria on osallistunut myös järjestämäämme kaikenikäisten jumppaan. Olemme saaneet myös seurakunnan perhekerhon ja nuorten kerhon kokoontumaan kylällämme. Myös kansalaisopistosta olemme saaneet kylälle kursseja, jotka ovat olleet lasten ja nuorten mieleen.
- Olemme aktiivinen ja talkoohenkinen kyläyhdistys. Toimijat ovat pääosin vanhempaa ikäpolvea, mutta iloksemme muutama nuorikin on ollut mukana yhteisissä hankkeissamme. Nuorten saaminen mukaan toimintaan on meillekin ensiarvoisen tärkeää, joten kaikki ideat ja yhteistyöt ovat meille tervetulleita. Facebookilla aloitamme syksyllä ja toivomme sitä kautta ainakin nuorten mielteitä esille.
- Olemme vasta lunastaneet vanhan lakkautetun koulun ja kylälle on muuttanut paljon lapsiperheitä. Pitkät välimatkat ovat ongelma ja aiheuttaa haasteita, mutta haluaisimme kuitenkin tarjota nuorille jotain. Nuoret ovat toki miesten mukana pelaamassa jalkapalloa ja jääkiekkoa.

- Kunta möi entisen koulun kiinteistön, nyt on tilat hakusessa

Vastauksissa kuvastuu järjestöjen monipuolinen toiminta ja se, että järjestöt verkostoituvat muiden toimijoiden, kuten seurakunnan kanssa. Vastausmäärän jäädessä näin pieneksi, ei yleistyksiä koko alueen toiminnasta vastausten perusteella voida tehdä. Tarkemman analysoinnin sijaan, vastauksista päätettiin tutustua tarkemmin yhden toimijan toimintaan. Tutustumiskohteeksi valikoitui Vaalan 4H -yhdistys. Tutustumiskäynnillä kirjattiin tavoitteita järjestön ja kuntayhtymän välisen toiminnan kehittämiseksi. Tällaisia tavoitteita olivat mm. erilaisten koulutusten/ opastuksen järjestäminen sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten toimesta aiheista:

- ensiapu- tai/ ja haavanhoito
- seksuaalinen hyväksikäyttö
- lähisuhdeväkivalta
- ruokavalio ja liikunta
- päihteet ja huumeet

Lisäksi sovittiin, että kun vanhempainkoulu TUKEVA 3 -juurrutushankkeen aikana juurrutetaan Vaalaan, voidaan yhteistyötä lastenhoidon osalta tehdä.

lissä hankkeen, kunnan li-instituutin, seurakunnan ja Mannerheimin lastensuojeluliiton lin osaston yhteistyöstä syntyi alle kouluikäisten lasten kerhokalenteri. Kalenteriin koottiin kattavasti ko. ikäkaudelle tarkoitettujen kerhojen, perhekahviloiden yms. toiminta-ajat syyskaudella 2012- kevätkausi 2013. Kalenteria on jaettu useisiin toimipisteisiin, kuten neuvoloihin, perheneuvolaan, mielenterveystoimistoon, seurakuntatalolle.

4.3.4. Arviointi

Palveluprosessien kehittämisen arviointia on kerätty yksittäisistä piloteista sekä moniammatillisen työn kehittämisen kautta syntyneistä yhteistyön uusista muodoista. Arviointia on kerätty suullisena palautteena piloteissa toimineilta työntekijöiltä sekä piloteihin osallistuneilta asiakkailta.

Piloteista kattavin kirjallinen arviointi saatiin vanhempainkoulusta. Ihmeelliset vuodet -vanhempainkoulun opetusmateriaali sisältää arvioinnin keruun jokaiselta kokoontumiskerralta, sekä loppuarvioinnin. Pilotin aikana osallistujilta kerättiin arviointi kymmeneltä kokoontumiskerralta sekä pilotin päätteeksi. Menetelmän mukaisissa arvioinneissa vanhemmat saivat arvioida istunnon sisältöä, videoesimerkkejä, ryhmäohjaajien opetusta ja ryhmäkeskusteluja viikoittain, kunkin aihepiirin käsittelyn jälkeen. Arvioinnin asteikot olivat neutraali, hyödyllinen ja erittäin hyödyllinen. Suurin osa vanhempien arvioinneista sijoittui hyödyllinen tai erittäin hyödyllinen kohtaan. Neutraalikohdan vastauksia oli eniten videoesimerkkejä arvioitaessa. Videoesimerkit ja niiden mukaiset harjoitteet koettiin ryhmässä vaikeina. Vapaassa palautteessa joku vanhemmista oli kommentoinut: "Vaikea näytellä / teeskennellä leikitilanteita". Sen sijaan ryhmäkeskustelut saivat eniten erittäin hyödyllinen -arvioita.

Käsitelty aihepiiri	Istunnon sisältö			video-esimerkit			ryhmä-ohjaajien opetus			ryhmä-keskustelu			yht	lisäkommentit
	N	H	EH	N	H	EH	N	H	EH	N	H	EH		
Lasten kanssa vietetty aika, vanhemman huomion tärkeys, osa 1	6	1		6	1		6	1		4	3		28	
Lasten kanssa vietetty aika, vanhemman huomion tärkeys, osa 2	2	5		4	3		3	4		1	1	5	28	
Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen sekä sinnikkyiden valmentaminen, osa 1	1	6		3	4		3	4		4	3		28	
Sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen sekä sinnikkyiden valmentaminen, osa 2	4	3		3	4		4	3		2	5		28	jee :)
Tehokas kehuminen ja rohkaisu	4	4	1	3	4		4	4		3	5		32	kiitos taas!
Lapsen motivoiminen palkitsemalla (arviointia ei toteutettu)													0	
Säännöt, velvollisuudet ja rutiinit	1	5		4	2		3	3		2	4		24	
Selkeä ja kohtelias rajojen asettaminen	4	3	1	4	2		5	2		4	3		28	
Huomiotta jättäminen	3	4	3	4			3	4	1	1	5		28	Vaikea näytellä/teeskennellä/leikkiä tilanteita
Aikalisä, osa 1	1	2	4	2	4	1	1	5		2	5		28	
Aikalisä, osa 2	2	2	1	1	2		2	2			4		16	
Johdonmukaiset seuraamukset (arviointia ei toteutettu)													0	
YHT	1	29	37	8	36	23	1	34	32	2	23	41		

Taulukko 3. Vanhempien arvio viikoittain käsitellyn aihepiirin mukaan
N= neutraali, H= hyödyllinen, EH= erittäin hyödyllinen

Viimeisen kokoontumiskerran lopuksi kerättiin kokonaispalaute, jossa vanhemmat saivat arvioida ohjelmaa kokonaisuudessaan, opetustapaa ja ohjelman sisältöä. Tässä arvioinnissa nousee esille vanhempien tyytyväisyys vanhempainkoulua kohtaan: kaikki osallistujat arvioivat, että ongelma, jonka takia he olivat osallistuneet ryhmään, oli parantunut. Lisäksi he arvioivat, että lapsen käytös, jota he ryhmässä saaduilla menetelmillä olivat pyrkineet kotona muuttamaan, oli myös parantunut. Vanhemmat olivat tyytyväisiä ohjelmassa käytettyyn menettelytapaan. Opetustavasta vanhemmat kokivat selvästi parhaaksi ryhmäkeskustelut. Samalla tavalla kuin viikoittaisessa arvioissa, eniten hajontaa vastauksissa oli harjoittelut ja roolileikit -kohdassa. Hyvin todennäköistä on, että suomalaisille tällainen ryhmässä harjoittelu ja roolileikkeihin ryhtyminen ei ole luontaista. Ohjelman sisällön osalta parhaan arvioin sai kehuminen ja kannustaminen. Tarkemmin arviointiin voi tutustua alla olevasta taulukosta.

<i>Ihmeelliset vuoden vanhempainkoulu/ lin pilottiryhmä</i>				
KOKONAISARVIOINTI/ OSALLISTUJAT				
Ohjelma kokonaisuudessaan	Arviointiasteikko (1 piste/vanhempi)			
	<i>parantuneet</i>	<i>parantuneet hieman</i>		
Ongelma joiden takia otin osaa ryhmään	6			
Lapsen käytös, jota olen pyrkinyt muuttamaan käyttämällä ryhmässä esitettyjä menetelmiä on	5	1		
	<i>tyytyväinen</i>	<i>hyvin tyytyväinen</i>		
Olen lapseni edistymiseen	4	2		
	<i>auttanut</i>	<i>auttanut huomattavasti</i>	<i>auttanut hieman</i>	
Millä tavoin ryhmä on vaikuttanut muihin hlökohtaisiin tai perheeseen liittyviin pulmiin, jotka eivät suoranaisesti liity lapseesi (esim. parisuhde tai vointisi yleisemmin)	3	1	2	
	<i>hyvin optimiset</i>	<i>hieman optimistiset</i>	<i>optimistiset</i>	
Odotukseni sille, että ohjelma tuottaa hyviä tuloksia ovat	1	1	4	
	<i>hyvin tarkoituksen mukaiset</i>	<i>tarkoituksen mukaiset</i>		
Koen, että ohjelmassa käytetty lähestymistapa lapseni käytöksen parantamiseen oli	5	1		
	<i>ehdottomasti suosittelisin</i>	<i>suosittelisin</i>		
Suosittelisitko ohjelmaan ystävälle tai sukulaiselle?	5	1		
	<i>hyvin luottavainen</i>	<i>luottavainen</i>	<i>melko luottavainen</i>	
Kuinka luottavainen olet sen suhteen, että lapsesi tämän hetkisistä käytösongelmista?	3	2	1	
Kuinka luottavainen olet sen suhteen, että selviät tulevista ongelmista kotona käyttämällä ryhmässä oppimiasi taitoja?	2	4		
	<i>hieman positiivinen</i>	<i>positiivinen</i>	<i>hyvin positiivinen</i>	
Kun mietin tavoitteideni saavuttamista ryhmässä, tuntemukseni ovat	1	2	3	
	<i>hieman hyödyllinen</i>	<i>hyödyllinen</i>	<i>erittäin hyödyllinen</i>	
Opetustapa				
Esitellyn informaation sisältö oli		3	3	
Käsiteltävien asioiden esitleminen DVD -pätkien avulla oli	1	4	1	
Ryhmäkeskustelut olivat		1	5	
	<i>hieman hyödytön</i>	<i>ei hieman hyödytön, ei hieman hyödyllinen</i>	<i>hieman hyödyllinen</i>	<i>hyödytön</i>
harjoittelu/roolileikit olivat	1	2	2	1
	<i>hieman hyödyllinen</i>	<i>hyödyllinen</i>	<i>erittäin hyödyllinen</i>	
Toiselle ryhmäläiselle soittaminen oli (ei toteutunut)				
Ihmeelliset vuodet -kirjan lukeminen oli		4	2	
Taitojen harjoittelu kotona lapseni kanssa oli		2	4	
Viikottaiset monisteet olivat	1	4	1	
Puhelut ryhmän vetäjältä olivat				
Ohjelman sisältö				
Yhteinen aika tai lapsijohtoinen leikki	3	1	2	
Kuvaileva kommentointi/ sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen sekä sinnikkyuden valmentaminen		2	4	
kehuminen ja kannustaminen			6	
Palkistaminen	1	2	3	
Rutiinit ja velvollisuudet	1	2	3	
Huomiotta jättäminen	1	3	2	
Myönteiset komennot	1	3	2	
Aikalisä	2	1	3	
Etuuksien menetys, loogiset seuraamukset	1	3	2	
Vuorovaikutteinen lukeminen				
Lapsen auttaminen kotitehtävissä/akateemisissa taidoissa				
Yhteistyö lapsen opettajan kanssa				
Lapsen auttaminen ongelman ratkaisussa	1	1	4	
perhekokoukset				
Ryhmässä esitellyt menetelmät yleensä	3	3		

Taulukko 4. Vanhempien arvio koko Vanhempainkoulusta

Moniammatillisen yhteistyön kehittämisosioista, Utajärven päiväkodin ja neuvolan välistä yhteistyötä 4-vuotiaiden lasten laajoihin terveystarkastuksiin liittyvien Lene-arvioiden toteuttamista uudella tavalla, arvioitiin Oulun yliopiston varhaiskasvatuksen maisteriopiskelijoiden toimesta. Arviointi tehtiin kyselyn muodossa niille 4-vuotiaiden lasten vanhemmille, joiden lapsille Lene-arvio tehtiin päiväkodissa. Verrokkina on iiläinen päiväkotit, jossa toimintamalli ei ole käytössä, vaan Lene-arvio tehdään kokonaan neuvolassa. Kyselyistä kävi ilmi, että Utajärvellä toteutettu hanke vaikutti vanhempien vastauksiin. Kaikki utajärveläiset vastaajat toivoivat, että lastentarhanopettaja olisi mukana Lene-arvioinnissa, kun taas lissä suurin osa vastanneista toivoi terveydenhoitajan tekevän arvioinnin neuvolassa. Vanhemmat tuntevat olleen tyytyväisiä Utajärvellä tehtyyn kokeiluun, koska ovat sitä mieltä, että lastentarhanopettaja on sopiva tekemään arvion. Huomioon otettavaa on kuitenkin, että tulokseen voi vaikuttaa lin vanhempien kokemusten puute Lene-arvioinnin tekemisestä päiväkodissa. Lin vastauksissa korostui terveydenhoitajan asiantuntijuus, joka mahdollisesti vaikutti siihen, että vanhemmat eivät valinneet lastentarhanopettajaa arvioinnin tekijäksi. Utajärven vastauksissa korostui se, että vanhemmat katsoivat lastentarhanopettajan olevan tuttu henkilö lapselle ja siksi pätevä tekemään arvion.

Lisäksi Oulunkaaren osahanketta on arvioitu koko TUKEVA 2 -hankkeen arviointikyselyssä. Arviointikyselyn raportti on liitteessä 5.

4.3.5. Johtopäätökset

Lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluprosessien kehittämisen toimenpidekokonaisuus toteutui Oulunkaarella suunnitellusti. Hankkeessa on tehty hankesuunnitelman mukaista kehittämistyötä, jolla on ollut myös yhtymäkohdat yhteistoiminta-alueen strategiaan tavoitteisiin. Perhekeskusmainen työ on juurtunut osaksi arkipäivän työtä. Sitä ovat tukeneet hankkeesta järjestetyt koulutukset sekä monitoimijainen yhteistyö, jossa kuntien ja kuntayhtymän sekä järjestöjen ja seurakunnan välinen yhteistyö on edelleen kehittynyt.

Yksi hankkeen päätavoitteista, uusien toimintamallien pilotointi on toteutunut Exit-toimintamallia lukuun ottamatta. Exit - haastavasti käyttäytyvän nuoren tuenpolku toteutettiin kuitenkin suppeampana, ottamalla BAROfi -menetelmä käyttöön koko kuntayhtymän alueella lastensuojelutyössä. Toisaalta hankkeessa toteutettiin myös yksi tarvelähtöinen pilotti, FILMii, jota ei alkuperäisessä hankesuunnitelmassa ollut osattu huomioida. Pilottien toteuttaminen oli osin haastavaa, osin helppoa. Helpoksi pilotti teki osaava ja sitoutunut henkilökunta. Pilottien toteutukseen toi haasteita hankkeesta riippumattomat syyt, jollainen oli esimerkiksi fyysisen perhekeskuksen toteutuksen viivästyminen suunnitellusta aikataulusta tilapuutteen vuoksi. Tehty pohjatyö kuitenkin mahdollistaa perhekeskuksen toteutumisen tulevaisuudessa, kun tila-asiat ratkeavat.

Hankkeen aikana saatiin arvokasta tietoa järjestösektorin ja seurakuntien tekemästä työstä lasten, nuorten ja lapsiperheiden parissa. Myös yhteistyö kuntayhtymän ja kuntien sekä 3-sektorin välillä on hankeaikana lisääntynyt. Kerättyä tietoa pystyttiin rajallisena hankeaikana hyödyntämään vain osin, joten jatkossa saatua tietoa on tärkeä hyödyntää edelleen ja vahvistaa tätä kumppanuutta.

Hanke on tuottanut sekä lyhyen että pidemmän aikavälin tuloksia. Jo hankkeen toteutumisaikana palveluiden saatavuus on parantunut ja asiakkaiden alueellinen tasa-arvoisuus on parantunut. Tähän kiinnitetään edelleen lisähuomiota tulevassa juurru-

tushankevaiheessa. Asiakkaat ovat saaneet myös kokonaan uusia palvelumuotoja, joista vaikuttavimmiksi arvioidut on valittu edelleen seudullisesti juurrutettaviksi. Hankkeessa on keskitytty ennaltaehkäiseviin palveluihin. Ne tuottavat tuloksia pidemmällä aikavälillä ja vaikuttavat muun muassa syrjäytymisen vähenemiseen.

TUKEVA -hankekokonaisuudessa kehittämistyö on aloitettu arjen työstä. Työntekijät ovat saaneet vaikuttaa toimintamallien sisältöön ja tehneet niistä asiakkaidensa näköisiä. Valittu suunta on osoittautunut hyväksi. Myös kuntayhtymän johto ja luottamushenkilöt ovat olleet aidosti kiinnostuneita hankkeesta ja uusista toimintamalleista. Maaperä on ollut kehittämistyölle hedelmällinen ja kehittämistyötä on helppo jatkaa edelleen. Kuitenkin jatkossa on ensiarvoisen tärkeää panostaa asiakkaiden osallisuuden vahvistamiseen. Tähän vastaa osaltaan tuleva neuvolaraati.

Hankehallinnon ja -työn näkökulmasta hankehenkilöstön osa-aikaiset työpanokset ovat tuoneet aika-ajoin haasteensa suhteessa hankkeen tavoitteisiin. Erityisesti haasteita liittyi aikataulutuksiin mm. raportoinnissa, toimintamallikuvauksiin ja pilottien arviointien järjestämiseen. Hankekoordinaation asiantunteva tuki on kuitenkin helpottanut arjen hanketyötä. Pilottien toteuttaminen osana työntekijöiden arkityötä asetti myös aikataullisia haasteita. Jatkossa resursointiin olisi hyvä kiinnittää erityistä huomiota.

4.4. Toiminta ja tulokset Lapin osahankkeessa

4.4.1. Ennalta ehkäisevien ja varhaisen tuen toimintamallien kehittäminen ja käyttöön otto

Tässä toimenpidekokonaisuudessa kehittämistä toteutettiin kehittäjätyöntekijöiden tuella neljällä (4) seudulla; Itä-Lapissa 2.1.2011–31.8.2012 sairaanhoitaja Tiina Niemi-muukko, Luoteis-Lapissa 2.1.2011–30.4.2012 KM Hanna Vuorinen, Länsi-Pohjassa 2.1.2011–31.12.2012 yhteisöpedagogi Päivi Syväjärvi ja 15.2.–31.5.2012 KM Tommi Martikkala ja Rovaseudulla 2.1.2011–31.7.2012 sosiaalityöntekijä, psykoterapeutti Marja Leena Nurmela. Lisäksi Kolpeneen palvelukeskuksessa erityishuollon pilottina 2.1.2011–30.9.2012 kehitettiin lasten ja nuorten kuntoutusta ja kuntoutusohjausta, kehittäjätyöntekijänä toimi osa-aikaisesti puhevammaisten tulkki, kuntoutusohjaaja Jaana Korpivaara. Keskeistä oli jalkautuminen nuorten kehitysympäristöihin, erityisesti kouluille, ja toimiminen yhteistyössä muiden nuorten parissa työskentelevien kanssa. Toimintana oli ennaltaehkäisevää ja hyvinvointia tukevaa yhteisöllistä työskentelyä, erityisiin tarpeisiin suunniteltua pienryhmätyöskentelyä, asiakas- / perhekohtaisen varhaisen tuen toimintamallien kehittelyä sekä erilaisten selvitysten tekemistä. Lisäksi tuettiin kuntien omia lasten, nuorten ja perheiden palveluprosessien kehittämistehtäviä.

4.4.1.1. Kouluikäisten tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen

Ryhmäyttäminen luokkatyöskentelynä

Ryhmäyttämisellä tarkoitetaan prosessia, jossa ryhmän jäsenten keskinäistä vuorovaikutusta, luottamusta, viihtymistä ja tuntemista kehitetään ja tuetaan tietoisesti. Ryhmäytymisprosessin tarkoituksena on edistää ilmapiiriä niin, että ryhmän

jäsen tuntee olonsa ryhmässä mukavaksi ja turvalliseksi. Hän tuntee voivansa vapaasti ilmaista mielipiteitään, yrittää ja välillä erehtyäkin. Turvalliseksi koetussa ryhmässä nuoren ei tarvitse pelätä epäonnistumista, siinä uskaltaa olla oma itsensä. Näin ollen ryhmäytyminen on edellytys myös kannustavan oppimisympäristön syntymiselle. Hyvä luokkahenki lisää nuoren myönteistä käsitystä itsestään ja uskoa omiin mahdollisuuksiinsa.

Hankkeessa toteutettiin eri luokka-asteilla, erityisesti nivelvaiheessa, vuorovaikutus- ja tunnetaitoja kehittäviä ohjelmia, jotka ovat sisältäneet toiminnallisia harjoituksia, leikkejä, ja ryhmätyöskentelyä, mutta myös yksilöllisiä tehtäviä. Aiheina ovat olleet muun muassa itsetunto, ystävyys ja kommunikointi, tunteiden ja rentoutumisen merkitys, erilaisuuden hyväksyminen, myönteinen ajattelu sekä positiivisen palautteen antaminen itselle ja toiselle. Ohjelmissa hyödynnettiin muun muassa Friends- ja KiVa Koulu -ohjelmia sekä Lions Quest -harjoituksia. Ohjelmat vaihtelivat kertaluonteisesta yhden tunnin ryhmätysharjoituksista koko lukukauden ajan kestäviin viikoittaisiin tuntiohjelmiin. Pitkäkestoisilla ohjelmilla saavutettiin parempia tuloksia luokkahengen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta. Tuntiohjelmien suunnittelussa ja toteutuksessa oli joissakin kouluissa mukana myös tukioppilaat.

Oppilaat kertoivat palautteessa, että he olivat oppineet tuntien aikana ilmaisutaitoa, avoimuutta, miten selvitä huonoista päivistä, miten selvitä kokeista, ottamaan toisia huomioon, ystävällisyyttä, kaverin kunnioittamista sekä itsensä arvostamista. Ohjaajille, joihin toimivat kehittäjätyöntekijöiden työparina etsivät nuorisotyöntekijät, koulukuraattorit tai -ohjaajat, ryhmä antoi mahdollisuuden tutustua nuoriin, mikä helpotti yksilötyötä. Toisaalta nuorilla oli myös ryhmän jälkeen helpompi omissa huolissaan kääntyä tutun työntekijän puoleen.

Luokkatyöskentelyä oli hankkeen aikana kaikissa hankkeeseen osallistuvissa seutukunnissa.

Välituntitoiminta

Koulukiusaamista tapahtuu eniten välitunneilla, joten kiusaamisen ehkäisemiseksi välituntitoimintaan panostaminen on keskeistä. Lisäksi välituntitoimintaa voidaan tarkastella muun muassa kouluviihtymisen, yhteisöllisyyden sekä oppilaiden osallisuuden näkökulmista.

Luoteis-Lapissa Pellon peruskoulun alakoululla päätettiin keväällä 2011 innostaa ja kouluttaa kuudennen luokan oppilaita välituntiliikuttajiksi. Toimintaa suunniteltiin yhteistyössä kuudennen luokan opettajan kanssa ja yhteistyössä olivat mukana myös kolme yläkoululla toimivaa tukioppilasta, jotka suorittivat alakoululla työelämää tutustumisjaksoa. Toimintaa oli 1-2 kertaa viikossa 20 minuuttia kestävällä välitunnilla. Vastuuvuorossa olevat välituntiohjaajat suunnittelivat toteutettavat leikit ja esittelivät suunnitelmansa etukäteen vastuuhjaajalle. Välituntitoimintaa ehdittiin toteuttaa kevään aikana yhteensä 7 viikon ajan.

Kohdennetut pienryhmät

Tyttöryhmät

Tyttöjen itsetunnon, positiivisen minäkuvan vahvistamiseksi, omien vahvuuksien löytämiseksi ja kaverisuhteiden tukemiseksi toteutettiin Torniossa, Keminmaassa,

Kemissä, Kemijärvellä ryhmätoimintaa tytöille. Torniossa osallistujat olivat alakoulun kuudesluokkalaisia, Kemissä ala- ja yläkoululaisia ja Kemijärvellä yläkoululaisia. Kemissä ryhmän ohjasivat koulukuraattori ja nuorten päihdetyöntekijä, muissa kunnissa kehittäjätyöntekijät työparinaan joko koulukuraattori tai etsivä nuorisotyöntekijä. Ryhmissä oli osallistujia 4 – 10, kokoontumiskertoja vaihdellen ryhmäkohtaisesti 3 – 10. Vanhemmilta oli lupa osallistumiseen. Ryhmät kokoontuivat Kemian ryhmää lukuun ottamatta kouluajana. Kokoontumisissa käsiteltiin toiminnallisin harjoittein, askarrella ja keskustellen erilaisia teemoja, kuten minuutta, kaverisuhteita ja naiseksi kasvamista, seksuaalisuutta ja seurustelua, omasta itsestä huolehtimista ja hyvinvointia, terveellistä ruokaa ja päihteiden haittoja. Tytöt ovat osallistuneet toimintaan innostuneesti. Pienryhmässä kaikki ovat päässeet osallistumaan ja saaneet näin itsetunnon vahvistusta ja rohkeutta.

PAKKI –ryhmä

”Sydämeni hakkaa, lihakset eivät tottele tahtoani, sydäntä puristaa” (lainaus nuoren runosta). Ranuan yläkoulussa huolta aiheutti muutamien tyttöjen paniikkioireilu, joka rajoitti heidän toimintakykyään oppitunneilla. Hankkeen kehittäjäsosiaalityöntekijä suunnitteli yhdessä Ranuan kunnan psykologin, kuraattorin ja fysioterapeutin kanssa näiden tyttöjen auttamiseksi PAKKI-ryhmän. Tavoitteena oli auttaa nuoria vertaistuen ja konkreettisten opeteltavissa olevien taitojen kautta ennaltaehkäisemään paniikkikohtaus ja sen aiheuttamat rajoitteet koulutyöskentelyssä ja vapaa-ajalla. Ryhmä kokoontui keväällä 2011 10 x 105 minuuttia ja siihen osallistui kuusi 13–15 -vuotiasta nuorta. Ennen ryhmää vanhempia tavattiin tai heille muutoin tiedotettiin toiminnasta. Joillekin nuorille järjestettiin myös yksilötapaamisia. *”Pakista oli minulle apua, opin vähän rauhoittumaan”, mieleen jäi nauruharkat”, ”sain ohjeita kohtaukseen”, haikea olo, kun ryhmä loppuu”,* vastasivat nuoret palautteissaan.

Poikaryhmät

Hankkeessa järjestettiin myös vain pojille kohdennettuja ryhmiä Kemijärvellä, Pelkosenniemiellä ja Muoniossa. Ryhmissä oli osallistujia 3 – 6 ja kokoontumiskertoja 4 – 6. Ryhmät kokoontuivat oppituntien aikana. Ohjautuminen ryhmään tapahtui oppilashuollon tai rehtorin kautta. Rehtorit ja opettajat viestittivät huolta joidenkin yläkouluikäisten poikien koulumotivaation puutteesta pelkona syrjäytymisen peruskoulun jälkeisistä opinnoista. Koulun teoriapainotteisuus ja oppimistavoitteet eivät anna onnistumisen kokemuksia etenkin niille, joilla on oppimisvaikeuksia. Kuitenkin onnistumisen kokemukset ja positiivinen palaute ovat edellytys koulumotivaatiolle. Pienryhmissä tavoitteena oli tuottaa onnistumisen iloa, vahvistaa myönteistä minäkuvaa ja omasta hyvinvoinnista huolehtimista sekä toisten huomioimista. Mielenterveyttä havainnollistettiin Mielen hyvinvoinnin käsimallin avulla ja keskusteltiin muun muassa riittävän unen tai päihteiden vaikutuksesta mielialaan. Improvisaation keinoin käsiteltiin erilaisia koulutilanteita esimerkiksi tuntihaikarointia, jossa pojat saivat asettua myös opettajan rooliin, tai kiusaamistilanteita, jossa sai tuntumaa kiusatun asemasta.

ART-ryhmät, sosiaalisia taitoja ja suuttumuksen hallintaa

ART, Aggression Replacement Training -harjoitusohjelma tähtää toiminnallisten harjoitusten kautta nuoren sosiaalisen, hyväksytyn käyttäytymisen vahvistumiseen. Nuori harjoittelee sosiaalisia taitoja, tunteiden hallintaa sekä moraalista päättelykykyä. Moraalista päättelykykyä kehitetään sen vuoksi, että nuorelle tulee

halu käyttää sosiaalisesti rakentavia käyttäytymistapoja. Menetelmä perustuu ajatukseen, että nuoren aggressiivinen käyttäytyminen on ensisijaisesti opittu tapa ja tilalle voidaan opetella sosiaalisesti rakentava tapa toimia. Uuden tavan oppiminen vaatii mallin sekä useita toistoja. Tämän vuoksi ART-ryhmässä harjoitteluun käytännössä haastavia tilanteita ja miten niissä voi käyttää sosiaalisia taitoja suuttumisen sijaan.

Hanke järjesti ART-menetelmän ohjaajakoulutusta Rovaniemellä, Torniossa ja Kemissä. Koulutukseen osallistui koulukuraattoreita, erityisopettajia, kuntoutusohjaaja, neuropsykiatrinen valmentaja, opinto-ohjaaja, sosiaalityöntekijöitä. Koulutuksen myötä ART-ryhmiä on ohjattu Torniossa 3, Simossa 1, Rovaniemellä 5, Ranualla 1, Sodankylässä 1. Ryhmistä kolme on ollut osin sovellettuina autismitietäjien nuorille, kolme erityisen tuen ryhmille ja yksi JOPO-luokalle, muut ryhmät koottu normaaliluokkien ryhmistä. Ryhmien ohjaaminen ei ole aina ollut helppoa, etenkin haastavasti käyttäytyvien nuorten kanssa, joita tilanteiden harjoittelu ei aina innostanut. Pienet palkkiot ja onnistumiset sekä selkeä struktuuri auttoivat eteenpäin. Yleisesti nuoret kertoivat palautteessaan ryhmän auttaneen suuttumuksen hallinnassa. Kahden nuoren palautteessa ART-ryhmän sanottiin jäävän mieleen hyvänä kokemuksen peruskoulusta. Ohjaajat ovat vastoin käymisistäkin huolimatta innostuneet menetelmästä. Uusia ryhmiä on alkanut syksyn 2012 aikana jo ainakin Ranualla ja Rovaniemellä.

Johtopäätökset

Sosiaalisten taitojen harjoittelu pitäisi aloittaa jo päiväkodissa. Opetusohjelmaan se tulisi sisällyttää alakoulussa ja uudelleen yläkoulussa oppilaiden ikätaso huomioiden. Lapsi kehittyy suhteessa toisiin. Ryhmään kuulumisen ja siinä hyväksytyksi tuleminen on inhimillinen perustarve. Ryhmässä toimiminen taas edellyttää toisten huomioimista ja kunnioittamista. Jos on vaikeuksia tulla toisten kanssa toimeen, ei hallitse kiukkuaan, joutuu helposti kahnauksiin toisten kanssa ja tulee suljetuksi ryhmästä. Toisaalta poissuljetuksi joutuvat helposti myös hiljaiset, arat ja vetäytyvät, joilla ei ole rohkeutta ottaa kontaktia muihin. Syrjitty lapsi ajattelee, ettei hän kelpaa, on huono, kukaan ei välitä. Toistuvat poissulkemiset aiheuttavat häpeää ja itsetunnon murenemista. Syrjään jäämisen kierre johtaa myöhemmin helposti masennukseen tai vaikeisiin käytös- ja päihdehäiriöihin. Siksi panostaminen sosiaalisten taitojen harjoitteluun ja yhteisöllisyyteen riittävän varhain on tärkeää ja säästää myöhemmin kertyviltä hoitokustannuksilta. Oppilaiden oli ohjaajien kokemuksen mukaan helpompaa tehdä vuorovaikutustaitoharjoituksia yläkoulussa silloin, kun niitä oli harjoiteltu jo alakoulun puolella.

Koulujen välillä on nähtävissä eroja sen mukaan, kuinka paljon koulussa on panostettu yhteisöllisyyteen ja oppilaiden sosiaalisiin taitoihin. Tämä tuli esiin muun muassa Luoteis-Lapin seutukehittäjän kokoamissa koulujen hyvinvointiprofiileissa. Pellon koulu, jossa yhteisöllisyyteen on jo vuosien ajan kiinnitetty huomiota, erottui kouluviihtyvyydessä, oppituntien työrauhassa, oppilas-opettajasuhteissa, kiusaamisen vähyydessä ja toisten huomioimisessa.

4.4.1.2. Nuorten stressinhallintakurssit

Maestro -nuorten stressinhallintaryhmiä toteutettiin helmi-maaliskuussa 2011 järjestetyn ohjaajakoulutuksen jälkeen Ylitorniolla, Simossa, Keminmaalla, Kemissä ja Pellossa (2). Maestro-kurssi tulee sanoista MAsennuksen Ehkäisyä STressinhallintaa Oppimalla. Maestro-kurssia voidaan suositella nuorille, jotka saavat R-

BDI -mielialakyselystä lievän masennusoireilun mukaiset pisteet (5-15p) tai joiden voidaan ajatella hyötyvän kurssista. Kurssi perustuu kognitiivis-behavioristisen psykoterapian teoriaan. Se ei ole kuitenkaan psykoterapiaa eikä sovellu vaikeasti oireileville. Kurssilla nuorille opetetaan ja vahvistetaan heillä jo olevia selviytymiskeinoja ja stressinhallintataitoja. Kurssilla nuori oppii omien tunteiden, ajatusten ja käyttäytymisen sekä näiden välisten yhteyksien havainnointia. Nuori oppii myös taitoja muuttaa omia toimintamalleja siten, että stressi ja depressioalttius erilaisissa elämän muutostilanteissa lievittyvät. Kurssi koostuu kahdeksasta erillisestä 90 minuuttia kestävästä ryhmäistunnosta.

Hankkeen aikana järjestetyille kursseille osallistui 4 - 6 oppilasta / koulu, pääasiassa tyttöjä. Tapaamiset olivat keskimäärin kerran viikossa koulupäivän aikana. Kursseja ovat ohjanneet koulukuraattori ja kouluterveyshoitaja tai opinto-ohjaaja, Ylitorniolla opinto-ohjaajan työparina oli seurakunnan nuorisotyöntekijä. Kokemukset stressinhallintakursseista ovat vaihdelleet jonkin verran ryhmän koostumuksen mukaan. Onnistuneimpia olivat ryhmät, joissa osallistujat olivat samalta luokka-asteelta ja jossa ei ollut vakavia masennusoireita kenelläkään.

Stressinhallintatunteja pidettiin Pellon yläkoulussa ja lukiossa myös luokkatunteina. Muun muassa kahdeksannen luokan Arkipäivän osaja valinnaisaineopintoihin on sisällytetty 3 oppituntia stressinhallintaa syksyllä 2011. Myös lukion toiselle luokalle pidettiin erillisiä stressinhallintatunteja. Opettajien mielestä erityisesti lukioissa opiskelevat tytöt kärsivät stressistä. Lukioden jo muutenkin laajoihin kurssisisältöihin on vaikea saada sovitettua stressinhallintakursseja, mutta tärkeää olisi esimerkiksi terveystiedon tunteilla opetella stressinhallinnan ja rentoutumisen taitoja.

4.4.1.3. *Eroperhepalvelujen kehittäminen*

Hankkeessa Rovaseudulla, jonkin verran myös Torniossa kehitettiin erilaisten ryhmämuotoisten palveluja eron kokeneille perheille. Tavoitteena oli erityisesti lasten hyvinvoinnin turvaaminen erotilanteessa. Ero lapsiperheessä on vaikea, koska parisuhteesta voi kyllä erota mutta vanhemmuudesta ei koskaan. Vanhempien ero hämmentää myös lasta. Lapsen on usein vaikeaa ymmärtää, mistä erossa oikein on kysymys ja miksi vanhemmat tekevät asioistaan yhtäkkiä niin vaikeita. Erotilanteessa sekä vanhemmat että lapset tarvitsevat tukea.

Lokakuussa 2011 toteutettiin lasten ja nuorten ryhmämuotoisen eroauttamisen kaksipäiväinen koulutus, jossa kouluttajina erityispsykologi Sirkku Niemelä ja Vetskari-hankkeen koordinaattori Tea Tonttila. Osin koulutuksen antia hyödyntäen hankkeen kehittäjäsosiaalityöntekijä suunnitteli ja ohjasi perheneuvolan psykologin kanssa kevään ja syksyn 2011 aikana **kaksi vanhempiansa eron kokeneiden lasten ryhmää**. Ryhmät kokoontuivat viikoittain yhteensä 7 kertaa. Ryhmiin osallistui yhteensä 11 lasta iältään 8-11-vuotiaita. Ensimmäisellä ja viimeisellä kerralla oli vähintään toinen vanhemmista mukana. Ryhmiin osallistui myös sosiaalityön opiskelija Suvi Seikkula, joka tekee aiheesta pro gradu -työnsä. Lasten palautteista vahvistui käsitys, miten tärkeää on, että vanhemmat antavat lapselle luvan puhua eroon liittyvistä kysymyksistä. Lapset kokivat ryhmän myötä asioiden puhumisen helpottuneen. Myös vanhemmat kokivat, että eron puheeksi ottaminen lapsen kanssa oli helpottunut samoin kuin huoli lapsen selviytymisestä.

Vanhempiensa eron kokeneiden **nuorten ryhmä** 12–15 -vuotiaille suunniteltiin ja toteutettiin keväällä 2012, ohjaajina kehittäjäsosiaalityöntekijä ja sosiaalityön opiskelija. Ryhmä kokoontui 8 kertaa ja siihen osallistui 4 nuorta. Nuorten rekrytoinnissa nuoria tapaavien työntekijöiden henkilökohtainen ohjaus osoittautui tarpeelliseksi. Ryhmässä mukana olleet nuoret olivat tyytyväisiä ryhmätoimintaan ja olivat valmiita suosittelemaan ryhmää muille vanhempiensa eron kokeneille nuorille.

Torniossa kokoontui vanhempien eron kokeneiden lasten ryhmä syksyllä 2011 yhteensä 10 kertaa. Ryhmässä oli 5 lasta. Vanhemmat ja lapset kokoontuivat yhdessä kaksi kertaa.

Marraskuussa 2011 aloitettiin viisipäiväiset **Eroneuvo ja Vanhemman Neuvo** -koulutukset yhteistyössä oppisopimustoimiston, Lapin ensi- ja turvakodin, Rovaniemen kaupungin ja Neuvokeskuksen kanssa. Koulutuksiin liittyen järjestettiin Rovaniemellä kaksi Vanhemman neuvo -vertaisryhmää, joissa toisena ohjaajana toimi kehittäjäsosiaalityöntekijä. Lisäksi Ranualla ohjattiin yksi Vanhemman neuvo -vertaisryhmä. Vertaisryhmä tukee vanhempia uuden elämänvaiheen jäsentämisessä ja auttaa huomioimaan lapsen näkökulman. Ryhmät kokoontuivat kahdeksan (8) kertaa. Ryhmiin osallistui yhteensä 13 eronnutta vanhempaa, joista 11 naista ja 2 miestä. Ryhmien rekrytoinnissa käytettiin laajasti eri tiedotuskanavia antamalla haastatteluja radioon ja lehtiin ja hyödyntämällä maksuttomia menovinkkipalstoja paikallis- ja maakuntalehdissä. Asiakaspalaute vanhempien vertaisryhmistä oli hyvin myönteistä. Kaikki kokivat ryhmästä olleen apua omien eroon liittyneiden tunteidensa käsittelyyn sekä lapsen aseman ja toisen vanhemman merkityksen huomioimiseen.

Rovaseudulla järjestettiin kevään ja alkukesän 2012 aikana kaikkiaan kuusi (6) Eroneuvo-tilaisuutta, joista ensimmäinen oli maaliskuussa. Eroneuvo on kerta-luonteinen ryhmätilaisuus eronneille ja eroa pohtiville vanhemmille sekä heidän läheisilleen. Tilaisuus tarjoaa tiedollista ja sosiaalista tukea erokriisiin ja eron jälkeiseen vanhemmuuteen. Tilaisuuden kokonaisuudesta vastaa vetäjä, joka on sosiaali- tai terveysalan ammattilainen. Eroneuvo toteutetaan yhdessä koulutettujen vapaaehtoistyöntekijöiden kanssa, jotka ovat itse eronneita vanhempia.

Rovaseudulla vapaaehtoisiksi Eroneuvo-tilaisuuksien vetäjiksi ilmoittautuneet haastateltiin ja heille järjestettiin ennen Eroneuvo-tilaisuuksia koulutus, joka alkoi tammikuussa 2012. Koulutuksen aloitti 13 eron kokenutta, joista 10 jatkoi loppuun. Näistä 9 vanhempaa lupautui vapaaehtoisiksi ryhmäkeskustelujen vetäjiksi. Rovaseudulla järjestetyissä eroneuvotilaisuuksissa oli 11 asiakasosallistujaa. Kaikki antoivat myönteistä palautetta. Kipeistä asioista keskusteleminen tilaisuudessa, johon ei tarvinnut varata aikaa tai ilmoittautua eikä esitellä itseään, koettiin helpottavana ja omia ajatuksia selkeyttävänä. Vapaaehtoisilta ”kokemusasiantuntijoilta” sai kuulla, miten he olivat erosta selvinneet ja saaneet lasten asiat järjestymään. Myös Itä-Lapissa Kemijärvellä järjestettiin Eroneuvo-ilta. Sinne ei kuitenkaan tullut lehti-ilmoituksesta huolimatta kuin yksi asiakas, joka sitten kylläkin oli hyvin tyytyväinen saamaansa palveluun. Sosiaalityön opiskelija Anne-Maiju Kaakkurivaara työstää Eroneuvo-tilaisuuksiin osallistuneiden ja vapaaehtoisten palautteista kandidaatin tutkielman.

Eropalvelukokonaisuudesta on tehty esite, jota on saatavilla Rovaniemen kaupungin perhepalvelukeskuksessa ja eri toimipisteissä sekä kaupungin kotisivuilta.

Esitettä on jaossa myös eroneuvotilaisuuksissa. Lisäksi on tehty omat esitteet lasten ja nuorten ryhmistä.

Vanhempien ero on suuri muutostilanne kaikille perheen jäsenille. On tärkeää että lapset voivat käsitellä eron nostattamia kysymyksiään turvallisesti paitsi vanhempiensa kanssa tarvittaessa myös ammattilaisen ohjauksessa. Käsittelemättömät asiat ja eroon liittyvät pelot voivat koteloitua möykyksi, joka purkautuu myöhemmin monenlaisena oireiluna. Vanhempien vertaisryhmissä vanhempien ymmärrys lasten tarpeiden huomioimisesta lisääntyy, samoin kuin ymmärrys molempien vanhempien tärkeydestä lasten elämässä erosta huolimatta. Lasten, nuorten ja vanhempien vertaistukiryhmät ovat osoittautuneet palautteen perusteella hyväksi tavaksi tukea perheitä varhaisessa vaiheessa ennen kuin asiat ovat monimutkaistuneet ja vaativat raskaampia korjaavia tukitoimia.

Vertaisryhmät ja eroneuvotilaisuudet ovat juurtumassa ainakin Rovaseudulle. Lasten ryhmistä vastaavat perheneuvolan työntekijät. Nuorten ryhmien ohjaajiksi on tarkoitettu TUKEVA 3 -juurrutushankkeen aikana kouluttaa myös koulukuraattoreita siten että Marja Leena Nurmela, joka suunnitteli ja ohjasi ensimmäisen ryhmän on työparina koulukuraattori Anne Huhtalalle, joka sitten edelleen ottaa työparikseen toisen kuraattorin. Vanhemman neuvo -vertaisryhmiä ohjaavat ja Eron neuvo-tilaisuuksia järjestävät jatkossa Rovaniemen kaupungin ja Ranuan koulutetut ohjaajat yhteistyössä Lapin ensi- ja turvakodin kanssa. Lapin ensi- ja turvakoti vastaa jatkossa vapaaehtoisten ohjauksesta ja kouluttamisesta.

Tiedottamisessa ja ryhmiin ohjaamisessa tärkeä rooli on kaikilla työssään eroperheitä kohtaavilla: sosiaalityöntekijöillä, terveydenhoitajilla, opettajilla, päivähoidon työntekijöillä, perheneuvolan työntekijöillä. Tähän liittyen järjestettiin yhteistyössä Rovaniemen kaupungin ja Ranuan kunnan kanssa kaksi Ero lapsiperheessä -teemaa ja eropalveluja käsitellyttä koulutusta lapsiperheitä kohtaaville työntekijöille. Koulutuksiin osallistui yhteensä n. 100 työntekijää. Kun eroperhepalvelut on hankkeen aikana saatu hyvään alkuun, niitä ei nyt saa päästää rapautumaan. Tässä suhteessa on etu, että hankkeessa kehittäjätyöntekijänä ryhmiä suunnitellut ja ohjannut Marja Leena Nurmela jatkaa kaupungin perhesosiaalityön johtavana sosiaalityöntekijänä.

Lasten ja nuorten eroryhmien sisältöön voit tutustua tarkemmin hankkeen kotisivuilla julkaistussa raportissa

<http://www.sosiaalikalleg.fi/hankkeet/tukeva/rovaseudun-pilotti/loppuraportti-tukeva2-rovaseutu.pdf> tai TUKEVA -työkalupakki -julkaisussa (liite 6), joka julkaistaan myöhemmin hankkeen kotisivuilla.

4.4.1.4. Perheiden hyvinvointia ja osallisuutta tukeva ryhmätoiminta

Perhetyön ryhmät

Hankkeessa tuettiin kuntien perhetyöntekijöitä ryhmämuotoisten toimintamallien kehittämisessä ja käyttöön ottamisessa. Erilaisia perhetyön ryhmiä ja ryhmätoimintaa järjestettiin Itä-Lapissa, Torniossa, Kemissä ja Ranualla. Seuraavaan taulukoon 6 on koottu eri ryhmät:

	Itä-Lappi: Kemijärvi, Salla, Pelkosenniemi	Kemi	Tornio	Ranua
Ohjaajat	Ulla Kaisanlahti Riitta Var- tionemi Tuija Vuorela Päivi Rautiainen	Henna Sainio Mirva Harju Tarja Evesti Ritva Aheinen, muut asiantuntija- luennoitsijat	Marika Kettunen Heidi Närhilä Päivi Syväjärvi Johanna Yrjänheikki vierailevat asiantun- tijat ja, Martat ja 4H	Vappu Onkalo Marketta Uimanie- mi-Honkanen srk:n työntekijä
Osallistu- jat	5 lastensuojelun äitiä	Alun perin 7, lopulta 5 lastensuojelun äitiä	4 lastensuojelun perhettä	3 perhettä (+ mum- mo), mukana 1 maahanmuuttaja- perhe
Kokoon- tumiset	6 +arviointi ja mallinnuskerrat, kevät 2011	8 + mallinnuskerrat syksy 2011 – talvi 2012	9 kertaa (9-13) kevät 2012	alkanut 12.9.2012, kokoontuu viikottain 2 tuntia
Teemat	Ryhmäytyminen Iloa elämään värien avulla Omien voimava- rojen löytäminen Fyysinen hyvin- vointi Äitiys ja van- hemmuus Ulkoilu, positiivi- nen palaute ja vahvistaminen Joka kerta yh- teinen ruokailu	Tutustuminen, oma "aarrekartta" leikeku- vin Terveellinen, maistu- va välipala Kirjaston palvelut Oma hyvinvointi Käsityöt, korjataan vanhaa,ideoidaan uutta Pikkujoulu ja juhla- rinteet Vanhemmuus on rikkautta Päätös ja kannustava palaute	Tutustuminen ja arjen asioita Kodinhoito Arjen rytmit: uni,ruoka, liikunta Päihteet Hemmottelua Voimavarat ja sel- viytyminen Iloa yhdessä, mu- siikkileikkikoulu Rajat ja rakkaus Retki luontoon, makkaranpaistoa	Tutustuminen, Tietoa neuvola-, päivähoito- kuntoutuspalveluis- ta Tutustumista toi- seen kulttuuriin

Taulukko 5. Eri perhetyön ryhmien kokoonpanot

Eri ryhmissä käsiteltiin monipuolisesti ja harjoiteltiinkin arjen taitoja, omasta ja lasten hyvinvoinnista huolehtimista. Ryhmätoiminnassa lisänä oli vertaistuki ja toinen toisiltaan oppiminen yhtä lailla vanhempien kuin työntekijöiden osalta. Positiivinen toinen toisensa kannustaminen antaa voimia arjessa jaksamiseen. Ryhmä toi osallistujistaan esiin asioita, joita ei tavanomaisilla kotikäynneillä huo-
maa. Ryhmän aiheita oli voitu käsitellä vielä perhekäynneillä kahden kesken työntekijän kanssa.

Hankkeessa suunniteltu ja toteutettu ryhmätoiminta on jo juurtumassa perhetyön työmuodoksi. Itä-Lapissa jatkaa uusi seudullinen ryhmä ja Torniossa on alkanut toinen Arjen taitoja -ryhmä. Ranuan ryhmätoiminta on vasta alkanut ja se tulee jatkumaan.

Perheleirit

Pakaste- ja TUKEVA 2 -hankkeet järjestivät yhteistyössä Lapin kuntien ja järjes-
töjen kanssa kolme perheleiriä Lapin alueella vuosien 2011 ja 2012 aikana. En-
simmäinen leiri järjestettiin kesällä 2011 juhannuksen jälkeen Muoniossa. Vuon-
na 2012 leirejä järjestettiin kaksi juhannuksen molemmiin puolin, toinen oli Ke-
missä ja toinen Enontekiöllä. Kaikki leirit kestivät neljä päivää maanantaista tors-
taihin. Vuoden 2011 leirillä TUKEVA 2 -hankkeesta oli mukana Luoteis-Lapin ja
Länsi-Pohjan kehittäjätyöntekijät ja vuoden 2012 leireillä Luoteis-Lapin kehittäjä-

työntekijä. Kehittäjätyöntekijät osallistuivat sekä leirin suunnitteluun että ohjaamiseen. Muut työntekijät vuoden 2011 leirillä olivat Pakaste-hankkeen sekä kolmen järjestön (Miestyön keskus, Erityislusten Omaiset, Sämisoster) kehittäjätyöntekijöitä. Vuoden 2012 leireillä kunnat tulivat aktiivisemmin mukaan leirin toteuttamiseen. Ohjaajina toimi Pakaste2- ja TUKEVA 2 -hankkeiden kehittäjätyöntekijöiden lisäksi kuntien perhetyöntekijöitä, sosiaalityöntekijöitä, sosiaaliohjaaja, sosiaaliterapeutti ja psykologi. Lisäksi ohjaajina toimi kaksi Lapin yliopiston sosiaalityön opiskelijaa. Toinen opiskelija on tekemässä perheleireistä pro gradu-tutkielmaansa, ja hän keräsi leireillä tutkimusaineiston haastattelemalla perheitä. Sämisoster ja Erityislusten Omaiset olivat myös mukana järjestelyissä, ja Sämisosterista tuli leirille vieraileva ohjaaja yhtenä päivänä.

Leirit olivat osallistujille maksuttomia. Matkakustannuksista perheet vastasivat kuitenkin itse. Leirien koot vaihtelivat lähinnä leiripaikkojen mahdollistaman majoituskapasiteetin mukaisesti: Tunturi-Lapin perheleirille vuonna 2011 valittiin 7 perhettä ja mukana oli 6 perhettä; Meri-Lapin perheleirillä 2012 mukana oli 10 perhettä ja Tunturi-Lapin leirillä vuonna 2012 9 perhettä. Perheet valikoituivat leireille pääsääntöisesti ns. kutsumenettelyn avulla, joka tarkoittaa sitä, että sosiaali- ja terveystoimen työntekijät suosittelivat perheitä leireille, täyttivät hakukaavakkeen perheiden kanssa ja tekivät lähetteen. Perheet valittiin leireille hakemusten perusteella.

Perheleirien tavoitteina oli tarjota perheille mahdollisuus virkistäytymiseen ja voimien kokoamiseen sekä vanhemmuuden ja perheen keskinäisen vuorovaikutuksen tukemiseen. Kaste-ohjelman mukaiset syrjäytymisen ehkäiseminen, osallisuuden lisääminen ja hyvinvointierojen kaventaminen olivat leirien tärkeimpiä taustamotiiveja. Kaikilla lapsilla ei ole mahdollisuutta päästä lomamatkoille. Leiri oli lapselle mieleenpainuva kokemus, josta hän voi koulussa tai päivähoitossa kertoa muille. Leirikokemus voi olla myös lapselle ja vanhemmille tärkeä yhteinen muisto. Etenkin kun leiriltä sai muistoksi valokuvakoosteen, jonka avulla leiritahtumiin ja -tunnelmiin voi palata myöhemmin.

Perhe- ja sosiaalityöntekijälle leiri tarjosi mahdollisuuden päästä ainutlaatuisella tavalla lähelle perheitä. Esimerkiksi sosiaalityöntekijälle monitasoinen kohtaaminen keskustelujen ja erilaisen toiminnan yhteydessä antoi aivan erilaisen mahdollisuuden tutustua perheisiin ja rakentaa luottamusta kuin toimiston vastaanotolla tai yksittäisellä kotikäynnillä. Leirillä voi myös havainnoida perheen keskinäistä vuorovaikutusta ja kykyä ratkaista erilaisia ongelmia.

Perheleirien ohjelmaan ja palautteeseen voi tutustua tarkemmin TUKEVA Lapin osahankkeen kotisivuilla olevasta raportista:

<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva/luoteis-lapin-pilotti/TUKEVA2LuoteisLappiLOPPURAPORTTI.pdf>

4.4.1.5. *Jalkautuvat erityispalvelut*

Hankkeessa pilotoitiin Lasten Kaste -ohjelman tavoitteiden mukaisesti erityispalvelujen: perheneuvolan erityissosiaalityön, mielenterveystyön ja kuntoutusohjauksen jalkauttamista lasten ja nuorten kehitysympäristöihin, kouluun, päivähoitoon ja kotiin.

Perhekeskeinen työparityö oppilashuollossa

Hankkeen Rovaseudun kehittäjäsosiaalityöntekijä-psykoterapeutti, joka samalla edusti Rovaniemen perheneuvolaa, kehitti perhekeskeistä toimintamallia pilottikouluksi valitun Korkalovaaran koulun koulukuraattorin ja muun oppilashuollon henkilöstön kanssa kevästä 2011 kevääseen 2012. Myös Ranuan yläkoulussa oli tarkoitus kehittää perhekeskeistä työtä. Ranualla kuitenkin työparius kohdentui lastensuojelun asiakasperheiden kanssa työskentelyyn. Osaksi tähän vaikutti se, että koulukuraattori toimi sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijänä että kuraattorina ja tarve painottui lastensuojeluun.

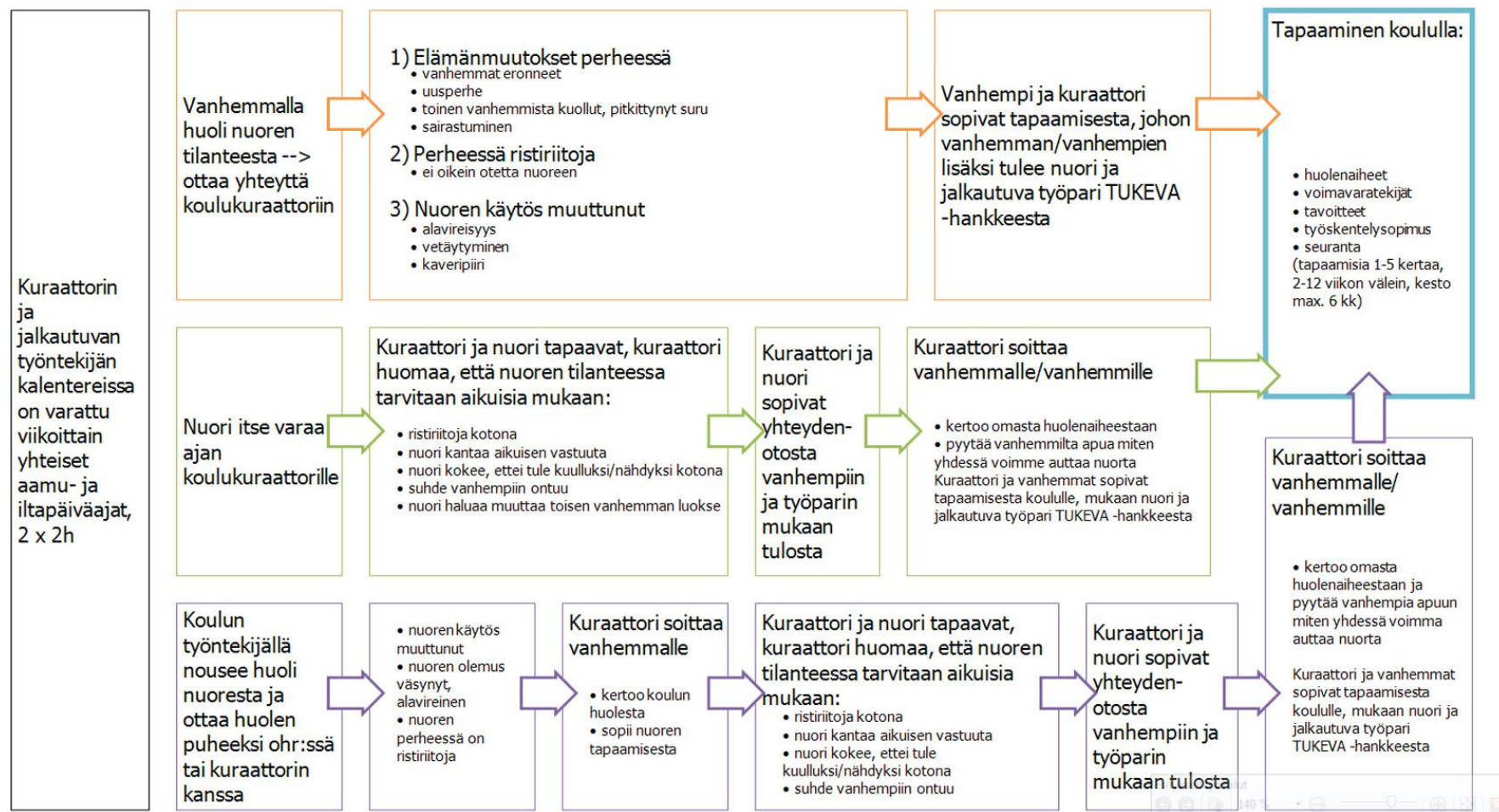
Alkuvaiheessa keväällä 2011 tehtiin sekä Rovaniemellä että Ranualla selvitys nuorten (tukioppilaiden), vanhempien ja oppilashuoltoryhmien näkemyksistä koulun nuorten psykososiaalisten palvelujen nykytilaa ja kehittämisen tarpeita. Selvitys tehtiin puolistrukturoidulla kyselyllä sekä learning cafe -menetelmällä. Vastausten perusteella oppilashuollon palvelut ja opintojen ohjaus sekä perheneuvolapalvelut toimivat sekä Ranualla että Rovaniemellä kohtalaisen hyvin. Sen sijaan puutteita oli vastaajien mielestä mielenterveys-, päihde- ja psykiatristen palvelujen saatavuudessa. Erityisesti Rovaniemen aineistossa nousi perheen mukaan ottaminen nuoren auttamisessa ongelmatilanteissa. Nuoret tarvitsevat apua tukioppilaiden mukaan itsetuhoisuuden, masennuksen, yksinäisyyden, stressin, netti- ja muiden riippuvuuksien, syömishäiriöiden, koulukiusaamisen tai väkivallan vuoksi. Raportti selvityksen tuloksista on luettavissa Lapin osahankkeen kotisivuilla: http://www.sosiaalikalleg.fi/hankkeet/tukeva/rovaseudun-pilotti/TUKEVA_Rovaseutu_raportti_liitteilla.pdf

Perhekeskeisen toimintamallin käyttöön ottoa helpotti, että kehittäjäsosiaalityöntekijällä ja kuraattorilla oli varattuna yhteiset viikottaiset ajat kalentereissaan. Kun koulukuraattori arvioi että tilanne nuoren kohdalla oli haastellinen, hän konsultoi kehittäjäsosiaalityöntekijää tai nuoren ja vanhempien kanssa keskusteltuaan pyysi hänet mukaan perhetapaamiseen. Työparius kuraattorin kanssa muotoutui vuoden aikana ja tilanteet, joissa perhekeskeistä työskentelyä tarvitaan nuoren hyvinvoinnin turvaamiseksi, hahmottuivat. Loppukeväästä työtapa mallinnettiin (ks. Kuva 32).

Asiakkuudet työparille tulivat kolmea eri reittiä: 1) vanhempi ottaa yhteyttä koulukuraattoriin (tai muuhun koulun työntekijään), 2) nuori ottaa itse yhteyttä tai 3) koulun työntekijällä itsellä nousee huoli nuoresta. Mikäli huoli on sen kaltainen, ettei nuori itse pysty omilla teoilla ongelmaa ratkaisemaan tai tilannetta helpottamaan tarvitaan nuorelle tärkeitä aikuisia mukaan. Yleensä nuorelle kaikkein tärkeimmät aikuiset ovat omat vanhemmat tai muu huoltaja. Nuoren hyvinvointiin vaikuttavia, mutta nuoren yksin ratkaisemattomia pulmia ovat elämänmuutokset, ristiriidat tai kriisit perheessä, nuoren jaksamattomuus ja vastuunkanto aikuisille kuuluvista asioista. Perhetapaamisia kertyi Rovaniemellä yhteensä 70, 46 eri nuoren asioissa. Lisäksi laajemman verkoston tapaamisia oli 24, 13 nuoren asiassa.

Perheiltä saadut palautteet olivat myönteisiä. Koulu tapaamispaikkana koettiin hyväksi, koska se on lapsen ”työpaikka”. Työparityö vastasi vanhempien mielestä hyvin perheiden tarpeisiin: *”Puhuimme meille kulloinkin tärkeimmistä asioista”, ”Asiantuntevat työntekijät, helppo keskustella” ”Oli suuri tuki meille”*. Työskentelyssä perheille syntyi luottamus, että ongelmien ratkaisemiseksi tehdään työtä ja oppilaan hyvinvoinnista ja koulunkäynnistä huolehditaan jatkossakin.

PERHENEUVOLAPALVELUIDEN JALKAUTUMINEN YLÄKOULULLE - MALLI TYÖPARITYÖSKENTELYSTÄ

Kuva 32. Perheneuvolapalveluiden jalkautuminen yläkoululle -malli työparityöskentelystä

Työparityöskentely onnistui pilotissa hyvin ja tapaamiset järjestyivät nopeasti ja joustavasti, koska niihin oli varattu etukäteen aikoja. Nyt toimittiin kuitenkin vain yhdellä koululla, joten jatkossa ei todennäköisesti pystytä tässä laajuudessa työpariutta toteuttamaan. Rovaniemen perheneuvolassa on täyttämättä puolikas sosiaalityöntekijän virkaa, mikä sekin vaikeuttaa jalkautumista. Toisaalta, jos toimitaan nopeasti, riittävän varhain, voidaan selviytyä lyhyempikestoisella työskenteilyllä. Jatkossa juurruttamishankkeessa on tarkoitus kehittää mallia edelleen niin, että työparia etsitään myös oppilashuollon sisältä ja perheneuvolan työntekijä on työparina vaativammissa tilanteissa.

Mielenterveystyöntekijä yläkoululla

Itä-Lapissa Sallassa kokeiltiin toimintamallia, jossa kehittäjätyöntekijä, jolla on mielenterveys- ja päihdetyön koulutus, oli yläkoululla yhtenä päivänä viikossa oppilaiden ja oppilashuollon sekä opettajien tukena. Toiminta aloitettiin keväällä 2011 ja se kesti vuoden 2012 kevätlukukauden loppuun. Työ oli varhaista tukea, ei varsinaisesti kuntouttavaa työtä niiden oppilaiden kanssa, joilla hoito on jo olemassa. Oppilaat ohjautuivat pääsääntöisesti mielenterveystyöntekijälle eli Merkkarille kuraattorin, opettajan tai kouluterveydenhoitajan kautta. Oppilas itse oli voinut myös ottaa yhteyttä Merkkariin. Näin kävikin sen jälkeen, kun Merkkari oli tullut tutuksi kouluyhteisössä. Uusia asiakkaita ohjautui siten, että nuori oli kuullut Merkkarista toiselta oppilaalta ja rohkaistui itsekkin ottamaan yhteyttä.

Työ koululla sisälsi 1–5 tapaamista nuoren ja tarvittaessa perheen kanssa. Yhteydenpitoa tarvittiin myös lastensuojeluun sekä konsultointia opettajille oppilaan tukemiseksi koulussa. Yksittäisen oppilaan kohdalla ohjattiin lähiverkostoa, mie-tittiin yhdessä tukimuotoja arjen sujumiseksi niin kotona kuin koulussa. Yhdessä oppilaan, perheen ja koulun kanssa pulmatilanteeseen keksittiin usein arkea tai koulutyötä helpottava ratkaisu tai tilanne rauhoittui keskustelun/puheeksi ottamisen avulla. Työn rajattu kesto osoittautui hyväksi, se toi lisäksi työskentelyyn tehokkuutta ja suunnitelmallisuutta. Mikäli nuori tai perhe oli tarpeen ohjata jatko-hoitoon, Merkkari varasi ajan perhe- ja mielenterveysklinikalle psykologin tai erikoislääkärin vastaanotolle. Jatkohoitopaikan kanssa tehtiin yhteistyötä tiedon siirtämiseksi ja ensitapaamiselle Merkkari meni mukaan. Yleisimpiä syitä tulla Merkkarin vastaanotolle olivat käyttäytymiseen liittyvät ongelmat koulussa, ahdistuneisuus ja pelko-oireet, masentuneisuus, traumaattiset kokemukset mm. avioerot, menetykset, kiusaaminen, perheväkivalta, päihdeongelmat.

Käyntejä oli yhteensä 69, näistä poikien käyntejä 39 ja tyttöjen 30. Asiakkaita, joilla useampia kuin yksi tapaaminen, oli 11. Perhe- ja verkostotapaamisia oli 6. Yhteistyötä jatkotutkimusten tai -hoidon osalta oli 7 asiakkaan tilanteessa. Koululta, nuorilta ja perheeltä työstä saatu suullinen palaute oli positiivista. Työskentelyn tuoma muutos on näkynyt oppilaan elämässä esimerkiksi käytöksen parantumisena, levottomuuden vähentymisenä luokassa ja koulumotivaation parantumisena. Oppilaat kertoivat käyntien aikana ja tapaamisten yhteydessä esimerkiksi mielialan kohentuneen, ahdistuneisuuden helpottaneen ja tulevaisuuden tuntu- van työskentelyn myötä paremmalta. *”Vastaanotto on lähellä ja säännöllisesti käytettävissä. On ollut apua ja helpottaa paineita esim. psykiatrin vastaanotolle menemisestä.”* (Nuoren palaute). Oppilaan kokemus työskentelyn hyödystä sekä kuulluksi tulemisesta käsiteltiin joka tapaamiskerralla sekä palautekeskustelussa työskentelyn päättyessä. Perheet ja opettajat ovat olleet helpottuneita myös mahdollisen hoidon järjestymisestä.

Koulu koki toiminnan tarpeelliseksi ja toivoo sen mahdollistuvan myös hankkeen päätyttyä. Seudullisen tukiryhmän kokouksessa asiaa käsiteltiin ja tehtiin ehdotus, että työntekijä jatkaa koululla ainakin kerran kuukaudessa ja on välillä yhteydessä videoneuvottelun kautta. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa on tarkoitus tukea toiminnan jatkuvuutta.

Kuntoutusohjaus lapsen, perheen ja lähityöntekijöiden tukena

Kolpeneen palvelukeskuksen pilotissa tavoitteena oli kehittää autismikirjon varhaisnuorten ja nuorten kuntoutuspolkua antamalla tukea ja ohjausta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa perheille ja kouluille haastavien tilanteiden ehkäisyyn tai vähentämiseen arjessa niin, että kriisijaksot laitoksessa voitaisiin välttää. Tavoitteena oli myös nivoa laituskuntoutusjaksot mahdollisimman hyvin nuoren arkeen kotona, koulussa ja vapaa-aikana sekä tehostaa laituskuntoutuksesta vastaavien ja nuoren lähiverkoston keskinäistä yhteistyötä, jotta eri tahot toimivat yhteisesti asetettujen tavoitteiden suuntaan.

Pilotissa oli yhteensä 13 asiakasta kuudesta kunnasta. Asiakastyötä toteutettiin perheiden kotona, koulussa ja päivätoiminnoissa. Tärkeimmiksi toimintamuodoiksi muodostui perheen ja lähiverkoston tukeminen, ohjaus ja neuvonta toiminnanohjauksessa, strukturoinnissa, yhteisten toimintatapojen löytämisessä ja kommunikoinnissa sekä syventävä ohjaus/valmennus lapsen/nuoren omien tunteiden säätelyyn ja vihanhallintaan.

Yhteistyön tehostamiseksi laituskuntoutuksesta vastaavien ja lähityöntekijöiden sekä perheen kesken otettiin käyttöön kuntoutusjaksoihin liittyen ennakko- ja seurantakäynti. Käynnillä mukana oli kuntoutusohjaajan työparina laitoksen työntekijä. Ennen kuntoutusjaksoa toteutetulla käynnillä kartoitettiin perheen toiveita, arjen ongelmia ja hyväksi havaittuja käytänteitä sekä tavattiin myös lapsen tai nuoren lähityöntekijöitä. Perhe sai etukäteen tietoa laitoksen toiminnasta ja kuntoutusjakson yleisestä sisällöstä. Kuntoutusjakson aikana kuntoutusohjaaja oli mukana palvelukodilla ja koululla ja pystyi siten paremmin suunnittelemaan kuntoutusjakson jälkeisen kuntoutusohjauksen sisältöä. Seurantakäynnillä tuettiin kuntoutusjakson aikana tarpeelliseksi havaittujen keinojen käyttöä arjen toimintaympäristöissä.

Perhe- ja lapsikohtaisen yksilöllisen kuntoutusohjauksen lisäksi kehittäjätyöntekijä koulutti kuntien työntekijöitä sekä antoi ohjausta vanhempien ryhmälle yhdessä toisen kuntoutusohjaajan kanssa. Hän ohjasi myös kahta lasten ryhmää. Toisessa ryhmässä, johon osallistui 3 Tornionseudun erityiskoulun oppilasta, sovellettiin ART-menetelmää. Toisen ryhmän, johon osallistui 4 lasta, ohjelma sisälsi erilaisia toiminnallisia leikkejä ja sosiaalisten taitojen harjoitteita ja se kokoontui kesäkuun 2012 aikana. Ryhmälle vuokrattiin tilat Erityislaster omaiset -yhdistykseltä, jonka kautta ryhmästä tiedotettiin vanhemmille.

Esimerkkiasiakasprosessien ohella neuropsykiatrisen kuntoutusohjauksen tarvetta ja kuntoutusohjaukseen liittyviä ongelmia kartoitettiin kunnille, sairaanhoitopiirille ja palveluntuottajille sekä vanhemmille lähetetyllä kyselyllä. Kunnissa ongelmia aiheuttaa maksajatahon määrittely. Kouluilta tai päiväkodeista, joissa lasten kanssa arjessa toimitaan ja lasten tuen tarpeita tunnistetaan, otetaan usein suoraan yhteyttä kuntoutusohjaajiin. Palveluun tarvitaan kuitenkin maksusitoumus. Maksusitoumuksia annetaan kuntakohtaisesti vaihdellen sosiaalitoimen vammaispalveluista tai/ja terveystoimesta lääkinnällisenä kuntoutuksena. Kun-

nissa kaivataan tietoa tarjolla olevista kuntoutuspalveluista ja niiden sisällöstä. Perheiden kannalta ei olennaista ole, mikä taho maksusitoumuksen kuntoutusohjaukseen antaa, vaan olennaista on palvelun saaminen ajoissa ennen kuin ongelmat ovat arjessa vaikeutuneet ja vanhemmat uupuneet. Vanhemmat toivoivat, että olisi yksi tuttu työntekijä, joka koordinoisi lapsen ja perheen palvelukokonaisuutta ja jonka puoleen vanhemmat voisivat tarvittaessa kääntyä. Koska kuntoutusohjaajapalveluja ei ole riittävästi tarpeeseen nähden, on tärkeää että paikallisella tasolla on osaamista tukea perheitä, joilla on autismikirjon lapsi. Viime vuosien aikana onkin kuntien työntekijöitä kouluttautunut neuropsykiatrisiksi valmentajiksi. Kuntoutusohjaajat voivat silloin keskittyä antamaan harvakseltaan konsultaatiota valmentajille ja muille lähityöntekijöille.

Vanhempien tukemiseksi selviytymään arjessa, tuotettiin hankkeessa yhdessä Rovaniemen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opiskelijoiden ja Kota-keskuksen kanssa opas *Haastavat tilanteet*, jota painettiin yhteensä 400 kpl. Opas on sähköisenä myös TUKEVA Lapin osahankkeen ja Kolpeneen yhteisillä kotisivuilla

http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva/kolpeneen-pilotti/HAASTAVAT%20TILANTEET-OPAS%20%20VANHEMMILLE_oikoluettu_MM.pdf

4.4.2 Työntekijöiden osaamisen ja oman työn kehittämisen tukeminen

Hankkeessa järjestettiin hankekuntien työntekijöille menetelmäkoulutusta ja -ohjausta, yhteisiä kehittämispäiviä, työprosessien mallinnusta sekä tuettiin kehittämissuhteiden toteutusta.

4.4.2.1 Verkostojen kehittämispäivät ja menetelmäkoulutukset

Hankkeessa koottiin perhetyöntekijöiden, koulukuraattorien ja perheneuvolatyöntekijöiden verkostot, joille järjestettiin omia kehittämis- ja koulutuspäiviä. Perhetyöntekijät halusivat verkostoitua ja kokoontua seudullisesti: Itä-Lapin perhetyöntekijöiden vertaistapaamisiin osallistuivat, Kemijärven, Sallan, Pelkosenniemen, Posion, Ranuan ja Sodankylän perhetyöntekijät. Kokoontumisia oli 18.–19.11.2010, 26.–27.5.2011, 3.–4.5.2012 ja sisältöteemoina oma hyvinvointi, neuvolan perhetyö, kirjaamiskäytännöt, lähisuhdeväkivallan tunnistaminen, vertaiskonsultaatio. Länsi-Lapin perhetyöntekijät kokoontuivat 3.5.2011 ja 4.10.2012, sisältöteemoina perhetyön eri muodot, kuntakohtaiset perhetyön käytännöt ja perhetyön ryhmät. Luoteis-Lapin perhetyöntekijät kokoontuivat 25.5.2012 ja 21.9.2012, sisältöteemoina kuntakohtaiset perhetyön käytännöt, vertaiskonsultaatio, Väestöliiton sekvenssimenetelmä ja perheleirit. Koko Lapin alueen perhetyöntekijät kokoontuivat 3.–4.11.2011 Rovaniemelle yhteisille koulutus- ja kehittämispäiville. Päivien teemana olivat mielenterveys ja perhetyön keinot tukea perheitä, joissa vanhemmalla on mielenterveyden häiriö. Aiheeseen johdatteli erikoissairaanhoidtaja Sirkku Valve ja erilaisia työvälineitä ja -menetelmiä esittelivät perhetyöntekijät Tuula Lampela ja Anita Tervo. Ryhmätyöskentelyssä kaikki pääsivät osallistumaan keskusteluun työmenetelmistä ja hyvistä käytännöistä. Toisena päivänä kuultiin Rovaniemen kaupungin Majakka -perhetyöstä. Itä-Lapin perhetyöntekijät esittelivät seudullista äitiryhmäänsä. Myös Tornion ja Kemian perhetyöntekijät esittelivät omaa toimintaansa.

Koulukuraattorien verkosto kokoontui 9.6.2011, jolloin teemana oli koulukuraattorin työn kehittyminen ja sisältö. Hankkeessa tehtiin selvitys koulukuraattorin työstä Lapissa ja selvityksen tuloksia esiteltiin tapaamisessa. Selvitys on luettavissa hankkeen kotisivuilla

<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva/Koulukuraattorityo%20Lapissa.pdf>

Seuraavan kuraattoripäivän 18.11.2011 aiheena oli mielenterveys, erityisesti nuoren mielenterveyden tukeminen koulutyössä. Luennoitsijana oli FT, VET-perheterapeutti Pirjo Keskitalo. Iltapäivällä paneuduttiin koulukuraattorityön moninaisuuteen Rovaniemen, Kemin ja Keminmaan mallinnusten pohjalta. Kuraattoriverkoston tapaamisessa 6.6.2012 koulukuraattorit esittelivät toteuttamiaan ryhmiä. Lisäksi he saivat kuulla Rovaniemellä kehitetystä vanhempiensa eron kokeneiden nuorten vertaistukiryhmästä. Vierailijoina päivässä olivat nuorisopsykiatrian osaston ja poliklinikan sosiaalityöntekijät, joiden kanssa keskusteltiin yhteistyöstä ja toimintakäytännöistä, kun nuori tarvitsee erikoissairaanhoidon palvelua tai on asiakkaana erikoissairaanhoidossa.

Perheneuvolaverkosto kokoontui ensimmäisen kerran 21.2.2011. Tällöin kuultiin eri perheneuvoloiden tilanteesta, keskusteltiin ajankohtaisista asioista ja tutustuttiin TUKEVA Lapin osahankkeen toimintaan. Hallitusneuvos Esa Iivonen luennoi 25.11.2011 videoyhteydellä perheneuvolaväelle lapsiperheköyhyydestä palvelujen haasteena. Aihe viritti runsasta keskustelua siitä, miten perheiden köyhyys näkyy perheneuvolatyössä ja miten työntekijä pystyy sen huomioimaan. Iltapäivän aikana keskusteltiin perheneuvoloiden ajankohtaisista haasteista ja tutustuttiin joidenkin perheneuvoloiden käyttämään Theraplay-menetelmään. Viimeisin perheneuvolan koulutus- ja kehittämisspäivä pidettiin 8.10.2012. Teemana olivat kiintymysteoria ja kiintymysvaurioiden korjaamisen mahdollisuudet ja keinot. Luennoitsijana ja keskustelun johdattelijana toimi kehittämisspäällikkö, lastenpsykiatri Jukka Mäkelä. Iltapäivällä keskusteltiin perheneuvolan ja peruspalvelujen yhteistyökäytännöistä eri kunnissa.

Työntekijät kokivat nämä oman ammattialan yhteiset koulutus- ja kehittämisspäivät tarpeellisiksi ja antoisiksi. Niissä päästiin jakamaan yhteisiä ajankohtaisia asioita ja oppimaan toinen toisiltaan. Sen lisäksi sai myös tietoa uusista menetelmistä tai ajankohtaisista tutkimuksista. Vaikka työpaineet ovat kovat ja resurssitilanne osassa perheneuvoloita on ollut todella vaikea, olivat työntekijät kokeneet oman jaksamisensa kannaltakin päivät tervetulleiksi.

Työntekijöiden osaamisen vahvistamiseksi järjestettiin menetelmäkoulutusta ja -ohjausta: Maestro – nuorten stressinhallintakurssien ohjaajakoulutus, ART-menetelmäkoulutus, lasten ja nuorten ryhmämuotoisen eroauttamisen koulutus, Eroneuvo- ja Vanhemman neuvo menetelmäkoulutus. Lisäksi kaksi lastensuojelun työntekijää Kemistä olivat mukana Oulun seudun järjestämässä Baro-menetelmän koulutuksessa.

4.4.2.2. Kehittämistehtävät ja mallinnukset

Hankkeessa tuettiin kuntia lasten, nuorten ja perheiden palveluiden kehittämissä. Hankesuunnitelman mukaisista perhetyön kehittämistehtävistä on raportoitu edellä kohdassa Perhetyön ryhmät. Näiden lisäksi Rovaniemen ennalta ehkäisevässä perhetyössä suunniteltiin kehittämisspilotina perhetyöhön soveltuvaa Lapset puheeksi -keskustelun mallia ja selvitystä Toimiva lapsi & perhe me-

netelmien käyttöön ottoon liittyvistä esteistä. Henkilövaihdosten vuoksi kehittämistehtävä ei kokonaisuudessaan toteutunut. Perhetyöntekijät kuitenkin ottivat käyttöön Lapset puheeksi keskustelun sekä ryhmämuotoisessa perhetyössä että varisnaisessa perhetyössä uusien asiakkuuksien alkaessa ja olemassa olevien asiakkuuksien väliarvioinnissa.

Hanke sai Sosiaali- ja terveysministeriöltä luvan hankkeen loppuvaiheessa tukea kuntia lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen kehittämisessä kuukauden työskentelyjaksoilla tai kehittämistehtävillä. Päätös tuli tiedoksi osahankkeelle 9.8.2012, joten aikaa tiedottamiseen ja kehittämistehtävien ideointiin jäi kovin vähän, koska toteutus piti tapahtua syyskuun aikana. Hakemuksia tuli 7, joista 6 pystyttiin aloittamaan. Osa kehittämistehtävistä jatkuu juurruttamishankkeen aikana ja tulokset näistä raportoidaan tarkemmin siinä yhteydessä

Kehittämistehtävät:

- Rovaniemen kaupunki, sosiaali- ja terveystoimi: ADHD-lasten hoitopolun ja alkuarvioinnin selkeyttäminen terveydenhuollon, opetustoimen ja sosiaalitoimen rajapinnassa. Työskentelyjakson aikana kartoitettiin eri tahoja haastattelemalla ongelmia ja tarpeita sekä työstettiin alustavaa ehdotusta toimintamalliksi. Toimintamallin kehittelyä viedään mahdollisuuksien mukaan eteenpäin juurruttamishankkeessa.
- Rovaniemen kaupunki, opetustoimi: Erityisen tuen lasten vanhempien vertaistukiryhmät koulunkäynnin ohjaajien ohjaamana, ryhmien suunnittelu, ohjaajien koulutus ja ryhmien aloitus. Tämän kehittämistehtävän osalta saatiin suunnittelu ja ohjaajien valmennus toteutettua, mutta itse ryhmiä ei ehditty kutsua koolle. Juurruttamishankkeen aikana saadaan raportti vanhempien vertaistukiryhmätoiminnan etenemisestä.
- Rovaniemen kaupunki, Vaaranlammen koulu: Alakouluikäisten oppilaiden oppilashuollon sekä muun oppimisen ja koulunkäynnin tuen esittely ja palveluihin ohjauksen mallinnus koulun kotisivuille. Sivusto on tarkoitettu erityisesti vanhemmille ja se julkistetaan vanhempainillassa 25.10.2012 osoitteessa www.pedanet.fi/rovaniemi/vaaranlampi
- Sallan kunta, sosiaali- ja terveystoimi: Yhteistyön kehittäminen lastensuojelun ja peruspalvelujen kesken sekä lastensuojelupalvelujen esitteen suunnittelu. Työskentelyjakson aikana tehtiin kysely peruspalvelujen työntekijöille lastensuojelusta ja sen jälkeen pidettiin yhteinen kokoontuminen lastensuojelun ja peruspalvelujen työntekijöille, jossa käsiteltiin kyselyssä esiin nousseita asioita ja selkiytettiin yhteistyökäytäntöjä. Lastensuojelun esite tulee kunnan kotisivuille.
- Ranuan kunta, sosiaali- ja terveystoimi: Perhetupatoiminnan suunnittelu ja käynnistäminen syrjäytymisvaarassa oleville perheille ja lapsiperhetyöryhmän kokoaminen. Perhetupatoiminta käynnistyi yhteistyössä seurakunnan kanssa. Kokoontumisia oli syyskuussa 3 kertaa ja osallistujina oli 3 perhettä. Myös lapsiperhetyöryhmä kokoontui syyskuussa pohtimaan lapsiperhepalvelujen tilaa ja samalla päivitettiin palveluesite.
- Kemin kaupunki, sosiaali-terveys- ja opetustoimi: Yläasteen kynnyksellä olevien poikien vertaistukiryhmän suunnittelu ja käynnistäminen. Syyskuun

aikana työryhmä suunnittelu poikien ryhmän kutsun ja kokoontumisten sisältöä, itse ryhmää ei ehditty saada näin lyhyessä ajassa koolle, mutta tarkoitus on jatkaa juurruttamishankkeen aikana toimintaa.

Hankkeessa tuettiin työntekijöitä oman työnsä kehittämisessä mallintamalla heidän kanssaan työprosesseja. Keminmaan perhetyön työprosessin mallinnus on saatu syksyn 2011 aikana valmiiksi. Tavoitteena oli eri perhetyön muotojen rajapintojen selkeyttäminen ja ennalta ehkäisevän perhetyön sisällön määrittäminen. Perhetyössä mallinnettiin myös Itä-Lapin ja Kemin äitiryhmät. Lisäksi mallinnettiin Keminmaan ja Kemin koulukuraattorien asiakastyö sekä Rovaniemen koulusosi-aalityö. Mallinnuksessa tärkeää oli yhteinen pohdinta työn sisällöstä. Samalla nousi esiin myös kehittämisen tarpeita ja ideoita. Lopputuloksen avulla työntekijät pystyivät tekemään työtään näkyväksi asiakkaille, yhteistyökumppaneille ja päätäjille. Mallinnukset on julkaistu osoitteessa www.sosiaalikallega.fi/mallit/.

4.4.3 Muu toiminta ja yhteistyö

Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Toimiva lapsi & perhe -hankkeen kanssa tehtiin yhteistyötä vuoden 2012 aikana kokoamalla TL&P -menetelmäkouluttajat yhteiseen tapaamiseen, osin videoiden välityksellä sekä kartoittamalla kuntien tilannetta Lapset puheeksi ja Lapset puheeksi neuvonpito -menetelmien koulutusten ja käyttöön oton osalta. TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa on tarkoitus yhteistyötä jatkaa menetelmien levittämiseksi ja juurruttamiseksi.

Lastensuojelulain mukaisten edunvalvojien käytön lisäämiseksi ja lasten edun turvaamiseksi yhteistyössä Pelastakaa Lapset ry:n kanssa järjestettiin alueellisia ja seudullisia työkokouksia kuntien lastensuojelun, maistraattien, käräjäoikeuden ja poliisin edustajille toimintamallien luomiseksi lasten edunvalvonnan järjestämiseen Lapin alueella. Kuntiin välitettiin Pelastakaa Lapset ry:ssä laadittu kysely sekä vuonna 2011 että 2012 edunvalvonnan toteutumisesta ja mahdollisista koulutus- ja konsultaatiotarpeista.

Huhtikuussa järjestettiin yhteistyössä PaKaste-hankkeen, Rovaniemen kaupungin ja THL:n kanssa kaksipäiväinen Verkostot vuoropuhelussa -konferenssi dialogisten verkostomenetelmien käyttäjille ja menetelmistä kiinnostuneille.

Nuorten ystävät ry:n ja Mannerheimin lastensuojeluliiton Rovaniemen yhdistyksen kanssa yhteistyössä saatiin lastenpsykiatrian erikoislääkäri, ylilääkäri Jari Sinkkonen Rovaniemelle luennoimaan päivätilaisuudessa ammattilaisille lasten ja nuorten aggressiosta että iltatilaisuudessa vanhemmille nuoruusiän haasteista. Kulttuuritalo Korundin 340 paikkaa täyttyi nopeasti kiinnostuneista vanhemmista, myös portaille riitti istujia ja moni joutui jäämään ulkopuolelle. Myös päiväseminaari oli suosittu, osallistujia noin 250. Aamupäiväksi TUKEVA 2 Lapin osahanke oli kutsunut KT, tutkimusasioiden päällikkö Niina Junttilan puhumaan lasten ja nuorten yksinäisyydestä. Päiväseminaarissa keskusteltiin myös keinoista lisätä yhteisöllisyyttä ja välittämistä koulussa ja kuultiin Korkalovaaran seitsemäsluokkalaisten musiikkiesityksiä. Seminaari videoitiin Utsjoelle.

Pellossa järjestettiin yhteistyössä, kunnan eri toimijoiden, Ehyt ry:n ja poliisin kanssa päihdeputki-päihdevalistustapahtuma. Tavoitteena oli tiedon lisäksi herättää tunteita

ja ajatuksia elämyksellisin keinoin, ohjata nuoria päihteettömyyteen ja vaikuttaa asenteisiin ja valintoihin ennaltaehkäisevästi.

Hankkeen projektipäällikkö ja kehittäjätyöntekijä osallistuivat Lapin Ely-keskuksen toteuttaman Lapin nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2015 -hankkeen sparraustyöryhmään 13.6.2012.

Lapin ensi- ja turvakodin ja Rovaniemen kaupungin kanssa yhteistyössä järjestettiin Eroneuvo- ja Vanhemman neuvo -koulutus. Lapin yliopiston ja Rovaniemen ammattikorkeakoulun kanssa on ollut yhteistyötä opiskelijoiden harjoitteluiden ja opinnäytetöiden osalta.

4.4.4 Arviointi

TUKEVA 2 Lapin osahankkeessa lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluprosessien kehittämistä toteutettiin seudullisesti kehittäjätyöntekijöiden tuella sekä kuntien työntekijöiden kehittämisverkostoissa. Itä-Lapin seutukehittämisessä mukana olivat Kemijärvi, Salla ja Pelkosenniemi, Rovaseudulla Rovaniemi ja Ranua, Luoteis-Lapissa Pello, Muonio ja Kolari, Länsi-Lapissa Tornio, Keminmaa, Simo ja Ylitornio. Muut hankkeeseen osallistuvat kunnat olivat tässä kokonaisuudessa mukana työntekijöiden kehittämisverkostotyöskentelyssä.

Lapin osahanke on ollut mukana vasta TUKEVA hankekokonaisuuden toisessa vaiheessa ja kehittäminen pääsi käyntiin varsinaisesti vuoden 2011 alusta, kun kaikki työntekijät oli saatu rekrytoitua. Tavoitteita täsmennettiin seudullisissa tukiryhmissä ja toiminta suunniteltiin yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Kuntien perustyöntekijöiden toiveita pyrittiin kuulemaan ja heidän omia kehittämisideoitaan tukemaan. Seudullisten kehittäjätyöntekijöiden työpanos uusien toimintamallien suunnittelussa on ollut tärkeä, koska perustyössään ahertavilla työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa yksin uuden kehittämiseen ja suunnittelemiseen. Lapin kunnista monet ovat pieniä, työntekijöitä on vähän ja palvelujärjestelmä siksi haavoittuva. Osin ajoittainen resurssipula haattasi myös suunniteltujen uusien toimintojen käynnistämistä ja toteutusta.

Kehittämistyötä arvioitiin ja mahdollisia suunnan tarkistuksia tehtiin säännöllisesti noin kolmen neljän kuukauden välein kokoontuneissa seudullisissa tukiryhmissä, joissa oli edustus eri hallintokunnista. Mukana näissä tukiryhmissä olivat sekä perustason työntekijöitä että sosiaali-, terveys- ja koulutoimen väli- ja korkeinta johtoa. Kehittäjätyöntekijät kokoontuivat puolivuositain omiin työkokouksiin projektipäällikön kanssa esittelemään ja arvioimaan aikaansaatuja tuloksia. Koko osahankkeen ohjausryhmä, jossa on edustus myös eri sidosryhmistä, oppilaitoksista ja yhdistyksistä, arvioitiin toimintaa raportointikausittain puolen vuoden välein.

Hankkeessa kehitettiin ja otettiin käyttöön monipuolisesti erilaista ryhmätoimintaa, mitä sekä työntekijät että tuki- ja ohjausryhmät pitivät hyvänä asiana. Ryhmän toiminnan ja sisällön suunnittelu vaatii alkuvaiheessa aikaa, mutta kun toiminta vakiintuu ja ohjauskokemusta karttuu, ajankäyttökin tehostuu. Ryhmä toi lisäarvoa ja vaikuttavuutta vertaistuen kautta. Ohjattu pienryhmä työmuotona erityisesti lasten ja nuorten kanssa, mahdollisti turvautusti vuorovaikutustaitojen harjoittelun ja osallisuuden kokemuksen. Toimintaan osallistuneilta asiakkailta, lapsilta, nuorilta ja vanhemmilta kerättiin palautetta sekä kirjallisesti että suullisesti. Joissakin ryhmätoiminnoissa oli myös omia toiminnan vaikutuksia arvioivia mittauksia, mm. Maestro-ryhmissä RBDI -kyselyt alussa

ja lopussa. ART-ryhmissä tehtiin ryhmän alkaessa kysely (checklist) nuorille itselleen, vanhemmille liittyen nuoren sosiaalisiin taitoihin eri tilanteissa. Ryhmän kokoontumisissa ohjaajat hyödynsivät kyselyn antamaa tietoa ja lopussa yhdessä ja yksilöllisesti arvioitiin miten on edistytty.

Palautteet eri ryhmätoimintaan osallistuneilta olivat pääasiassa myönteisiä. Toiminnan kuvauksen yhteydessä aiemmin tässä raportissa on otteita palautteista. Eri ryhmien asiakaspalautteista on esityksiä ja koosteita hankkeen kotisivuilla sekä osapilottien raporteissa <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva>

Lyhyt hankeaika ei mahdollista pitkäaikaisvaikutusten arviointia. Jatkossa TUKEVA 3 -juurruttamishankkeessa on tarkoitus kerätä webropol-kyselynä työntekijöiltä palautetta, miten he ovat ryhmätoimintoja jatkaneet, miten menetelmät ovat käytössä ja miten he ovat koulutuksia hyödyntäneet työssään.

Päätyvästä hankkeesta on tehty myös ulkoinen arviointi, joka löytyy loppuraportin liitteeltä 5.

4.4.5 Johtopäätökset

Palvelujen kehittämiseen vajaan kahden vuoden toiminta-aika on kovin lyhyt. Hankkeeseen kuuluva pakollinen oheisbyrokratia aloitus- ja lopetustoimintoihin vie varsinaisesta toiminnasta oman osansa. Kuitenkin kokoavasti voidaan todeta, että palveluprosessien kehittämisen osalta hanke on saavuttanut asetetut tavoitteet. Jotta työntekijöiden into uusien kehitettyjen toimintamallien ja uusien menetelmien käytössä jatkuu hankkeen päätyttyäkin, edellyttää se esimiesten ja johdon kannustusta ja riittävien resurssien turvaamista sekä lupaa toimia uudella tavalla. Johdon tehtävä on myös esitellä uudet toimintamallit luottamushenkilöille, jotka strategisissa linjauksissaan otavat ne huomioon. Lautakuntatasolla olisi hyvä tehdä päätös ja kirjata toimintasuunnitelmiin uudet toimintamallit. Hankkeessa perustetut seudulliset tukiryhmät, joiden kokoonpanoon saatiin keski- ja ylintä sosiaali- ja terveystoimen ja opetustoimen johtoa mukaan, mahdollistivat tiedonkulun käytännön toimenpiteistä ja tuloksista päätöksentekokoportilla ylöspäin ja vastaavasti toivat toiminnan arviointiin johdon näkökulmaa. Tuotettujen toimintamallien käyttöön oton helpottamiseksi ja toimintamallien leviättämiseksi, osa niistä on kuvattu tarkemmin TUKEVA -työkalupakki -julkaisussa (liite 6).

Vaikeutena hankkeen toteutuksessa oli kuntien eritasoinen osallistuminen taloudellisesti ja sitä myöten toiminnallisesti hankkeeseen. Viisi Lapin kuntaa ei osallistunut hankkeeseen muuta kuin Kolpeneen palvelukeskuksen kautta. Oli ikävää, että kuntien työntekijöiden osallistumista joutui rajaamaan menetelmäkoulutuksiin tai verkostotyöskentelyyn sen vuoksi, ettei kunta ollut hanketta rahoittamassa. Oli myös vaikea suunnitella toimintaa niiden mukana olleiden pienten kuntien kanssa, joiden työntekijät eivät pystyneet, joko etäisyyden tai henkilöstön vähäisyyden vuoksi osallistumaan koulutuksiin tai verkostotyöskentelyyn. Tuloksellisinta kehittäminen on ollut niissä kunnissa, jotka osallistuivat hankkeen koko kehittämisrakenteeseen.

Lapin osahankkeen kotisivuilla voi tuotoksiin tutustua tarkemmin: <http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva>

5. Lapsiperheiden palvelujen saatavuuden edistäminen

Toimenpidekokonaisuuden tavoitteena oli lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelujen (mm. psykososiaalisten) saatavuuden turvaaminen ja edistäminen, huomioiden Pohjois-Suomen pitkien välimatkojen sekä harvaan asuttujen alueiden haasteelliset olosuhteet. Tavoitteena on ollut tukea lapsia, nuoria ja perheitä heidän omassa arkiympäristössään ulottamalla erityisasiantuntemus esimerkiksi tietotekniikkaa hyödyntäen asiakkaiden lähiympäristöihin (koti, koulu tai oman kunnan sosiaali- ja terveystyöpalvelut). Toimenpidekokonaisuudessa arvioitiin myös työmenetelmien toimivuutta videon kautta tehtävässä asiakastyössä ja testattiin ip-videoneuvottelun hyötyjä perheiden psykososiaalisten erityispalvelujen saatavuuden turvaamisessa haja-asutusalueilla.

5.1. Toiminta ja tulokset Oulun seudun ja Kainuun osahankkeissa

Lapin ja Oulunkaaren alueilla kehitettyjä ja pilotoituja uusia toimintatapoja levitettiin ja hyödynnettiin mahdollisuuksien mukaan myös Oulun seudun ja Kainuun alueilla. Raportointijaksolla ei tehty konkreettisia toimenpiteitä tähän kokonaisuuteen liittyen.

5.2. Toiminta ja tulokset Oulunkaaren osahankkeessa

Oulunkaarella on käytetty ip-pohjaista etäteknikkaa vuodesta 2005 muun muassa etälääkäripalveluissa, erilaisissa konsultaatioissa, koulutuksissa ja neuvotteluissa. Lisäksi etäteknikkaa on käytetty mm. painonhallintaryhmien toteutuksessa ja ikäihmisten etäkotihoivossa. Perhepalveluissa etäteknikkaa on aiemmin käytetty organisaation sisällä työntekijöiden väliseen neuvonpitoon ja kokouksiin sekä ulkopuolisen tahon kanssa toteutettuun konsultaatioon ja työnohjaukseen.

TUKEVA 2 Oulunkaaren osahanke on ollut mukana Oulunkaaren omahoitokokonaisuuden suunnittelussa lapsiperheiden palvelujen saatavuuden edistämiseksi. Omahoito on Oulunkaaren kuntayhtymän tarjoama kuntalaisten henkilökohtainen terveyspalvelu internetissä. Palvelussa asiakkaat voivat hankkeen loppuraportin valmistumisen aikaan

- lähettää ja vastaanottaa viestejä terveys- ja perhepalvelujen työntekijöille
- varata aikoja laboratorioon terveyskeskuksen läheteellä
- varata aikoja lastenneuvolatarkastuksiin Utajärvellä
- täyttää 4-vuotiaan lapsen laajan terveystarkastukseen liittyviä esitietokaavakeita ja lähettää edelleen sähköisesti neuvolaan
- tarkastella laboratoriotuloksiaan ja tarvittaessa kysyä lisätietoja tuloksista vastaanotolta
- kirjata henkilökohtaisia terveystietoja

Terveysaseman henkilökunta voi lukea ja tarkastella kirjattuja tietoja. Palvelun käyttö edellyttää kirjautumista pankkitunnuksilla tai mobiilivarmenteella. Mobiilivarmenteen käyttö edellyttää varmenteen sisältävän sim-kortin matkapuhelimeen.

Omahoito -palvelussa on otettu käyttöön myös ammattilaisten välistä viestintää. Lokakuussa 2012 on mahdollistunut Utajärven päiväkodin ja neuvolan välinen sähköinen tiedonsiirto Omahoito -palvelussa 4-vuotiaiden laajoihin terveystarkastuksiin liit-

tyvien lomakkeiden osalta. Vanhempien päivähoidon henkilöstön kanssa yhdessä täyttämä arviointi ”4-vuotias päivähoidossa” täyttäminen ja edelleen lähettäminen Omahoidon kautta neuvolaan on myös mahdollista. Samalla tavalla, vanhempien avulla, lähetetään myös neuvolan palaute päivähoitoon 4-vuotisterveystarkastuksesta. Toimintamallia on tarkoitus laajentaa myös muiden neuvoloiden käyttöön.

5.2.1. Etäperhevalmennus -pilotti

Etäperhevalmennus -pilotissa Oulunkaaren pienen syntyvyyden kuntiin (Simo, Utajärvi, Vaala) oli tarkoitus tuottaa etäteknikkaa hyödyntämällä perhevalmennuksen vastaavia palveluja, kuin suuremman syntyvyyden kunnissa on. Pudasjärvellä on kehitetty TUKEVA -hankkeen aikana moniammatillinen perhevalmennuksen malli, josta etänä esitettäväksi soveltuvat osiot on tarkoitus välittää muihin neuvoloihin. Perhevalmennuksen perustavoitteena on tukea vanhempia antoisassa ja haastavassa kasvatus tehtävässä vahvistaen sellaisia tietoja ja taitoja, jotka helpottavat arjen sujumista vauvan kanssa.

Etäperhevalmennuksessa oli tarkoitus hyödyntää niitä Pudasjärven perhekeskuksen moniammatillisen perhevalmennustyöryhmän tuottamia osioita valmennusohjelmasta, jotka soveltuvat etänä lähetettäväksi (esim. psykologin vetämä Parisuhdeilta, sosiaalityöntekijän vetämä Riittävän hyvä vanhemmuus). Pilotin käynnistys siirtyi alkuperäisestä aikataulusta terveysaseman remontin vuoksi. Kun perhevalmennusta suunniteltiin uudelleen käynnistettäväksi alkusyksystä 2012, ei paikallisilla äitiysneuvolan asiakkailla ollut halukkuutta osallistua valmennukseen. Jotta etäperhevalmennus pystytään pikaisesti käynnistämään, päätettiin lokakuun 2012 alussa, siirtää etäperhevalmennuksen toteutus lin neuvolasta. Iissä perhevalmennus toteutetaan 3-vaiheisena ja sitä ohjaavat terveydenhoitajat, seurakunnan perhetyöntekijä ja jatkossa mukana on myös neuvolapsykologi.

Etäperhevalmennus tasa-arvoistaa kuntayhtymän kuntien asukkaiden palvelujen saatavuuden. Perhevalmennus on lakisääteinen palvelu, jonka tuottaminen voidaan turvata sähköisesti toteutetun palvelun avulla.

5.2.2. Arviointi

Palvelujen saatavuuden edistämisen liittyvä kehittämistyö on ajoittunut hankkeesta riippumattomista syistä pääasiassa hankkeen loppuvaiheeseen, joten siihen liittyen ei hankkeen päättyessä ole vielä käytettävissä suoranaista arviointitietoa. Osio sisältyy kuitenkin koko TUKEVA 2 -hankkeen arviointikyselyyn. Arviointikyselyn raportti on liitteellä 5.

Oulunkaaren Omahoitopalvelussa (käyttöön otettu lokakuussa 2012) 4-vuotis terveystarkastukseen liittyvien sähköisten esitetietolomakkeiden käytöstä kerätään asiakkailta palautetta; sähköisen ”4-vuotias kotona” -lomakkeen täytön jälkeen vastaajalle avautuu täytettäväksi lyhyt arviointikysely sähköisen palvelun käytettävyydestä ja kiinnostuksesta käyttää palvelua jatkossa.

Etäperhevalmennusta puolestaan arvioidaan jatkohankkeessa, kun toimintamalli juurutetaan kuntayhtymän kuntiin.

5.2.3. Johtopäätökset

Lapsiperheiden palvelujen saatavuuden edistämisen kokonaisuuden tavoitteena Oulunkaaren osahankkeessa oli kiinnittää erityistä huomiota asiakkaiden osallisuuteen ja kehittää esim. sähköisen palauttaa keräämistä. Osallisuuden vahvistamiseksi hanke on ollut myötävaikuttamassa neuvolan asiakasraatityön käynnistämiseen. Hankehenkilöstöllä on ollut mahdollisuus tutustua Jyväskylän neuvola-asiakasraadien toimintaan. Vastaava toimintamalli otetaan käyttöön Oulunkaarella vielä vuoden 2012 aikana.

Oulunkaaren Omahoito tarjoaa perheille vaihtoehtoisen kanavan hoitaa asiointia sähköisesti. Neuvolapalvelut ovat osoittautuneet otolliseksi maaperäksi rakentaa uusia palvelumuotoja, koska neuvolan asiakkaat ovat pääasiassa nuoria lapsiperheitä, jotka käyttävät muutoinkin jo runsaasti sähköisiä palveluja. Neuvolan asiakkailta kerätään Omahoidon käytöstä myös asiakaspalautetta. Näin palveluja voidaan edelleen kehittää.

Etäperhevalmennuspilotin täysipainoiseen käynnistämiseen pystyttiin tarttumaan hankkeesta riippumattomista syistä vasta hankkeen lopussa. Tämä viivästys saattoi olla osasyynä siihen, ettei rahoittaja myöntänyt valmennuksen lähettävän pisteen (neuvolan) laitehankintaan lupaa. Koska etäperhevalmennus on valittu yhdeksi TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen seudullisesti juurrutettavaksi toimintamalliksi, toteutetaan laitehankinta kuitenkin kuntayhtymän omana hankintana.

Palvelujen saatavuutta edistävät uudet toimintamallit turvaavat palveluja pitkien välimatkojen ja harvaan asuttujen alueiden haasteellisissa olosuhteissa. Lisäksi ne tasa-puolistavat asiakkaiden palvelujen saantimahdollisuutta asuinpaikasta riippumatta. Lähipalvelut voivat tänään olla siis muullakin tavalla kuin fyysisesti lähellä tuotettuja. Tämän palvelutarjonnan lisäämisen edistämistyötä on ensiarvoisen tärkeää jatkaa edelleen.

5.3. Toiminta ja tulokset Lapin osahankkeessa

5.3.1. Palveluja videoyhteydellä kotiin

Psykologin/ perheterapeutin videovastaanotto verkossa

Lapissa on aiemmissa hankkeissa otettu käyttöön eri palveluyksiköiden välisiä videoyhteydellä tuotettuja konsultaatioita ja hoitoneuvotteluja sekä pilotoitu videoyhteydellä depressiokouluryhmää. TUKEVA 2 Lapin osahankkeessa haluttiin kokeilla suoraan koteihin lapsiperheiden vanhemmille ja nuorille tarjottavaa psykologin ja perheterapeutin videovastaanottoa. Lähtökohtana oli että avun saaminen olisi mahdollisimman helppoa ja sitä olisi mahdollista saada myös iltaisin, joskus jopa viikonloppuna.

Kevään 2011 aikana hankittiin kilpailuttamalla psykologin ja perheterapeutin palvelun tuottajat. Jo aiemmin UULA-hankkeessa oli kilpailutettu videoneuvotteluohjelmiston ja ajanvarauskalenterijärjestelmän tuottajat. Syksyn aikana valmisteltiin tarvittavat tekniset järjestelmät Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen ylläpitämään virtuaaliseen sosiaali- ja terveysterveystieteiden keskuksen sekä järjestettiin palvelun tuottajille videoneuvotteluohjelmiston ja muiden palveluun liittyvien teknisten järjestelmien käytön

koulutus. Sen jälkeen videovastaanottopalvelua testattiin ja tehtiin tarpeellisia muutoksia tekniseen käytettävyyteen. Ohjelmiston käytettävyyttä asiakkaan näkökulmasta kehitettiin yhteistyössä ArcticConnect Oy:n kanssa. Teknisenä tukena ja kouluttajana hankkeessa on toiminut Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen suunnittelija Maarit Pirttijärvi. Ammattiavun antajina videopalvelussa toimivat sairaanhoitaja, psykoterapeutti Kristiina Jussila sekä psykologit Jonna Brunnsteiner 31.5.2012 saakka, Minna Wasenius 1.7.–15.8.2012 sekä Päivi Kivelä 26.7. alkaen. Videovastaanottoajat sovittiin aluksi 2–3 tunniksi/ asiantuntija viikossa ja tarkoitus oli kysynnän kasvaessa lisätä tuntimäärää.

Lokakuussa 2011 palvelu avattiin verkossa osoitteessa <http://www.sosiaalikallega.fi/videopalvelut>. Palvelua esiteltiin heti myös alueen maakuntalehdille, joissa uusi palvelu uutisoitiin näkyvästi (14.10.2011 Lapin Kansassa ja 27.10.2011 Pohjolan Sanomissa). Palvelusta painettiin esitteitä, joita lähetettiin kuntiin. Kuntakäynneillä palvelua esiteltiin työntekijöille, jotta nämä puolestaan ohjaisivat asiakkaita käyttämään palvelua. Esitteitä toimitettiin henkilökohtaisesti myös koulukuraattoreille, ammattiopiston kuraattoreille, terveydenhoitajille ja perhetyöntekijöille. Talven ja kevään aikana palvelua esittelivät sosiaalityön opiskelijaharjoittelijat Lapin ammattiopiston opiskelijoille. Ilmoituksia palvelusta julkaistiin neljässä eri paikallislehdessä neljä kertaa kussakin. Esitteitä jaettiin kesäkuun alkupäivinä postin välityksellä noin 4000 kappaletta suoraan kotitalouksiin.

Yhteisen arvioinnin perusteella palvelua muutettiin kevään aikana niin, ettei ajanvarauksen yhteydessä enää tarvinnut täyttää omalähetettä. Omalähetteen täyttäminen ja lähettäminen verkossa edellytti henkilökohtaista asiointitiliä, mikä puolestaan edellytti tietoturvan varmistamiseksi tunnistautumista pankkitunnuksin. Halusimme yksinkertaistaa vastaanotolle pääsyä niin että tunnistautuminen ei ollut välttämätöntä, koska esimerkiksi kaikilla nuorilla ei pankkitunnuksia ole. Tunnistautuminen säilyi edelleen kirjallisen kysymisen yhteydessä.

Huolimatta markkinoinnista palvelun käyttö on jäänyt vähäiseksi. Videokeskusteluja on käyty lokakuun puoliväliin 2012 mennessä vain viiden (5) asiakkaan kanssa. Näistä kahdessa oli asiantuntijoiden antaman arviointipalautteen mukaan teknisiä ongelmia ohjelman lataamisessa tai yhteyden toimivuudessa. Kaksi (2) asiakasta oli varannut ajan, mutta perunut sen ennen vastaanottoaikaa. Vanhemmilla ja nuorilla on ollut mahdollista kysyä asiantuntijoilta myös kirjallisesti tietoturvatyö yhteydessä. Kirjallisen kysymyksen oli jättänyt lokakuun alkuun mennessä viisi (5) asiakasta.

Koska käyttö oli näin vähäistä, halusimme saada lisätietoa nuorten ja vanhempien suhtautumisesta videon välityksellä tarjottuun ammattiapuun. Maaliskuussa 2012 sosiaalityön opiskelijaharjoittelija toteutti kyselyn Lapin ammattiopiston 1. vuosikurssin opiskelijoilla kahdessa yksikössä. Samaan kyselyyn Pellon lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoilta vastaukset kokosi alueen kehittäjätyöntekijä. Vastaajia oli yhteensä 69 ja heistä kymmenen (10) ilmaisi voivansa keskustella omista huolenaiheistaan ammattilaisen kanssa videoyhteydellä. Lähes puolet vastaajista (30) haluaisi kysyä kirjallisesti ja saman verran (31) voisi keskustella videoyhteydellä, niin ettei oma kuva välity.

Mahdollisuus anonymiteetin oli monella lukiolaisella syynä kysyttäessä, mikä saisi valitsemaan verkkopalvelun sen sijaan, että menisi henkilökohtaiselle vastaanotolle. Moni vastasi, että pienellä paikkakunnalla kaikki tuntee kaikki, joten ei olisi mukava keskustella jonkun tutun kanssa. Avun hakemiseen omalta paikkakunnalta voi liittyä häpeää. Ammattiopiston opiskelijoiden vastauksissa ei näkynyt tätä puolta, joten tä-

mä korostuu todennäköisesti pienillä paikkakunnilla. Ammattiopistossa oli moni kuitenkin vastannut, että henkilökohtaisesti vastaanotolle meneminen voisi jännittää, ja kotona ollessa olo on turvallisempi ja avoimempi.

Vanhemmille teimme oman kyselyn, jota pyysimme Posion, Sallan ja neljän Rovaniemen terveydenhoitajan jakavan vanhemmille koulutulokkaiden terveystarkastusten yhteydessä. Kesä ajankohtana oli kuitenkin huono, koska loma-aika vei siitä osan ja osa terveystarkastuksista oli ehditty tehdä ennen kuin terveydenhoitajat saivat kyselyt jaettavakseen. Tarkkaa määrää vanhemmille annetuista kyselylomakkeista ei ole, mutta vastauksia palautui vain kahdeksan (8). Vastaajista neljällä oli käytössä pelkäämään mobiililaajakaista, neljällä kiinteä tai molemmat. Viidellä oli tietokone, jossa webkamera. Kaikkien vastaajien mielestä palvelun esitteen ja sivuston ohjeet olivat selkeät. Kaikki vastaajat olivat myös valmiita tarpeen tullen käyttämään videoapua. Kaksi vastaajaa tosin kysyi ensin kirjallisesti ja vasta vastauksen saatuaan voisi varata ajan videokeskusteluun. Yksi vastaaja oli valmis käyttämään pienemmissä ongelmissa tällaista palvelua, mutta isommassa ongelmassa haluaisi keskustella paikan päällä kasvokkain. Videopalvelun käytön esteenä vastaajat pitivät laajakaistayhteyksien heikkoutta. Pari vastaajaa mainitsi keskustelurauhan puutteen, kun on useampia pieniä lapsia. Kooste kummankin kyselyn tuloksista on luettavissa Lapin osahankkeen kotisivuilla osoitteessa

<http://www.sosiaalikallega.fi/hankkeet/tukeva/selvityksia-raportteja/view>

Perheiden rohkaisemiseksi varaamaan aikoja videovastaanotolle, suunniteltiin verkkosivuille demoa videokeskustelusta. Asiantuntijaksi saatiin lastenpsykiatrian erikoislääkäri, lyhytterapiainstituutin johtaja Ben Furman ja hänelle keskustelukumppaniksi kaksi rohkeaa asiakasvanhempaa. Keskustelu tapahtui videoneuvotteluna elokuussa 2012 ja se tallennettiin. Valitettavasti tallennus ei kuitenkaan kokonaisuudessaan onnistunut ja se joudutaan uusimaan, kun ongelmat tallennuksessa on saatu selvitettyä.

Videoneuvottelu perheneuvolan asiakastyössä

Tarkoitus oli saada hankkeessa kokemuksia videoneuvottelun käytöstä myös perheneuvolan asiakastyössä. Tukea ja teknologiaa tarjottiin käyttöön hankkeessa mukana olleiden kuntien perheneuvoloille. Kokeilusta innostui Kemijärven perhe- ja mielenterveysklinikka, joka tuottaa perheneuvonnan palveluja myös Pelkosenniemelle ja Sallaan. Pelkosenniemellä oli yläkoululainen asiakas, jolla oli jo valmis asiakassuhde perhe- ja mielenterveysklinikalle. Kun selvisi, ettei perheellä ole kiinteää laajakaista ja tuolla alueella mobiililaajakaista ei riitä videoyhteyteen, järjestettiin yhteistyössä sosiaalitoimen kanssa mahdollisuus etäyhteyteen kunnanviraston yhteispalvelupisteestä. Tämä kuitenkin edellytti, että viraston työntekijä huolehti tietokoneen videoneuvotteluohjelman käyttövalmiuteen. Etäyhteyttä päästiin käyttämään kaksi kertaa ja keskustelut onnistuivat vähäisistä yhteysongelmista huolimatta hyvin kummankin tahon mielestä. Etäyhteyden jatkaminen keskeytyi kuitenkin toisaalta palvelun antajan ohjelmistopäivityksen teknisiin ongelmiin, toisaalta tilan käytön ongelmiin etäpäässä. Nämä ongelmat olisivat kuitenkin paremmalla suunnittelulla ja tiedon kululla voitu poistaa, kokemus sinänsä oli rohkaiseva.

5.3.2. Arviointi

Hankkeen tavoitteena tässä toimenpidetä kokonaisuudessa oli edistää psykososiaalisten palvelujen saatavuutta etäteknologiaa hyödyntäen. Aiemmissa hankkeissa oli jo kehitetty ja otettu käyttöön lastenpsykiatrian ja peruspalvelujen välistä etäkonsultaa-

tiota. Konsultaatiotilanteissa oli mukana asiakasperheitä, jotka kokivat myönteisenä sen, ettei heidän tarvinnut lähteä neuvottelua tai tutkimusta varten ajamaan satojen kilometrien matkaa keskussairaalan poliklinikalle. Näiden myönteisten kokemusten perusteella lähdettiin tässä hankkeessa kehittämään suoraan perheille koteihin tarjottavaa psykososiaalista etäpalvelua. Aikaa ei käytetty enää tarveselvityksiin, mikä jälkikäteen arvioiden olisi ehkä ollutkin tarpeen. Oletamus oli, että verkossa tarjolla oleva ilmaisupalvelu otettaisiin innolla vastaan. Tiedotusta olisi pitänyt tehdä heti alusta alkaen tehokkaasti ja monen kanavan kautta. Nyt alussa tyydyttiin omien verkkosivujen lisäksi maakuntalehtiin ja kuntiin jaettaviin esitteisiin. Henkilökohtaista palvelun esittelyä sekä työntekijöille että potentiaalisille asiakasryhmille olisi pitänyt ehtiä tehdä enemmän.

Palvelun käytettävyyttä arvioitiin testiasiakkaiden avulla. Testiasiakkaina toimivat hankkeen ja osaamiskeskuksen työntekijät. Testaukset antoivat arvokasta tietoa käytettävyyden parantamiseksi, mutta ongelmia tuli esiin vielä myöhemminkin. Ohjeistusta palvelun tekniseen käyttöön ottoon liittyen on parannettu koko palvelun toiminnassa olon ajan. Palvelua videoyhteydellä antaneet psykologi ja perheterapeutti ovat erikseen arvioineet toteutuneita asiakaskeskusteluja sekä yhteyden toimivuuden osalta että sisällöllisen käytettävyyden osalta. Näiden arviointien perusteella asiasisällön käsittely ja vuorovaikutus on onnistunut hyvin tai erinomaisesti, jos yhteys on toiminut teknisesti. Jossakin keskustelussa oli ollut hieman yhteysongelmia, mikä oli jonkin verran haitannut myös asiasisällön käsittelyä. Yhdessä asiakastilanteessa oli jouduttu turvautumaan puhelinkeskusteluun, koska videoyhteys oli kokonaan katkennut, mutta asia oli kuitenkin puhelimitsekin saatu käsiteltyä onnistuneesti. Asiakkailta oli myös mahdollisuus vastata palautekyselyyn verkossa, mutta yhtään palautetta ei saatu.

Suunnitelmassa oli hankkeen alkaessa, että Lapin yliopistolta olisi saatu opiskelija tai opiskelijoita tekemään arviointitutkimusta videopalvelusta. Tämä ei onnistunut osin siksi, ettei palvelulla ollut käyttöä. Koko hankkeen ulkoisessa arviointikyselyssä on myös videopalveluun liittyviä kysymyksiä. Arviointikyselyn raportti on liitteessä 5.

5.3.3. Johtopäätökset

Videoneuvottelu edellyttää riittävää kapasiteettia laajakaistayhteydeltä. Sekä kuvan että äänen välittyminen on epävarmaa mobiilin laajakaistan kautta. Kuitenkin useimilla on käytössään Lapissa nimenomaan mobiililaajakaistayhteys, koska kiinteiden yhteyksien ylläpito on monilla alueilla lopetettu. Toisaalta mobiililaajakaista on edullisempi ja riittää tavanomaiseen verkkoasiointiin. Harvaan asutussa Lapissa pitäisi verkko saada riittävän tehokkaaksi ja toimintavarmaksi, jotta etäpalveluja voidaan kehittää ja käyttää. Jos kokemus etäpalvelusta jää kielteiseksi teknisen toimimattomuuden vuoksi, vie se halun kokeilla vastaavaa palvelua uudestaan. Kuitenkin tulevaisuudessa, jos ja kun palvelualueet laajenevat ja erityispalvelut keskittyvät entisestään, on välttämätöntä ottaa käyttöön etäteknologiaa palvelujen saatavuuden turvaamiseksi kaikille asukkaille.

Uuden, erityisesti vähänkin teknistä osaamista edellyttävän palvelun käyttöön ottamisessa on aina kynns. Videopalvelua harkitseva voi empiä, miten selviytyä, jos yhteyteen tulee ongelma tai vaikka yhteys toimisikin moitteettomasti, osaako esittää asian. Tilanne on jännittävä ja ehkä pelottavakin. Vaikka hankkeen toimesta yritettiin houkutella perhetyön äitiryhmän vanhempia kokeilemaan palvelua ja tulemaan yhteistyöhön kehittämään sitä edelleen, ei ketään ilmoittautunut vapaaehtoisiksi. Jotta ihmi-

set rohkenevat turvautua etäpalveluun, tulisi etäteknologiaa ottaa enemmän käyttöön jo nyt kuntien asiakaspalveluissa. Kun on ensin luotu kontakti asiakkaaseen henkilökohtaisella käynnillä, on asiakkaan helpompi rohkaistua käyttämään saman ammattilaisen palvelua myös etäyhteydellä.

Vaikka emme onnistuneet saamaan asiakkaita videovastaanotolle siinä määrin kuin odotimme, emme halua jättää kehittämistä tältä osin. Etäpalvelujen käyttöön ottaminen on pitkäaikainen prosessi, jota viedään pienin askelin eteenpäin. Valtakunnallinen Laajakaista 2015 -hanke etenee pienin askelin myös Lapissa. Utsjoelle ja osaan Sallan kuntaa on rakennettu valokuituverkkoa, jonka kautta verkkoyhteyksien pitäisi toimia ongelmitta, joten etäpalvelujen markkinointia ja käyttöön ottoa pitää tehostaa erityisesti näillä alueilla. Myös palveluun liittyvän videoneuvotteluohjelman teknistä käytettävyyttä ja asiakasystävällisyyttä tulee edelleen kehittää. Jatkamme videopalvelun käyttöönoton edistämistä myös TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen aikana.

6. Yhteinen koordinaatio

Yhteisen koordinaatio-osion keskeinen tarkoitus on ollut tukea osahankkeiden toimintaa ja huolehtia osahankealueiden välisen yhteistyön, yhteisen viestinnän, hankehallinnoinnin ja talouden seurannan, raportoinnin ja arvioinnin tehtävistä. Koordinaatio budjetin kautta on kustannettu mm. yhteiset viestinnän tukimateriaalit, yhteisen sähköisen työskentelyalustan käyttöoikeudet, koko hankekokonaisuuden yhteiset tilaisuudet ja osahankkeiden kesken sovitut arviointiin liittyvät kokonaisuudet. Koordinaation budjetti sisältää myös hankkeen johtajan kustannukset sekä osan projektisihteerin kuluista.

Koordinaation puitteissa on järjestetty mm. kaikkien osahankealueiden yhteisiä koulutustapahtumia ja seminaareja, joissa on jaettu tietoa osahankealueilla tehdystä työstä ja joihin on pyydetty esityksiä myös muista saman teema-alueen hankekokonaisuuksissa tehdystä työstä ja / tai muista yhteisistä ajankohtaisista teemoista. Myös yhteisiin valtakunnallisiin Kaste-tilaisuuksiin osallistumiset on katettu erikseen sovitusti joko osahankkeiden budjeteista tai yhteisestä koordinaatiobudjetista. Koordinaatio-osion toimenpidesisällöistä ja budjetin käytöstä on sovittu TUKEVA:n kehittämisryhmässä.

6.1. Toiminta ja tulokset

6.1.1. Tiedottaminen ja viestintä

Yhteisen koordinaation puitteissa ensimmäisellä raportointijaksolla suunniteltiin ja tuotettiin yhteistä viestinnän tukimateriaalia osahankkeiden käyttöön sekä yhteisesti eri tilaisuuksissa käytettäväksi (esitteet, roll-upit, jaettava materiaali yms.) Hanke osallistui koko henkilöstön voimin myös Lasten Kaste-hankkeiden yhteiseen seminaariin tammikuussa 2011, jossa kaikki Lasten Kaste -hankekokonaisuudet olivat myös materiaaleineen esillä yhteisessä näyttelytilassa. Toisella raportointijaksolla osallistuttiin valtakunnalliseen TERVE-SOS 2011 -tapahtumaan Lasten Kaste -hankkeiden yhteisellä messuosastolla. Lisäksi yhteistyössä muiden Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden kanssa järjestettiin hankehenkilöstölle yhteiset seminaaripäivät Kalajoella 1.-2.9.2011. Hanke järjesti koko TUKEVA 2:n hankehenkilöstölle myös yhteisen koulutuspäivän Oulussa 30.5.2011.

Kolmannella raportointijaksolla osallistuttiin valtakunnallisille neuvolapäiville 20.-21.10.2011 Helsingissä sekä Lasten Kaste -hankkeiden yhdessä järjestämälle valtakunnalliselle seminaariristeilylle 25.-27.1.2012 Helsingissä. Projektijohtaja on osallistunut hankkeen aikana säännöllisesti THL:n koolle kutsuman Lasten Kaste -tiimin kokouksiin, Lasten Kaste hankejohtajien yhteisiin kokouksiin sekä Pohjois-Suomen Kaste -alueen ohjelmapäällikön koolle kutsumiin hankejohtajien kokouksiin. Neljännellä eli viimeisellä raportointijaksolla järjestettiin koko hankehenkilöstön yhteinen koulutuspäivä Rovaniemellä 14.-15.6.2012.

Viestinnän tukimateriaalia on tilattu yhteisestä budjetista sekä osahankkeiden käyttöön että koko hanketta koskeviin esittely ja tiedotus tarpeisiin, niin alueellisissa kuin valtakunnallisissakin tilaisuuksissa. Hankekokonaisuuden yhteistä TUKEVA OTTila -sivustoa (extranet) on päivitetty ja sivustolle on avattu käyttäjätunnuksia uusille käyttäjille. Työtilasta löytyy sekä TUKEVA 1:n että TUKEVA 2:n aikana tuotettua materiaalia osahankkeittain. OTTila -sivusto on ollut käytettävissä osoitteesta: <https://ottila2g.ouka.fi/Tukeva>. Hankkeen yhteiset www-sivut löytyvät osoitteesta: www.ouka.fi/seutu/tukeva.

TUKEVA 1:n ja 2:n aikana kehitetyistä toimintamalleista on myös koottu sähköinen työkalupakki -julkaisu yhteistyössä Mainostoimisto Siberian kanssa vuoden 2012 aikana. Työkalupakki julkaistaan lokakuussa 2012 sähköisessä muodossa hankkeen kotisivuilla: www.ouka.fi/seutu/tukeva. Sähköinen julkaisu on myös jaettavissa sähköpostin liitteenä olevana linkkinä. Linkki sähköiseen julkaisuun laitetaan myös hanke-toimijoiden www-sivuille. Julkaisusta on tehty myös painoversio kuntien ja kuntayhtymien työntekijöiden sekä yhteistyökumppaneiden käyttöön (Liite 6).

Kuva 33: TUKEVALaiset hankkeen yhteisessä koulutuspäivässä Oulussa 30.5.2011

Kuva 34: Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteisillä seminaaripäivillä 1.-2.9.2011 projektihenkilöstön tekemä posteritukevan "helmistä"

Kuva 35: TUKEVA -hankkeen osallistujat valtakunnalliselle Lasten Kaste -hankkeiden seminaariristeilylle 25.–27.1.2012

Kuva 36: TUKEVA -hankkeen osallistujat Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiseen seminaariin Oulussa 4.-5.6.2012

6.1.2. Seuranta ja raportointi

TUKEVA 2 -hankkeen johtoryhmä on kokoontunut hankkeen aikana viisi kertaa ja lisäksi hankkeen raportointia ja maksatushakemuksia on käsitelty neljässä sähköpostikokouksessa. Johtoryhmän varsinaiset jäsenet: Sinikka Salo (pj, Oulun kaupunki), Markku Seppänen (vpj, Oulun seutu), Leena Pimper-Koivisto (Oulunkaari), Marita Pikkarainen (Kainuu), Kaisa Kostamo-Pääkkö (Lappi), Pirjo-Liisa Kurki (Pohjois-Pohjanmaan Sairaanhoidopiiri). Sosiaali- ja terveysministeriön hankevalvojana johtoryhmän kokouksiin on osallistunut Riitta Viitala kevääseen 2012 saakka ja syksyllä 2012 Marjaana Pelkonen. Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen edustajana on toiminut Anneli Pouta ja hänen varaedustajanaan Arja Hastrup. Hallinnoijan edustajana johtoryhmässä on toiminut Claes Krüger (Oulun seutu) ja hänen varaedustajanaan Sonja Manssila (Oulun seutu). Esittelijänä kokouksissa on toiminut projektijohtaja Salla Korhonen. Johtoryhmän varajäsenet: Marjut Nurmivuori (Oulun seutu), Kari Matela ja Mirja Klasila (Oulunkaari), Marja-Liisa Komulainen (Kainuu), Asta Niskala (Lappi) sekä Anna-Maija Puusti (Pohjois-Pohjanmaan sairaanhoidopiiri). Johtoryhmän sekä osahankkeiden ohjausryhmien kokousmateriaalit ovat olleet luettavissa TUKEVA 2:n OTTila -sivustolta <https://ottila2g.ouka.fi/Tukeva>.

TUKEVA:n kehittämisryhmä on valmistellut johtoryhmän kokousten asialistat sekä keskustellut ja valmistellut hankkeen toteutukseen liittyviä ajankohtaisia asioita kuten yhteistyösopimukset, hankehakuihin liittyvät asiat, hankkeen järjestämät tapahtumat yms. Syksyn 2011 aikana kehittämisryhmä valmisteli TUKEVA 3 -juurruttamishankkeen hankesuunnitelman ja valtionavustushakemuksen, johon on saatu valtionavustuspäätös 28.2. ajalle 1.10.2012–31.10.2013. Kehittämisryhmään kuuluvat osahankkeiden hallinnoijatahon edustajat ja esittelijänä on toiminut hankkeen johtaja. Kehittämisryhmä on kokoontunut hankkeen aikana yhteensä 8 kertaa.

Hankkeen yhteisten johtoryhmän ja kehittämisryhmän lisäksi projektijohtaja on kutsunut osahankkeiden projektipäälliköt yhteiseen kokoukseen noin kerran kuukaudessa. Kokoukset on pidetty pääsääntöisesti joko virtuaalisessa kokoussympäristössä (Microsoft Office Windows Live Meeting ja Microsoft Lync 2010) tai videoneuvotteluina.

Kokouksissa on käsitelty ajankohtaiset yhteiset asiat ja valmisteltu yhteisiä tapahtumia, raportointia, viestinnän materiaalia yms. Projektipäälliköiden kokouksiin ovat osallistuneet: Leena Hassi (Oulun seudun osahanke), Irja Lampinen (Oulun seudun osahanke), Maarit Rusanen (Kainuun osahanke), Anne Leppälä-Hast (Oulunkaaren osahanke), Marja-Sisko Tallavaara (Lapin osahanke) sekä projektisihteeri Liisa Sakso sihteerinä ja projektijohtaja Salla Korhonen koollekutsujana sekä esittelijänä.

6.1.3. Arviointi

TUKEVA 2 -hankkeen yhteisen arvioinnin toteuttamisesta ja kilpailuttamisesta päätettiin johtoryhmän kokouksessa 14.3.2012. Tarjouspyynnöt lähetettiin 30.3.2012 viidelle taholle. Arviointikyselyn toteuttajaksi valittiin Ramboll Management Consulting Oy, joka toteutti kyselyn kesä-elokuussa. Tulokset ja raportti on esitelty TUKEVA:n johtoryhmän kokouksessa 2.10.2012. Kyselyssä käsiteltiin neljän TUKEVA 2 -osahankkeen piirissä kehitettyjen ja / tai juurrutettavien toimintamallien mahdollisuuksia rakentua pysyviksi alueellisiksi palveluiksi. Vastaajat saivat kommentoida eri osahankkeiden osalta myös yleisen toimintaprosessin sujuvuutta ja ehdottaa työskentelytapoja, joita hanketoiminnassa voitaisiin tulevaisuudessa hyödyntää. Kyselyyn vastasi yhteensä 181 vastaajaa.

Arviointikyselyn tulosten mukaan kehittämistyöhön ja toimintamalleihin suhtauduttiin lähes yksinomaan positiivisesti. Osahankkeiden tavoitteet nähtiin tärkeinä alueen asukkaiden kannalta. Vastauksissa korostui ennaltaehkäisevän työn ja moniammatillisuuden merkitys toimintamallien arvioinnissa. Kehitetyllä toiminnalla luotiin konkreettisia työkaluja ja malleja, joita organisaatioissa voitiin ottaa käyttöön. Juurruttamisen haasteiksi nousivat resurssien puute. Kehittämistyössä edellytetään ajan irrottamista uuteen toimintaan. Panostaminen toimintamallien juurruttamiseen ja esimiesten tuen merkitys korostuu uuden toimintamallin omaksumisessa. Vastaajat toivoivat hanke-työltä keinoja ylimmän johdon ja päättäjien sitouttamiseen toimintamallien juurruttamistyössä. Hankeprosessia arvioitaessa onnistuneimpia asioita olivat etenkin viestintä ja hanketyön suunnitelmallisuus. Jatkossa TUKEVA 3 -juurrutushankkeen aikana on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota kehitettyjen toimintamallien merkityksen osoittamisen organisaation sisällä. Panostus esimiesten sitouttamiseen uusien toimintamallien käyttöönotossa varmistaa toimintamallin juurtumista. Organisaatioissa tulee tehdä selkeitä päätöksiä siitä, mitä toimintamalleja viedään eteenpäin. Juurrutustyön jatkuvuuden näkökulmasta on tärkeää pitää kiinni asioista, jotka on todettu toimivan.

Arviointiraportti on tämän loppuraportin erillisenä liitteenä (Liite 5). Osahankkeiden toimenpidekokonaisuuksiin liittyvä arviointi on kuvattu toimenpidekokonaisuuksien yhteydessä tämän raportin luvuissa 2-5.

6.1.4. Johtopäätökset

Laajojen hankekokonaisuuksien avulla on saatu kehittämistyöhön samanaikaisesti mukaan paljon työntekijöitä kunnissa ja kuntayhtymissä. Tämä on mahdollistanut yhteisten tavoitteiden ja kehittämisen suuntaviivojen mukaisen työskentelyn maantieteellisesti laajalla alueella. Yhdessä sovittujen hanketyön pelisääntöjen noudattaminen ja sovitut toimintatavat mm. raportoinnin ja muun dokumentaation osalta ovat osaltaan helpottaneet laajan hankekokonaisuuden onnistunutta toteutusta ja tavoitteisiin pääsyä. Hankkeen onnistumisen kannalta tärkeimpänä nousee kuitenkin esiin

motivoituneet ja innostuneet työntekijät niin hankkeessa kuin osallistuneissa kunnissa ja kuntayhtymissä. Suuressa hankekokonaisuudessa työskentely on myös herättänyt hanketyöhön osallistuneissa tiedonjanoa ja uteliaisuutta muilla alueilla tehtyä kehittämistyötä kohtaan. Tämä edesauttaa toiminnan edelleen kehittymistä ja uusien toimintamallien käyttöön ottoa myös jatkossa, hankkeen päättymisen jälkeenkin.

Uusien toimintamallien juurruttaminen ja käyttöönotto edellyttävät kuitenkin suunnitelmallista perehdytystä, riittävän henkilöstöresurssoinnin toteuttamista ja tarvittaessa myös menetelmäkoulutuksia. Lähiesimiesten ja johdon tuki ja sitoutuminen toimintamallien toteutukseen on välttämätöntä. Kehittämistyö on TUKEVA:n kahdessa ensimmäisessä hankevaiheessa ollut suunnitellusti alhaalta ylöspäin toteutettua, konkreettisista kehittämistarpeista noussutta kehittämistyötä. Jatkossa niin toimintamallien juurruttamisvaiheessa kuin toimintaa edelleen kehitettäessäkin esimiesten, ylimmän johdon sekä päätöksentekijöiden entistä tiiviimpi mukana olo on ensiarvoisen tärkeää, jotta useiden uusien toimintamallien edellyttämä resurssien uudelleen organisointi ja monialainen sektorit ylittävä työskentely mahdollistuvat. Uusien työtapojen omaksuminen ja käyttöönotto edellyttää perusteluja sekä arviointityön kautta saadun tiedon hyödyntämistä. Lisäksi tarvitaan myös henkilöstön motivoimista luopumaan vanhoista toimintatavoista ja ottamaan uudet toimintamallit käyttöön.

Liite 1: Selvitys henkilöstön ja asiantuntijapalvelujen käytöstä

Henkilöstökulut yhteensä: 1 291 824,60 eur			
Osahanke / Nimi	tehtävä	työpanos %	kustannukset ajalta
Oulun seudun osahanke yhteensä 309 985,68 eur			
Irja Lampinen	projektipääällikkö	100	1.11.2010-30.09.2012
Leena Hassi	projektipääällikkö	100	1.11.2010-31.10.2012
Minna Honkanen	projektisuunnittelija	100	1.11.2010-30.6.2011 1.8.2011-30.9.2011
Jouko Narkilahti	projektisuunnittelija	100	1.9.2011-2.11.2011
Liisa Saksio	projektsihteeri	50 75	1.1.2011-30.6.2011 1.8.2011-31.8.2012
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 26 501,97 eur			
Kainuun osahanke yhteensä 341 121,43 eur			
Maarit Rusanen	projektipääällikkö	100 20	1.11.2010-31.3.2012 1.4.2012-31.10.2012
Sirpa Huusko	projektityöntekijä	100	1.11.2010-30.9.2012
Kristiina Knuutinen	projektityöntekijä	100	1.11.2010-31.10.2011
Jaana Pääkkönen	projektityöntekijä	100	01.11.2010-31.8.2011
Tiina Koskinen	projektityöntekijä	100	1.11.2010-31.8.2011
Aikku Eskelinen	projektityöntekijä	100	1.11.2011-30.9.2012
Minna Piirainen	suunnittelija	100	1.5.2012-30.6.2012
Anna-Mari Karjalainen	projektsihteeri	25	1.11.2010-31.10.2012
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 6 772,19 eur			
Oulunkaaren osahanke yhteensä 53 074,00 eur			
Anne Leppälä-Hast	projektipääällikkö	25 30	1.10.2010-30.6.2011 1.7.2011-31.10.2012
Riikka Helenius	projektityöntekijä	10	1.9.2011 -31.12.2011
Anne Smedlund	projektityöntekijä	10	1.10.2010-31.5.2012
Marja-Leena Turves	projektityöntekijä	10	1.10.2010-31.3.2012
Kaarina Huovinen	projektityöntekijä	10	1.10.2010 - 9.1.2011
Salme Spets	projektityöntekijä	10	10.1.2011-30.9.2011
Marja-Liisa Junes	projektityöntekijä	20	1.3.2012-30.9.2012
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 4 659,25 eur			
Lapin osahanke yhteensä 440 379,69 eur			
Marja-Sisko Tallavaara	projektipääällikkö	100	1.10.2010-31.10.2012
Maria Martin	Suunnittelija	20 60	1.1.2011-30.9.2012 1.10.2012-31.10.2012
Maarit Pirttijärvi	suunnittelija	20	1.1.2011-31.5.2012
Tiina Niemimuukko	kehittäjätyöntekijä	100	3.1.2011-31.8.2012
Marja Leena Nurmela	kehittäjäsosiaalityöntekijä	100	3.1.2011-31.7.2012
Päivi Syväjärvi	kehittäjätyöntekijä	100	3.1.2011-31.12.2011
Hanna Vuorinen	kehittäjätyöntekijä	100	3.1.2011-30.9.2012
Jaana Korpivaara	kehittäjätyöntekijä	50 100	3.1.2011-31.8.2012 1.9.2012-30.9.2012
Tommi Martikkala	kehittäjätyöntekijä	100	15.2.2012-31.5.2012
Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 1046,44 eur			
Yhteinen koordinaatio yhteensä 147 263,81 eur			
Salla Korhonen	projektijohtaja	100 64 100	1.11.2010-19.10.2011 20.10.2011-31.12.2011 1.1.2012-31.8.2012
Liisa Saksio	projektsihteeri	50 25 100	1.1.2011-30.6.2011 1.8.2011-31.8.2012 1.9.2012-31.10.2012
Mari Kontio	projektisuunnittelija	100	1.11.-31.12.2011

Asiantuntijapalkkioita hlöstökuluissa: 9 214,90 eur

Asiantuntijapalvelut:

Palvelujen ostot yhteensä 1 629 380,90 eur, josta asiantuntijapalveluja yhteensä 1 354 147,50 eur, josta:	
• Kainuun henkilöstökulut	341 121,43 eur
• Oulunkaaren henkilöstökulut	53 074,00 eur
• Lapin henkilöstökulut	440 379,69 eur
• Kunnilta ostettua asiantuntijapalvelua	322 731,19 eur
• Muu toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalvelu yhteensä	196 841,26 eur

Liite 2: Koulutukset

Yhteinen Koordinaatio

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Lasten Kaste -verkostoseminaari 19.–20.1.2011, Nokia (TUKEVA-hankkeen koko henkilöstö sekä Oulun seudun osahankkeen vastuuhlöt ja hk-kouluttajat)
- Johdetaanko lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia kokonaisuutena? 15.2.2011, Helsinki
- Turvallinen elämä lapsille ja nuorille -seminaari 10.5.2011, Oulu
- TERVE-SOS 2011 18.–19.5.2011, Espoo
- Vaiettu johtajuus -seminaari 16.9.2011, Oulu
- Pohjois-Pohjanmaan kuntapäivä 20.9.2011, Oulu
- Terveempi Pohjois-Suomi -hankkeen loppuseminaari 29.9.2011, Oulu
- Valtakunnalliset neuvolapäivät 20. - 21.10.2011, Helsinki
- Järjestöjen Kaste -työpaja 7.12.2011, Oulu
- Vahvuutta vanhemmuuteen -seminaari 11.5.2012, Oulu
- Nuorten syrjäytymisen ehkäisy –seminaari 14.8.2012, Helsinki

Hankkeen järjestämä koulutus:

- TUKEVA hankehenkilöstön yhteinen koulutuspäivä 30.5.2011, Oulu
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 1-2.9.2011, Kalajoki
- Osallistuminen Ilo asuu ipanassa -messuille 15.–16.10.2011, Oulu
- Lasten ja nuorten hyvinvointia TUKEVALLA otteella -seminaari 23.11.11, Oulu
- Lasten Kaste -hankkeiden valtakunnallinen seminaari 25.- 27.1.2012, Helsinki
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 4.-5.6.2012, Oulu
- TUKEVA hankehenkilöstön yhteiset koulutuspäivät 14.–15.6.2012, Rovaniemi

Oulun seudun osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Lapsi Kaste – hankkeiden ministeriseminaari, 5.10.2010 Helsinki
- Neuvolapäivät, 3.-4.11.2010 Helsinki
- Pohjois-Suomen terveys- ja hyvinvointipäivät, 4.-5.11.2010 Oulu
- Innokylä foorumi, 16.12.2010 Helsinki
- REA-arviointityökalu –koulutus, 12.1.2011 Helsinki
- PPL:n Hyvinvointifoorumi 1.4.2011, Oulu
- VII Pohjoinen varhaiskasvatuspäivä 5.5.2011, Oulu
- Turvallinen elämä lapsille ja nuorille 10.5.2011, Oulu
- ESKO-seminaari 12.5.2011, Oulu
- TERVE-SOS -messut 18.-19.5.2011, Espoo
- TUKEVA 2 osahankkeiden yhteinen koulutuspäivä 30.5.2011, Oulu
- Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2011–2015 käynnistämistilaisuus 8.6.2011, Helsinki
- Tulevaisuuden palveluyhteiskunta-loppuseminaari 16.6.2011, Oulu
- 26.8.2011 Verve-symposium, Oulu
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 1-2.9.2011, Kalajoki
- 20.–21.9.2011 Kouluterveyspäivät, Espoo
- 29.9.2011 Terps-hankkeen loppuseminaari, Oulu
- Virta -hankkeen aloitusseminaari 12.10.2011. Kajaani
- Neuvolapäivät 20.-21.11.2011, Helsinki

- ESKO -seminaari 25.11.11, Oulu
- Innomarkkinat 14.12.2011, Helsinki
- Valtakunnallinen Lasten Kaste seminaari 25.–27.1.2012, Helsinki
- Terveystarkastajatpäivät 16.–17.2.2012, Helsinki
- Kaste-aluekierros 26.3.2012, Oulu
- Pohjois-Suomen varhaiskasvatuspäivät 10.5.2012, Oulu
- TERVE SOS -messut 8.-9.5.2012, Tampere
- Nuoruusiän haasteet – seminaari 8.5.2012, Rovaniemi
- Äitiys- ja lastenneuvolan sekä kouluterveydenhuollon laajat terveystarkastukset - ohjeistuksen ja sähköisen neuvolakäsikirjan julkistaminen, 21.5.2012, Helsinki
- Nuorten syrjäytymisen ehkäisy – tilannekartoituksesta toimintaan-seminaari, 14.8.2012, Helsinki
- Kytke- hankkeen loppuseminaari 5.9.2012, Oulu
- Pohjois-Suomen hyvinvointia koskevan tiedontuotannon yhteistyöseminaari 25.9.2012, Oulu
- Sosiaalinen media kuntalaisten palveluissa 26.9.2012, Oulu
- Hyte- päivät 4.-5.10.2012, Oulu
- Osallisuusteemaverkoston työpaja 19.10.2012, Helsinki

Hankkeen järjestämä koulutus:

- BAROfi-menetelmäkoulutus:
 - 2.-3.12.2010, 1. ja 2. koulutuspäivä, 1. ryhmä, Kirkkotorin koulutuskeskus, Oulu
 - 24.-25.1.2011, 1. ja 2. koulutuspäivä, 2. ryhmä, Kirkkotorin koulutuskeskus, Oulu
 - 21.3.2011, 3. koulutuspäivä, 1. ryhmä, Kirkkotorin koulutuskeskus, Oulu
 - 28.3.2011, 3. koulutuspäivä, 2. ryhmä, Kirkkotorin koulutuskeskus, Oulu
- 16.-17.2.2011, Omin Jaloin -koulutus, Caritas-sali ja Kirkkotorin koulutuskeskus, Oulu
- 16.3.2011, Lene-koulutus (Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio), (115 hlöä)
- AvoHILMO - koulutus (perusterveydenhuollon hoitoilmoitusjärjestelmä) 7.4.2011, Pirjo Tuomola, kehittämisspäälikkö, THL, 38 osallistujaa. Oulu
- Sähköinen neuvolakäsikirja 4.5.2011, lastenlääkäri Jarmo Salo, THL, 33 osallistujaa. Oulu
- Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointi (LAPS) 11.5.2011, lastenpsykiatri Anne-Mari Borg ja hankesairaanhoitaja Sari Miettinen, TAYS, 64 osallistujaa. Oulu
- Vanhempien alkoholikäytön arviointi ja alkoholin käyttöön liittyvä terveysneuvonta (AUDIT ja mini-interventio) 23.5.2011, projektipäälikkö Eeva-Kaarina Veijalainen, Ensi- ja turvakotienliitto, 34 osallistujaa. Oulu
- LNPO kuntatyöryhmien seminaarit 26.1.2011 Oulu, 15.4.2011 Oulu, 8.6.2011 Oulu, 5.10.2011, Hailuoto ja 7.12.2011, Oulu
- Ilo asuu ipanassa lastenmessut 15.–16.10.11, Oulu (hankkeella esittelypiste messuilla)
- Lasten ja nuorten hyvinvointia TUKEVALLA otteella – seminaari 23.11.11, Oulu
- Tutkimuksen näkökulma lapsi- ja nuorisopoliittiseen ohjelmaan -seminaari 23.11.2011 (iltatilaisuus)
- LNPO ohjaus-, kunta- ja alatyöryhmien workshopit 7.12.2011, 2.2.2012, Oulu
- Lapsilähtöinen, motivoiva lähestymistapa, 12.1.2012 ja 14.2.2012, suunnittelija, YTM, Tarja Boelius, Ensi- ja turvakotien liitto ry, 25 osallistujaa, Oulu
- Lähisuhde- ja kuritusväkivalta – lapset, nuoret, perheet 14.3.2012, kehittäjäterveydenhoitaja, perheväkivallan ehkäisyn avainkouluttaja Merja Pihlajasaari, Itä- ja Keski-Suomen Kaste-hanke, 20 osallistujaa, Oulu
- Lnp-seminaari yhteistyössä Pohjois-Pohjanmaan maakuntaliiton kanssa 23.–24.4.2012, Oulu
- Lene-koulutus (Leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio), 6.9.2012, 67 osallistujaa, Oulu
- Lapsen psykososiaalisen terveyden arviointi (LAPS) 10.9.2012, hankesairaanhoitaja Sari Miettinen, TAYS, 42 osallistujaa, Oulu

- TUKEVA matkaveäät - Oulun seudun osahankkeen loppuseminaari 20.9.2012

Kainuun osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Theraplay-koulutus, 6.- 7.10.2010, Kajaani
- Pohjois-Suomen hyvinvointipäivät, 4.-5.11.2010, Oulu
- Vahvuutta vanhemmuuteen ja vuorovaikutukseen/MLL, 20. – 21.10.2010 ja 14.12.2010, Oulu
- Miesten ja isien vuoro, 10.2.2011, Oulu
- Nuoret, osallisuus ja vaara syrjäytyä 14.–15.4.2011, Oulu
- TERVE-SOS -messut 18.-19.5.2011, Espoo
- Kasvun kumppani- seminaari, 26.5.2011, Helsinki
- TUKEVA hankehenkilöstön yhteinen koulutuspäivä 30.5.2011, Oulu
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 1-2.9.2011, Kalajoki
- Kouluterveyspäivät, 20.-21.9.2011, Espoo
- Vahvuutta vanhemmuuteen-kutsuseminaari, 28.9.2011, Helsinki
- Puhumalla paremmaksi, Kainuun 1. päihde- ja mielenterveyspäivä, 27.9.2011, Kajaani
- Oppilashuollon valtakunnalliset päivät 30.11. – 1.12.2011, Helsinki
- Lasten KASTE- seminaari 25.–27.1.2012, Helsinki
- Ajattelun apukäsi-koulutus, Soili Poijula, 16.3.2012, Oulu
- TERVE-SOS -messut 8.-9.5.2012, Tampere
- Parista perheeksi, 5.9.2012, Väestöliitto
- HERÄTYS -seminaari huumeiden ja lääkkeiden väärinkäytöstä Kainuussa, Rampehanke, 14.9.2012.

Hankkeen järjestämä koulutus:

- Naistentautien alueellinen koulutuspäivä, ”Huoli mielialasta, masennuksesta” ja ”Huoli päihteiden käytöstä” hoitopolut, 22.10.2010, Kajaani
- Perhekeskustöön seurantapäivät 18.1.2011 ja 19.1.2011, Kajaani
- Kuntayhtymän perhepalvelujen esimiesten työkokous 16.12.2010, Kajaani
- Perhekeskusten tiimiytymisillat:
 - 14.12.2010 Lohtajan perhekeskustiimi, Kajaani
 - 28.2.2011 Keskustan perhekeskustiimi, Kajaani
 - 22.2.2011 Lehtikankaan perhekeskustiimi, Kajaani
 - 22.3.2011 Suomussalmen perhekeskustiimi, Suomussalmi
- Oppilashuollon yhteistyöverkostojen koulutuspäivä 24.2.2011, Kajaani
- Vauvaverkoston koulutus- ja konsultaatiopäivät, Mirja Sarkkinen, 11.2.2011 ja 17.3.2011, Kajaani
- LENE-koulutus 12.5.2011 yhdessä Kainuun Aallon kanssa, Kajaani
- Vauvaverkoston koulutus- ja konsultaatiopäivät 8.4.2011 ja 13.5.2011, Kajaani
- VAVU- iltapäivä, 8.4.2011, Kajaani
- Perhekeskuspäivä 17.5.2011, ”Tukeva- työote ja hoitopolut”
- ”Talkoot nuorisoseurantalolla”-seminaari, 24.8.2011 Sotkamo
- Lasten ja nuorten mielenterveyden yhteistyöpäivä, ”Huolena pikkulapsiperheen päihteiden käyttö” 30.9.2011, Kajaani
- Varhaiskasvatuksen Tukeva-yhteistyötilaisuudet 28.4.2011 ja 4.5.2011, Kajaani
- Perhekeskusten tiimiytymisillat:
 - 11.5.2011 Teppanan perhekeskustiimi, Kajaani
 - 12.5.2011 Hyrynsalmen perhekeskustiimi, Ukkohalla
 - 01.6.2011 Vuolijoen perhekeskustiimi, Kajaani
- Tukeva-seminaari 23.11.2011, Oulu

- Nuoren psykososiaalisen tuen kehittämisverkosto, Pirjo Keskitalo, 24.1.2012, 15.2.2012, 23.3.2012, 23.4.2012, 11.5.2012, Kajaani
- Erityistason vauvatiimin koulutus- ja konsultaatiopäivä 27.1.2012, Mirja Sarkkinen, Kajaani
- Laajan vauvaverkoston koulutus- ja konsultaatiopäivät 29.2.2012, Mirja Sarkkinen, Kajaani
- Miekkareiden ja Oulun kaupungin nuorten mielenterveystyöntekijöiden tapaaminen 4.4.2012, Oulu
- ”Paha lapsi-koulutus 3.5.2012, Kajaani
- Lasten ja nuorten mielenterveyden yhteistyöpäivä 25.9.2012, Soili Poijula, Kajaani
- Laajan vauvaverkoston koulutus- ja konsultaatiopäivä 30.10.2012, Kirsi Juutilainen, Kajaani
- Sosiaalisen median tietoisuus- ja koulutus-tilaisuudet yläkouluilla, Merja-Maaria Oinas. 29.3.2012, 24.4.2012, 7.5.2012, 16.5.2012 ja 28.5.2012.
- Löytöretki ryhmänohjaukseen -koulutus kansanterveyshoitajille, Aikku Eskelinen, 30.8.2012 ja 6.9.2012
- Nuoren neuropsykiatrinen kuntoutus, Asko Niemelä, 31.10.2012.

Oulunkaaren osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Sähköiset asiantuntijapalvelut ja perheiden tukipalvelut netissä- seminaari 16.12.2011 Espoo (projektipäällikkö Anne Leppälä-Hast)
- Luokkatilanteiden hallinta- koulutus 13.–15.1.2011 Helsinki. (projektityöntekijä Anne Smedlund. Koulutus on osa lin Vanhempainkoulu- pilottia)
- TERVE-SOS -messut 18.–19.5.2011, Espoo
- TUKEVA hankehenkilöstön yhteinen koulutuspäivä 30.5.2011, Oulu
- Työkaluja hankearviointiin 24.8.2011, Helsinki
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 1-2.9.2011, Kalajoki
- Oppilashuollon kansalliset kehittämispäivät Helsinki 30.11.2011
- Perhekeskusverkoston kokoontuminen Helsinki 1.12.2011
- Lapsi- Kaste- hankkeiden laivaseminaari 25.–27.1.2012
- Lähisuhde- ja kuritusväkivalta – seminaari Oulu 14.3.2012
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 4.-5.6.2012, Oulu
- TUKEVA hankehenkilöstön yhteiset koulutuspäivät 14.–15.6.2012, Rovaniemi

Hankkeen järjestämä koulutus:

- *Neuvola-asetuksen toimeenpano Oulunkaarella 8.11.2010 Oulu*
Neuvola-asetuksen toimeenpano ja erityisesti laajojen terveystarkastusten tuomat haasteet Oulunkaarella
- *Sähköiset asiantuntijapalvelut ja perheiden tukipalvelut netissä- seminaari 16.12.2011 Espoo* (sosiaalityöntekijä Marjo Tiiri lin palvelualueelta)
- Moniammatillisuus voimavarana 29.11.2010, 2.12.2010, 15.12.2010, Mari Kontion koulutus- ja kehittämistilaisuudet etänä Oulunkaaren perhepalvelujen henkilöstölle.
- *BAROfi- menetelmäkoulutus 24.–25.1.2011 & 29.3.2011 (Oulun seudun osahankkeen järjestämä)*
- Omin jaloin – menetelmäkoulutus 16.–17.2.2011 (Oulun seudun osahankkeen järjestämä)
- *Lastensuojelulaki käytännössä 31.3.2011 (Merikratos sosiaalipalvelut Oy)*
Koulutus toteutettiin massaluentotyyppisenä videoneuvottelun avulla (luennoitsija lisä).
- Lene- leikki-ikäisen lapsen neurologinen arviointimenetelmä- koulutus, 1.4.2011, Kemi
- Lasten kuntoutuksen kehittämispäivä 4.10.2012

- Lene- leikki-ikäisen lapsen neurologinen arviointimenetelmä- koulutus, 25.11.2011 Utajärvi (7 päivähoidon työntekijälle)
- Baro-koulutus, 20 osallistujaa, Oulu, 26.-27.1.2012

Lapin osahanke

Projektihenkilöstö osallistunut:

- Tukevasti verkossa –hankkeen seminaari 16.12. 2010, Espoo
- Autismpäivät, 11.-12.2.2011 Tampere
- Omin jaloin –koulutus 16. – 17.2.2011 Oulu
- Lapset puheeksi –seminaari 22.2.2011, Rovaniemi
- Lasten ja nuorten ryhmämuotoinen auttaminen vanhempien erotilanteessa, 23.-24.3.2011, Helsinki
- TERVE-SOS -messut 18.-19.5.2011, Espoo
- TUKEVA hankehenkilöstön yhteinen koulutuspäivä 30.5.2011, Oulu
- Työkaluja arviointiin 23.8.2011 THL, Helsinki
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 1-2.9.2011, Kalajoki
- Valtakunnallinen depressiofoorumi Levillä 6.-7.9.2011
- Kouluterveyspäivät Espoossa 20.-21.9.2011
- Erolasten ryhmämuotoinen auttaminen 6.-7.10.2011, Rovaniemi
- ART-aggressionhallintaryhmien ohjaajakoulutus alkaen 1.9.2011, yht. 10 pv, Rovaniemi, Tornio 13.-14.10
- Vanhemman Neuvo ja Eroneuvokoulutukset alkaen 7.11.2011, Rovaniemi
- Lasten Kaste-hankkeiden laivaseminaari 25.-27.1.2012, Helsinki
- Pohjois-Suomen Kaste-hankkeiden yhteiset seminaaripäivät 4.-5.6.2012, Oulu
- TUKEVA hankehenkilöstön yhteiset koulutuspäivät 14.-15.6.2012, Rovaniemi
- Nuorten syrjäytymisen ehkäisy -seminaari 14.8.2012 Helsinki
- Kaste-seminaari 31.8.2012 Rovaniemi
- Kouluterveyspäivät 18.-19.9.2012 Espoo

Hankkeen järjestämä koulutus:

- Maestro-nuorten stressinhallintakurssin ohjaajakoulutus kuntien työntekijöille 24. – 25.2., 4.3.2011, Torniossa. Kouluttajina psykiatrian erikoislääkäri Birgitta Alakare (24.2.) ja ryhmäpsykoterapeutti Riitta Pelkonen 25.2 ja 4.3.
- Neuropsykiatriset oireet käyttäytymisen taustalla – vinkkejä kohtaamiseen ja ohjaamiseen -koulutus Kemissä 16.5.2011, osallistujia 61. Kouluttajina Kuntoutussuunnittelija Maila Haltia ja kehittämistyöntekijä Jaana Korpivaara
- Teatteri-ilmaisu, Anna-Leena Norberg, luento ja harjoitus luki-on hyvinvointiryhmässä 11.4.2011, Pellossa
- Koulukuraattorityö - hirveesti tekijänsä näköistä, Pirkko Sipilä-Lähdekorpi, alustus kuraattorien kehittämisspäivässä 9.6.2011 Rovaniemellä
- Ranuan yläkoulun opettajien kehittämis- ja koulutusiltpäivä 22.8.2011, kouluttajana kehittäjäsosiaalityöntekijä Marja Leena Nurmela, Ranua
- Ranuan koulun henkilöstön koulutus- ja kehittämisspäivä 27.8.2011 yhteistyössä Kelpo-hankkeen kanssa, Ranua
- ART- Aggression Replacement Training –menetelmäkoulutus alkaen 1.9.2011 Rovaniemellä, osallistujia 20, joista 2 keskeytti. Kouluttajina Jaana Jokinen ja Teija Lampinen Nuorten Ystävät Palvelut Oy:stä. Koulutus päättynyt 19.1.2012, yhteensä 10 päivää.
- ART- Aggression Replacement Training –menetelmäkoulutus Torniossa 13.-14.10.2011 ja Kemissä 14.-15.2.2012, osallistujia kummassakin 10
- Lasten ja nuorten ryhmämuotoinen eroauttaminen 6. – 7.10.2011 Rovaniemellä. Kouluttajina PSL Sirkku Niemelä ja projektityöntekijä Teea Tonttila Vetskari-hankkeesta. Osallistujia paikalla 47, lisäksi videoyhteydellä Torniossa, Kolarissa ja Kittilässä yhteensä 12

- Yhteistyö opiskelijan verkostossa – dialogisia menetelmiä opintojen edistämiseksi Itä-Lapin ammattiopiston opettajille Kemijärvellä alkaen 29.9.2011 päättyen 9.2.2012, yhteensä 3 päivää Kouluttajina kehittäjätyöntekijä Tuula Lampela PaKaste -hankkeesta ja verkostokoordinaattori Jukka Hakola, osallistujia yhteensä 36
- Eroneuvo ja Vanhemman Neuvo –menetelmäkoulutukset yhteensä 8 päivää alkaen marraskuu 2011 ja päättyen toukokuu 2012 yhteistyössä oppisopimustoimiston, Lapin ensi- ja turvakodin ja Rovaniemen kaupungin kanssa Rovaniemellä, osallistujia 9
- Mielenterveyshäiriöiden tunnistaminen, luento perhetyön kehittämispäivillä 3.11.2011 Rovaniemellä, Sirkku Valve, osallistujia 41
- Nuoruusikäisen mielenterveysongelmien tunnistaminen ja niissä tukeminen, luento koulukuraattorien kehittämispäivässä 18.11.2011 Rovaniemellä, Pirjo Keskitalo, osallistujia 38
- Lapsen ja nuoren yksinäisyys ja aggressio, 8.5.2012 Rovaniemellä, luennoitsijat KT Niina Junntila ja LT Jari Sinkkonen, osallistujia 278
- Nuoruusiän haasteet 8.5.2012, Rovaniemellä, iltatilaisuus vanhemmille yhteistyössä Nuorten Ystävät Ry:n ja MLL:n Rovaniemen yhdistyksen kanssa, luennoitsija LT Jari Sinkkonen, osallistujia yli 340
- ART-seurantapäivät, Torniossa 24.4.2012, ohjaajana Jaana Jokinen, osallistujia 5, Rovaniemellä 21.8.2012, ohjaajina Teija Lampinen ja Outi Lähtevänoja, osallistujia 14, Kemissä 11.9.2012, osallistujia 9, ohjaajana Teija Lampinen
- Kiintymyssuhteen kehittyminen ja vaurioiden korjaaminen, lastenpsykiatri Jukka Mäkelän luento perheneuvolaverkoston koulutus- ja kehittämispäivässä Rovaniemellä 8.10.2012, osallistujia 29

Liite 3: Tiedottaminen ja raportointi

Tiedottaminen osahankkeissa (koordinaation osalta ks. luku 6)

Oulun seudun osahanke:

- Kuntainfo Oulu, Kempele, Liminka: Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen, pilotointi 4 v. tarkastuksessa 8.10.2010
- Kuntavierailut 4v.pilotointiin liittyen: Kempele 9.11.2010, Oulu 10.11.2010, Liminka 10.11.10
- LNP-ohjelmatyön aloitusseminaari Oulu 18.11.2010: Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön tavoitteet ja lähtökohdat Oulun seudulla
- Oulun kaupungin tilaaja-tuottaja kehittämisryhmä 26.11.2010
- 4 v. pilotoinnin vastuuhenkilötyön ja TUKEVA2 laskutus infot: Oulu 1.12.2010, Kempele 2.12.2010, Liminka 3.12.2010
- Oulun kaupungin lasten ja nuorten palveluketjun kehittämisryhmän palaverit 30.11.2010, 1.2.2011, 29.3.2011
- Oulun kaupungin neuvoloiden sektoripalaveri 15.12.2010
- LNP-ohjelmatyön kuntatyöryhmien yhteinen aloitusseminaari 26.1.2011; LNPO kuntatyöryhmien seminaarit 15.4.2011 Oulu, 8.6.2011 Oulu, 5.10.2011 Hailuoto ja 7.12.2011 Oulu
- Info OAMK ylemmän amk-tutkinnon opiskelijat 21.2.2011
- Limingan kunnanvaltuusto 28.2.2011
- Oulun seudun TUKEVA-tiedote 1/maaliskuu 2011
- projektipäällikkö ja 4 v. pilotin vastuuterveydenhoitajat ovat tiedottaneet hankkeen toiminnasta kuntien eri yhteistyötoimijoille ja palvelualueille
- 6.5.2011 Väli-Suomen Kasperi-hankkeen vierailu Ouluun
- 18.-19.5.2011 TERVE-SOS 2011 -messut, TUKEVA2 osahankkeiden esittelypiste
- Oulun seudun TUKEVA-tiedote 2/kesäkuu 2011
- projektipäällikkö ja 4 v. pilotin vastuuterveydenhoitajat ovat tiedottaneet laajojen terveys-tarkastusten pilotoinnin etenemisestä kuntien eri yhteistyötoimijoille ja palvelualueille
- projektipäällikkö ja LNPO –projektiryhmän jäsenet ovat tiedottaneet ohjelmatyön etenemisestä alueellisen ja valtakunnallisen tason toimijoille
- Oulun seudun TUKEVA-tiedote 3/lokakuu 2011, 4/maaliskuu 2012
- artikkeli Terveystieteiden lehdessä 8/2011: Koko perheelle kutsu neuvolaan (Arja Hastrup ja Irja Lampinen)
- Neuvolapäivät 20.–21.11.2011, Helsinki (laajan 4v- tarkastuksen esittely Lasten Kaste esittelypisteessä)
- Terveystieteiden päivät 16.–17.2.2012, posteriesittely: Hyvinvointiarviointijärjestelmän kehittäminen, Helsinki
- hankkeen esittely seudullisissa tiimeissä (hyve, nuoriso, liikunta, seuturakenne ja sivistystiimi)
- projektipäälliköiden kuntakierros 5-6/2012 TUKEVA 2 -hankkeen tilannekatsaus ja info käynnistyvästä TUKEVA 3 -juurrutushankkeesta
- LNPO-info LaNuKe-hankkeiden kokouksessa 6.9.2012
- LNPO-info Limingan ja Tyrnävän kunnanvaltuustoille 9-10/2012
- hankkeen esittelymateriaalia löytyy TUKEVA 2:n OTTila -sivustolta osoitteesta: <https://ottila2g.ouka.fi/Tukeva> ja Oulun seudun www.ouka.fi/seutu/tukeva
- Lapsi- ja nuorisopoliittisen ohjelmatyön verkkosivusto: www.seutunappi.fi/lnpo
- LNPO-ohjelman julkaisu jaettavaksi kuntiin, lokakuu 2012

Kainuun osahanke:

- Oulunsalon lapsiperheiden hyvinvointipalvelujen henkilöstö, TUKEVA -työotteen ja perhekeskustoiminnan esittely 20.10.2010 Oulunsalo
- MLL:n perhekahvila, TUKEVA 2 -hankkeen toimenpiteiden ja uusien vauvaperheiden palvelujen esittely 3.11.2010 Kajaani

- Kainuun maakunta –kuntayhtymän tarkastuslautakunta, hanke-esittely 9.12.2010, Kajaani
- Aikuispsykiatrian johtoryhmä, TUKEVA 1 johtopäätösten esittely 25.1.2011, Kajaani
- Muhoksen sosiaali-terveyspalvelujen henkilöstö, vierailu Sotkamon perhekeskuksessa, TUKEVA -hankkeen toimenpiteiden esittely, 26.1.2011 Sotkamo
- Valtakunnalliset verkostokonsulttipäivät, TUKEVA 2 -hankkeen toimenpiteiden esittely osallistujille, 27.1.2011 Kajaani
- Iisalmen sosiaali- ja terveystoimen henkilöstö, TUKEVA 2 -hankkeen toimenpiteiden esittely 4.2.2011 Kajaani
- Kajaanin varhaiskasvatushenkilöstö, TUKEVA 2 -hankkeen toimenpiteistä yhteistyökokoukset 8.11.2010 ja 24.3.2011 Kajaani
- Kainuun Sanomat, lehtiartikkeli "Puhumalla monet asiat selviävät" TUKEVA -nuorten hankeosion ja mielenterveystyöntekijän esittely 14.2.2011
- Vuolijoki -lehti, lehtiartikkeli "Miekkari Anne Hyvönen on nuoren tsemppari, jelppari ja psyykkari", Tukeva-nuorten hankeosion ja mielenterveystyöntekijän esittely 17.2.2011
- Kuhmolainen -lehti, lehtiartikkeli "Miekkarit nuorten tukena" TUKEVA -nuorten hankeosion ja mielenterveystyöntekijän esittely, 8.3.2011
- Perhepalvelujen johtoryhmä, TUKEVA 1 johtopäätösten esittely 21.3.2011, Kajaani
- Etelä-Pohjanmaan sosiaali- ja terveyspalvelujen ja Kaste-hankkeen vierailu 5.5.2011, Kajaani
- Soroptimistit ry tapaaminen, päihde-äitien hoitokäytännöt 6.6.2011, Kajaani
- Mielenterveyspalvelujen ja riippuvuuksien johtoryhmä 13.6.2011 ja 23.8.2011, Kajaani
- Koulu- ja opiskelijaterveydenhoitajien suunnittelupäivä 14.6.2011, Sotkamo
- Koulu- ja opiskelijaterveydenhoitajien auditointi- päivä 7.9.2011, Kajaani
- Kainuun soutu, Tukeva-paatti, nuorten toimijoista koottu soutujoukkue 2.7.2011, Sotkamo
- Perhekeskustiimien palaverit koko maakunnan alueella
- Nuoren tuen polun ja kehittämisverkoston esittely, Kajaanin yläkoulujen oppilashuoltoryhmät 8.12.2011
- Nuoren tuen polun ja kehittämisverkoston esittely Hyrynsalmen ohr 7.12.2011, Suomusalmen ohr 17.11.2011
- Tukeva-kalenterin käyttöönotto, lastensuojelun sosiaalityö 3.1.2012
- Tukeva-kalenterin käyttöönotto, A-klinikka, 9.1.2012
- Tukeva-kalenterin käyttöönotto, lastenneuvolan terveydenhoitajat, 21.11.2011
- Esimiesten koulutusryhmä, AIKOPA, Tukeva-kalenterin käyttöönotto ja työotteesta tiedottaminen 8.12.2011
- Maakunnallinen oppilashuollon kehittämistyöryhmä 18.10.2011, 29.11.2011, 11.1.2012
- Perhepalvelujohtajalle tiedottaminen tapaamisessa 5.1.2012
- Kajaanin AMK, terveydenhoitajaopiskelijaryhmät: Tukeva-työote ja hoitopolut 7.12.2011 ja 1.3.2012, perhevalmennusasiat 16.12.2011
- Osallistuminen ja tiedottaminen virallisissa työryhmissä: Kainuun mielenterveysseuran ohjausryhmä, Nuorten palvelujen ohjausryhmä, Tieto toiminnaksi- päihdepalvelujen työryhmä, Imetystyöryhmä, Perhevalmennuksen sisältötyöryhmä, MLL:n isä-hankkeen ohjausryhmä, Nuorisopsykiatrian yhteistyöryhmä, Salmilan lastensuojeluyksikön kehittämisryhmä
- Osallistuminen kuntayhtymän hankkeiden väliseen yhteistyöhön (mm. Virta-hanke, Vammais-Kaste)
- Lehtiartikkeli Vankkurit-vertaisryhmästä Sotkamo-lehdessä 5.4.2012
- Tiedote sosiaalisen median tietoisuudesta Ruukinkankaan koululla, Ylä-Kainuu -lehti 20.4.2012
- Lehtiartikkelit Vankkurit -vertaisryhmästä, Sotkamo-lehti, 5.4.2012 ja 20.8.2012.
- Hankeyhteistyönä toteutettu lehtiartikkeli "Työtä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi Kainuussa", Kainuun Sanomat, 22.6.2012
- Perhepalvelujohtajan tapaaminen 9.8.2012
- Tietoiskut Vankkurit -vanhempainryhmistä yläkoulujen vanhempainilloissa, 21.5.2012, 30.8.2012 ja 6.9.2012.

Oulunkaaren osahanke:

- 4.10.2010 perhekeskustoiminnan esittely Pudasjärven palvelualueen henkilöstö
- 22.11.2010 hanke-esittely Oulunkaaren palvelutuotantolautakunta
- "Lapsiperheiden työntekijät saman katon alle"- tiedote Pudasjärven fyysisen perhekeskuk-
sen pilotista 26.11.2010 Kaarinan päivä – tapahtumassa Pudasjärvellä
- "Vanhempain koulu antaa eväitä kasvattamiseen" – tiedote lin Vanhempainkoulu- pilotista
lin Hyvät tuulet – lehti 12/2010
- hankkeesta on tiedotettu kotisivuilla osoitteessa:
<http://www.oulunkaari.com/sivu/fi/oulunkaari/hankkeet/tukeva/>
- Kaarisilta –Oulunkaaren henkilöstölehti 2/11: Tukeva-hankkeen arviointi ja tietoa Tuke-
va2-hankkeesta
http://www.oulunkaari.com/tiedostot/kaarisilta/kaarisilta_toukokuu2011.pdf
- Tervareitti 6.5.: Utajärvi-Vaalan raskausajan ennakoivat kotikäynnit –pilotti
- 8.4.2011 & 26.4.2011 Pudasjärvi: perhekeskusmallin esittely kuntoutuksen ja sosiaalitoi-
men työntekijöille
- 19.4.2011 li: hanke-esittely Huolityöryhmälle
- 15.5.2011 Utajärvi: hanke-esittely varhaiskasvatuksen työntekijöille
- 9.9.2011: hanke-esittely/seudulliselle perhetyöntekijöiden tiimille
- hankkeesta on tiedotettu kotisivuilla osoitteessa:
<http://www.oulunkaari.com/sivu/fi/oulunkaari/hankkeet/tukeva/>
- Ideasta menestyvään liiketoimintaan hyvinvointialalla - maakunnan hyvinvointiohjelman
Roadshow-tilaisuus lissä 14.10.2011
- perhekeskusesittely Pudasjärven opetus- ja varhaiskasvatukselle sekä nuorisotoimelle
21.10.2011
- osallistuminen THL:n perhekeskusverkoston kokoukseen 1.11.2011 (proj.päällikkö)
- 15.2.2012 tiedote lehtiin ja www.oulunkaari.com – sivuille lin elokuvapilotista, joka ylitti uu-
tiskynnyksen niin, että aiheesta oli lehtijutut Rantapohja-lehdessä ja sanomalehti Kalevas-
sa.
- 17.2.2012 hanke-esittely kuntayhtymän tarkastuslautakunnalle
- 3.10.2012 sähköisen työkalupakin esittely kuntayhtymän tilintarkastajalle
- 10.10.2012 hankkeen tulokset, arviointiraportti ja TUKEVA työkalupakin esittely yhtymä-
hallitukselle

Lapin osahanke:

- Hankkeesta on tiedotettu kotisivuilla osoitteessa <http://www.sosiaalikallega.fi/tukeva>
- Länsi-Pohjan aluepilottiin osallistuvien kuntien sosiaali- ja terveystoimen johto 12.10.2010
- Rovaniemen kaupungin sosiaali- ja koulutoimen edustajat 28.10.2010
- Itä-Lapin hankkeeseen osallistuvien kuntien sosiaali- ja terveystoimen edustajat
29.10.2010
- Rovaniemen perheneuvolan työntekijät 20.12.2010. Tapaamisessa myös Mari Kontio esit-
teli kartoituksen tuloksia
- Ranuan moniammatillinen yhteistyöryhmä 20.12.2010. Myös tässä tapaamisessa hank-
keen esittelyn lisäksi Mari Kontio kertoi alkukartoituksen tuloksista.
- Kemin kaupungin sosiaali- ja terveystoimen sekä koulutoimen edustajien tapaaminen
11.1.2011
- Rovaniemen kaupungin tarkastuslautakunnan järjestämä seminaari nuorten palveluista
15.2.2011
- Osahankkeesta on tehty oma esite, jonka avulla hankkeesta on tiedotettu.
- Hanketta on esitelty VammaisKasteen seminaarissa 1.3.2011 sekä Lapin hyvinvointipäi-
vässä 31.3.2011
- Videopalvelusta on tehty oma esite, jota jaettu hankekuntiin ja eri yhteistyökumppaneille
edelleen asiakkaille jaettavaksi.

- Sidosryhmätapaamisissa, alueellisissa tukiryhmissä sekä työntekijöiden kehittämispäivissä
- Hankkeen puolivuotiskatsaus koottiin tammikuussa 2012 ja jaettiin helmikuussa yhteistyökumppaneille ja työntekijöille.
- Korkalovaaran koulun opettajille on järjestetty tiedotustilaisuus 13.1.2011
- Artikkel ” Kaikkein pahinta on, että nuori jätetään yksin” julkaistu Lapin Kansassa 5.11.2011
- Lapin radiossa tiedotettu 7.2.2012 eroneuvotilaisuuksista
- Videopalvelusta on tehty oma esite sekä painatettu kortti, joita jaettu hankekuntiin ja eri yhteistyökumppaneille edelleen asiakkaille jaettavaksi. Ilmoitettu palvelusta neljässä joka kotiin jaettavassa paikallislehdessä neljä kertaa kussakin
- Videopalvelusta pyydettiin toimittajaa tekemään uutiset maakuntalehtiin. Uutiset ilmestyivät 14.10.2011 Lapin Kansassa ja 27.10. Pohjolan Sanomissa
- Osahankkeen seminaarissa 8.5. jaettiin osallistujille (n. 270) hankkeen tiedotteet 1 ja 2
- Toiminnasta on tiedotettu säännöllisesti myös seudullisten tukiryhmien kokouksissa ja kuntakäynneillä Kolarissa 4.1.2012, Kittilässä 8.2.2012, Utsjoella 14.3.2012 ja Posiolla 9.5.2012 sekä Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen yhteisissä työkokouksissa
- Hanketta esitelty Lapin liiton hyvinvoinnin seurantaryhmässä 14.6.2012.
- Kaste-seminaarissa Rovaniemellä 31.8. hankkeen posterit ja esitteitä jaossa.

Osahankkeiden ohjausryhmien kokoukset:

- Oulun seutu 4.2.2011, 18.4.2011, 19.10.2011, 20.4.2012, 12.10.2012
- Kainuu 23.3.2011, 17.6.2011, 23.9.2011, 24.2.2012, 13.6.2012, 8.10.2012
- Oulunkaari 28.1.2011, 27.4.2011, 21.10.2011, 24.5.2012, 9.10.2012
- Lappi 19.4.2011, 12.10.2011, 12.4.2012, 11.10.2012

Johtoryhmän kokoukset (koko hankkeen):

- 3.12.2010, Oulu
- 17.3.2011, Oulu
- sähköpostikokous 26.–29.4.2011
- 28.9.2011, Oulu
- sähköpostikokous 19.10.–28.10.2011
- 14.3.2012 Oulu
- sähköpostikokous 30.4.–4.5.2012
- 2.10.2012 Oulu
- sähköpostikokous 22.–29.10.2012

Liite 4: Kustannusten seuranta

Tässä kustannuserittelyssä on raportoitu osahankkeiden ja yhteisen koordinaation kustannukset koko hankeajalta 1.10.2010–31.10.2012. Kustannuksia on kertynyt yhteensä **2 276 956,50 eur**, joista valtionavustuksen osuus on 1 707 717,38 eur ja kuntarahoitusosuus 569 239,13 eur.

TUKEVA 2

Kaikki yhteensä

1.10.2010 - 31.10.2012

(Oulun seutu, Oulunkaari, Kainuu, Lappi + koordinaatio)

	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2010-28.4.2011	Toteuma 29.4.2011-19.10.2011	Toteuma 20.10.2011-25.4.2012	Toteuma 26.4.2012-31.10.2012	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Henkilöstömenot, joista	396 200	117 546,10	128 479,26	98 795,13	112 429,00	457 249,49	-61 049,49
Projektiin palkattava henkilöstö (Oulun seutu+koordin.)	396 200	117 546,10	128 479,26	98 795,13	112 429,00	457 249,49	-61 049,49
Palvelujen ostot yht, josta	2 049 879	321 289,43	456 282,48	441 950,49	409 858,50	1 629 380,90	420 498,10
Kainuun, Oulunkaaren ja Lapin hlöt	843 292	169 121,48	242 678,33	200 935,11	221 840,20	834 575,12	8 716,88
Asiantuntijapalvelujen osto kunnilta	521 956	51 809,04	98 486,01	88 095,96	84 340,18	322 731,19	199 224,81
Toimisto-, pankki- ja asiantunt.palv	312 090	25 247,09	49 239,30	74 856,65	47 498,22	196 841,26	115 248,74
Painatukset ja ilmoitukset	39 100	3 519,87	3 343,95	5 582,38	7 981,59	20 427,79	18 672,21
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	63 800	7 148,34	7 498,56	10 692,64	12 154,96	37 494,50	26 305,50
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	154 600	37 320,85	36 563,71	36 797,08	22 487,23	133 168,87	21 431,13
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	81 200	23 998,57	13 893,53	22 121,72	9 905,52	69 919,34	11 280,66
Muut palvelujen ostot	33 841	3 124,19	4 579,09	2 868,95	3 650,60	14 222,83	19 618,17
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	27 858	12 007,17	13 351,51	2 650,60	8 727,61	36 736,89	-8 878,89
Vuokrat	131 730	26 238,10	31 919,46	24 858,32	31 544,43	114 560,31	17 169,69
Investointimenot yht, josta	7 000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	7 000,00
Aineettomat hyödykkeet							
Koneet ja kalusto	7 000						7 000,00
Muut investointimenot							
Muut menot	54 000	9 541,99	8 012,23	7 403,52	14 071,17	39 028,91	14 971,09
Yhteensä	2 666 667	486 622,79	638 044,94	575 658,06	576 630,71	2 276 956,50	389 710,50

Rahoitusjakauma

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	2 000 000	364 967,09	478 533,71	431 743,55	432 473,03	1 707 717,38	292 282,88
Kuntaosuudet yht 25 %, josta	666 667	121 655,70	159 511,24	143 914,52	144 157,68	569 239,13	97 427,63
Kainuu	141 351	31 751,92	40 435,71	30 853,90	29 167,30	132 208,83	9 142,39
Oulunkaari	27 698	6 207,72	5 144,00	7 283,76	6 362,59	24 998,08	2 700,19
Oulun seutu	271 937	55 097,02	71 487,23	55 154,49	51 010,61	232 749,35	39 188,83
Lappi	225 679	28 599,03	42 444,30	50 622,36	57 617,17	179 282,87	46 396,21
Yhteensä	2 666 667	486 622,79	638 044,94	575 658,06	576 630,71	2 276 956,50	389 710,50

TUKEVA 2 Yhteinen koordinaatio	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2010-28.4.2011	Toteuma 29.4.2011-19.10.2011	Toteuma 20.10.2011-25.4.2012	Toteuma 26.4.2012-31.10.2012	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Henkilöstömenot, joista	146 200	42 834,92	37 397,45	30 651,65	36 379,79	147 263,81	-1 063,81
Projektin johtaja	128 200	28 651,64	32 053,89	26 504,06	25 602,76	112 812,35	15 387,65
Proj. taloussihteeri 25%	18 000	5 267,68	5 044,26	4 147,59	10 777,03	25 236,56	-7 236,56
Muut		8 915,60	299,30			9 214,90	-9 214,90
Palvelujen ostot yht, josta	114 600	21 549,01	12 828,38	15 836,30	27 141,42	77 355,11	37 244,89
Toimisto-, pankki- ja asiantunt.palv	50 000	6 509,12	5 393,37	7 285,26	20 300,50	39 488,25	10 511,75
Painatukset ja ilmoitukset	17 000	927,57	1 594,26	2 380,81	4 290,00	9 192,64	7 807,36
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	15 000	2 611,71	1 664,39	247,40	1 030,67	5 554,17	9 445,83
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	21 000	10 520,94	3 797,00	5 527,63	1 520,25	21 365,82	-365,82
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	10 500	979,67	376,36	0,00		1 356,03	9 143,97
Muut palvelujen ostot	1 100		3,00	395,20		398,20	701,80
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	4 458	1 236,29	2 367,62	715,73	1 659,80	5 979,44	-1 521,44
Vuokrat	24 000	7 692,95	8 895,15	7 599,45	7 876,18	32 063,73	-8 063,73
Investointimenot yht, josta	3 000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	3 000,00
Aineettomat hyödykkeet							
Koneet ja kalusto	3 000					0,00	3 000,00
Muut investointimenot							
Muut menot	27 000	2 188,88	1 624,38	4 196,56	5 312,10	13 321,92	13 678,08
Yhteensä	319 258	75 502,05	63 112,98	58 999,69	78 369,29	275 984,01	43 273,99
	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	239 444	56 626,54	47 334,74	44 249,77	58 776,97	206 988,01	32 455,49
Kuntaosuudet 25%, josta	79 815	18 875,51	15 778,25	14 749,92	19 592,32	68 996,00	10 818,50
Oulun seutu (45,32%)	36 171	8 554,38	7 150,70	6 684,66	8 879,24	31 268,99	4 902,94
Kainuu (16,46%)	13 138	3 106,91	2 597,10	2 427,84	3 224,90	11 356,74	1 780,72
Oulunkaari (4,84%)	3 863	913,57	763,67	713,90	948,27	3 339,41	523,62
Lappi (33,38%)	26 642	6 300,65	5 266,78	4 923,52	6 539,92	23 030,87	3 611,21
Yhteensä	319 258	75 502,05	63 112,98	58 999,69	78 369,29	275 984,01	43 273,99

TUKEVA 2	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2010-28.4.2011	Toteuma 29.4.2011-19.10.2011	Toteuma 20.10.2011-25.4.2012	Toteuma 26.4.2012-31.10.2012	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Oulun seutu							
Henkilöstömenot, joista	250 000	74 711,18	91 081,81	68 143,48	76 049,21	309 985,68	-59 985,68
2 projpääll	227 000	48 487,52	55 264,68	50 772,28	62 797,69	217 322,17	9 677,83
projektisuunnittelijan tehtävät		16 501,12	12 380,77	1 303,37		30 185,26	-30 185,26
avustavat tehtävät	23 000	5 267,68	9 042,45	12 442,63	9 223,52	35 976,28	-12 976,28
Asiantuntijapalvelut		4 454,86	14 393,91	3 625,20	4 028,00	26 501,97	-26 501,97
Palvelujen ostot yht, josta	642 065	87 348,00	139 913,80	114 769,20	77 422,58	419 453,58	222 611,42
Asiantuntijapalvelun osto kunnilta	490 000	51 809,04	98 486,01	88 095,96	64 514,98	302 905,99	187 094,01
Toimisto-, pankki- ja asiantunt.palv	86 065	11 797,19	29 285,66	15 404,95	2 839,92	59 327,72	26 737,28
Painatukset ja ilmoitukset	1 000	389,63	753,28	0,00	1 239,35	2 382,26	-1 382,26
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	10 500	2 328,21	1 019,00	428,88	933,05	4 709,14	5 790,86
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	34 500	10 794,39	7 779,35	7 175,71	5 779,03	31 528,48	2 971,52
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	20 000	10 229,54	1 804,50	3 663,70	2 116,25	17 813,99	2 186,01
Muut palvelujen ostot	0		786,00			786,00	-786,00
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	5 000	4 965,81	6 526,25	96,18	331,16	11 919,40	-6 919,40
Vuokrat	25 000	11 875,76	13 436,42	7 713,49	6 305,00	39 330,67	-14 330,67
Investointimenot yht, josta	1 000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 000,00
Aineettomat hyödykkeet							
Koneet ja kalusto	1 000					0,00	1 000,00
Muut investointimenot							
Muut menot	20 000	7 269,81	6 387,85	3 156,96	8 417,51	25 232,13	-5 232,13
Menot yhteensä	943 065	186 170,56	257 346,13	193 879,31	168 525,46	805 921,46	137 143,54
	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	707 299	139 627,92	193 009,60	145 409,48	126 394,10	604 441,10	102 857,66
Kuntaosuus Oulun seutu 25%	235 766	46 542,64	64 336,53	48 469,83	42 131,37	201 480,37	34 285,89
Yhteensä	943 065	186 170,56	257 346,13	193 879,31	168 525,46	805 921,46	137 143,54

Henkilöstökuluissa on toteutunut asiantuntijapalveluihin budjetoituja kustannuksia (projektisuunnittelija, asiantuntijapalvelut), jonka vuoksi henkilöstökulut ovat toteutuneet budjetoitua suurempina. Vastaavasti asiantuntijapalvelun osto kunnilta budjettiosuudesta jäi rahaa käyttämättä edellä mainituista syistä sekä sen vuoksi, että hankkeelle oli varattu enemmän tietojärjestelmäpääkäyttäjien työpanosta kuin mitä kunnista oli mahdollista 4-vuotis terveystarkastusten pilotoinnin raportoinnin ja tiedon hyödyntämisen osioon käyttää. Tiedon hyödyntämisen osion pilotointi jäi pääosin pilotoimatta aikataulusyistä, joten myös rahaa jäi käyttämättä. Myös varsinaisiin pilotti-tarkastuksiin varatusta budjettiosuudesta toteutui vain osa mm. sen vuoksi, että päivähoidossa tehtyjen arvioiden osuus toteutui suunniteltua huomattavasti pienempänä. Vuokrakulut toteutuivat budjetoitua suurempina hallinnoija organisaation muutettua toisiin toimitiloihin hankehakemuksen jättämisen jälkeen. Aine- ja tarvikekulut toteutuivat budjetoitua suurempina mm. hyvinvointiarviointijärjestelmän pilotoinneissa tarvittua materiaalia osalta.

TUKEVA 2	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2010-28.4.2011	Toteuma 29.4.2011-19.10.2011	Toteuma 20.10.2011-25.4.2012	Toteuma 26.4.2012-31.10.2012	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Kainuun osahanke							
Henkilöstömenot, joista	321 405	85 511,74	114 079,82	66 320,92	75 208,95	341 121,43	-19 716,43
Projektiin palkattava henkilöstö	321 405	85 511,74	114 079,82	66 320,92	75 208,95	341 121,43	-19 716,43
Työpanoksen siirto kunnalta*						0,00	0,00
Palvelujen ostot yhteensä, josta	152 550	21 493,52	27 785,41	41 131,37	19 643,25	110 053,55	42 496,45
Toimisto-, pankki- ja	66 650	189,40	1 040,71	25 788,18	10 071,92	37 090,21	29 559,79
Painatukset ja ilmoitukset	7 500	231,20	870,15	450,75		1 552,10	5 947,90
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	10 500	1 584,21	1 540,08	2 553,38	1 724,32	7 401,99	3 098,01
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	33 200	8 338,90	9 146,03	8 419,01	3 769,51	29 673,45	3 526,55
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	25 500	8 288,22	11 448,00	1 560,00	1 621,06	22 917,28	2 582,72
Muut palvelujen ostot	9 200	2 861,59	3 740,44	2 360,05	2 456,44	11 418,52	-2 218,52
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	5 200	3 561,27	3 017,42	303,78	3 668,98	10 551,45	-5 351,45
Vuokrat	31 700	3 930,20	6 471,78	5 898,18	5 248,45	21 548,61	10 151,39
Investointimenot yhteensä, josta	2 000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	2 000,00
Aineettomat hyödykkeet							
Koneet ja kalusto	2 000					0,00	2 000,00
Muut investointimenot							
Muut menot	0	83,30	0,00	50,00	0,00	133,30	-133,30
Menot yhteensä	512 855	114 580,03	151 354,43	113 704,25	103 769,63	483 408,34	29 446,66
	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	384 641	85 935,02	113 515,82	85 278,19	77 827,22	362 556,26	22 085,00
Kuntaosuus Kainuu 25%	128 214	28 645,01	37 838,61	28 426,06	25 942,41	120 852,09	7 361,67
Yhteensä	512 855	114 580,03	151 354,43	113 704,25	103 769,63	483 408,34	29 446,66

Budjetista jäi käyttämättä 29 446,66 euroa. Asiantuntijapalkkioita, majoitus- ja ravitsemusmatkustus- sekä koulutuspalveluita käytettiin ennakoitua vähemmän viimeisellä raportointijaksolla. Syksyllä 2012 Kainuun maakunta kuntayhtymässä toteutettiin henkilöstön lomautuksia ja perustyön ulkopuolisiin tilaisuuksiin esim. koulutuspäiviin osallistumista rajoitettiin. Myös tilavuokriin käytettiin rahaa ennakoitua vähemmän.

TUKEVA 2

	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2010-28.4.2011	Toteuma 29.4.2011-19.10.2011	Toteuma 20.10.2011-25.4.2012	Toteuma 26.4.2012-31.10.2012	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Oulunkaaren osahanke							
Henkilöstömenot yht	71 100	12 282,00	10 671,62	13 921,96	16 198,42	53 074,00	18 026,00
Projektiin palkattava henkilöstö	24 000	12 015,78	10 671,62	13 921,96	11 805,39	48 414,75	-24 414,75
Asiantuntijapalvelut	47 100	266,22			4 393,03	4 659,25	42 440,75
							0,00
Palvelujen ostot yht	21 441	8 526,05	6 227,78	11 839,31	4 605,92	31 199,06	-9 758,06
toimisto-, pankki- ja	9 100	3 043,72	2 924,38	6 092,24	2 251,24	14 311,58	-5 211,58
Painatukset ja ilmoitukset	600	0,00		987,25		987,25	-387,25
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	3 200	361,55	384,80	1 745,52	735,83	3 227,70	-27,70
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	5 200	2 605,41	2 918,60	1 304,41	918,85	7 747,27	-2 547,27
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	3 200	2 515,37		1 709,89	700,00	4 925,26	-1 725,26
Muut palvelujen ostot	141			0,00		0,00	141,00
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	0	0,00	0,00	0,00		0,00	0,00
Vuokrat	1 800	368,55	621,93	518,19	851,97	2 360,64	-560,64
Investointimenot yht	1 000	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	1 000,00
Aineettomat hyödykkeet							
Koneet ja kalusto	1 000					0,00	1 000,00
Muut investointimenot							
Muut menot	0	0,00	0,00	0,00	0,99	0,99	-0,99
Menot yhteensä	95 341	21 176,60	17 521,33	26 279,46	21 657,30	86 634,69	8 706,31

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä
STM 75%	71 506	15 882,45	13 141,00	19 709,60	16 242,98	64 976,02	6 529,73
Kuntaosuus Oulunkaari 25%	23 835	5 294,15	4 380,33	6 569,87	5 414,33	21 658,67	2 176,58
Yhteensä	95 341	21 176,60	17 521,33	26 279,46	21 657,30	86 634,69	8 706,31

Budjetista jäi käyttämättä 8 706,31 euroa. Laitehankintaan varattu 1 000 € jäi käyttämättä etäperhevalmennuspilotin viivästymisen vuoksi, eikä laitehankintalupaa rahoittajalta saatu enää hankkeen loppuvaiheessa. Palkoista jäi osa toteutumatta mm. projektityöntekijän jäätyä opintovapaalle 6/2012.

TUKEVA 2	Budjetti yhteensä	Toteuma 1.10.2010-28.4.2011	Toteuma 29.4.2011-19.10.2011	Toteuma 20.10.2011-25.4.2012	Toteuma 26.4.2012-31.10.2012	Toteuma yhteensä	Budjettia jäljellä
Lappi							
Henkilöstömenot, joista	450 787,00	71 327,74	117 926,89	120 692,23	130 432,83	440 379,69	10 407,31
Projektiin palkattava henkilöstö	434 787,00	71 194,62	117 926,89	120 692,23	129 519,51	439 333,25	-4 546,25
Asiantuntijapalvelut	16 000,00	133,12			913,32	1 046,44	14 953,56
Palvelujen ostot yhteensä, josta	275 931,00	13 251,37	26 848,78	57 439,20	59 205,13	156 744,48	119 186,52
Asiantuntijapalvelun osto kunnilta	31 956,00				19 825,20	19 825,20	12 130,80
Toimisto-, pankki- ja asiantuntijapalvelut	100 275,00	3 707,66	10 595,18	20 286,02	12 034,64	46 623,50	53 651,50
Painatukset ja ilmoitukset	13 000,00	1 971,47	126,26	1 763,57	2 452,24	6 313,54	6 686,46
Majoitus- ja ravitsemuspalvelut	24 600,00	262,66	2 890,29	5 717,46	7 731,09	16 601,50	7 998,50
Matkustus- ja kuljetuspalvelut	60 700,00	5 061,21	12 922,73	14 370,32	10 499,59	42 853,85	17 846,15
Koulutus- ja kulttuuripalvelut	22 000,00	1 985,77	264,67	15 188,13	5 468,21	22 906,78	-906,78
Muut palvelujen ostot	23 400,00	262,60	49,65	113,70	1 194,16	1 620,11	21 779,89
Aineet, tarvikkeet ja tavarat	13 200,00	2 243,80	1 440,22	1 534,91	3 067,67	8 286,60	4 913,40
Vuokrat	49 230,00	2 370,64	2 494,18	3 129,01	11 262,83	19 256,66	29 973,34
Investointimenot yhteensä, josta							
Aineettomat hyödykkeet							
Koneet ja kalusto							
Muut investointimenot							
Muut menot	7 000,00	0,00	0,00	0,00	340,57	340,57	6 659,43
Menot yhteensä	796 148,00	89 193,55	148 710,07	182 795,35	204 309,03	625 008,00	171 140,00

	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Yhteensä	Jäljellä
STM 75%	597 111,00	66 895,16	111 532,55	137 096,51	153 231,77	468 756,00	128 355,00
Kuntaosuus Lappi 25%	199 037,00	22 298,39	37 177,52	45 698,84	51 077,26	156 252,00	42 785,00
Yhteensä	796 148,00	89 193,55	148 710,07	182 795,35	204 309,03	625 008,00	171 140,00

Yllä olevasta Lapin osahankkeen kustannustaulukosta poiketen Lapin osahankkeen hankesuunnitelmaan on haettu muutosta Sosiaali- ja terveysministeriöltä 27.6.2012 päivätyllä kirjeellä, johon ministeriö on tehnyt myöntävän päätöksen 29.6.2012. Muutoshakemuksessa Lapin osahankkeen budjetin osalta toimisto-, pankki ja asiantuntijapalveluista siirretään 25 000 euroa sekä muista palveluista 20 000 euroa Kunnilta ostettaviin asiantuntijapalveluihin. Asiantuntijapalvelujen ostoja kunnilta on sisällytetty ennen 1.4.2012 asiantuntijapalveluiden ostoihin yhteensä 5 736,54 €. Kustannukset ovat alittuneet huomattavasti asiantuntijapalveluiden ostoissa johtuen videopalvelun käytön vähäisyydestä. Palvelun tuottajiksi valitut asiantuntijat eivät ole veloittaneet ajanvarauskalenteriin merkityistä videovastaanottoajoista vaan vain toteutuneista ajoista. Käytäntö on tältä osin muuttunut kesällä kun sopimuksia on jatkettu. Kustannukset ovat alittuneet huomattavasti myös vuokrissa, mikä johtuu siitä, että videoneuvottelulisenssejä oli Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksessa käytettävissä eikä niitä tarvinnut kaikille työntekijöille vuokrata, myöskään tilavuokrissa kaikki kunnat eivät ole perineet hankkeen työntekijöiden työtiloista vuokraa. Muihin palveluihin oli budjetoitu suunnitelmassa videopalveluun liittyviä oheiskuluja, mitä ei kertynyt. Matkakulujen määrää oli vaikea ennakoida, alitusta syntyi vuokra-autoja käyttämällä.